

ΕΚΠ

2131

Παπ. 2131. Ραυζ

ΣΥΝΟΨΙΣ (187)
ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ
ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1820.

ΥΠΟ
Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ.

π36

(Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ἐκδοθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ
ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
Ὑπουργείου ἐγκριθείσης Γενικῆς Ἱστορίας).

ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ.

Ἐπιδιωρωμένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπαξεργασμένη
καὶ εἰκόσι πεπλουτισμένη.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ

Ω. ΕΚΔΟΤΗ. Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΩ.

ΕΚΠΑΙΔΕΥΣΙΣ

ΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Ῥέμης 9.

Ὀδ. Ἑρμοῦ 178.

2131

1876

ΣΥΡΟΜΕΝ

ΖΟΔΙΑΙΣ ΣΗΤ ΖΑΙΤΟΤΣΙ

ΥΠΟΤΕΤΕ ΤΕΤΑΤΟΜΕΝΑ ΑΠΤ ΟΝΑ
ΕΠΙ ΤΟΥ ΜΥΤΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΜΥΤΗ

ΣΙΑΚΗΟΑ ΤΕ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΜΥΤΗ

ΕΠΙ ΤΟΥ ΜΥΤΗ

Vol. 2131

ΣΥΝΟΨΙΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ

ΑΠΟ ΤΩΝ ΑΡΧΑΙΟΤΑΤΩΝ ΧΡΟΝΩΝ
ΜΕΧΡΙ ΤΟΥ 1820.

ΥΠΟ
Δ. ΠΑΝΤΑΖΗ.

(Ἐκ τῆς ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ συνταχθείσης καὶ ἐκδοθείσης καὶ ὑπὸ τοῦ
ἐπὶ τῶν Ἐκκλησιαστικῶν καὶ τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως
Ὑπουργείου ἐγκριθείσης Γενικῆς Ἱστορίας).

~~~~~  
**ΕΚΔΟΣΙΣ ΕΒΔΟΜΗ.**  
~~~~~

Ἐπιδιωρωμένη, ἐπὶ τὸ βέλτιον ἐπεξεργασμένη
καὶ εἰκόσι πεπλουτισμένη.

ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ
ΠΑΡΑ ΤΩ ΕΚΔΟΤΗ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΩ.

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ

Πλ. Ρόμβης 9.

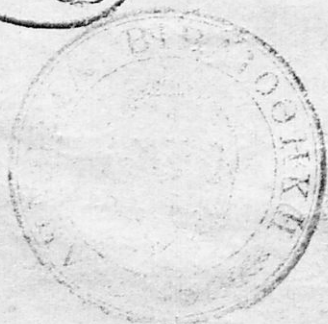
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ

Οδ. Ἑρμοῦ 178.

— ♦ —
1878

Ἡ προκειμένη συνοπτικὴ Ἱστορία τῆς Ἑλλάδος με-
τεφράσθη κατ' ἐπιτομὴν ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς Ἱστορίας τοῦ
Duruy, πρῶτον ὑπουργοῦ τῆς δημοσίας Παιδείσεως ἐν
Γαλλίᾳ, καὶ συνεπληρώθη ἐν τέλει ἐξ ἄλλων, συμπερι-
λήφθη δὲ εἰς τὴν παρ' ἡμῶν ἐκδοδομένην καὶ τὴν ἔγκρι-
σιν τῆς Κυβερνήσεως φέρουσιν Σύνοψιν Γενικῆς Ἱστορίας
ἐκδίδεται δὲ καὶ χωριστὰ, ἵνα μὴ ἀναγκάζονται οἱ θέ-
λοντες τὴν ἱστορίαν τῆς Ἑλλάδος μόνον ν' ἀγοράζωσι,
χάριν ταύτης, τὴν Γενικὴν, εἰς ἣν περιέχεται.

Δ. Π.

1604/1929

ΣΥΝΟΨΙΣ

ΙΣΤΟΡΙΑΣ ΤΗΣ ΕΛΛΑΔΟΣ.

§ 1. Ὄνομα, ἑκτασις καὶ πρῶτοι κά- τοικοι τῆς Ἑλλάδος.

Ἑλλάς ὠνομάσθη τὸ πρῶτον, κατὰ τοὺς τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων μύθους, ἀπὸ Ἑλληνοῦ υἱοῦ τοῦ Δευκαλίωνος, μικρά τις χώρα ἐν τῇ Φθίᾳ τῆς Θεσσαλίας καὶ κώμη ἐν αὐτῇ. Τὸ ὄνομα τοῦτο μετεδόθη ὀλίγον κατ' ὀλίγον εἰς ὁλόκληρον τὴν χώραν, ἥτις καὶ τώρα ὀνομάζεται Ἑλλάς. Πολλὰκις δὲ Ἑλλὰς ὠνομάζοντο πάσαι καὶ αἱ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη τῆς Εὐρώπης, τῆς Δυτικῆς Ἀσίας καὶ τῆς ἀρκτικῆς Ἀφρικῆς ἀποικίαι τῆς κυρίως Ἑλλάδος, ὡς μέρη τρόπον τινὰ αὐτῆς.

Πρῶτοι κάτοικοι πλείστου μέρους τῆς Ἑλλάδος λέγεται ὅτι ἦσαν κυρίως οἱ Πελασγοί, φυλὴ ἥτις σήμερον μὲν δὲν φαίνεται νὰ ὑπάρχῃ, τότε δὲ πιθανῶς ἐκατοίκησεν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἰταλίαν, αὕτη δὲ ἡ φυλὴ ἦτο συγγενὴς μὲ τὴν Ἑλληνικὴν.

Τῶν Πελασγῶν τούτων λέγονται ὅτι εἶναι οἰκοδομαὶ τευχῶν ἐκ μεγίστων καὶ ἀπελεκητῶν λίθων (ἀργῶν), ἐνίοτε δὲ καὶ ξεστῶν, συνεχομένων διὰ τοῦ ἰδίου βάρους, χωρὶς ἄλλης κολλητικῆς ὕλης. Τοιαῦτα εἶναι τὰ τῆς Τίρυνθος τεῖχη καὶ ἄλλα ἄλλα τοῦ τῆς Ἑλλάδος. Λέγονται δὲ ταῦτα κοινῶς κυκλώπεια, διότι ἐμυθολογεῖτο ὅτι γίγαντες, Κύκλωπες λεγόμενοι, τὰ ἔκτισαν.

Λέγεται προσέτι ὅτι οἱ Πελασγοί ἔκτισαν τὰς πόλεις

Τίρυνθα, Μυκῆνας, Ἄργος, Σικυῶνα, Ὀρχομενὸν καὶ ἄλλας.

Κατ' ἀρχαίας διηγήσεις ξένοι ἐκ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Φοινίκης εἰσήγαγον εἰς τὴν Ἑλλάδα καλὰς καὶ ὠφελίμους τέχνας, οἷον ὁ Κέκροψ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὁ Κάδμος εἰς τὰς Θήβας καὶ ὁ Δαναὸς εἰς τὸ Ἄργος καὶ ἄλλοι εἰς ἄλλους τόπους. Ὁ Κάδμος μάλιστα θεωρεῖται ὡς εἰσαγαγὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα τὰ γράμματα. Καὶ ταῦτα μὲν ἀμφιβάλλονται, εἶναι ὅμως βέβαιον, ὅτι συνετέλεσαν τὰ τότε πεπολιτισμένα ἔθνη τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς δυτικῆς Ἀσίας εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῆς ἐλληνικῆς κοινωνίας· διὰ τοῦτο καὶ τὰ ἀρχαιότατα ἐλληνικὰ γράμματα ἔχουσι τὸ σχῆμα τῶν φοινικικῶν, καὶ τὸ τῶν Ἑλλήνων μετρικὸν σύστημα ἦτο σχεδὸν παρόμοιον πρὸς τὸ τῶν Φοινικῶν καὶ τῶν Βαβυλωνίων. Ἀλλ' ὁ κυρίως πολιτισμὸς τῶν Ἑλλήνων καὶ ἡ διαμόρφωσις τῆς γλώσσης των φέρουσι σημεῖα ὅτι ἀνεπτύχθησαν ἐν αὐτῇ τῇ Ἑλλάδι καὶ παρ' αὐτῶν τῶν Ἑλλήνων.

§ 2. Ἡρωϊκοὶ χρόνοι (1660—1200 π. Χ.)

Κέκροψ, Κάδμος, Δαναὸς, Πέλοψ, Προμηθεὺς καὶ Δευκαλίων.

Ἀπὸ τοῦ 1660 μέχρι τοῦ 1200 π. Χ. ἀναφέρονται τὰ κατορθώματα καὶ ἀνδραγαθήματα διαφόρων Ἑλλήνων ἡρώων χωριστά· κοινὰ δὲ πολλῶν Ἑλλήνων ἐπιχειρήσεις ἀναφέρονται ἡ ἀργοναυτικὴ ἐκστρατεία, οἱ δύο θηβαϊκοὶ πόλεμοι καὶ ὁ τρωϊκός.

Ὁ πρῶτος βασιλεὺς τῆς Ἀττικῆς Κέκροψ ἐπλάσθη μεταγενέστερον ὅτι ἦτο τάχα σοφὸς τις Αἰγύπτιος ὅστις, διωκόμενος ἐκ τῆς πατρίδος του Σαΐδος ἔνεκεν ἐμφυλίου πολέμου, ἦλθε μετὰ τῶν ὁπαδῶν του εἰς τὴν Ἀττικὴν. Τοὺς κατοίκους αὐτῆς, ἀπολιτεύτους ὄντας εἰσέτι καὶ εἰς τὰ δάση δικαιωμένους, συνήκισεν εἰς 12 πόλεις ἢ κώ-

μας, τοὺς ἐδίδαξε διάφορα χρήσιμα εἰς τὸν βίον πράγματα καὶ συνέστησεν ἐν Ἀθήναις τὸ περίφημον διὰ τὸ σέβας τοῦ πρὸς τὴν δικαιοσύνην δικαστήριον τοῦ Ἀρείου Πάγου.

Ὁ ἐκ Φοινίκης Κάδμος μυθεύεται ὅτι περιελθὼν πολλοὺς τόπους διὰ νὰ εὑρῇ τὴν ἀδελφὴν του Εὐρώπην, ἣτις εἶχε χαθῇ, ὠδηγήθη ὑπὸ τοῦ μαντείου τῶν Δελφῶν καὶ ἔκτισε τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν ἐν Θήβαις τῆς Βοιωτίας.

Ὁ Δαναὸς, υἱὸς, ὡς λέγεται, Βήλου βασιλέως τῆς Αἰθύης, φοβηθεὶς τοὺς στασιάσαντας πεντήκοντα υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ του Αἰγύπτου, ἔφυγε, καὶ ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα ἐγκατεστάθη εἰς Ἀργος.

Ὁ Πέλοψ μυθεύεται ὅτι ἦλθεν ἐκ Φρυγίας εἰς τὴν Ἥλιδα, καὶ νικήσας τὸν βασιλέα Οἰνόμαον διὰ τέχνης καὶ δόλου εἰς ἀρματοδρομίαν, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν θυγατέρα του Ἰποδάμειαν καὶ τὴν βασιλείαν. Ἀπὸ τοῦ Πέλοπος τούτου ὠνομάσθη ἡ Πελοπόννησος, ἣτις Ἀπία πρότερον ἐλέγετο.

Οἱ Ἕλληνες ἐθεώρουν ὡς γενάρχην αὐτῶν τὸν Προμηθεΐα, υἱὸν τοῦ Ἰαπετοῦ ἢ τοῦ Οὐρανοῦ. Ἐπειδὴ δὲ οὗτος παρὰ τὴν θέλησιν τοῦ Διὸς ἐδίδαξε τοὺς ἀνθρώπους τὴν χρῆσιν τοῦ πυρὸς καὶ ἄλλας ὠφελίμους γνώσεις, ὁ Ζεὺς, ἀγανακτήσας, προσέταξε τὸν Ἥφαιστον καὶ τὸν ἔδεσε μὲ ἀλύσεις εἰς τὴν κορυφὴν τοῦ ὄρους Καυκάσου, ὅπου ἀετὸς κατέτρωγεν ἀδιακόπως τὸ ἥπαρ αὐτοῦ, μέχρις οὗ ἐξιλεωθείς ὁ Ζεὺς τὸν ἀπέλυσεν, ἢ, κατ' ἄλλους, μέχρις οὗ ὁ Ἡρακλῆς τὸν ἠλευθέρωσεν.

Ὅτε ὁ Ζεὺς, ὀργισθεὶς διὰ τὰς πονηρίας τῶν ἀνθρώπων, ἠφάνισε διὰ κατακλυσμοῦ ἅπασαν τὴν Ἑλλάδα, ὁ υἱὸς τοῦ Προμηθεΐως Δευκαλίων, βασιλεὺς τότε ἐν Θεσσαλίᾳ, καὶ ἡ γυνὴ του Πύρρα ἐσώθησαν διὰ τὴν εὐσέβειάν των εἰς πλοῖον κατασκευασθὲν παρ' αὐτοῦ, κατὰ συμβουλὴν τοῦ πατρὸς του Προμηθεΐως. Ἀφ' οὗ δὲ ἔπαυσεν ὁ κατακλυσμὸς, ὁ Δευκαλίων καὶ ἡ Πύρρα, κατὰ πα-

ραγγελίαν τοῦ Διὸς, ἥ, κατὰ τινες, τῆς Θέμιδος, ἔρριψαν λίθους ἀνωθεν τῶν ὤμων των, καὶ οἱ μὲν ὑπὸ τῆς Πύρρας ῥιφθέντες μετεβλήθησαν εἰς γυναῖκας, οἱ δ' ὑπὸ τοῦ Δευκαλίωνος ἔγειναν ἄνδρες.

Ὁ Δευκαλίων ἐγέννησεν υἱοὺς τὸν Ἀμφικτύονα καὶ τὸν Ἑλλήνα. Ὁ Ἑλλήν ἐγέννησε τρεῖς υἱοὺς, τὸν Δῶρον καὶ τὸν Αἴολον, γενάρχας τῶν Δωριέων καὶ τῶν Αἰολέων, καὶ τὸν Εὐϋθον, πατέρα τοῦ Ἴωνος καὶ τοῦ Ἀχαιοῦ, γενάρχων τῶν δύο ἄλλων ἐλληνικῶν φυλῶν, δηλαδὴ τῶν Ἰώνων καὶ τῶν Ἀχαιῶν.

Μετὰ τὸν Δευκαλίωνα διάφορα διηγήματα παριστῶσι τοὺς Ἑλλήνας ὡς γενεὰν ἐξόχως ὑπὸ τῶν θεῶν ἀγαπωμένην. Οἱ ἀρχαῖοι ποιεῖται ἀναφέρουσι ἀνδραγαθίας ἡρώων, οἵτινες διὰ τὰς πράξεις των ἀναδεικνύονται καὶ αὐτοὶ ἀθάνατοι. Πᾶσα δὲ πόλις καὶ κώμη τῆς Ἑλλάδος, ὅσον ἄσημος καὶ ἂν ᾗτο, εἶχε τὰς ἡρωϊκὰς τῆς παραδόσεις, διὰ τὰς ὁποίας ἐκαυχᾶτο.

Τὰ κυριώτερα τῶν μυθολογημάτων τούτων καὶ τῶν ἱστορημάτων τῆς ἡρωϊκῆς ἐποχῆς εἶναι τὰ ἐξῆς.

Ἡρακλῆς (1262—1210).

Ὁ Ἡρακλῆς λέγεται υἱὸς τοῦ θεοῦ Διὸς καὶ τῆς θνητῆς Ἀλκμήνης, θυγατρὸς τοῦ Ἡλεκτρύονος. Οὗτος διῆλθε τὴν παιδικὴν ἡλικίαν γυμναζόμενος εἰς σκληρότατα γυμνάσια ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρώνας. Ἐνταῦθα ἐφάνησαν εἰς αὐτὸν ἡ Ἀφροδίτη καὶ ἡ Ἀθηνᾶ (ἡ κακία καὶ ἡ ἀρετή) καὶ ἐκάστη αὐτῶν προσεπάθει νὰ τὸν οἰκαιοποιηθῇ. Ὁ Ἡρακλῆς ὅμως ἐπροτίμησε τὴν Ἀθηνᾶν, καὶ ἤρχισε παρευθὺς τοὺς ἐνδόξους ἄθλους του. Ἠλευθέρωσε τὰς πεδιάδας τῶν Θεσπιῶν ἀπὸ τινος ὑπερμεγέθους λέοντος, καταφθείροντος αὐτάς, καὶ ἀπήλλαξε τὰς Θήβας ἀπὸ τοῦ ζυγοῦ τῶν Ὀρχομενίων κλείσας δὲ τὰς ἐξόδους τῆς Κωπαίδος λίμνης, μετέβαλε τὴν πεδιάδα τοῦ Ὀρχομενοῦ εἰς ἐκτεταμένον ἔλος. Ὁ Ζεὺς ὕστερον παρέδωκε τὸν

υἱὸν τοῦ Ἡρακλῆ εἰς τὰς παραδόξους θελήσεις τοῦ Εὐρυσθέως, βασιλέως τοῦ Ἀργεῶς καὶ τῶν Μυκηνηῶν, πρὸς ἐκτέλεσιν ὅρκου παρὰ τοῦ θεοῦ αὐτοῦ γενομένου. Μυθολογοῦσι δὲ ὅτι ὁ Ἡρακλῆς, κατὰ προσταγὴν τοῦ Εὐρυσθέως, ἐφόνευσε τὸν ἐν Νεμέᾳ λέοντα, τὴν πολυκέφαλον Λερναίαν Ὑδραν, τῆς ὁποίας ὅτε ἐκόπτετο ἡ μία κεφαλὴ, ἀνεφύοντο εὐθὺς ἄλλαι δύο ἀντὶ τῆς κοπείσης. Ἐφόνευσε τὸν Ἑρμάνθιον κάπρον καὶ τὰ ὑπερμεγέθη καὶ ἀνθρωποφάγα ὄρνεα τῆς Στυμφαλίδος λίμνης τῆς Ἀρκαδίας. Καταλαβὼν τὸν ἄγριον ταῦρον τῆς Κρήτης, ἔφερεν αὐτὸν εἰς Ἑλλάδα. Συνέλαβε, μετὰ ὀλοκλήρου ἔτους καταδίωξιν, τὴν χαλκίπουν καὶ χρυσόκερων ἔλαφον τῆς θεᾶς Ἀρτέμιδος. Ἐκαθάρισε τὰ βουστάσια τοῦ Αὐγείου, στρέψας εἰς αὐτὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ ποταμοῦ Ἀλφειοῦ. Ἡρπασε τοὺς τέσσαρας ἀνθρωποφάγους καὶ πυρίπνοας ἵππους τοῦ Διομήδους βασιλέως τῶν Θρακῶν, καὶ αὐτὸν μὲν ἐφόνευσεν ὁ ἴδιος, τοὺς δὲ ἵππους τοῦ ἀπέλυσεν εἰς τὸ ὄρος Ὀλυμπον, ὅπου κατεσπαράχθησαν ὑπὸ τῶν ἀγρίων θηρίων. Ἡρπασε τὰ φυλαττόμενα ὑπὸ ἀθανάτου δράκοντος χρυσᾶ μῆλα ἐκ τοῦ ἐν Ἀφρικῇ κήπου τῶν Ἑσπερίδων. Ἐφόνευσεν ἐν Ἰσπανίᾳ τὸν Γηρυόνην, ὅστις ἦτο τέρας ἔχον τρεῖς κεφαλὰς ἢ τρία σώματα ἡνωμένα. Κατέβη εἰς τὸν ἄδην, καὶ δέσας μὲ ἀλύσεις ἀνεβίβασεν εἰς τὸν κόσμον τὸν θυρωρὸν αὐτοῦ τρικέφαλον ἢ κατ' ἄλλους πεντηκοντακέφαλον κύνα Κέρβερον, ἵνα ἀπελευθερώσῃ τὸν Θησέα, κρατούμενον ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ Πλούτωνος.

Οὗτοι ἦσαν οἱ δώδεκα ἄθλοι τοῦ Ἡρακλέους, ἀλλ' ἔξετέλεσε καὶ πολλοὺς ἄλλους κατὰ τὰς μακρὰς αὐτοῦ ὁδοιπορίας διερχόμενος διὰ τῆς Ἀσίας, τῆς Ἀφρικῆς καὶ τῆς Εὐρώπης. Γὰ ἄλλα ταῦτα κατορθώματα αὐτοῦ ὥστε μάσθησαν πάρεργα.

Θησεύς.

Θησεύς, ὁ σύντροφος τοῦ Ἡρακλέους, υἱὸς τοῦ Αἰγέως

ἡ τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τῆς Αἴθρας, ἐγεννήθη ἐν Τροίῳ. Ὁ Αἰγεύς, ἀναχωρῶν ἐκ Τροίης, ἔθεσε τὸ ξίφος καὶ τὰ ὑποδήματά του ὑπὸ μέγιστον λίθον, καὶ παρήγγειλεν εἰς τὴν Αἴθραν, ἃν τὸ τεχνητόν ἐστιν ἄρρεν, νὰ σηκώσῃ, ὅταν δυνήθῃ τὸν λίθον, νὰ λάβῃ τὴν παρακαταθήκην καὶ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας. Κατὰ τὸ 18 τῆς ἡλικίας του ἔτος ὁ Θησεύς ἐσήκωσε τὸν λίθον, καὶ λαβὼν τὰ ὑπ' αὐτὸν, ἦλθε διὰ ξηρᾶς εἰς Ἀθήνας, φονεύσας τοὺς καθ' ὁδὸν ἀγρίους ληστές. Ἀναγνωρισθεὶς δὲ ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, κατέβαλε τοὺς ἐπιβουλεύοντας αὐτὸν Παλλαντίδας, υἱοὺς τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Αἰγέως Πάλλαντος, συνέλαβε δὲ ζῶντα καὶ τὸν Μιραθώνιον ταῦρον, ὅστις κατέφθειρε τὸν τόπον.

Αἱ Ἀθηναὶ κατὰ συνθήκην ἡναγκάζοντο καὶ ἔστελλον κατ' ἔτος, ἢ κατ' ἄλλους κατὰ ἐννέα ἔτη, εἰς Κρήτην φόρον ἑπτὰ παρθένους καὶ ἑπτὰ νέους εἰς βορὰν τοῦ εἰς τὸν ἐκεῖ λαβύρινθον κεκλεισμένου τέρατος Μινωταύρου. Ὁ Θησεύς ἐκουσίως συγκατηριθμήθη μετ' αὐτῶν ἐπ' ἐλπίδι τοῦ ν' ἀπαλλάξῃ τὴν πατρίδα του τοῦ φόρου τούτου. Ὅταν δὲ ἦλθεν ὁ Θησεύς εἰς Κρήτην, ἡ θυγάτηρ τοῦ ἐκεῖ βασιλέως Ἀριάδνη τὸν ἡγάπησεν· ὅθεν, ἵνα τὸν σώσῃ, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν νῆμα (μίτον), τὸ ὁποῖον ἐξετύλισσεν ἐν ᾧ εἰσῆρχετο εἰς τὸν λαβύρινθον, διότι χωρὶς αὐτοῦ δὲν ἦτο δυνατόν νὰ εὔρῃ τὴν ἔξοδον· φονεύσας δὲ ἐκεῖ τὸν Μινώταυρον, ἐξῆλθεν ἀσφαλῶς, ὀδηγούμενος ὑπὸ τοῦ μίτου. Ἀναχωρήσας δὲ ἐκ Κρήτης μετὰ τῆς Ἀριάδνης, ἐγκατέλειπεν αὐτὴν ἐν τῇ νήσῳ Νάξῳ, ἢ, ὅπως ἄλλοι λέγουσι, τὴν ἐπῆρεν ἐκεῖ ὁ θεὸς Διόνυσος (Βάκχος). Ἐν τῇ μεγάλῃ δὲ αὐτοῦ χαρᾷ καὶ ἀγαλλιάσει διὰ τὴν νίκην, ἐλησμόνησε ν' ἀφαιρέσῃ τὰ μέλανα ἱστία, ἅτινα εἶχε τὸ πλοῖον κατὰ τὴν ἐξ Ἀθηνῶν ἀναχώρησίν του, καὶ νὰ βάλῃ λευκὰ εἰς σημεῖον τῆς σωτηρίας του, ὥς εἶχε συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ πατρὸς του· ὁ δὲ πατήρ του Αἰγεύς, ἰδὼν τὸ πένθιμον τοῦτο σημεῖον, καὶ νομίσας ὅτι δὲν ἐ-

σώθη ὁ υἱὸς του, ἐκρήμνισεν ἑαυτὸν εἰς τὸ πέλαγος, τὸ διὰ τοῦτο ὀνομασθὲν Αἰγαῖον.

Ὁ Θησεὺς ἐκκληρονόμησε τὴν βασιλείαν, καὶ ἔθεσεν εἰς τὴν Ἀττικὴν σοφοὺς νόμους, καὶ τὰς δώδεκα πόλεις αὐτῆς τὰς ἤνωσε διοικητικῶς· ἐπολέμησε δὲ καὶ τὰς Ἀμαζόνας παρὰ τὰς ἔχθρας τοῦ Θερμώδοντος ποταμοῦ.

Ἐπανελθὼν εἰς Ἀθήνας μετὰ δύο ἐτῶν ἀπουσίαν, δὲν ἡδυνήθη νὰ ἀναλάβῃ τὴν ἀρχὴν ἕνεκα διαβολῶν· ἐκδιωχθεὶς δὲ, κατέφυγεν εἰς τὴν νῆτον Σκυῖρον, ὅπου ὁ βασιλεὺς τῆς νήσου Λυκομήδης τὸν ἐδολοφόνησε, κατακρημνίσας αὐτὸν ἐκ τινος ὑψηλοῦ ὄρους. Ὁ Κίμων, μετὰ αἰῶνας, ἀνευρὼν ἐν Σκύρῳ τὰ λείψανά του, μετεκόμισεν αὐτὰ εἰς Ἀθήνας· οἱ δὲ Ἀθηναῖοι τὸν ἐτίμησαν ὥς ἡμίθεον, ἀφιερῶσαντες εἰς αὐτὸν καὶ ἱερὸν, τὸ ὁποῖον σώζεται ἀκόμῃ ἐν Ἀθήναις καὶ ὀνομάζεται Θησεῖον. Εἰς τιμὴν τοῦ Θησεῶς ἐτελεῖτο ἐν Ἀθήναις καὶ ἑορτὴ τὴν ὀγδόην ἡμέραν ἐκάστου μηνός· ἐλέγετο δὲ Θησεῖα ἢ Θήσεια.

Οἰδίπους.

Λαῖος ὁ βασιλεὺς τῶν Θηβῶν καὶ ἀπόγονος τοῦ Κάδμου, μαθὼν ἐκ χρησμοῦ ὅτι ὁ υἱὸς του θὰ τὸν θανατώσῃ, ἐξέθεσεν αὐτὸν, ἅμα ἐγεννήθη, ἐπὶ τοῦ ὄρους Κιθαιρῶνος. Ποιμένες δὲ εὐρόντες τὸ βρέφος, μετεκόμισαν αὐτὸ εἰς Κόρινθον, ὅπου ὁ βασιλεὺς Πόλυβος, ἄκκληρος ὢν, τὸ υἱοθέτησε καὶ τὸ ἀνέθρεψεν. Ὁ Οἰδίπους ἡλικιωθεὶς ἔμαθεν ὅτι δὲν ἦτο καθ'αυτὸ πατὴρ του ὁ Πόλυβος· ὅθεν ἀπῆλθεν ἐκ Κορίνθου εἰς Δελφοὺς διὰ νὰ ἐρωτήσῃ περὶ τῶν γονέων του. Συναντηθεὶς δὲ ἐπὶ τῶν ὁρέων τῆς Βοιωτίας μετὰ γέροντος (οὗτος ἦτο ὁ πατὴρ του Λαῖος), ἦλθεν εἰς χεῖρας πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν ἐφόνευσεν, ὕστερον δὲ ἦλθεν εἰς Θήβας.

Τέρας, ἔχον κεφαλὴν μὲν καὶ στῆθος κόρης, σῶμα δὲ λέοντος καὶ πτέρυγας ἀετοῦ, ἡ Σφίγξ, εὐρίσκετο πρὸ τῶν πυλῶν τῶν Θηβῶν καὶ ἐπρότεινεν εἰς τοὺς διαβάτας

τὸ ἐξῆς αἰνιγμα· «Ποῖον ζῶον εἶναι τὸ πρῶτ' τετράπουν, τὸ μεσημέριον δίπουν καὶ τὸ ἐσπέρας τρίπουν;» ἐφόνευε δὲ τοὺς μὴ δυναμένους νὰ τὸ λύσωσιν. Ὁ Κρέων, ἀδελφὸς τῆς βασιλίσσης τῶν Θηβῶν Ἰοκάστης χήρας τοῦ Λαίου εἶχεν ὑποσχεθῆ νὰ δώσῃ εἰς γάμον τὴν ἀδελφὴν του ταύτην, καὶ τὸν θρόνον τῶν Θηβῶν εἰς τὸν μέλλοντα νὰ ἀπαλλάξῃ τὴν πόλιν ἐκ τοῦ τρομεροῦ τούτου τέρατος λύων τὸ αἰνιγμα. Ὁ Οἰδίπους ἐλθὼν ἔλυσε τὸ αἰνιγμα, εἰπὼν ὅτι τὸ τοιοῦτο ζῶον εἶναι ὁ ἄνθρωπος. Τὸ τέρας, ἡττηθὲν οὕτως, ἐκρημνίσθη ἀπὸ τοῦ ὕψους τῶν βράχων καὶ ἐφονεύθη. Ὁ δὲ Οἰδίπους νυμφευθεὶς τὴν Ἰοκάστην, ἔγεινε βασιλεὺς τῶν Θηβῶν, φονεὺς τοῦ πατρὸς του, ἀνὴρ τῆς μητρὸς του καὶ ἀδελφὸς τῶν τέκνων του χωρὶς νὰ τὸ γνωρίζῃ.

Διὰ τὸ ἀνοσιούργημα τοῦτο ἐπῆλθε λοιμὸς εἰς τὰς Θήβας. Ὁ Οἰδίπους ἐρωτήσας τὸ μαντεῖον ἀνεῦρε μετ' ἐκπλήξεως ὅτι οἱ Θηβαῖοι τιμωροῦνται οὕτως ἔνεκα τῶν ἐγκλημάτων αὐτοῦ. Λαβὼν δὲ ἐκ τούτου ἀφορμὴν καὶ ἐρευνήσας ἀνεῦρε τὴν αἰτίαν. Καὶ ἡ μὲν Ἰοκάστη μὴ θελήσασα νὰ ἐπιζήσῃ μετὰ τὴν φορικώδη ἀνακάλυψιν τούτων, ἀπηγγονίσθη, ὁ δὲ υἱὸς καὶ ἀνὴρ τῆς ἐν ταύτῳ Οἰδίπους ἐξορύξας τοὺς ὀφθαλμοὺς του ἐτυφλώθη. Φυγὼν δὲ ἐκ Θηβῶν, καὶ ὁδηγούμενος ὑπὸ τῆς προσφιλοῦς του θυγατρὸς Ἀντιγόνης, μετὰ πολυχρόνιον εἰς διαφόρους τόπους περιπλάνησιν ἔφθασε, πανταχόθεν καταδιωκόμενος, ἐπὶ τέλους μετὰ πολλὰς ταλαιπωρίας εἰς τὸν Κολωνὸν πλησίον εἰς τὰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο δάσος καὶ ἱερὸν τῶν Ἑριννύων· ἐκεῖ δὲ ὑπεδέχθη εὐμενῶς ὁ Θησεὺς τὸν γέροντα Οἰδίπουν, ὅστις καὶ μετ' οὐ πολὺ ἀπεβίωσεν.

Πόλεμος τῶν ἐπὶ ἐπὶ Θήβας (1214).

καὶ τῶν ἐπιλόγων (1192).

Οἱ τοῦ Οἰδίποδος δίδυμοι υἱοί, Ἑτεοκλῆς καὶ Πολυ-

νείκης, διεφιλονείκουν περὶ τοῦ θρόνου. Ὁ δεύτερος, καταδιωκόμενος ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, κατέφυγε πρὸς τὸν βασιλέα τοῦ Ἀργους Ἀδραστον. Οὗτος δὲ ἔδωκεν εἰς αὐτὸν γυναικα μίαν τῶν θυγατέρων του καὶ ἐξεστράτευσε κατὰ τῶν Θηβῶν μετὰ στρατοῦ, διοικουμένου παρ' αὐτοῦ, τοῦ Πολυνείκου καὶ πέντε ἄλλων ἡγεμόνων. Ἡ ἐκστρατεία αὕτη ἐτελείωσεν ὀλεθρίως, διότι οἱ μὲν δύο ἀδελφοί, μονομαχήσαντες μανιωδῶς, ἐφόνευσαν ἀλλήλους, οἱ δὲ ἄλλοι ἡγεμόνες ἐφρονεύθησαν ἀθλίως, ἐκτὸς τοῦ Ἀδράστου σωθέντος.

Μετὰ τὴν τελευταίαν τοῦ Ἑτεοκλέους καὶ τοῦ Πολυνείκου ἐγένετο βασιλεὺς τῶν Θηβῶν ὁ Κρέων, ὅστις ἀπηγόρευσε τὸν ἐνταφιασμὸν τοῦ Πολυνείκου· ἀλλ' ἡ εὐσεβὴς ἀδελφὴ τοῦτου Ἀντιγόνη ἐτόλμησε νὰ παραβῇ τὴν βάρβαρον ταύτην προσταγὴν τοῦ θεοῦ τῆς· διὸ ὁ τύραννος οὗτος προσέταξε καὶ τὴν ἐφόνευσαν.

Μετὰ δέκα δὲ ἔτη οἱ υἱοὶ τῶν ἐπτὰ ἡγεμόνων, οἱ λεγόμενοι ἐπίγονοι, ἐξεστράτευσαν κατὰ τῶν Θηβῶν, τὰς ἐκυρίευσαν μετὰ αἵματώδεις μάχας καὶ κατέστησαν βασιλεῖα τὸν υἱὸν τοῦ Πολυνείκου Θέρσανδρον.

*Ὁ Μίνως καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνδρες τῶν
ἡρωϊκῶν χρόνων.*

Ὁ Μίνως, υἱὸς τοῦ Διὸς καὶ τῆς Εὐρώπης, ὑπῆρξε βασιλεὺς καὶ νομοθέτης τῆς Κρήτης· ἦτο δὲ πόσον δίκαιος, ὥστε μετὰ τὸν θάνατόν του μυθολογεῖται ὅτι κατέστη ὑπὸ τῶν θεῶν πρῶτος τῶν τριῶν κριτῶν τοῦ ἔθους. Αὐτὸς λέγουσιν ὅτι κατεσκεύασε τὸν περίφημον λαβύρινθον τῆς Κρήτης, ὅπου κατέκλεισε τὸ τέρας Μινώταυρον· ἐξουσίασε δὲ πολλὰς τῶν Κυκλάδων νήσων, ἔγεινε θαλασσοκράτωρ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι ἐφόνευσαν ἐν Ἀθήναις τὸν υἱὸν του Ἀνδρόγεων, ἐπολέμησεν αὐτοὺς, καὶ τοὺς ὑπεχρέωσε νὰ στέλλωσιν ὡς φόρον εἰς Κρήτην κατὰ ἓν

νέα ἔτη, ἢ, ὥς ἄλλοι λέγουσι, κατ' ἔτος, ἑπτὰ νέους καὶ ἑπτὰ κόρας, εἰς τροφήν τοῦ Μινωταύρου. Ἀπὸ τοῦ αἰσχροῦ τούτου φόρου ἡλευθέρωσε τὰς Ἀθήνας ὁ Θησεύς, ὡς εἶδαμεν ἀνωτέρω.

Ἄλλους ἐπιστήμους ἄνδρας τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων εὐρίσκουμεν ἐν Μυκήναις τοὺς Πελοπίδας Ἀτρέα καὶ Θυέστην· ἐν Σπάρτῃ τὸν Τυνδάρεω καὶ τὴν Λύδαν, ἐξ ἧς ἐγέννησεν ὁ Ζεὺς τοὺς Διοσκούρους Κάστορα καὶ Πολυδεύκην, (ἡ Λύδα αὕτη ἦτο μήτηρ καὶ τῆς Ἑλένης καὶ Κλυταιμνήστρας) ἐν Αἰγίνῃ τὸν δικαιοτάτον πάντων τῶν θνητῶν Αἰχλὸν, ὅστις μετὰ θάνατον ἔγεινε κριτὴς τοῦ ἄδου· τοὺς υἱοὺς τοῦ Τελαμῶνα καὶ Πηλέα, καὶ τὰ ἐνδοξότερα τῶν γονέων αὐτῶν τέκνα, Αἴαντα καὶ Ἀχιλλέα· ἐν Κορίνθῳ τὸν ποιηρὸν Σίσυφον· ἔτι δὲ ἐν Θεσσαλίᾳ τὸν Κένταυρον Χείρωνα, ἱατρὸν καὶ σοφὸν διδάσκαλον πολλῶν ἡρώων.

Ἐκστρατεία τῶν Ἀργοναυτῶν (1226).

Ἐφημίζετο, ὅτι ὁ βασιλεὺς τῆς Κολχίδος Αἰήτης εἶχεν ἄπειρα πλοῦτη, ὑπὸ τὸ μύθευμα ὅτι κατεῖχε χρυσοῦν δέρας (δέρμα) κριοῦ, ἀφιερωμένον εἰς τὸν Ἄρη, ὑπὸ δράκοντος δὲ ἀκοιμήτου καὶ δύο πυριπνόνων ταύρων φυλασσόμενον, καὶ ὅτι αὐτὸ ἦτο ἀφιέρωμα τοῦ Φρίξου, σωθέντος ἐκεῖ ἐπὶ τοῦ κριοῦ.

Ὁ Ἰάσων, υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Ἰωλκοῦ Αἰσονος, διετάχθη ὑπὸ τοῦ Φιλάρχου, θεοῦ καὶ κηδεμόνος τοῦ Πελίου, νὰ ἀνακτήσῃ τὸ πολύτιμον δέρας· ὅθεν ἐναυπήγησε τὸ πλοῖον Ἀργὼ, εἰς τὸ ὁποῖον ἐπέβησαν πεντήκοντα ἥρωες ἐκ τῶν ἀρίστων τῆς Ἑλλάδος. Τούτων δὲ περιφημότεροι ἦσαν ὁ Ἡρακλῆς, ὅστις ἐγκατέλιπε καθ' ὁδὸν τὴν ἐκστρατείαν, ὁ Θησεύς, ὁ Πειρίθους, οἱ δύο ἀδελφοὶ Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, ὁ Μελέαγρος, ὁ Πηλεὺς, ὁ ποιητὴς Ὀρφεύς, ὅστις διὰ τῶν ᾠσμάτων του ἐξημέρωσε τὰ πάθη καὶ τὰ μίσση, καὶ ὁ ἱατρὸς Ἀσκληπιὸς,

υἱὸς τοῦ Ἀπόλλωνος, ὅστις πᾶσαν νόσον καὶ πᾶν πάθος ἰάτρειε διὰ τῆς ἐπιστήμης του.

Μετὰ πολλὰ συμβεβηκότα, ὁ Ἰάσων ἔφθασεν εἰς Κολχίδα, ἐκεῖ δὲ ἠγαπήθη ὑπὸ τῆς Μηδείας θυγατρὸς τοῦ βασιλέως Αἰήτου, ἣτις ἦτο μάγισσα· διὰ τῶν συμβουλῶν δὲ ταύτης ὁ Ἰάσων φονεύσας τὰ φυλάττοντα τὸ χρυσοῦν δέρας θηρία, ἤρπασε τὸν θησαυρόν. Ἡ Μῆδεια τότε τὸν ἠκολούθησεν εἰς τὸ πλοῖον, ἀλλὰ, διὰ νὰ ἀποφύγῃ τὴν καταδίωξιν τοῦ πατρὸς τῆς Αἰήτου, κατακόψασα τὸν ἀδελφόν τῆς Ἀψυρτον, τὸν ὅποιον εἶχε συμπαραλάβει, κατεσκόρπισε τὰς σάρκας του καὶ τὰ ὀστέα του εἰς τὴν ὁδόν· ὁ δὲ Αἰήτης συναθροίζων τὰ μέλη τοῦ παιδὸς του, δὲν ἠδυνήθη νὰ τὴν προφθάσῃ. Ἀλλ' ὁ Ἰάσων ἐπὶ τέλους τὴν ἐγκατέλιπεν· αὕτη δὲ ἔσφαξε τὰ ἐξ αὐτοῦ τέκνα τῆς, καὶ κατέφυγεν εἰς τὴν Ἀττικὴν, ὅπου ὑπανδρεύθη τὸν Αἰγέα βασιλέα τῶν Ἀθηνῶν.

Τρωϊκὸς πόλεμος (1193—1184).

Ἀξιομνημόνευτον συμβεβηκὸς τῶν ἡρωϊκῶν χρόνων τῆς Ἑλλάδος, μὲ μύθους δὲ καὶ τοῦτο περιπεπλεγμένον, εἶναι καὶ ὁ Τρωϊκὸς πόλεμος.

Πάρις ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου, βασιλέως τῆς Τροίας, ἐλθὼν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ἤρπασε τὴν ὥραϊαν Ἑλένην γυναῖκα τοῦ Μενελάου, βασιλέως τῆς Ἀκχεδαίμονος, φιλοξενηθεὶς ὑπ' αὐτοῦ. Ὀλόκληρος ἡ Ἑλλάς, ἀγανακτήσασα διὰ τὴν προσβολὴν ταύτην, συνέδραμε τὸν Μενέλαον, ἀποφασίσαντα νὰ ἐκστρατεύσῃ κατὰ τῆς Τροίας.

Ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας ἦτο ὁ Ἀγαμέμνων βασιλεὺς τῶν Μυκηνῶν καὶ ἀδελφὸς τοῦ Μενελάου. Οἱ ἐπιστημότεροι τῶν ἄλλων στρατηγῶν ἦσαν ὁ Μενέλαος, ὁ ἀνδρειότατος Ἀχιλλεὺς, ὁ Διομήδης, οἱ δύο Αἴαντες, ὁ περὶ φημος διὰ τὴν φρόνησίν του Νέστωρ καὶ ὁ πανοῦργος Ὀδυσσεύς. Ἦσαν δὲ οἱ ἐκστρατεύσαντες Ἕλληνες ἕως

100,000. Ὁ ἀνδρείοτατος τῶν Τρώων ἦτο ὁ Ἑκτωρ, υἱὸς τοῦ βασιλέως Πριάμου.

Μετὰ δεκαετὴ πολιορκίαν, κατὰ τὴν ὁποίαν πολλοὶ καὶ ἐκ τῶν Τρώων καὶ ἐκ τῶν Ἑλλήνων ἀλληλομαχοῦντες ἐθανατώθησαν, ἀρχηγοὶ τινες τῶν Ἑλλήνων, κρυβέντες ἐντὸς μεγάλου ξυλίνου ἵππου, τοῦ δούρειου λεγομένου, προσέταξαν νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα οἱ στρατιῶταί των. Τὸν δούρειον αὐτὸν ἵππον ἔφεραν εἰς τὴν ἀγορὰν τῆς Τροίας οἱ Τρῶες, νομίσαντες ὅτι ἔφυγον οἱ Ἕλληνες καὶ ἀφῆκαν αὐτὸν ἀφιέρωμα. Τὴν ἐπομένην δὲ νύκτα οἱ μέσα εἰς αὐτὸν κλεισμένοι ἀρχηγοὶ ἐξελθόντες ἤνοιξαν τὰς πύλας εἰς τοὺς ἐπανελθόντας συμπολεμιστάς των, καὶ οὕτως ἡ Τροία κυριευθεῖσα κατεστράφη, καὶ ὁ μὲν Πριάμος ἐσφάγη, ἡ δὲ γυνὴ τοῦ Ἑκάβη καὶ αἱ θυγατέρες τοῦ ἀπῆχθησαν εἰς αἰχμαλωσίαν. Ὁ Αἰνεΐας υἱὸς τοῦ Ἀγχίσιου, καὶ ὁ Ἀντήνωρ μόνοι ἐξέφυγον τὴν αἰχμαλωσίαν (1184).

Ἡ ἐπιστροφή (νόστος) τῶν ἡγεμόνων τῶν Ἑλλήνων ἐκ τῆς Τροίας ἀποτελεῖ ἄλλην σειρὰν μυθευμάτων καὶ διηγημάτων, κατὰ τὰ ὁποῖα οἱ νικηταὶ ἄπειρα ὑπέστησαν δεινά. Οὕτως ὁ Ὀδυσσεὺς περιεπλανήθη δέκα ἔτη εἰς τὴν θάλασσαν πρὶν ἢ ἐπανίδῃ τὴν νῆσόν του Ἰθάκην, ὁ Μενέλαος ὑπέφερεν ἐν διαστήματι ἐννέα ἐτῶν ἐκ τῶν τρικυμιῶν, ὁ Ἀγαμέμνων ἐδολοφονήθη ὑπὸ τῆς γυναικὸς τοῦ Κλυταιμνήστρας καὶ τοῦ Αἰγίσθου, καὶ ἄλλοι ἄλλα ἐπαθον.

§ 3. Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων.

Θεοί, ἡμίθεοι, ἥρωες.

Οἱ Ἕλληνες ἐλάτρευαν ὡς Θεοὺς τὰ διάφορα ἔμφυχα καὶ ἄψυχα ὑποκείμενα καὶ τὰ ἀντικείμενα καὶ τὰς ιδιότητας αὐτῶν· ὅθεν ὁ ἄνεμος, ὁ ἀήρ, τὸ πῦρ, ὁ ἥλιος, ὁ ὠκεανός, οἱ ποταμοί, κτλ. κτλ. ἐθεωροῦντο ὡς Θεοί.

Οἱ θεοὶ οὗτοι ὑπετίθεντο, ὅτι εἶχον ὅλας τὰς καλὰς ιδιότητας εἰς ἀνώτατον βαθμὸν, ἐπ' ἴσης δὲ καὶ ὅλα τὰ ἐλαττώματα, τὰ πάθη καὶ τὰς ἀθλιότητας τῶν θνητῶν.

Οἱ πλεῖστοι τῶν θεῶν εἶχον ὑπὸ τὴν προστασίαν του ὁ καθεὶς πόλιν ἰδίαν καὶ λαὸν π. χ. ἡ Ἀθηνᾶ τὰς Ἀθήνας, ἡ Δήμητρα τὴν Ἐλευσίνα, ἡ Ἥρα τὸ Ἄργος, ὁ Ἀπόλλων τοὺς Δελφοὺς, ὁ Διόνυσος τὰς Θήβας, ἡ Ἀφροδίτη τὴν νῆσον Κύπρον, κτλ.

Αἱ μᾶλλον τῶν ἄλλων λατρευόμεναι πρῶται θεότητες ἦσαν οἱ δώδεκα μεγάλοι θεοί, οἵτινες, κατὰ τοὺς μύθους κατώκουν τὸν Ὀλυμπον, ὁ Ζεὺς, ἡ Ἥρα ἡ γυνὴ καὶ ἀδελφὴ του, ὁ Ἀπόλλων, ἡ Ἀρτεμις, ὁ Ἑρμῆς, ἡ Ἀθηνᾶ, ὁ Ἥφαιστος, ἡ Ἀφροδίτη, ὁ Ἑρως, ὁ Ἄρης, ἡ Ἑστία, ἡ Δήμητρα. Ἄλλοι δὲ θεοὶ καὶ θεαὶ ἦσαν ἡ Μοῖρα, ἡ Τύχη, ἡ Νέμεσις, ἡ Ἄτη, ἡ Δίκη, ἡ Θέμις, αἱ ἐννέα Μοῦσαι, αἱ τρεῖς Χάριτες, αἱ Ὠραι, αἱ Ὑάδες, αἱ πλειάδες, ἡ Ἴρις, ἡ Σελήνη, ὁ Ἥλιος, ἡ Ἥως, οἱ Ἄνεμοι κλπ.

Ὑπῆρχον πρὸς τούτοις καὶ ἕτεροι θεοί, οἱ θεοὶ τῆς θαλάσσης ὀνομαζόμενοι, ὁ Ποσειδῶν, ἡ γυνὴ του Ἀμφιτρίτη, ὁ Τρίτων· οἱ θεοὶ τῆς Γῆς καὶ τοῦ Ἄδου, ἡ Γῆ, ὁ Πλούτων, ἡ γυνὴ του Περσεφόνη, αἱ Ἐρινύες κλ.

Ὑπῆρχον ἔτι καὶ οἱ λεγόμενοι ἡμίθεοι, οἱ ὅποιοι ἦσαν τέκνα θεῶν, ἢ θεαινῶν ἐκ γάμου μὲ θνητοὺς, οἷον ὁ Σίσυφος, ὁ Βελλεροφόντης, ὁ Ἴναχος, ὁ Δαναὸς, ἡ Δανάη, ὁ Τάνταλος, ὁ Κῆδμος, ὁ Οἰδίπους κλπ. ὁ Ἡρακλῆς, ὁ Θησεὺς, ὁ Κέκροψ, ὁ Ἰάσων, ὁ Περσεὺς, κατασταθέντες περιβόητοι διὰ τὰ κατορθώματά των, εἴτ' ἐν πολέμῳ εἴτ' ἐν εἰρήνῃ.

Τὰ Ἠλύσια πεδία καὶ ὁ Ἄδης.

Ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὅτι ὁ Ἑρμῆς φέρων τοὺς νεκροὺς τοὺς παρέδιδεν εἰς τὸν Χάρωνα. Οὗτος δὲ τοὺς ἔθετεν εἰς τὸ πλοῖόν του καὶ τοὺς μετέφερε διὰ τοῦ Ἀχέροντος ποταμοῦ ἢ τῆς Ἀχερουσίας λίμνης εἰς τὸν ᾗδην.

Ἐκεῖ δὲ ἐφέροντο ἐνώπιον τῶν κριτῶν τοῦ ἄδου Μίνως, Αἰακοῦ καὶ Ῥαδαμάνθυος καὶ ἐκρίνοντο, καὶ οἱ μὲν ἀγαθοὶ ἐπορεύοντο εἰς τὰ Ἡλύσια πεδία, ἥτοι τὰς νήσους τῶν Μακάρων, τόπους τερπνοῦς· οἱ δὲ κακοὶ, εἰς τὰ Τάρταρα, τὸν τόπον τοῦ κλαυθμῶνος καὶ τὸν Πυριφλεγέθοντα ποταμὸν, ὅπου ἐβασανίζοντο μυριοτρόπως. Αἱ Ἑρινύες, τῶν ὁποίων ἡ κόρη συνέκειτο ἐξ ὄψεων καὶ αἱ ὀποῖαι εἶχον τὴν μὲν μίαν χεῖρα ὀπλισμένην μὲ μάστιγα ἐξ ὄψεων, τὴν δ' ἑτέραν μὲ δαδὰ, ἐτρόμαζον τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐβασανίζον. Ἐπίστευον ἔτι οἱ ἀρχαῖοι Ἕλληνες ὅτι αἱ ψυχὴ τῶν μὴ ἀζιωθέντων ταφῆς περιεπλανῶντο ἐκκτὸν ἔτη εἰς τὸ Ἑρεβος, σκοτεινὴν καὶ ψυχρὰν κατοικίαν. Τρικέφαλος δὲ κύων, ὁ Κέρβερος, ἐμπόδιζε τοὺς θέλοντας νὰ ἐξέλθωσιν ἐκ τοῦ ἄδου.

Λατρεία, Οἰωροί, Μαρτεῖα.

Ἐπειδὴ δ' ἐπίστευον οἱ Ἕλληνες, ὅτι οἱ θεοὶ ἀνεμὶ γνύοντο πάντοτε εἰς τὰς κοσμικὰς ὑποθέσεις, ἐζήτουν νὰ τοὺς ἐξιλεώνωσι πρὸς ἑαυτοὺς διὰ παρακλήσεων, σπονδῶν καὶ θυσιῶν διαφόρων ζώων, τῶν ὁποίων ἐν μὲν μέρος ἐκκίετο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, τὸ δ' ὑπόλοιπον ἐτρώγετο ὑπὸ τῶν προσφερόντων τὴν θυσίαν.

Οἱ Ἕλληνες ἐπίστευον ἔτι ὅτι οἱ θεοὶ ἐφανερώσαν τὰς θελήσεις των καὶ τὰ μέλλοντα διὰ σημείων καὶ δι' ὀνείρων. Τοὺς διαφόρους δὲ οἰωνοὺς ἐζήτουν οἱ μάντις καὶ οἰωνοσκόποι. Πολλάκις δὲ ἀπεκρίνοντο οἱ θεοὶ εἰς ἐρωτήσεις ἀνθρώπων περὶ ἀδήλων πραγμάτων καὶ διὰ τῶν μαντείων, τὰ περιφημότερα τῶν ὁποίων ἦσαν τὸ τῶν Δελφῶν ἐν Φωκίᾳ, τῆς Δωδώνης ἐν Ἡπείρῳ, καὶ τῆς Ὀάσεως ἐν Ἀφρικῇ, Διὸς τοῦ Ἀμμωνος ὀνομαζόμενον.

Ἐν Δελφοῖς γυνὴ τις ἱέρεια, Πυθία ὀνομαζομένη, ἐφέρετο ὑπὸ τῶν ἱερέων ἐπὶ τι χάσμα γῆς, ἐκ τοῦ ὁποίου ἐξήρχοντο ἀναθυμιάσεις. Ἐκεῖ δὲ καθιζομένη ἐπὶ τρίποδος ἐνεπνέετο ὑπὸ τῆς λεγομένης μαντικῆς ἀναθυμιά-

σεως, καὶ παραφρονοῦσα, ἐπρόφερε λόγους ἀσυναρτήτους καὶ συγκεχυμένους. Οἱ δὲ ἱερεῖς μεταποιοῦντες εἰς στίχους δυσεξηγήτους τοὺς λόγους τούτους ἔδιδον εἰς τοὺς ἐρωτῶντας.

Ἀμφικτυονίαι, ἀγῶνες.

Ἐκάστη πόλις ἑλληνικὴ ἦτο ἐλευθέρᾳ ἀπὸ τῆς ἄλλης· ἀλλ' ὅμως συνεδέοντο πρὸς ἀλλήλας διὰ τῆς ἐκ τῶν αὐτῶν προγόνων καταγωγῆς καὶ τῆς ταυτότητος τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῶν ἡθῶν, τῶν ἐθίμων καὶ τοῦ χαρακτῆρος· ὅλαι δὲ ἐπεθύμουν νὰ διατηρῶσι τὴν ἐθνικὴν τῶν συνένωσιν. Ἐκ τούτου προέκυψαν αἱ θρησκευτικαὶ ἐκείναι συνελεύσεις, αἱ ὀνομαζόμεναι ἀμφικτυονίαι, ἐξ ὧν ἡ μᾶλλον γνωστὴ, τὸ κατ' ἐξοχὴν λεγόμενον ἀμφικτυονικὸν συνέδριον, συνεκροτεῖτο ἐκ δώδεκα λαῶν, πεμπόντων ἀπεσταλμένους ἢ ἀντιπροσώπους, τὸ μὲν ἕαρ εἰς Δελφοὺς, τὸ δὲ φθινόπωρον εἰς Ἀνθήλην τῶν Θερμοπυλῶν. Ἐκεῖ ἐτέλουν οὗτοι ἑορτὰς θρησκευτικὰς, καὶ ἐνίοτε ἐψήφίζον καὶ ἀμοιβὰς ἐθνικὰς εἰς τοὺς εὐεργετήσαντας τὴν κοινὴν πατρίδα, ἢ κατηρώντο τοὺς προδότας αὐτῆς καὶ τοὺς παρέδιδον εἰς τὴν κοινὴν ἐκδίκησιν.

Τὸ αἶσθημα δὲ τῆς κοινῆς καταγωγῆς καὶ τῆς ἀδελφότητος τῶν ἑλληνικῶν φυλῶν συνετέλεσε προσέτι εἰς σύστασιν δημοσίων ἀγώνων, εἰς τοὺς ὁποίους συνέρρεον πανταχόθεν τοῦ ἑλληνικοῦ κόσμου.

Οἱ περιφημότεροι τῶν ἀγώνων ἦσαν οἱ τέσσαρες μεγάλοι λεγόμενοι· δηλ. οἱ Ἰσθμικοὶ, τελούμενοι ἐν Κορίνθῳ πρὸς τιμὴν τοῦ Ποσειδῶνος· οἱ Νέμεοι ἐν Ἀργολίδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἡρακλέους· οἱ Πυθικοὶ ἐν Δελφοῖς, πρὸς τιμὴν τοῦ Ἀπόλλωνος, νικητοῦ τοῦ Πύθωνος δράκοντος, καὶ οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἐν Ἡλίδι, πρὸς τιμὴν τοῦ Διὸς, τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε λαμπρότατος καὶ περιφανέστατος ναὸς εἰς τὴν ἐκεῖ πεδιάδα τῆς Ἡλίδος. Οἱ Ὀλυμπιακοὶ ἀγῶνες ἐπαινηγυρίζοντο κατὰ τετραετίαν, ἐκ τούτου προῆλθον αἱ

Ὀλυμπιάδες, ἤτοι περίοδος τετραετίας, τὴν ὁποίαν οἱ Ἕλλη-
 ληνες μετεχειρίζοντο εἰς τὴν χρονολογίαν των, καὶ ἥτις
 ἤρχισεν ἐν ἔτει 776 π. Χ.

Οἱ Ἕλληνες κατὰ τὸν μῆνα ἐν ᾧ ἐτελοῦντο τὰ Ὀλύμ-
 πια διέκοπτον τοὺς πολέμους· διὰ βραχέος δὲ προστίμου
 ἐτιμωρεῖτο ὁ λαὸς ὁ τολμῶν νὰ παραβῇ τὴν διακοπὴν
 (ἐκεχειρίαν).

Οἱ εἰρημένοι ἀγῶνες συνίσταντο εἰς ἀσκήσεις παντὸς
 εἶδους, πεζοδρομίαν, ἵπποδρομίαν, πῆδημα, πάλην, πυγ-
 μχίαν καὶ τέλος παγκράτιον. Καί τοι ἡ ἀμοιβὴ ἦτο
 μόνον στέφανος· ἐκ δάφνης ἢ ἀγριελαιᾶς (κοτίνου), ἦτο
 ὅμως αὕτη σημεῖον ἑνδοξοῦ νίκης διὰ τὸν νικητὴν, διὰ
 τὴν οἰκογένειάν του καὶ διὰ τὴν ἰδιαιτέραν πατρίδα του.
 Αἱ πόλεις ἀπένεμον μεγάλας τιμὰς εἰς ἀθλητὴν νικηφό-
 ρον· ἐν δὲ τῇ Σπάρτῃ, ἐν τῇ πρώτῃ μετὰ τὸν ἀγῶνα
 μάχῃ, ἐπεφυλάττετο εἰς τὸν Ὀλυμπιονίκην ἡ ἐπικινδυ-
 νωτέρα θέσις, δηλαδὴ ἡ τιμὴ τοῦ νὰ καταφρονήσῃ καὶ
 τὸν μέγιστον κίνδυνον ὑπὲρ τῆς πατρίδος.

Δίαιτα κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους.

Ἡ κοινωνία τῶν Ἑλλήνων κατὰ τοὺς ἡρωϊκοὺς χρόνους
 ἦτο ἀπλοϊκὴ. Οἱ βασιλεῖς καὶ οἱ εὐγενεῖς δὲν ἐθεώρουν
 ὡς ἐξευτελισμὸν τῆς ἀξίας των νὰ μνησθάνωσι καὶ ἀσκή-
 σι βαναύτους τέχνας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Ἰθάκης Ὀδυσσεὺς
 λέγεται ὅτι κατεσκεύαζεν ὁ ἴδιος τὸν κοιτῶνά του καὶ
 τὴν σχεδίαν του καὶ ἐκαυχᾶτο διὰ τὴν δεξιότητά του εἰς
 τὸ ὀργῶναι τὴν γῆν καὶ θερίζειν. Οἱ ἡγεμόνες καὶ στρα-
 τηγοὶ παρεσκεύαζον τὰ φαγητά των. Καὶ βασιλεῖς καὶ
 ἰδιῶται ἔτρωγον ἐκ τῆς αὐτῆς τροφῆς, ἥτις ἦτο ἀπλου-
 στάτη. Τὰ συνήθη προσφάγια αὐτῶν ἦσαν κρέατα ὀπτὰ
 αἰγῶν, προβάτων καὶ βοῶν· ἔτρωγον δὲ καὶ τυρὸν καὶ
 κρομμύδια καὶ καρπούς· τὸν οἶνον ἔπινον μεμιγμένον μὲ
 ὕδωρ, καὶ δὲν ἦσαν ἐν γένει ἄσωτοι.

Αἱ γυναῖκες καὶ θυγατέρες τῶν ἡγεμόνων ἐξετέλουν

διάφορα οἰκιακὰ ἔργα· ὕφαινον, ἔκλωθον καὶ ἐκέντων, ἔφερον ὕδωρ, ἐκ τῶν δημοσίων φρεάτων ἀντλοῦσαι, καὶ ἐβοήθουν τὰς δούλας εἰς τὸ πλῦσιμον τῶν ἐνδυμάτων καὶ στρωμάτων εἰς τὸν ποταμόν.

Οἱ Ἕλληνες καὶ κατ' αὐτοὺς τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους δὲν ἦσαν ἄμοιροι πολιτισμοῦ, κατόικουν κοινωνικῶς εἰς πόλεις ὠχυρωμένας, περικυκλωμένας μὲ τείχη καὶ ἐχούσας ἀνάκτορα, ἀγορὰς καὶ ναοὺς. Τὸ ἐμπόριον ὅμως δὲν ἐτιμᾶτο πολὺ, καὶ διὰ τοῦτο ὀλίγον ἐκαλλιεργεῖτο, καὶ δὲν φαίνεται νὰ ἦσαν τότε νομίσματα. Ἀμφιβάλλεται ἔτι ἂν ἦτο γνωστὸν τότε τὸ γράφειν, εἰ καὶ ὑπῆρχον ποιηταὶ ἄδοντες τοὺς ἄθλους καὶ τὰς τύχας ἐν γένει τῶν Ἡρώων.

Ὁ περιφημότερος τούτων τῶν ποιητῶν ἦτο ὁ Ὅμηρος, ὅστις ἔφαλλε διάφορα γεγονότα τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ τὰ παθήματα τοῦ Ὀδυσσεῶς ἐπανερχομένου ἐκ Τροίας εἰς Ἰθάκην, τὸ βασίλειόν του.

§ 4. Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.

Κόδρος, Ἀποικίαι.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τοῦ τρωϊκοῦ πολέμου καὶ ἐξῆς ἐπὶ ὀγδοήκοντα ἔτη συνέβησαν μεγάλαι ταραχαὶ ἐν Ἑλλάδι, καὶ πολλοὶ λαοὶ μετηνάστευσαν ἐκ τῶν τόπων των εἰς ἄλλας χώρας.

Ἡ περιφημότερα μετανάστευσις τῶν χρόνων τούτων ἦτο ἡ εἰς τὴν Πελοπόννησον ἐπιδρομὴ τῆς ὀρεινῆς φυλῆς τῶν Δωριέων, κατοικούσης μέχρι τότε περὶ τὴν Δωρίδα. Ἐπειδὴ οἱ ἀρχηγοὶ τούτων ἐνομίζοντο ἀπόγονοι τοῦ Ἡρακλέους, ὅστις εἶχεν ἐκδιωχθῆ ἐκ τῆς Τύρινθος καὶ τῶν Μυκηνῶν, ἀπῆλθον μέρος τῆς Πελοποννήσου ὡς κληρονομίαν των. Διαβάντες δὲ τὸν Κορινθιακὸν κόλπον, κατέκτησαν τὴν Μεσσηνίαν, τὴν Λακωνικὴν καὶ τὴν Ἀργολίδα. Τὸ συμβεβηκὸς τοῦτο ὀνομάζεται Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν (1104).

Μέρος τοῦ νικηθέντος λαοῦ ἠναγκάσθη νὰ καταφύγῃ εἰς ἄλλους τόπους· ὅθεν πολλοὶ ἤλθον εἰς τὴν Ἀττικὴν· ἀλλ' οἱ Δωριεῖς καὶ ἐκεῖ τοὺς κατεδίωξαν. Χρησμός δὲ εἶχεν εἰπῆ ὅτι οἱ Δωριεῖς ἤθελον νικηθῆ, ἂν ἐφονεύετο ὑπ' αὐτῶν ὁ τῶν Ἀθηναίων βασιλεὺς. Ὁ Κόδρος, βασιλεὺς τότε τῶν Ἀθηνῶν, μαθὼν τὸν χρησμόν, ἐνεδύθη φορέματα γεωργοῦ, καὶ λαβὼν δρέπανον εἰς τὴν χεῖρα καὶ εἰσελθὼν εἰς τὸ Δωρικὸν στρατόπεδον, ἐκτύπησεν ἐπίτηδες στρατιώτην τινά, ὑπὸ τοῦ ὁποίου εὐθὺς ἐφονεύθη. Οἱ Δωριεῖς, πληροφορηθέντες ὅτι ὁ φονευθεὶς ἦτο ὁ Κόδρος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν.

Ἐπειδὴ δὲ ἡ μικρὰ καὶ ἄγονος χώρα τῆς Ἀττικῆς δὲν ἠδύνατο νὰ θρέψῃ ὅλους τοὺς φυγόντας ἐκ τῆς Πελοποννήσους Ἴωνας, οὗτοι ἀπῆλθον πέραν τοῦ Αἰγαίου πελάγους εἰς τὴν παραλίαν τῆς μικρᾶς Ἀσίας καὶ ἐκεῖ ἔκτισαν πολλὰς πόλεις. Αὗται δὲ εἶναι αἱ λεγόμεναι Ἰωνικαὶ ἀποικίαι (1044). Πρὸ τούτων εἶχον ἔλθει ἐκεῖ Αἰολεῖς καὶ Δωριεῖς, καὶ οἱ μὲν πρῶτοι ἐγκατεστάθησαν πρὸς βορρᾶν, οἱ δὲ δεύτεροι πρὸς μεσημβρίαν τῶν Ἰόνων. Πολλαὶ τῶν ἀποικιακῶν πόλεων ἔγειναν περίφημοι καὶ σημαντικαί. Τοιαῦται ἦσαν ἡ Ἐφεσος, ἡ Σμύρνη, ἡ Φώκαια, ἡ Μίλητος καὶ ἄλλαι. Ἐκ τῶν πόλεων δὲ τούτων ἔγειναν ἄλλαι πάλιν ἀποικίαι.

Αἱ ἀποικίαι κατέστησαν μὲ τὸν καιρὸν τόσον λαμπραὶ καὶ ἰσχυραί, ὅσον ἦσαν καὶ αἱ μητροπόλεις τῶν· οὕτω δὲ ὁ ἑλληνικὸς λαὸς κατέστη τότε πρῶτος λαὸς τοῦ κόσμου, καὶ τὰ ἔργα αὐτοῦ ἀκόμη καὶ σήμερον θαυμάζονται.

§ 5. Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.

Οἱ εἰς τὴν Μεσσηνίαν καὶ τὴν Ἀργολίδα ἐγκατασταθέντες Δωριεῖς εἶχον διώξει κατὰ μέγα μέρος ἐκεῖθεν τοὺς κατοίκους· οἱ δὲ καταλαβόντες τὴν Λακωνικὴν εἶχον ἀφῆσαι τοὺς αὐτόχθονας νὰ ζῶσιν εἰς τὸν τόπον τῶν, ὡς ὑπήκοοί τῶν. Τινὲς μὲν τούτων τῶν λακωνικῶν φυλῶν,

θελήσασαι ν' ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν, ἡττήθησαν καὶ καθυπεδουλώθησαν, καὶ οὗτοι εἶναι οἱ κληθέντες Εἰλωτες. Ὅθεν τότε τρία εἶδη κατοίκων ὑπῆρχον εἰς τὴν Λακωνικὴν—οἱ Δωριεῖς ἢ οἱ κύριοι, οἱ Λακεδαιμόνιοι ἢ οἱ ὑπήκοοι (περίοικοι) καὶ οἱ Εἰλωτες ἢ οἱ δούλοι. Οἱ Δωριεῖς συνεκεντρώθησαν εἰς τὴν πρωτεύουσαν τῆς Λακωνικῆς Σπάρτης, ὅθεν προῆλθε τὸ ὄνομα αὐτῶν *Σπαρτιαῖται*. Εἶχον δὲ δύο συγχρόνως βασιλεῖς, καταγομένους ἐκ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἡρακλέους. Φοβούμενοι δὲ τὸ μῖσος τῶν ὑπηκόων τῶν καὶ τῶν δούλων, εἶχον πάντοτε τὰ ὅπλα ἀνά χεῖρας ὡς στράτευμα ἐπὶ ἐχθρικοῦ τόπου ἐστρατοπεδευμένον. Νομοθέτης δὲ τῶν Σπαρτιατῶν ἔγεινεν ὁ Λυκοῦργος.

Λέγουσιν οἱ ἀρχαῖοι, ὅτι οὗτος ἦτο ὁ υἱὸς τοῦ βασιλέως τῆς Σπάρτης Εὐνόμου, γεννηθεὶς κατὰ τὸν ἕννατον π. Χ. αἰῶνα. Ὅτε ἡ Σπάρτη κατεσπαράσσετο ὑπὸ ἐμφυλίων διχονοιῶν, ὁ πατήρ του, θέλων νὰ χωρίσῃ τοὺς διαπληκτιζομένους, μαχαιρωθεὶς ἀπέθανεν· ὁ δὲ πρωτότοκος ἀδελφός του Πολυδέκτης ἐτελεύτησεν ὡσαύτως πρόωρα, καὶ ὁ Λυκοῦργος διετέλεσεν ὢν βασιλεὺς, ἐν ᾧ δὲν ἤξευρεν ὅτι ὁ Πολυδέκτης εἶχεν ἐγκαταλείψει ἔγχυον τὴν γυναῖκά του. Ἡ βασίλισσα ἐγκυμονοῦσα ἐπρότεινεν εἰς τὸν Λυκοῦργον νὰ θανατώσῃ τὸ παιδίον, ἂν ὑποσχεθῇ νὰ τὴν νυμφευθῇ. Οὗτος δὲ χάριν τῆς σωτηρίας τούτου ἐξηπάτησεν αὐτὴν δι' ὑποσχέσεως ψευδοῦς ὅτι στέργει, ἀλλ' ὅταν ἐγεννήθῃ τὸ παιδίον τὸ ἐπῆρεν καὶ τὸ ἀνηγόρευσε βασιλέα, ὠνόμασε δὲ αὐτὸ Χαρίλαον· καὶ ὡς συγγενὴς ἐγένετο κηδεμών του. Οἱ προὔχοντες ἐκ φθόνου διὰ τὴν φρονίμην διοίκησίν του κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀνηλικότητος τοῦ νέου βασιλέως, τὸν ἠνάγκασαν νὰ φύγῃ. Περιηγηθεὶς δὲ πολὺν καιρὸν ἐσπούδασε τὰ ἔθιμα καὶ τοὺς νόμους πολλῶν ξένων ἐθνῶν. Μετὰ 18 δὲ ἐτῶν ἀπουσίαν ἐπιστρέψας εἰς Σπάρτην μὲ χρησμὸν παρὰ τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος, ἐθνικοῦ θεοῦ τῶν Δωριέων, ἔθεσεν

ἄνευ ἀντιστάσεως νόμους, οἵτινες ἦσαν σύμφωνοι πρὸς τὰ ἀνέκαθεν ἦθη τοῦ δωρικοῦ φύλου.

Νόμοι τοῦ Λυκούργου.

Ὁ Λυκούργος διετήρησε τὴν διανομὴν τῆς βασιλικῆς ἐξουσίας μεταξὺ τῶν δύο βασιλικῶν οἴκων.

Οἱ βασιλεῖς τῶν Σπαρτιατῶν εἶχον πολὺ ὀλίγην δύναμιν ὥφειλον νὰ ἐπαγρυπνῶσι μόνον περὶ τὴν ἐκτέλεσιν τῶν νόμων, εἶχον δὲ καὶ θρησκευτικὰ τινα καθήκοντα καὶ τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων. Ὅλη ἡ ἐξουσία ἦτο εἰς χεῖρας τῆς γερουσίας, ἥτις ἦτο συνέδριον ἐξ εἰκοσι καὶ ὀκτὼ γερόντων, ἐκλεγομένων ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκ τῶν ὑπὲρ τὰ ἐξήκοντα ἔτη γεγονότων· συνεδρίαζον δὲ μετ' αὐτῶν καὶ οἱ δύο βασιλεῖς. Γενικὴ συνέλευσις τῶν πολιτῶν (ἁλία λεγομένη), συνερχομένη καθ' ἕκαστον μῆνα περὶ τὴν νέαν σελήνην, ἐψήφισε τὰ ὑπὸ τῆς γερουσίας προτεινόμενα ψήφισμα.

Ὁ Λυκούργος ἤθελε νὰ καταστήσῃ ἐντελεστάτην ἰσότητα μεταξὺ τῶν Σπαρτιατῶν. Διὰ νὰ κατορθώσῃ λοιπὸν τοῦτο, διεμοίρασεν ὅλας τὰς γαίας τῶν εἰς ἐννέα χιλιάδας κλήρους, ὅσοι ἦσαν καὶ οἱ πολῖται, καὶ ἀπηγόρευσε τὴν διανομὴν ἢ πώλησιν αὐτῶν τῶν κλήρων, διότι ἤθελε κάθε Σπαρτιάτης νὰ ἔχῃ τὸ ἐδικόν του καὶ νὰ μὴ ὑπάρχωσιν οὔτε πένητες οὔτε πλούσιοι.

Πρὸς τὸν αὐτὸν σκοπὸν ἀπηγόρευσε τὴν πολυτέλειαν, τὰς τέχνας, τὰ γράμματα, τὸ ἐμπόριον, τὸ χρυσοῦν καὶ τὸ ἀργυροῦν νόμισμα, συγχωρήσας μόνον βαοὺ καὶ σιδηροῦν. Συνέστησε τὰ συσσίτια (κοινὰς τραπέζας) ὅπου ἐπεκράτει πάντοτε μεγάλη λιτότης, καὶ τῶν ὁποίων δὲν ἦτο συγκεχωρημένον εἰς οὐδέν, οὐδ' εἰς αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς, νὰ μὴ μετέχωσιν.

Ὁ Λυκούργος ὑπέβαλε τοὺς πολίτας ὅλους εἰς συνεχεῖς ἀσκήσεις, διότι ἤθελε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς στρατιώτας ἀνδρείους καὶ εἰς τοῦτο ἐπέτυχε τῷ ὄντι.

Οἱ ἔφοροι, πέντε τὸν αἰθμὸν ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἐκλεγόμενοι, κατέστησαν βαθμηδὸν οἱ ἀληθεῖς κύριοι εἰς τὴν Σπάρτην, ὥστε καὶ αὐτοὶ οἱ βασιλεῖς τοὺς ἐσέβοντο καὶ τοὺς ἐφοβοῦντο διότι εἶχον πολλὴν δύναμιν εἰς τὴν πολιτείαν. Ἐπετήρουν τὴν διαγωγὴν ὅλων τῶν ἀρχῶν, εἶχον δὲ καὶ δικαστικὴν ἐξουσίαν, καὶ ἠδύναντο νὰ δικάζωσι καὶ αὐτοὺς τοὺς βασιλεῖς.

Ἀνατροφή τῶν ἀρρέων.

Οἱ ἄρρενες ἦσαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς πολιτείας. Ὁ γεννηθεὶς δύσμορφος καὶ μὴ τέλειος ἐθανατώνετο, ἐπειδὴ δὲν θὰ ἐγένετο καλὸς στρατιώτης. Ἀνετρέφοντο δὲ οἱ παῖδες διὰ τὸν ἀνωτέρω σκοπὸν μὲ σκληραγωγίαν· ἐπεριπάτουν ἀνυπόδητοι καὶ ἐφόρουν τὸ αὐτὸ φόρεμα θέρος καὶ χειμῶνα· ὥς στῶμα μετεχειρίζοντο καλὰ μὴ κοπτόμενα ὑπ' αὐτῶν τούτων ἐκ τοῦ ποταμοῦ τῆς Σπάρτης Εὐρώτα· τροφὴν δὲ ἐλάμβανον ὀλίγην, διὰ νὰ ἀναγκάζωνται νὰ κλέπτωσι διὰ δόλου καὶ ἐπιτηδεύματος ὅ,τι ἠδύνατο νὰ προκαλῇ τὴν ὀρεξίν των· ὅστις δὲ ἐφορᾶτο κλέπτων, ἐτιμωρεῖτο, οὐχὶ ὡς ἔνοχος, ἀλλ' ὡς ἀνεπιτήδειος, καὶ τοῦτο διὰ νὰ γυμνάζωνται ν' ἀνιχνεύωσιν ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ἐχθρὸν διὰ τῶν δόλων, τοὺς ὁποίους ἐξετέλουν εἰς τὴν μικρὰν των ἡλικίαν, διὰ νὰ εὐρίσκωσι τὴν τροφὴν των. Μετὰ τὴν ἄκραν φιλοπατρίαν καὶ τὴν καταφρόνησιν τοῦ πόνου καὶ τοῦ θανάτου, ἐδιδάσκοντο πρὸ πάντων νὰ σέβωνται τοὺς γέροντας· τοῦτο δὲ ἦτο ἀναγκαιότατον εἰς πόλιν, ὅπου σχεδὸν ὅλοι οἱ ἄρχοντες ἦσαν γέροντες, καὶ ὅπου οἱ νόμοι, οἵτινες δὲν ἦσαν γραπτοὶ, ἀπηγγέλλοντο ἐκ στόματος τῶν πρεσβυτέρων.

Κατὰ τὸ εἰκοστὸν ἔτος τῆς ἡλικίας των οἱ ἄρρενες ἐγίνοντο παραδεκτοὶ εἰς τὸ στράτευμα καὶ ἐξετέλουν ὑπηρεσίαν στρατιωτικὴν εἴτε ἐντὸς τῶν ὁρίων τῆς Λακωνικῆς, εἴτε ἐκτὸς αὐτῆς. Κατὰ τὸ τριακοστὸν ἐνυμφεύοντο

καὶ ἀπελάμβανον τὰ πολιτικά δίκαια· ὁ δὲ μὴ νυμφευόμενος κατεφρονεῖτο. Κατὰ τὸ ἐξηκοστὸν, τὸ στρατιωτικόν των στάδιον ἔληγεν· ἐνπασχολοῦντο δὲ τότε περὶ τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων πραγμάτων καὶ τὴν ἀνατροφὴν τῶν παίδων τῆς πολιτείας.

Καὶ τῶν γυναικῶν ἡ ἀνατροφή ἦτο ἐπ' ἴσης σκληρὰ καὶ δὲν εἶχον αὐταὶ παντελῶς ἀδυναμίας μητρικάς. "Θθεν παραδίδουσά τις τὴν ἀσπίδα εἰς τὸν υἱὸν τῆς ἐκστρατεύοντα τῷ εἶπεν· «ἢ τὰν ἢ ἐπὶ τὰν», δηλ. ἢ ταύτην τὴν ἀσπίδα διαφύλαττε γενναίως μαχόμενος καὶ φονεύων τοὺς ἐχθροὺς, εἰδὲ μὴ, φονευμένον νὰ σὲ μετακομίσωσιν ἐπάνω εἰς αὐτήν. Ἐν γένει οἱ Σπαρτιάται προετίμων τὸν ἐνδοξον θάνατον παρὰ τὴν ἄτιμον ζωὴν.

*Ἡ τῶν τεχνῶν περιφρόνησις, Εἰλωτες,
θάνατος Λυκούργου.*

Ἐκτὸς τοῦ πολέμου καὶ τῶν ἀσκήσεων, δι' ὧν κατηρτίζετο ὁ Σπαρτιάτης, μόνως ἐνασχολήσεις του εἶχε τὸ κυνήγιον καὶ τὴν συνομιλίαν εἰς δημοσίους τόπους, ὅπου συνείθιζε νὰ ὁμιλῇ ὀλίγα καὶ φρόνιμα λόγια, καὶ τοῦτο ὠνομάζετο *λακωνισμός*.

Οὕτως ὁ Λυκούργος ἠθέλησε νὰ καταστήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας ὅπως ἡ θέσις των ἀπῆται νὰ ἦναι, δηλαδή λαὸν στρατιωτικόν. Εἰς τὰς τέχνας δὲ κατεγίνοντο οἱ περίοικοι Λακεδαιμόνιοι. Αἱ δὲ κοιναὶ ἐργασίαι ἀφέθησαν εἰς τοὺς Εἰλωτας, δούλους τοῦ κράτους, οἵτινες ἐκαλλιέργουν τὴν γῆν διὰ τοὺς δεσπότας των· ἐνίοτε δὲ καὶ ἐπολέμουν πλησίον αὐτῶν, ἀλλ' ἐφρόντιζον οἱ Σπαρτιάται νὰ δολοφονῶσιν ἐνίοτε αὐτοὺς διὰ τῆς λεγομένης *κρυπτείας*, φοβούμενοι τὸν πληθυσμὸν καὶ τὴν ἀνδρείαν των.

Διηγοῦνται ὅτι ἀφ' οὗ εἶδε παραδεδεγμένους τοὺς νόμους τοῦ ὁ Λυκούργος, ἐξώρκισε τοὺς βασιλεῖς, τοὺς γερουσιαστάς καὶ ὅλους τοὺς πολίτας νὰ μὴ μεταβάλωσι μηδένα ἐξ αὐτῶν μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς του. Διὰ νὰ μὴ

ἀπαλλάξῃ δὲ τοὺς συμπολίτας του ἐκ τοῦ ὄρκου των, ἀσιτήσας ἀπέθανεν εἰς τὰ ξένα.

§ 6. Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι. (743—723).

Πρῶτος.

Οἱ Σπαρτιᾶται καὶ οἱ Μεσσήνιοι ἦσαν τῆς αὐτῆς φυλῆς, δηλαδὴ Δωριεῖς· ἀλλὰ βίαιαι συγκρούσεις μεταξὺ των τοὺς ἀποκατέστησαν ἐχθροὺς ἀδιαλλάκτους. Κατὰ τὸ 742 π. Χ. οἱ Σπαρτιᾶται ἐκυρίευσαν ἐξ ἐφόδου τὴν πόλιν τῶν Μεσσηνίων Ἀμφειαν, καὶ ἤρχισεν ἐκ τούτου πόλεμος μεταξὺ των.

Οἱ Μεσσήνιοι, μὴ ὄντες συνειθισμένοι εἰς αὐστηρὰν πειθαρχίαν, ὡς οἱ Σπαρτιᾶται, δὲν ἠδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς αὐτούς· ὅθεν κατηναγκάσθησαν μετ' ὀλίγον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὰς πόλεις των καὶ νὰ κλεισθῶσιν εἰς τὸ φρούριον Ἰθώμην. Τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν, τὸ ὁποῖον ἠρώτησαν, πῶς νὰ σωθῶσιν, ἀπεκρίθη· «Νὰ ἐκλέξωσι διὰ κλήρου κόρην ἄχραντον ἐκ τοῦ αἵματος τῶν Αἰπυτιδῶν, ἐν ἀποτυχίᾳ δὲ ἠδύναντο νὰ πάρωσιν ἄλλην κόρην ἐξ ἄλλης οἰκογενείας, διδούσης αὐτὴν ἐκουσίως εἰς σφαγὴν, καὶ νὰ θυσιάσωσιν αὐτὴν εἰς τοὺς καταχθονίους δαίμονας». Ἐπειδὴ δὲ ὁ κλῆρος ἔπεσεν ἐπὶ τὴν θυγατέρα τοῦ Λυκίσκου, ὁ πατὴρ τῆς, διὰ νὰ τὴν σώσῃ κατέφυγε μετ' αὐτῆς εἰς Σπάρτην. Τότε ὁ ἐκ τοῦ γένους τῶν Αἰπυτιδῶν Ἀριστόδημος, ἄνθρωπος ἰσχυρὸς καὶ πολεμιστῆς ἔνδοξος, προσφέρει ἐκουσίως τὴν ἰδίαν αὐτοῦ θυγατέρα. Πεισιμένος δὲ ὁ λαὸς, ὅτι ἡ φορικτὴ αὕτη θυσία ἐξεπλήρωσε τὸν χρησμὸν, ἐτράπη εἰς τελετὰς καὶ ἐορτάς· οἱ δὲ Σπαρτιᾶται, πιστεύσαντες εἰς τὸ γενόμενον, ἔπαυσαν ἐπὶ τινα ἔτη ἀπὸ τοῦ νὰ πολεμῶσι τοὺς Μεσσηνίους.

Ὅτε δὲ ὁ πόλεμος ἀνενεώθη, ὁ βασιλεὺς Εὐφάνης ἐθανατώθη, καὶ ὁ Ἀριστόδημος ἐξελέχθη βασιλεὺς ἀντ' αὐτοῦ. Ἐπὶ ἐξ ἔτη ἀκόμη ἐξηκολούθησεν οὗτος γενναίως

τὴν ἀντίστασιν· ἀλλ' ἐπὶ τέλους βλέπων ματαιουμένας τὰς ἐλπίδας του καὶ ἀναλογιζόμενος ὅτι ἀνωφελῶς ἐθυσίασε τὴν θυγατέρα του, ἔτι δὲ καὶ ὑπὸ τρομακτικῶν ὀνείρων παρακινούμενος ἠτύοκτόνησεν ἐπὶ τοῦ τάφου της.

Δεύτερος Μεσσηνιακὸς πόλεμος (665—666).

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀριστοδήμου ἡ Ἰθώμη ἔπεσεν, εἰς δὲ τοὺς Μεσσηνίους ἐπετράπη ὑπὸ τῶν νικητῶν τῶν Σπαρτιατῶν νὰ μένωσιν εἰς τὸν τόπον τῶν, ἐπὶ συνθήκῃ νὰ πέμπωσιν εἰς τοὺς Σπαρτιάτας τὸ ἥμισυ τοῦ θερισμοῦ τῶν, εἰς δὲ τὰς κηδεῖας τῶν βασιλέων καὶ μεγιστάνων νὰ ἔρχονται εἰς τὴν Σπάρτην ἄνδρες τε καὶ γυναῖκες μελανοφοροῦντες καὶ κλαίοντες διὰ τὸν θάνατον αὐτῶν.

Μία ὀλόκληρος γενεὰ εἶχεν ἤδη ζῆσαι οὕτω μὲ λύπην καὶ καταισχύνῃ δουλείας, ὅτε ἐφάνη νέος ἥρως, ὁ Ἀριστομένης, ὅστις, διεγείρας ὅλον τὸν λαόν, προσέβαλε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ ἀνέκτησε τὴν Μεσσήνην. Ἐν μιᾷ τῶν ἡμερῶν ἀνεχώρησε μόνος, καὶ διαπεράσας τὰ ὄρη καὶ εἰσελθὼν τὴν νύκτα εἰς τὴν Σπάρτην, ἀνέθηκεν εἰς τὸν ἐκεῖ ναὸν τῆς Ἀθηνᾶς τῆς Χαλκιοῖκου ἀσπίδα μὲ τὴν ἐξῆς ἐπιγραφὴν. «Ὁ Ἀριστομένης τῇ Ἀθηνᾷ ἐκ τῶν λαφύρων τῶν Λακεδαιμονίων».

Ἡ Σπάρτη ἔντρομος ἠρώτησε τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν τί ποιητέον; Τοῦτο δὲ ἀπεκρίθη, ὅτι πρέπει νὰ ζητήσῃ ἀρχηγὸν παρὰ τῶν Ἀθηναίων. Αἱ Ἀθηναὶ δὲν ἤθελαν μὲν νὰ συνεργήσωσιν εἰς τὸ μεγαλεῖον τῆς Σπάρτης, δὲν ἐτόλμων ὅμως καὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὰς προσταγὰς τοῦ μαντείου· ὅθεν ἔπεμψαν εἰς τὴν Λακεδαίμονα τὸν Τυρταῖον, χωλὸν γραμματοδιδάσκαλον, ὅστις ὅμως, ὦν ἔως τότε ἄγνωστος ποιητὴς ἄριστος, διὰ τῶν ποιημάτων αὐτοῦ καθησύχασε τὰς ἐσωτερικὰς διχονοίας τῶν Σπαρτιατῶν καὶ ἐνεψύχωσεν ὅλων αὐτῶν τὰς καρδίας. Ἡ παιδεία λοιπὸν εἶναι χρήσιμος καὶ ἐν καιρῷ εἰρήνης καὶ ἐν ὥρᾳ πολέμου.

Ἀνδρία τοῦ Ἀριστομένους.

Κατὰ τὴν πεδιάδα Στενυκλήρου ὁ Ἀριστομένης διὰ τῆς ἀνδρίας του ἐνίκησε τοὺς Σπαρτιάτας. Ὡν δὲ ριψοκίνδυνος, ἔπασσε ποτε εἰς χεῖρας ἑπτὰ Κρητῶν, ὄντων εἰς τὴν ὑπηρεσίαν τῆς Σπάρτης· ἀλλ' ἐν ᾧ οὗτοι διενυκτέρευον νύκτα τινὰ εἰς ξένην οἰκίαν, νέα τις κόρη ἐγκατοικοῦσα ἐκεῖ, μεθύσασα τούτους, ἔλυσε τὰ δεσμὰ τοῦ ἥρωος, ὅστις, φονεύσας τοὺς Κρητάς, ἐσώθη· ἔπειτα δὲ εἰς ἀνταρμιεὴν τῆς εὐεργεσίας τῆς, τὴν ὑπάνδρευσε μὲ ἓνα τῶν υἱῶν του, τὸν Γόργον. Ἀλλ' ἐπὶ τέλους νικηθεὶς διὰ προδοσίας τοῦ συμμάχου του βασιλέως τῶν Ἀρκάδων, ἠναγκάσθη ν' ἀποχωρήσῃ εἰς τὸ ὄρος τῆς Εἵρας, τὴν ὁποίαν ὑπερῆσπισεν ἔνδεκα ἔτη, καὶ πολλάκις ὑπερίσχυσεν ἐξερχόμενος καὶ ἐφορμῶν καὶ μέχρι τῶν ἐνδοτέρων τῆς Λακωνικῆς.

Δι' ἐφόδου δὲ γενομένης νύκτα ἐν καιρῷ βροχῆς καὶ τρικυμίας ἐκυρίευσαν οἱ Σπαρτιάται τέλος τὴν Εἵραν, ἐπέτρεψαν δὲ εἰς τοὺς ἠττηθέντας κατὰ κράτος Μεσσηνίους ἐκ συμπαθείας ν' ἀναχωρήσωσι τῆς πατρίδος τῶν ἀνενοχλήτως μετὰ τῶν γυναικῶν καὶ τῶν παιδῶν τῶν (668).

Οἱ πλεῖστοι τούτων ἔφυγον τότε εἰς ἄλλας Ἑλληνικὰς χώρας, οἱ δὲ ἀπομείναντες ἐγένοντο ὑπήκοοι τῶν Σπαρτιατῶν. Τινὲς διαβάντες ὑπὸ τὴν ὁδηγίαν τῶν υἱῶν τοῦ Ἀριστομένους εἰς Ἰταλίαν ἔκτισαν τὴν μέχρι τῆς σήμερον ὁμώνυμον αὐτῶν πόλιν Μεσσήνην (ἴδε § 30). Αὐτὸς δὲ ὁ Ἀριστομένης μετέβη εἰς Ῥόδον καὶ ἐκεῖ σπείρων μῖσος κατὰ τῶν Σπαρτιατῶν ἀπέθανε.

§ 7. Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ τοῦ Κόδρου μέχρι τοῦ Πεισιστράτου.

Ἀρχορτες (1405), Νομοθεσία, Κυλῶρειον ἄγος.

Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἡ κυρίως μητρόπολις τοῦ Ἰωνικοῦ

φύλου, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι ἐκαυχῶντο ὅτι ἦσαν αὐτόχθονες ἐπειδὴ καμμία ἄλλη φυλὴ δὲν ἀνεμίχθη μετ' αὐτῶν οὐδὲ τοὺς ἐδίωξε κανεῖς ἐκ τῆς χώρας των, διότι ἦτο λεπτόγεως καὶ ἄγονος καὶ οὐδεὶς τὴν ἐξήλευεν ἕνεκα τοῦτου. Τὸ πολίτευμα δὲ τῶν Ἀθηνῶν ἦτο μοναρχικόν, ο λαὸς δὲ διηρείτο εἰς τάξεις.

Ὅτε δὲ Κόδρος, ὡς προεῖρηται, ἐθυσιάσθη, ὑπὲρ τοῦ λαοῦ του, οἱ Ἀθηναῖοι ἐκήρυξαν ὅτι οὐδεὶς εἶναι ἄξιος μετ' αὐτὸν νὰ βασιλεύσῃ καὶ οὕτω κατήργησαν τὴν βασιλείαν (1044). Ἀντὶ δὲ ἐνὸς βασιλέως κληρονομικοῦ, ἀνεδεικνύετο πλέον ἐν Ἀθήναις εἰς ἄρχων ὑπεύθυνος καὶ ἰσόβιος. Πρῶτος δὲ τοιοῦτος ἄρχων μετὰ τὸν Κόδρον ἐγένειεν ὁ υἱὸς του Μέδων. Μετὰ δὲ τοῦτον ἔλαβον διαδοχικῶς καὶ κατὰ κληρονομίαν τὴν ἀρχὴν ἑνδεκα ἄλλοι ἀπὸ τοῦ Κόδρου καταγόμενοι, τῶν ὁποίων τελευταῖος ἦτο ὁ Ἀλκμαίων. Ἀπὸ δὲ τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν (752 π. Χ.) ἡ διάρκεια τῆς ἀρχοντείας περιορίσθη εἰς δέκα ἔτη, καὶ ἀπὸ τοῦ 663 π. Χ. εἰς ἓν μόνον ἔτος, καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ἔτους ἀντὶ ἐνὸς ἐξελέγοντο ἑννέα ἄρχοντες, ἐκ τῶν ὁποίων ὁ μὲν πρῶτος ἐλέγετο ἐπώνυμος, διότι τὸ ὄνομα αὐτοῦ ἐγράφετο εἰς τὰς δημοσίας πράξεις κατὰ τὸ ἔτος τῆς ἀρχοντείας του· ὁ δὲ δεύτερος ἐλέγετο βασιλεὺς, καὶ εἶχε τὴν ἐπιστάσιν τῶν ἱερῶν· ὁ τρίτος ἐλέγετο πολέμαρχος, καὶ κύριον ἔργον εἶχε τὰ πολεμικά· οἱ ἑξὶ δὲ ἄλλοι ἐλέγοντο θεσμοθέται καὶ εἶχον καθήκοντα νομολογικά.

Ἡ πολυμελής αὕτη κυβέρνησις δὲν ἡδυνήθη νὰ προλάβῃ ἢ νὰ περιστείλῃ τὰς ταραχάς, διότι οἱ λεγόμενοι Εὐπατρίδαι (εὐγενεῖς) ἔχοντες τὴν ἐξουσίαν, κατεδυνάστευον τὸν λαόν· ὅθεν προσεκλήθη τὸ 624 π. Χ. ὡς νομοθέτης ὁ Δράκων· ἀλλὰ συνέταξε νόμους τοσοῦτον αὐστηροὺς, ὥστε δὲν ἦτο δυνατόν νὰ ἐφαρμοσθῶσιν (624) διὰ τοῦτο καὶ ἐλέχθη ὑπὸ τινων, ὅτι τοὺς ἔγραψε μὲ αἷμα καὶ ὄχι μὲ μελάνην· ὅθεν ἐξηκολούθουν αἱ ἀταξίαι. Τότε φιλό-

δοξός τις, ὁ Κύλων, ἐδοκίμασε νὰ λάβῃ τὴν ἐξουσίαν ὡς τύραννος (612), καταλαβὼν τὴν Ἀκρόπολιν, ἀλλ' ἐπολιορκήθη ὑφ' ὅλου τοῦ λαοῦ· κατώρθωσεν ὅμως νὰ δραπετεύσῃ, οἱ δὲ ὀπαδοί του ἐκάθησαν ἰκέται παρὰ τὸν βωμὸν τῆς Ἀθηνᾶς. Ἀλλ' ὁ Ἀρχων Μεγακλῆς δι' ἀπάτης εἰπὼν, ὅτι οὐδένα τάχα ἔχουσι φόβον, τοὺς ἀπεμάκρυνεν ἀπὸ τοῦ βωμοῦ καὶ οὕτως ὁ λαὸς τοὺς ἐθανάτωσε, καὶ τινὰς καταφυγόντας εἰς ἄλλο ἱερὸν τὸ τῶν Εὐμενίδων, τοὺς κατέσφαζαν ἐκεῖ σχεδὸν ὅλους.

Λοιμὸς, συμβᾶς μετ' ὀλίγον, ἐφάνη ὡς ἐκδίκησις τῶν θεῶν, τῶν ὁποίων τὸ ἱερὸν εἶχον οἱ Ἀθηναῖοι ἐκβιάσει καὶ μολύνει· Ἀνθρωπος δὲ τις σεβάσμιος, ὁ σοφὸς Ἐπιμενίδης, προσκληθεὶς ἐκ Κρήτης, ἐτέλεσε θυσίας καὶ ἐκαθάρισε τὴν πόλιν ἀπὸ τοῦ μιάσματος αὐτοῦ, ὅπερ ὠνομάσθη Κυλώνειον ἄγος. Ὅτε δὲ ἀνεχώρει εἰς Κρήτην, συνεβούλευσε τοὺς Ἀθηναίους ν' ἀκούσωσι τὰς συμβουλάς τοῦ συμπολίτου αὐτῶν Σόλωνος.

Ὁ Σόλων καὶ οἱ νόμοι του.

Ὁ Σόλων, καταγόμενος ἐκ τοῦ Κόδρου, ὠφέλησε πολὺ τὴν πατρίδα του. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἀφ' οὗ πολλάκις ἠττήθησαν προσπαθοῦντες ν' ἀνακτήσωσι τὴν Σαλαμῖνα παρὰ τῶν Μεγαρέων, εἶχον ψηφίσει ποινὴν θανάτου κατὰ παντός, ὅστις ἤθελεν εἰς τὸ ἔζῃς προτείνειν νὰ προσβάλωσιν ἐκ νέου τὴν νῆσον ταύτην. Ὁ Σόλων, ὑποκριθεὶς τὸν παράφρονα, ἐξῆλθεν εἰς τὴν ἀγορὰν καὶ μεγαλοφώνως ἀπήγγειλε στίχους τινὰς ἐνθουσιαστικούς ὑπὲρ ἀνακτήσεως τῆς Σαλαμῖνος. Ὁ λαὸς, ἐνθουσιασθεὶς ἐκ τούτων καὶ ἀψηφήσας τὸν νόμον, ἔδραμεν εἰς τὰ ὄπλα, διώρισεν ἀρχηγὸν τὸν ποιητὴν καὶ ἀνέκτησε τὴν Σαλαμῖνα. Τῷ δὲ 595 ἔτει ἐνεπιστεύθησαν εἰς αὐτὸν οἱ Ἀθηναῖοι τὴν σύνταξιν νέων νόμων. Διὰ ν' ἀνακουφίσῃ τοὺς πτωχοὺς ἡλάττωσε δι' αὐτῶν τοὺς τόκους, διέταξεν ὥστε τὰ κτήματα τοῦ ὀφειλέτου καὶ οὐχὶ τὸ ἄτομόν του νὰ ὑπο-

θηκεύονται διὰ τὸ χρέος τοῦ ἐπομένως ἡλευθέρωσεν ἅπαντας ἐκείνους, οἵτινες εἶχον κατασταθῇ δοῦλοι ἕνεκα χρέους. Ἐτροποποίησε τὴν διατίμησιν τῶν νομισμάτων κατὰ τὸ συμφέρον καὶ τῶν ὀφειλετῶν καὶ τῶν δανειστῶν. Ἐπειτα δὲ, χωρὶς νὰ καταργήσῃ τὴν εἰς 4 φυλάς διαίρεσιν, διήρесе τὸν λαὸν εἰς τέσσαρας τάξεις, κατὰ τὴν περιουσίαν ἐκάστου, εἰς πεντακοσιομεδίμνους, ἱππεῖς, ζευγίτας καὶ θῆτας. Οἱ θῆτες, ἔχοντες ὀλίγην περιουσίαν ἢ οὐδόλω, ἦσαν ἐξηρημένοι φόρων, ἀλλὰ καὶ ἀπεκλείοντο τῶν δημοσίων ὑπουργημάτων καὶ μόνον εἶχον εἴσοδον εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου μετὰ τῶν τριῶν ἄλλων τάξεων, ἐχουσῶν πάντα τὰ δημόσια ὑπουργήματα, πλὴν τοῦ τῶν ἐννέα ἀρχόντων, οἵτινες ἐξελέγοντο ἐκ μόνης τῆς πρώτης τάξεως. Ἐκ τῶν τριῶν προσέτι πρώτων τάξεων ἐξελέγοντο κατ' ἔτος τὰ τετρακόσια μέλη (100 ἐξ ἐκάστης φυλῆς) τῆς βουλῆς, ἥτις προέτεινε προβουλευματα, τὰ ὅποια, ἂν παρεδέχετο ἡ ἐκκλησία τοῦ δήμου, ἐγίνοντο νόμοι ἢ ψηφίσματα καὶ ἐξετελοῦντο. Ἡ δὲ ἐξ Ἀρείου Πάγου Βουλὴ, συγκροτουμένη ὑπὸ τῶν ἀποχωρούντων τῆς ἀρχῆς ἐννέα ἀρχόντων τῶν καλῶς ἐκτελεσάντων τὰ καθήκοντά των, ἦτο τὸ ἀνώτατον δικαστήριον. Τὰ ἄλλα δικαστήρια συνεκροτοῦντο ἐκ πολυαρίθμων κληρωτῶν πολιτῶν.

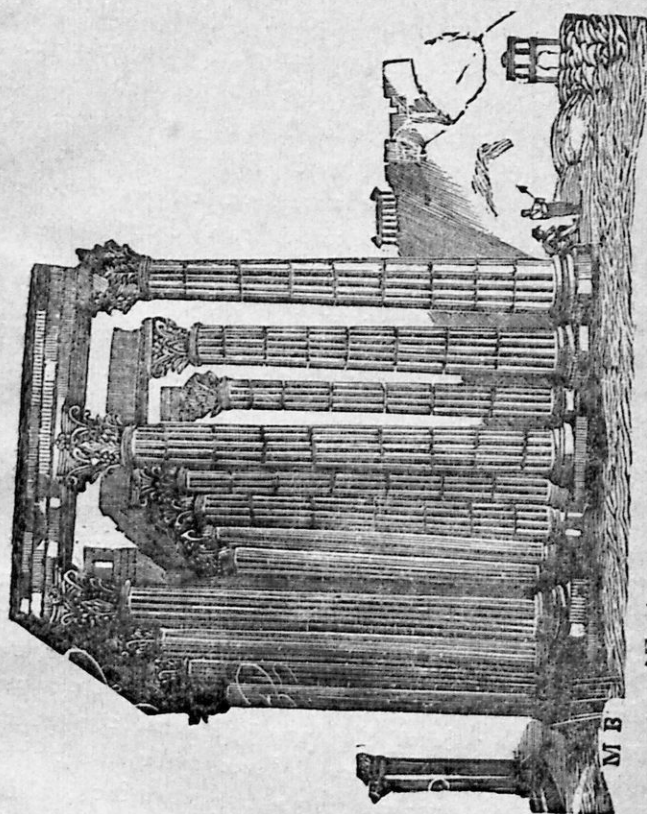
§ 8. Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του. (561—510).

Ἀφ' οὗ ὁ Σόλων ἔθηκε τοὺς νόμους τοῦ ἀπεμακρύνθῃ τῆς πατρίδος του διὰ νὰ μὴ τὸν ἀναγκάσῃ νὰ τοῦς μεταβάλῃ· ἀλλ' ὁ συγγενὴς του Πεισίστρατος διὰ φαρμακείων ἰδιοποιήθη ἀρχὴν ἀνωτέραν τῆς τῶν ἀρχόντων ὡς ἐξῆς. Ἐφάνη τρέχων εἰς τὴν ἀγορὰν αἵματωμένος ὄλος ἐξ ἐλαφρᾶς πληγῆς, τὴν ὁποίαν ἔκαμεν ὁ ἴδιος εἰς ἑαυτὸν, ἐφώναζε δὲ ὅτι οἱ ἐχθροὶ τοῦ λαοῦ ἠθέλησαν νὰ τὸν δολοφονήσωσιν· ὅθεν ὁ λαὸς ἔδωκεν εἰς αὐτὸν παρευθὺς σωματοφύλακας, διὰ τῆς συνδρομῆς τῶν ὁποίων κυ-

ρμεύσας τὴν ἀκρόπολιν ὁ Πεισίστρατος ἔγεινε τύραννος. Δις διωχθεὶς ὑπὸ τῶν ἀντιζήλων του, κατώρθωσε νὰ ἐπανεέλθῃ εἰς τὴν ἐξουσίαν, ἀπὸ δὲ τοῦ 538 μέχρι τοῦ 528 π. Χ. ἔτους διετήρησε τὴν ἐξουσίαν ἀνενοχλήτως καὶ ἐν εἰρήνῃ, διότι ἦτο ἥπιος, φιλοδίκαιος καὶ φίλος τῶν γραμμάτων καὶ τῶν τεχνῶν. Ἦρχισε νὰ οἰκοδομῇ μνημεῖά τινα πρὸς καλλωπισμὸν τῶν Ἀθηνῶν, συνέστησε τὴν πρώτην δημοσίαν βιβλιοθήκην ἐν Ἑλλάδι, προσέταξε δὲ καὶ συνηρμολογήθησαν τὰ ποιήματα τοῦ μεγάλου τῆς Ἑλλάδος ποιητοῦ Ὁμήρου, καὶ ὥρισε νὰ ἀναγινώσκονται ἐν τῇ ἐορτῇ τῶν μεγάλων *Παναθηναίων*, τελουμένων κατὰ τετραετίαν ἐν Ἀθήναις. Ὁ αὐτὸς ἤρχισε καὶ τὴν οἰκοδομὴν τοῦ μεγαλοπρεποῦς ἐν Ἀθήναις ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, τὸν ὁποῖον ἀπετελείωσεν ὁ Ἀδριανός. Τοῦ ναοῦ τούτου σώζονται νῦν δέκα καὶ ἕξ κίονες.

Οἱ δύο υἱοὶ τοῦ Πεισιστράτου, Ἰππίας καὶ Ἰππαρχος, τὸν διεδέχθησαν (527) καὶ διώκησαν ὡς ὁ πατὴρ των, μέχρι τοῦ 514, ὁπότε ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων, ἐκδικοῦντες ἀτομικὴν τινα ὕβριν, συνώμοσαν μετ' ἄλλων ἐχθρῶν τῶν Πεισιστρατιδῶν νὰ τοὺς δολοφονήσωσι· περιέμενον δὲ πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ σκοποῦ των τὴν ἐορτὴν τῶν μεγάλων Παναθηναίων. Ἐλθούσης τῆς ἡμέρας ἐν ᾗ ὁ Ἰππίας μετὰ τῶν φυλάκων του ἐτακτοποιεῖ τὴν πομπὴν τῆς ἐορτῆς ἐν τῷ Κερκμεικῷ, ἔξωθεν τῆς πόλεως, προὔχωρον ὁ Ἀρμόδιος καὶ ὁ Ἀριστογείτων διὰ νὰ τὸν κτυπήσωσιν, ἔχοντες τὰ ξίφη κεκρυμμένα ἐντὸς κλάδων μύρτου· ἀλλ' ἰδόντες τινὰ τῶν συνομωτῶν συνδιαλεγόμενον μετ' αὐτοῦ, καὶ νομίσαντες ὅτι ἐπροδόθησαν, εἰσῆλθον ἐσπευμένως εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ἀπαντήσαντες τὸν Ἰππαρχον τὸν ἐπλήγωσαν θανατηφόρως. Καὶ ὁ μὲν Ἀριστογείτων κατώρθωσε κατ' ἀρχὰς νὰ διαφύγῃ τοὺς φύλακας, ἀλλὰ μετ' οὐ πολὺ συνελήφθη καὶ ἐθανατώθη, ἐδὲ Ἀρμόδιος ἐφονεύθη εὐθύς. Ὅτε ἡ εἰδησις αὕτη ἀνηγέλθη μυστικῶς εἰς τὸν Ἰππίαν, συνέλαβεν ἐπιτηδεῖως

καὶ ἐφυλάκισε τοὺς ὑπόπτους, ἀφ' οὗ ἀφώπλισε πάντα τοὺς δόλοφοροῦντας (514).

Ἐρείπια τοῦ ναοῦ τοῦ Ὀλυμπίου Διός.

Ἀπὸ ταύτης τῆς ἡμέρας ὁ Ἰππίας κατεστάθη τύραννος σκληρός. Ἀλλ' οἱ ἐξωρισμένοι ἐξ Ἀθηνῶν ἰσχυροὶ καὶ πλούσιοι ἀπόγονοι τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαιωνιδῶν, βοηθούμενοι τῶρα ὑπὸ Σπαρτιατικοῦ στρατοῦ, εἰσῆλθον εἰς Ἀθήνας, καὶ ἠνάγκασαν τὸν Ἰππίαν νὰ φύγῃ (510) εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν.

Μετὰ τὴν πτώσιν τῶν Πεισιστρατιδῶν, οἱ Ἀθηναῖοι ἀνήγειραν ἀνδριάντας εἰς τοὺς δύο φίλους Ἀρμόδιον καὶ

Ἀριστογείτονα, καὶ εἰς τὰς ἐορτὰς καὶ τὰ συμπόσια ἔψαλλον ὕμνον πρὸς τιμὴν αὐτῶν, ἃν καὶ ἡ αἰτία τῆς πράξεώς των ἦτο ὅλως ἀτομικὴ ἐκδίκησις.

Ὁ ἐκ τοῦ οἴκου τῶν Ἀλκμαϊωνιδῶν καταγόμενος Κλεισθένης ἔλαβε τὴν ὑπερτάτην ἐξουσίαν ἐν Ἀθήναις, ἀναδειχθεὶς δηλαδὴ ἄρχων ἐπώνυμος. Οὗτος διήρесе πάντας τοὺς κατοίκους τῆς Ἀττικῆς εἰς δέκα φυλάς, καταργήσας τὴν εἰς 4 φυλάς παλαιὰν διαίρεσιν. Τὰς φυλάς ὑποδιήρesen εἰς δήμους. Ἐκαστος δὲ πολίτης ἦτο ὑπόχρεως νὰ καταταχθῇ εἰς ἓνα τῶν δήμων· ἔδωκε δὲ δικαιώματα εἰς τὸν λαόν, τὰ ὁποῖα εἶχον πρότερον μόνοι οἱ εὐπατρίδαι, καὶ εἰσήγαγε τὸν ὀσρακισμόν (ἐξορίαν) τῶν ὑπόπτων διὰ τὴν φιλοδοξίαν των πολιτῶν.

Ἐπὶ τῆς διοικήσεως τοῦ Κλεισθέους, καὶ κατὰ τὰ εἴκοσι μετὰ τὴν ἔξωσιν τοῦ Ἰππίου ἔτη, οἱ Ἀθηναῖοι ἀπέκρουσαν τὸν Κλεομένην εἰσβαλόντα εἰς Ἀττικὴν μὲ Σπαρτιατικὸν στράτευμα, καὶ θέλοντα νὰ συστήσῃ τὴν τυραννίαν καὶ νὰ καταστήσῃ τύραννον Ἰσαγόραν τινὰ κομματάρχην Ἀθηναῖον (506 π. Χ.), προσέβαλον τοὺς Βοιωτοὺς, καὶ κατέκτησαν μέρος τῆς Εὐβοίας, ἐν ᾗ εἰς τῶν συμπολιτῶν των, ὁ Μιλτιάδης ὁ υἱὸς τοῦ Κυψέλου, ἦλθε μὲ ἀποικίαν εἰς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, τῆς ὁποίας οἱ κάτοικοι κατέστησαν αὐτὸν τύραννόν των.

§ 9. Πρῶτος μηδικὸς πόλεμος. (493—490).

Μιλτιάδης, Θερμιστοκλῆς, Ἀριστείδης.

Τὰς εἰς Ἀσίαν τὴν μικρὰν ἐλευθέρως μέχρι τινὸς ἑλληνικὰς ἀποικίας εἶχον καταστήσει πρότερον μὲν οἱ Λυδοὶ, ὕστερον δὲ οἱ Πέρσαι ὑποτελεῖς των, καὶ εἶχον ἐγκαταστήσει τυράννους εἰς ἑκάστην τῶν πόλεων των. Ἐκ τῶν τυράννων τούτων Ἀρισταγόρας ὁ Μιλήσιος, περιπεσὼν εἰς τὴν δυσμένειαν τοῦ μεγάλου βασιλέως (οὕτως ἐλέγετο ὁ βασιλεὺς τῆς Περσίας), ἐζήτησε νὰ σωθῇ δι' ἐ-

(ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑ).

3

παναστάσεως. Ὄθεν ἐπανεστήσας τὴν Μίλητον κατὰ τῶν Περσῶν, καὶ ἐλθὼν ἐπεκαλέσθη τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης, ἀποτυχὼν δὲ μετέβη εἰς Ἀθήνας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε ἠρεθισμένοι κατὰ τῶν Περσῶν, διότι ἐζήτουν νὰ ἐπαναφέρωσι τὸν τύραννόν των Ἰππῖαν, καὶ συμπάθειαν ἔχοντες πρὸς τοὺς ὁμοφύλους των Ἴωνας, τοῖς ἔδωκαν πλοῖά τινα καὶ στρατιώτας· ταῦτα δὲ συνέτελεσαν εἰς τὴν ἄλωσιν τῶν Σάρδεων ὑπὸ τῶν ἐν Ἀσίᾳ Ἑλλήνων. Ἐπειδὴ δὲ πυρκαϊὰ, κατὰ τύχην ἀναφθεῖσα, ἀπετέφρωσε ταύτην τὴν πόλιν, πρωτεύουσαν τῆς Λυδίας οὖσαν, ὁ Δαρεῖος τοσοῦτον ὠργίσθη, ὥστε ἀπεφάσισε νὰ τιμωρήσῃ τοὺς Ἀθηναίους. Ὄθεν, καταβαλὼν τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἴωνας, ἔστειλε τὸν γαμβρόν του Μαρδόνιον μὲ στρατεύμα καὶ στόλον νὰ καθυποτάξῃ τὴν Ἑλλάδα. Ἀλλ' ὁ μὲν στρατὸς ἔπαθε δεινὰ δυστυχήματα εἰς Θράκην· ὁ δὲ στόλος καταληφθεὶς ὑπὸ τρικυμίας, ἐν ᾧ ἔκαμπε τὸ ἀκρωτήριον τοῦ Ἀθωνος, ἀπώλεσε τριακόσια πλοῖα, ὅθεν ὁ Μαρδόνιος ἠναγκάσθη ἕνεκα τῆς ζημίας ταύτης νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἀσίαν ἀπρακτός.

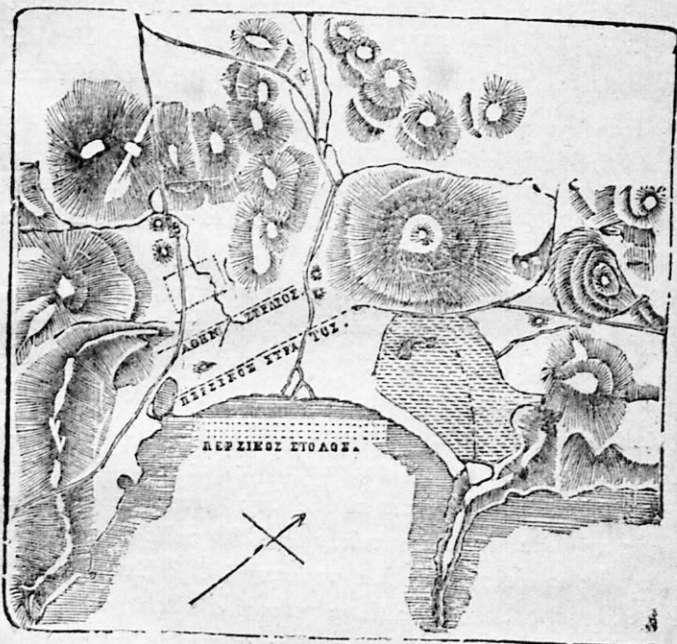
Νέος στρατὸς καὶ στόλος, διοικούμενοι ὑπὸ τοῦ Δάτιος καὶ τοῦ Ἀρταφέρνης οἵτινες εἶχον ὁδηγόν των τὸν Ἰππῖαν, διηυθύνθησαν πρὸς τὴν Ἑλλάδα κατὰ θάλασσαν. Κυριεύσαντες δὲ τὴν Ἑρέτριαν τῆς Εὐβοίας, ἐπλευσαν εἰς τὴν Ἀττικὴν καὶ ἀπεβίβασαν 410,000 Πέρσας εἰς τὸν Μαραθῶνα. Οἱ Ἀθηναῖοι, χίλιοι ἐξ ἐκάστης φυλῆς, καὶ μετὰ τούτων χίλιοι Πλαταιεῖς, οἵτινες ἐκουσίως ἦλθον, καταφρονήσαντες τὸν κίνδυνον, ἔτρεξαν κατὰ των βαρβάρων εἰς Μαραθῶνα. Ἡ Σπάρτη, εἰδοποιηθεῖσα περὶ τῆς ἀποβάσεως τῶν Περσῶν, ὑπεσχέθη νὰ στείλῃ στρατεύμα· ἀλλὰ θρησκευτικὸν ἔθιμον ἀπηγόρευεν εἰς τοὺς μαχητάς της νὰ ἐκστρατεύωσι πρὶν ἢ γείνῃ πανσέληνος, ἥ δὲ σελήνη μόλις εἶχεν ἤδη συμπληρώσει τὴν ἐννάτην ἡμέραν της.

Ὁ στρατὸς τῶν Ἀθηναίων ἦτο ὑπὸ δέκα στρατηγοῦς,

στρατηγοῦντος ἀνὰ μίαν ἡμέραν ἐκάστου. Εἰς ἐξ αὐτῶν ἦτο καὶ ὁ Μιλτιάδης. Συμβουλίου γενομένου περὶ τοῦ πρακτέου, οἱ πέντε ἐκ τῶν στρατηγῶν ἤθελον νὰ περιμείνωσιν ἐπικουρίας, οἱ ἄλλοι πέντε, ἐν οἷς καὶ ὁ Μιλτιάδης, ἤθελον νὰ συγκροτήσωσι μάχην παρευθείς, ἐπειδὴ ἐφοβοῦντο τὰς ῥαδιουργίας τοῦ Ἰππίου μᾶλλον ἢ τὸν μέγαν ἀριθμὸν τῶν περσικῶν στρατευμάτων. Ὁ Μιλτιάδης ἐπέτυχε νὰ συμφωνήσῃ μὲ τὴν γνώμην του καὶ ὁ ἄρχων πολέμαρχος, Καλλίμαχος ὀνομαζόμενος· ὅθεν ἀπεφασίσθη νὰ πολεμήσωσιν ἄνευ ἀναβολῆς. Ὁ φιλόπατρις Ἀριστείδης, εἰς τῶν στρατηγῶν, γνωρίζων τὴν στρατηγικὴν ὑπεροχὴν τοῦ Μιλτιάδου, παρεχώρησε τὴν ἡμέραν τῆς στρατηγίας του εἰς αὐτὸν, τοῦτο δ' ἐμιμήθησαν καὶ οἱ ἄλλοι στρατηγοὶ, καὶ οὕτω ὁ Μιλτιάδης κατέστη ὁ γενικὸς ἀρχηγὸς τοῦ στρατοῦ.

Οἱ Ἀθηναῖοι, μετὰ τὸ προσυμπεφωνημένον σημεῖον, κατέβησαν τρέχοντες ἐκ τοῦ ὕψους, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἦσαν τοποθετημένοι, ἐπέφερον σύγχυσιν καὶ καταστροφὴν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, τοὺς ὁποίους ἐνίκησαν ἐντελῶς καὶ τοὺς ἠκολούθησαν τόσον πλησίον μὲ τὸ ξίφος, φονεύοντες αὐτοὺς, ὥστε φθάσαντες ταῦτοχρόνως μὲ αὐτοὺς εἰς τὴν παραλίαν προσέβαλον τὰ πλοῖα ζητοῦντες μὲ μεγάλας φωνὰς πῦρ διὰ νὰ τὰ πυρπολήσωσιν. Ὁ πολέμαρχος ἐφονεύθη, ὡς καὶ εἰς τῶν δέκα στρατηγῶν, ὁ Στησίλαος· ὁ δὲ ἀτρόμητος Ἀθηναῖος Κυναίγειρος, ἀδελφὸς τοῦ ποιητοῦ Αἰσχύλου, ὥρμησε μανιωδῶς εἰς τὴν θάλασσαν διὰ νὰ σαματήσῃ πλοῖόν τι, τὸ ὁποῖον ἠτοιμάζετο νὰ φύγῃ· τὸ συνέλαβεν ἀπὸ τῆς πρύμνης, ἀλλὰ διὰ πελέκεως τοῦ ἀπέκοψαν τὴν χεῖρα· λέγουσι δὲ, ὅτι εὐθύς ἐκράτησεν αὐτὸ διὰ τῆς ἐτέρας χειρὸς· ἀποκοπείσης δὲ καὶ ταύτης ἐδοκίμασε νὰ τὸ κρατήσῃ διὰ τῶν ὀδόντων, καὶ τότε ἀπέκοψαν καὶ τὴν κεφαλὴν του. Ἐπτὰ πλοῖα μόνον συνελήφθησαν, τὰ δὲ λοιπὰ ἐσώθησαν δι' ἰσχυρᾶς κωπηλασίας καὶ ἔπλεον μετὰ σπουδῆς νὰ κάμψωσι τὸ ἀκρω-

τήριον τῆς Ἀττικῆς Σούνιον, εἰδοποιηθέντα, ὥς λέγουσιν ἔκ τινος εἰς τὸν ἀέρα ὑψουμένης ἀσπίδος, ὅτι ἡ πόλις ἦτο ἀνυπεράσπιστος· ἀλλ' οἱ νικηταὶ ἐπανῆλθον ἐσπευσμένως καὶ ἦσαν ἤδη ἐστρατοπεδευμένοι εἰς Κυνόσαργες, πρᾶστειον τῶν Ἀθηνῶν, ὅτε τὰ βαρβαρικά πλοῖα ἐφάνησαν ἔμπροσθεν τοῦ Φαλήρου, τὰ ὅποια ὁμως χωρὶς ναὶ προσβάλωσιν ἀπέπλευσαν ὀπίσω εἰς Ἀσίαν.

Πίναξ τῆς ἐν Μαραθῶνι μάχης.

Ἐν ταύτῃ τῇ μάχῃ οἱ βάρβαροι ἀπώλεσαν τὸν Ἱππίαν καὶ περὶ τοὺς 6,400 ἄνδρας, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι μόνον 192. Τῶν στρατιωτῶν δέ τις, μετὰ μεγίστης σπουδῆς δραμὼν ἐκ Μαραθῶνος εἰς Ἀθήνας καὶ ἀναγγείλας εἰς τοὺς ἄρχοντας τὴν νίκην, ἐξέπνευσε.

Τῇ ἐπαύριον τῆς μάχης, 2,000 Σπαρτιάται ἦλθον εἰς Ἀθήνας μετὰ τριήμερον πεζοπορίαν· συγχαρέντες δὲ τοὺς

Ἀθηναίους διὰ τὴν νίκην των, μετέβησαν εἰς Μαραθῶνα νὰ ἰδῶσι τὸ πεδῖον τῆς μάχης εἰσέτι ἐσρωμένον μὲ βαρβαρικά πτώματα.

Μετὰ τὴν ἔνδοξον ταύτην μάχην ὁ Μιλτιάδης, πείσας τοὺς Ἀθηναίους, ἔλαβεν ἄδειαν καὶ ἐπλευσε μετὰ 70 πλοίων πρὸς τιμωρίαν τῶν νησιωτῶν τῶν Κυκλάδων, οἵτινες εἶχον παραδοθῇ εἰς τοὺς Πέρσας, ἀλλ' ἀπέτυχεν εἰς Πάρον πολεμῶν καὶ ἐπληρώθη. Κατηγορηθεὶς δὲ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν του ἐπὶ ἀπάτῃ διὰ τὴν ἀποτυχίαν ταύτην καὶ τὴν ἐκ ταύτης προκύψασαν ζημίαν εἰς τὸ κοινόν, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν (πρόστιμον) πεντήκοντα ταλάντων (περίπου 300,000 δραχμῶν)· ἀποθανόντος δὲ αὐτοῦ μετ' ὀλίγας ἡμέρας ἐκ τῆς πληγῆς του, ὁ υἱὸς του Κίμων ἐπλήρωσεν εἰς τὴν πόλιν τὴν καταψηφισθεῖσαν ζημίαν· βοηθηθεὶς ὑπὸ τοῦ γαμβροῦ του Καλλίου.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Μιλτιάδου δύο ἄνδρες ἀνεδείχθησαν διάσημοι ἐν Ἀθήναις, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, ἐξ ὧν ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι νίκην τοῦ Μιλτιάδου ἐρεθισθεὶς ὑπὸ φιλοδοξίας, περιεφέρετο ἄϋπνος τὰς νύκτας, λέγων εἰς τοὺς ἐρωτῶντας αὐτὸν περὶ τῆς αἰτίας, ὅτι τὰ τρόπαια τοῦ Μιλτιάδου δὲν τὸν ἀφίνουσι νὰ κοιμᾶται. Ὁ Θεμιστοκλῆς ἦτο εὐφυὲς καὶ μεγαλεπήβολος, προῖδὼν δὲ τὴν μέλλουσαν ἐκδίκησιν τῶν Περσῶν, συνέλαβε τὸν σκοπὸν νὰ ἐξασφαλίσῃ τὴν πατρίδα του ἀπ' αὐτῆς δι' ἀποκτήσεως θαλασσίας δυνάμεως· μετεχειρίσθη δὲ ὡς πρόφασιν διὰ τὴν κατασκευὴν στόλου τὸν πρὸς τοὺς Αἰγινήτας πόλεμον. Ἡ δικαιοσύνη ὁμῶς τοῦ Ἀριστείδου εἶχεν ἐξ ἐναντίας κατασταθῇ παρομιμῶδης. Οὗτος ἐπεθύμει νὰ διατηρήσῃ τὸ πολίτευμα ἄθικτον καὶ ἡναντιοῦτο εἰς τὴν ὀχλοκρατίαν, τὴν ὁποίαν ὁ Θεμιστοκλῆς περιποιεῖτο· ἐκ τούτου προέκυψε πάλῃ, ἥτις ἀκαταπαύστως ἐτάραττε τὴν πόλιν. «Αἱ Ἀθηναὶ τότε μόνον θὰ ἡσυχάσωσιν, ἔλεγεν ὁ δίκαιος Ἀριστείδης, ὅταν ρίψωσιν ἀμφοτέρους ἡμᾶς εἰς τὸ

βάραθρον» (τόπον ἐν Ἀθήναις ὅπου ἐκρήμνιζον τοὺς κατὰ δίκην).

Κατὰ τὸ 483 π. Χ. ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Διηγοῦνται, ὅτι τότε χωρικός τις ἀπαντήσας τὸν Ἀριστείδην, τὸν ὁποῖον δὲν ἐγνώριζεν, ἐνεχείρισεν εἰς αὐτὸν ὄστρακον παρακαλῶν νὰ γράψῃ ἐπ' αὐτοῦ νὰ ἐξοστρακισθῇ ὁ Ἀριστείδης. Σοὶ ἔκαμε κακόν τι ὁ Ἀριστείδης; ἠρώτησεν οὗτος, Ὅχι, ἀπεκρίθη ὁ χωρικός, μάλιστα οὐδὲ τὸν γνωρίζω, ἀλλ' ἐνοχλοῦμαι νὰ τὸν ἀκούω πάντοτε ὀνομαζόμενον Δίκαιον. Ὑστερον ἀπερχόμενος τῆς πόλεως ὁ δίκαιος οὗτος ἀνὴρ, παρεκάλεσε τοὺς θεοὺς νὰ μὴ συμβῇ ἀπαίσιόν τι εἰς τὴν πατρίδα του, δυνάμενον νὰ τὸν λυπήσῃ εἰς τὴν ἐξορίαν του, ἢ κατ' ἄλλους ἤρχετο τοῖς θεοῖς νὰ μὴ καταλάβῃ τὴν πόλιν δεινόν τι κακόν, ὥστε ν' ἀναγκασθῇ αὕτη νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ τάχιστα.

§ 10. Δεύτερος μηδικὸς πόλεμος.

(480—479). *Θερμοπύλαι, Λεωνίδα.*

Ὁ Δαρεῖος ἀποθανὼν δὲν ἐπρόφθασε νὰ ἐκδικήσῃ τὴν ὕβριν τὴν γενομένην εἰς τὴν δυνάμιν του ἐν Μαραθῶνι, ἀλλ' ὁ Ξέρξης, ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ὠδήγησεν 1,700,000 ἀνδρῶν κατὰ τῆς Ἑλλάδος, νομίζων, ὅτι ἀμαχητὶ ἐμελελεν αὕτη νὰ καταποντισθῇ ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἀνθρώπων τούτων.

Διεβίβασε δὲ τὸ πλῆθος αὐτὸ ἐξ Ἀσίας εἰς Εὐρώπην διὰ γεφύρας, τὴν ὁποίαν μετὰ πολλὰς ἀποτυχίας κατώρθωσε νὰ ζεύξῃ ἐπὶ τοῦ Ἑλλησπόντου.

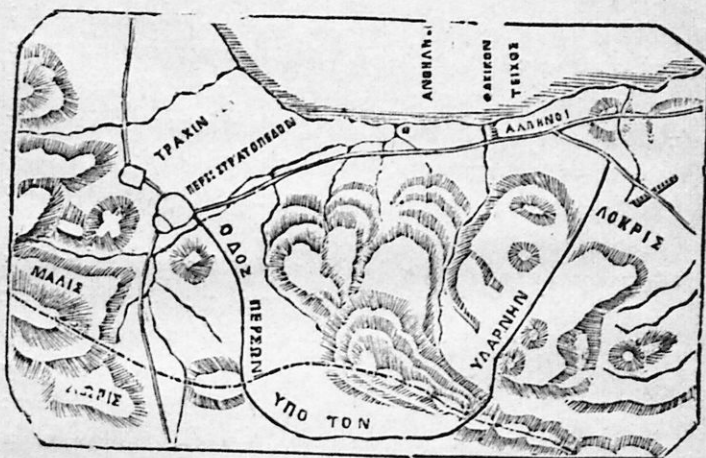
Πολλὰ τῆς Ἑλλάδος πόλεις φοβηθεῖσαι ὑπεσχέθησαν ὑποταγὴν εἰς τὸν μέγαν βασιλέα· ἀλλ' ἡ Σπάρτη καὶ αἱ Ἀθηναὶ ἀπεφάσισαν νὰ τὸν πολεμήσωσι μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις καὶ νὰ σώσωσι τὴν πατρίδα τῶν ἀπὸ τῆς δουλείας μὲ πάντα κίνδυνον. Καὶ λοιπὸν ἡ μὲν πρώτη ἀπέ-

στείλεν ἓνα τῶν βασιλέων τῆς, τὸν Λεωνίδα, μὲ μικρὸν στράτευμα, 7,200 ἀνδρῶν, νὰ φυλάττῃ τὰς Θερμοπύλας, ἡ δὲ δευτέρα ἐξώπλισε μόνη ἑκατὸν εἴκοσιν ἑπτὰ τριήρεις, αἵτινες μὲ 144 πλοῖα ἄλλων πόλεων ἐξέπλευσαν, φέρουσαι καὶ στρατὸν πρὸς ὑπεράσπισιν τῶν παραλίων. Ὁ στόλος οὗτος ἐστάθη ἐπὶ τινος θαλάσσης στενῆς πρὸς βορρᾶν τῆς Εὐβοίας, κατὰ τὸ Ἀρτεμίσιον ἀκρωτήριον, ὁπόθεν ἔμελλε νὰ βοηθήσῃ τὸν κατὰ ξηρὰν ὑπὸ τὸν Λεωνίδα ἐστρατοπεδευμένον εἰς τὰς Θερμοπύλας ἑλληνικὸν στρατὸν καὶ νὰ ἐμποδίσῃ εἰς αὐτὸ τὸ μέρος τὴν εἰσβολὴν τῶν βαρβάρων. Καὶ οὗτος μὲν ἐπέτυχε κατ' ἀρχὰς συγκροτήσας πρὸς μέρος τι τοῦ περσικοῦ στόλου δύο μάχας εὐτυχεῖς, αἵτινες ἠνάγκασαν τοὺς βαρβάρους νὰ σταματήσωσιν, ἀλλὰ ταυτοχρόνως ὁ Λεωνίδας ἔπεσεν εἰς τὰς Θερμοπύλας μετὰ τῶν τριακοσίων του ὧς ἐξῆς.

Κατὰ τὴν ἔξοδον τῆς ἐν Θεσσαλίᾳ Τραχίνος ὑπάρχει στενὸν, διὰ τοῦ ὁποίου μόνον δύναται τις νὰ εἰσέλθῃ εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἐγγὺς τῆς Ἀνθῆλης καὶ τῶν Ἀλπηνῶν εἶναι δύο κλεισώρειαι (στενώματα), διὰ τῶν ὁποίων μόλις δύναται νὰ διέλθῃ μία μόνον ἄμαξά. Τὰ δύο ταῦτα σημεῖα, ἀπέχοντα 1600 περίπου μέτρα ἀλλήλων, εἶναι ὡς δύο πύλαι τοῦ στενοῦ· μετὰξὺ δὲ τούτων ἐκτείνεται πεδιάς, ἐν ᾗ ὑπάρχουσι πολλαὶ πηγαὶ θερμαὶ, ἐξ ὧν ὠνομάσθη Θερμοπύλαι ἡ στενὴ αὕτη δίοδος. Ἐν διαστήματι τεσσάρων ἡμερῶν ἤλπιζεν ὁ Ξέρξης μετὰ τὴν ἐκείσε ἄφιξίν του, ὅτι μόνη ἡ θέα τοῦ στρατεύματός του ἔμελλε νὰ παρακινήσῃ τοὺς Ἕλληνας νὰ φύγωσι. Μὴ βλέπων ὁμῶς αὐτοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ μάλιστα αὐθαδῶς παραμένοντας εἰς τὴν θέσιν τῶν, προσέταξε νὰ τοὺς προσαγάγωσι πρὸς αὐτὸν ζῶντας, πέμψας ἐπ' αὐτοὺς κατ' ἀρχὰς τοὺς Μήδους· ἀποκρουσθέντων δὲ τούτων μὲ μεγάλην ζημίαν, ἔστειλαν ἔπειτα τοὺς Κισσίους· τὰ αὐτὰ δὲ καὶ τούτων παθόντων, ἔστειλε τέλος τὸ ὑπὸ τὸν στρα-

τηγὸν Ὑδάρνην περίφημον σῶμα τῶν ἀθανάτων, συνιστάμενον ἐκ τῶν μάλιστα ἐκλεκτῶν στρατιωτῶν τοῦ περσικοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ ἐκ τούτων ἔπесαν οἱ ἀνδρειότεροι ἔμπροσθεν τοῦ ὀχυρώματος τῶν Ἑλλήνων.

Τὸν μέγαν βασιλέα ἤρχισε νὰ τὸν καταλαμβάνη ἡδὴ φόβος, ὅτε Μαλιεὺς τις προδότης, ὀνομαζόμενος Ἐφιάλτης ἐπρότεινε νὰ ὀδηγήσῃ τὸν Ὑδάρνην διὰ τινος μονοπατίου, ἄγοντος διὰ τοῦ ὄρους εἰς τὰς Θερμοπύλας, ὅπουθεν ἡδύναντο νὰ καταλάβωσι τὰ ὀπίσθια τῶν Ἑλλήνων.

Πίναξ τῶν Θερμοπυλῶν.

Ἐν ᾧ οἱ Πέρσαι ἔμελλον ἤδη νὰ φθάσωσιν εἰς τὸ ἄλλο μέρος τῶν Θερμοπυλῶν, εἰς ᾗ ἡ ὑπεράσπισις δὲν ἦτο πλέον δυνατὴ, ὁ Λεωνίδας μὴ θέλων νὰ θυσιάσῃ ἀνωφελῶς στρατὸν, τοῦ ὁποίου ἡ Ἑλλὰς εἶχεν ἀνάγκην, ἀπέπεμψε πάντας τοὺς συμμάχους καὶ ἐκράτησε 300 Σπαρτιάτας, τοὺς ὁποίους εἶχε φέρει μαζὶ του. «Ἡ Σπάρτη, ἔλεγε, μᾶς ἐνεπιστεύθη τὴν θέσιν ταύτην, ὅθεν ὀφείλομεν νὰ μείνωμεν εἰς αὐτήν». Ἐμείναν δὲ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ Θεσπιεῖς, καὶ ὀλίγοι Θηβαῖοι, θελήσαντες νὰ μεθεξῶσι τῆς τύχης τῶν Σπαρτιατῶν.

Ἐν ᾧ ἐπλησίαζον οἱ Πέρσαι, ἐξελθόντες ἔμπροσθέν των οἱ Ἕλληνες συνῆψαν τὴν τελευταίαν μάχην εἰς τὸ πλατύτερον μέρος τοῦ στενοῦ, διὰ νὰ ἔχωσι πλειοτέρους ἐχθροὺς ἐνώπιόν των πρὶν ἢ ἀποθάνωσιν. Ὅποτε οἱ Ἀκκεδαιμόνιοι συνέτριψαν τὰ δόρατά των φονεύοντες, ἐξηκολούθησαν νὰ μάχωνται μὲ τὰ ξίφη· τέλος ὁ Λεωνίδας ἔπεσε. Μάχη δὲ μανιώδης συνεκροτήθη ἐπὶ τοῦ νεκροῦ του, κατὰ τὴν ὁποίαν τετράκις οἱ Ἕλληνες ἀπώθησαν τὸν ἐχθρὸν, διετήρουν δὲ εἰσέτι τὸ ἔνδοξον τρόπαιον, ὅτε οἱ μετὰ τοῦ Ἐφιάλτου ἐφάνησαν ὀπισθέν των. Τότε ὀπισθοδρόμησαν εἰς τὸ στενὸν μέρος τῆς ὁδοῦ ἐπὶ τινος λόφου. Ἐκεῖ οἱ ἀπομείναντες, περικυκλωθέντες καὶ ὑπερασπίζοντες ἑαυτοὺς μὲ τὰς μαχαίρας, ὅσοι ἀκόμη εἶχον, καὶ μὲ τὰς χεῖρας καὶ μὲ τὰ στόματα, ἔπεσαν ἀνδρείως ἅπαντες ὑπὸ χάλαζαν πετρῶν καὶ βελῶν, ἐπιρριπτομένων ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀπανταχόθεν.

Εἴκοσι χιλιάδες Περσῶν ἐθανατώθησαν, καὶ μεταξὺ αὐτῶν δύο υἱοὶ τοῦ Δαρείου. Ὁ Ξέρξης προσέταξε ν' ἀνασταυρώσωσι τὸ νεκρὸν σῶμα τοῦ Λεωνίδου, ἀφ' οὗ κόψωσι τὴν κεφαλὴν· ἀλλ' ἡ Ἑλλάς συνέλεξεν εὐσεβῶς τὰ ὅσα τοῦ Σπαρτιάτου καὶ ἐπὶ τοῦ ἐκεῖ ὕστερον ἀνεγεροθέντος εἰς τιμὴν τῶν Σπαρτιατῶν μνημείου, ἐχαράχθη τὸ ἕξῃς ἐπίγραμμα, διὰ φροντίδος τῶν Ἀμφικτυόνων· »Ὡ ξεῖν' ἀγγέλλειν Ἀκκεδαιμονίοις, ὅτι τῇδε κείμεθα τοῖς κείνων ῥήμασι πειθόμενοι».

Παραβιασθείσης οὕτω τῆς πύλης τῆς Ἑλλάδος, ὁ Ξέρξης εἰσῆλθεν, ὀδηγούμενος ὑπὸ Θεσσαλιωτῶν, καὶ ἠρῆμωσε τὴν Φωκίδα καὶ τὴν Βοιωτίαν, ἀλλὰ δὲν ἠδυνήθη νὰ κυριεύσῃ τοὺς Δελφοὺς, τοὺς ὁποίους οἱ κάτοικοι γενναίως ὑπερήσπισαν· εἰσέβαλε δὲ εἰς τὴν Ἀττικὴν, ἥτις ἤδη ἦτο ἔρημος, διότι ὁ Θεμιστοκλῆς εἶχε κατορθώσει νὰ λάβῃ χρησμὸν παρὰ τῆς Πυθίης, ὅτι ξύλινον τεῖχος θέλει εἶναι διὰ τὰς Ἀθήνας ἀπόρρητον προτείχισμα. Διὰ τοῦ χρησμοῦ τούτου ὁ Θεμιστοκλῆς ἐννόει, καὶ

ἤθελε νὰ ἐννοῇ καὶ ὁ λαὸς, ὅτι ξύλινον τεῖχος εἶναι τὰ πλοῖα. Ὅλοι ἐννόησαν τὸν χρησμὸν, ὡς αὐτός, καὶ ἔσπεισαν νὰ ἐπιβίβασθῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἐκτὸς γερόντων τι-
νῶν, οἵτινες, παρενόησαντες αὐτὸν πεισματωδῶς, ἔμει-
ναν ὅπισθεν ξυλίνου περιτειχίσματος κατὰ τὴν Ἀκρόπο-
λιν, ὅπου ὁ Ξέρξης εὐρών αὐτοὺς προσέταξε καὶ τοὺς
κατέσφαζαν.

Ὁ Ξέρξης ἀντήμειψε τὰ μέγιστα τὸν προδότην Ἐριάλ-
την, ἀλλ' ὕστερον τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐπεκαλέ-
σθη ἐπὶ τὸν προδότην ἅπασαν τὴν ὀργὴν τῶν θεῶν καὶ
προέτεινε βραβεῖον εἰς τὸν φονεύσοντα αὐτόν. Καὶ τῷ
ὄντι ἐφρονεύθη ὀλίγον ὕστερον μετὰ τὴν ἥτταν τῶν βαρ-
βάρων ὑπὸ τοῦ Τραχινίου Ἀθηνάδου.

Ναυμαχία ἐν Σαλαμῖνι (480).

Ὁ ἐλληνικὸς στόλος ἦτο συνηγμένος μεταξὺ τῆς νή-
σου Σαλαμῖνος καὶ τῆς παραλίας τῆς Ἀττικῆς. Οἱ ἀρ-
χηγοὶ δὲν ὑπελάμβανον ἑαυτοὺς ἐξησφαλισμένους ἐνταῦ-
θα, καὶ ἤθελον νὰ ἐγκαταλείψωσι τὸν τόπον καὶ νὰ τρέξῃ
ἕκαστος εἰς ὑπεράσπισιν τῆς πόλεώς του. Ὁ Θεμιστοκλῆς
ὁμως κατεῖδεν, ὅτι ἡ Ἑλλὰς ἠδύνατο νὰ σωθῇ μένουσα
ἠνωμένη, καὶ ὅτι, ἂν διεσκορπίζοντο τὰ πλοῖα, δὲν θὰ
ὑπῆρχε πλέον ἀντίστασις κατὰ τῶν ἐχθρῶν. Εἰς τὸ στρα-
τιωτικὸν περὶ τούτου συμβούλιον ὁ μὲν Θεμιστοκλῆς ἐ-
πέμνε νὰ συγκροτήσωσι μάχην, οἱ δὲ ἄλλοι ἠναντιοῦν-
το ἐπιμόνως εἰς τὴν γνώμην του. Ἀδείμαντος, ὁ τῶν Κο-
ρινθίων στρατηγός, ἠπεύλησε μάλιστα τὸν Θεμιστοκλῆ,
καὶ, κατὰ τὸν Πλούταρχον, ὁ τῶν Λακεδαιμονίων στρα-
τηγός Εὐρυβιάδης, ἐπλησίασε πρὸς αὐτὸν μὲ τὴν ῥάβδον
ὑψωμένην. «Πάταξον μὲν, ἄκουσον δὲ», ἀπεκρίθη μὲ ἡ-
μερον τρόπον ὁ Ἀθηναῖος, καὶ ἐξηκολούθει ψυχρῶς ἐπι-
μένων εἰς τὴν γνώμην του. Ἀλλ' ἡ ἐπιμονή του δὲν θὰ
υπερίσχυεν εἰμὴ μετεχειρίζετο εὐθὺς τὸ ἐξῆς ἐπιτυχὲς
στρατήγημα. Ἐν ᾧ συνεζήτουν εἰσέτι, ἐξήλθε κρυφίως

τοῦ συμβουλίου καὶ ἔπεμψε πρὸς τὸν Ξέρξην τὴν ἐξῆς μυστικὴν ἀγγελίαν· «Ὁ Θεμιστοκλῆς, εὖνοῶν τοὺς Πέρσας, τοὺς εἰδοποιεῖ, ὅτι οἱ Ἕλληνες διανοοῦνται νὰ φύγωσι κρυφίως· ἐὰν ὁ βασιλεὺς θέλει νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ μιᾶς, νὰ τοὺς περικυκλώσῃ κλείων τὴν ἐτέραν ἔξοδον τοῦ πορθμοῦ τῆς Σαλαμῖνος». Ἐπειτα ἐπέστρεψεν εἰς τὸ συμβούλιον παραινέας ἐπιτηδεῖν τὴν συζήτησιν. Ἀλλ' ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ ὁ ἐξόριστος ἐν Αἰγίνῃ δίκαιος Ἀριστείδης, ἰδὼν τὴν περικύκλωσιν τῶν Ἑλλήνων, διεπέρασε διὰ τοῦ περσικοῦ στόλου, διὰ νὰ ἔλθῃ νὰ πολεμήσῃ μετὰ τῶν συμπολιτῶν τοῦ προσκαλέσας δὲ κατὰ μέρος τὸν Θεμιστοκλῆ, λέγει εἰς αὐτὸν, «Ἄς ἤμεθα πάντοτε ἀντίζηλοι, ἀλλ' ἄς ἀμιλλώμεθα ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς πατρίδος· ἐν ᾧ κατατρίβετε τὸν καιρὸν εἰς ματαίους λόγους, οἱ βάρβαροι σᾶς περικυκλοῦσι». — «Τὸ ἡξέυρω, ἀπεκρίθη ὁ Θεμιστοκλῆς, διότι τοῦτο ἐκτελεῖται κατ' ἐνέργειάν μου. Εἰσῆγαγε δὲ τὸν Ἀριστείδην εἰς τὸ συνέδριον, διὰ νὰ ἀναγγείλῃ τὸν κίνδυνον. Οὕτως ἠναγκάσθησαν νὰ πολεμήσωσιν ἐκεῖ, ὅπου ὁ Θεμιστοκλῆς διὰ τῆς ἐπιτηδειότητός του ἀνέλαθεν εὐφυῶς νὰ προσδιορίσῃ.

Ἄνεμος καθ' ὠρισμένην ὥραν διεγείρετο ἐν τῷ πορθμῷ· ἅμα τούτου πνεύσαντος, ἤρχισαν τὴν μάχην οἱ Ἕλληνες. Ἐν τῷ μέσῳ τῶν ὑψουμένων κυμάτων τὰ δυσκίνητα πλοῖα τοῦ περσικοῦ στόλου συνεκρούοντο, καὶ ἀνεπιτήδεια ὄντα πρὸς τὰς ναυτικὰς ἀσκήσεις, τὰς ταχείας περιστροφάς, προσεβάλλοντο ὑπὸ τῶν ἐλαφρῶν καὶ ταχυπλόων ἑλληνικῶν, χωρὶς νὰ δύνανται ἐκεῖνα νὰ τὰ προσβάλλωσιν. Ἐκτὸς τούτου, ἐν τῇ στενῇ ἐκείνῃ θαλάσῃ τὰ ἐχθρικά πλοῖα δὲν ἠδύναντο νὰ ἀντιπαρατάξωσιν ὅλας τὰς δυνάμεις των, καὶ ὁ ἄπειρος ἀριθμὸς ἀπέβαιεν ἀνωφελής. Ὁ Ξέρξης καθήμενος ἐπὶ θρόνου χρυσοῦ ἐπὶ τινος λόφου τῆς ἀκτῆς, ἔγεινεν αὐτόπτης τῆς νίκης τῶν Ἑλλήνων καὶ τῆς καταστροφῆς τοῦ στόλου του.

Πειράξ τῆς ἐν Σαλαμῖνι ναυμαχίας.

Ἐν ᾧ διετέλει ὢν ἔντρομος ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ θεᾷ τῆς καταστροφῆς του ταύτης ὁ Ξέρξης, τῷ ἐμήνυσεν ὁ Θεμιστοκλῆς, ὅτι οἱ Ἕλληνες τρέχουσιν εἰς τὰς τοῦ Ἑλλησπόντου γεφύρας, νὰ τὰς καταστρέψωσι καὶ περικλείσωσι τὸν βασιλέα ἐν Εὐρώπῃ· ὅθεν ἔσπευσε ν' ἀναχωρήσῃ. Μαρδόνιος δὲ, ὁ σύμβουλος ταύτης τῆς ὀλεθρίας ἐκστρατείας, ἐπρότεινε νὰ μείνῃ αὐτὸς ἐν Ἑλλάδι μὲ τριακοσίας χιλιάδας ἀνδρῶν, καὶ οὕτως ἔγεινεν. Ὑποστὰς δὲ ὁ Ξέρξης πολλὰς καθ' ὁδὸν ζημίας, ἔφθασεν εἰς τὸν Ἑλλησπόντον, ὅπου εὗρε τὰς γεφύρας κατεστραμμένας ἐκ τρικυμίας· διὸ, ὡς λέγεται, διὰ λέμβου ἀλιευτικῆς διέβη τὸν πορθμὸν ἐκεῖνον, τὸν ὁποῖον πρὸ ἑξ μηνῶν εἶχε διαβῆ ὡς δεσπότης ὑπερήφανος καὶ τῶν λαῶν καὶ τῆς γῆς καὶ τῆς θαλάσσης. Κατὰ τὸ διάστημα ταύτης τῆς φυγῆς οἱ Ἕλληνες διεμοιράσθησαν τὰ λάφυρα, ἀνήγειραν τρόπαια καὶ ἀπέδωσαν τοῖς ἀξίοις βραβεῖον τῆς ἀνδρίας. Ἐκαστος τῶν στρατηγῶν τότε ἔκρινεν ἐκ φιλαυτίας τὸ

πρῶτον βραβεῖον διὰ τὸν ἐαυτὸν του, τὸ δὲ δεύτερον διὰ τὸν Θεμιστοκλῆ, ὅπερ ἐσήμαινεν ὅτι αὐτὸς ἦτο ἄξιος τῶν πρωτείων.

Ἡ ἐν Πλαταιαῖς μάχη καὶ ἡ ἐν Μυκάλῃ (479).

Ὁ Μαρδόνιος παραχειμάσας ἐν Θεσσαλίᾳ, ἔστειλε τὴν ἀνοιξιν τὸν βασιλέα τῆς Μακεδονίας Ἀλέξανδρον τὸν Ἀμύντου πρὸς τοὺς Ἀθηναίους μὲ προτάσεις περὶ εἰρήνης. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀπήντησαν εἰς αὐτὸν συντόμως καὶ ὑπερηφάνως, ὅτι «ἐν ὧσιν ὁ ἥλιος διαγράφει τὴν αὐτὴν τροχίαν, οἱ Ἀθηναῖοι δὲν θέλουσιν συμμαχήσει μὲ τὸν Ξέρξην, ἀλλὰ θέλουν πολεμεῖ αὐτὸν, ἐμπιστευόμενοι εἰς τοὺς προστάτας θεοὺς καὶ εἰς τοὺς ἥρωας τῆς Ἑλλάδος, τῶν ὁποίων τοὺς ναοὺς καὶ τὰ ἀγάλματα ἀσεβῶς κατέκαυσεν». Ὁ Μαρδόνιος τότε, διαπεράσας ἀνεμποδίστως τὴν Βοιωτίαν, εἰσῆλθεν εἰς Ἀθήνας, ὁ δὲ λαὸς πάλιν κατέφυγεν εἰς τὰ πλοῖα. Μετὰ τινὰς ἀργοπορίας ὁ στρατὸς τῶν Λακεδαιμονίων, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πυσανίου, ἐξῆλθε τῆς Πελοποννήσου καὶ ἠνώθη ἐν Ἐλευσίνι μετὰ τῶν ἀπὸ τῶν πλοίων ἀποβιβασθέντων Ἀθηναίων καὶ τῶν ἄλλων Ἑλλήνων. Γενόμενοι δὲ 400,000 τὸν ἀριθμὸν, ἐπολέμησαν τὸν στρατὸν τοῦ Μαρδονίου ἐν Βοιωτίᾳ πλησίον τῶν Πλαταιῶν. Τοιαύτη ἦτο ἡ γενομένη ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων σφαγὴ, ὥστε ἐκ τῶν 300,000 στρατιωτῶν τοῦ Μαρδονίου ἐσώθησαν μόνον 40,000, οὓς εἶχε μεταφέρει εἰς ἄλλο μέρος πρὸ τῆς μάχης ὁ Ἀρτάβαζος. Ἐκ τῶν Ἑλλήνων δὲ οἱ μὲν Λακεδαιμόνιοι ἀπώλεσαν 91 ἄνδρας, οἱ δὲ Τεγεᾶται 46 καὶ οἱ Ἀθηναῖοι 62. Οἱ ἄλλοι Ἕλληνες δὲν ἐπολέμησαν, ἐκτὸς τῶν Μεγαρέων, οἵτινες καταληφθέντες ἐν τῇ πεδιάδι ὑπὸ τοῦ ἱππικοῦ τῶν Θηβαίων, συμμάχων τῶν Περσῶν, ἀπώλεσαν 600 ἄνδρας. Τὸ βραβεῖον τῆς ἀνδρίας ἀπενεμήθη εἰς τοὺς Πλαταιεῖς· ὁ δὲ Ἀριστείδης ἔγραψε τὸ ἀκόλουθον ψήφισμα. «Οἱ σύμμαχοι θέλουσι συγκροτήσεαι κατὰ

τῆς Περσίας συμμαχίαν, ἥτις νὰ δπλίση 40,000 δπλί-
τας, 4,000 ἵπποις καὶ 400 τριήρεις. Καθ' ὅλα τὰ ἔτη
θέλουσι πέμπει εἰς Πλαταιάς προδούλους καὶ θεωροὺς,
νὰ ἐορτάζωσι διὰ πανδήμων καὶ δημοτελῶν θυσιῶν τὴν
μνήμην ἐκείνων, οἵτινες ἔπεσαν εἰς τὴν μάχην. Κατὰ πεν-
ταετίαν θέλουσιν ἐκτελεῖ ἀγῶνας ὀνομαζομένους Ἐλευ-
θέρια, καὶ οἱ Πλαταιεῖς, ἐπιτετραμμένοι νὰ προσφέρωσι
θυσίας καὶ εὐχὰς διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος, θέ-
λουσι θεωρεῖσθαι ὡς ἔθνος ἀπαραβίαστον καὶ ἱερὸν».

Ἀπειρα πλούσια λάφυρα ἐκάλυπτον τὸ πεδῖον τῆς
μάχης, ἐξ ὧν κατ' ἀρχὰς ἐξήρσαν τὸ μερίδιον τῶν θεῶν.
Εἰς τὸ ἐν Δελφοῖς ἱερὸν τοῦ Ἀπόλλωνος, εἰς τὸ ἐν Ὀλυμ-
πία τοῦ Διὸς καὶ εἰς τὸ ἐν τῷ Ἰσθμῷ τοῦ Ποσειδῶνος ἐ-
δόθη τὸ δέκατον ἐκ τῶν λαφύρων μέρος ἐδόθη εἰς τὸν
ἀρχιστράτηγον Πausανίαν καὶ τὸ ὑπόλοιπον διεμοιράσθη
μεταξὺ τῶν νικητῶν. Ἀνήγειραν τάφους εἰς τοὺς ἐν τῇ
μάχῃ πεσόντας, καὶ οἱ Πλαταιεῖς διωρίσθησαν φύλακες
τῶν τάφων τούτων.

Τὴν αὐτὴν ἡμέραν τῆς μάχης τῶν Πλαταιῶν, ὁ ἐλ-
ληνικὸς στόλος κατετρόπωσεν εἰς Μυκάλην ἐπὶ τῆς πα-
ραλίας τῆς Μικρᾶς Ἀσίας, τὸν περσικὸν στόλον φέροντα
τὸ τελευταῖον στράτευμα τοῦ Ξέρξου. Οἱ Ἀθηναῖοι, ἔ-
χοντες ἀρχηγὸν τὸν Ξάνθιππον, ἀπῆλυσαν τὴν πρωτί-
στην δόξαν τῆς μάχης ταύτης, νικῆσαντες σχεδὸν μόνοι,
διότι οἱ Λακεδαιμόνιοι ἐπλανήθησαν, θέλοντες νὰ κυ-
κλώσωσι τὸν ἐχθρόν. Τοιοῦτοτρόπως ὅχι μόνον ἀπεμά-
κρυναν οἱ Ἕλληνες τὸν πόλεμον ἐκ τῆς πατρίδος τῶν,
ἀλλὰ καὶ μετέφεραν αὐτὸν εἰς τὴν χώραν τοῦ ἐχθροῦ· ἡ
δὲ τελευταία αὕτη νίκη κατέστησεν αὐτοὺς κυρίους τοῦ
Αἰγαίου πελάγους. Οὕτως ἐν διαστήματι ἐνὸς περιόπου ἔ-
τους ἐνίκησαν τοὺς Πέρσας εἰς Σαλαμίνα, εἰς Πλαταιάς,
εἰς Μυκάλην, καὶ ἀπεκατεστάθησαν ἐπιθετικοὶ καὶ νι-
κηταί, ἐν ᾧ πρότερον ἡγωνίζοντο νὰ ὑπερασπίζωνται
ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων βαρβάρων. Οὕτω τὸ με-

γαλεῖον τῆς Ἀσίας εὗρεν ἐν Ἑλλάδι τὸν τάφον του, τὰ δὲ ἀπειράριθμα στρατεύματα τῆς Ἀνατολῆς δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ὑπερισχύσῃσι τοῦ μικροῦ τούτου ἔθνους, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὡς ἀκαταμάχητον δύναμιν κατὰ τῆς πληθούς ἐκείνης τῶν δούλων τὸν θερμὸν ἔρωτα τῆς πατρίδος καὶ τῆς ἐλευθερίας.

Αἶγινα.

Ἡ κατ' ἔμπροσθεν τοῦ Πειραιῶς καὶ τοῦ Φαλήρου κειμένη νῆσος Αἶγινα, σπουδαιοτάτη καταστᾶσα ἐξ ἀρχαιοτάτων χρόνων διὰ τὸ ἐμπόριόν της, ἀπέκτησε μεγάλην ναυτικὴν δύναμιν, καὶ περὶ τὸ 600 π. Χ. ἔτος ἦτο θαλασσοκράτειρα. Ἦσαν δὲ ἐπὶ τῆς νήσου, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Ἀριστοτέλους, 470,000 δούλοι. Οἱ κάτοικοι αὐτῆς ἐνεψύχουν τὴν καλλιτεχνίαν καὶ ἀνεδείχθησαν ἀξιόλογοι ἐν αὐτῇ καλλιτέχναι. Ἐπειδὴ δὲ ἐβοήθησαν τοὺς Θηβαίους κατὰ τῶν Ἀθηναίων τὸ 505 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τοῦτο καὶ ἀντιζηλίας ἕνεκεν ἐχθρεύοντο αὐτοὺς καὶ ὀλίγον μετὰ τὴν ἐν Μαραθῶνι μάχην ἐπολέμησαν μὲ αὐτούς. Εἰς τὴν ἐν Σαλαμῖνι ὁμῶς ναυμαχίαν τῶν Ἑλλήνων καὶ Περσῶν οἱ Αἰγινῆται ἔλαβον μετὰ τῶν ὁμογενῶν τῶν μέρος μὲ 30 πλοῖα καὶ διεκρίθησαν εἰς αὐτὴν διὰ τὴν ἀνδρίαν τῶν ὑπὲρ πάντας τοὺς Ἕλληνας. Τῷ 470 π. Χ. οἱ Ἀθηναῖοι πολεμήσαντες ἐνίκησαν αὐτοὺς κατὰ θάλασσαν καὶ, πολιορκήσαντες ὕστερον τὴν πόλιν των, τοὺς ἠνάγκασαν νὰ παραδοθῶσι (456) καὶ νὰ ἦναι ὑποτελεῖς αὐτῶν. Ἐν ἀρχῇ τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου οἱ Ἀθηναῖοι ἐδίωξαν αὐτοὺς ἐκ τῆς νήσου των, τὴν ὁποίαν ὁ Περικλῆς ἔλεγε « λήμνη τοῦ Πειραιῶς », καὶ κατωκλήθη αὕτη ὑπὸ Ἀθηναίων, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς μάχην ὁ Σπαρτιάτης Λύσανδρος ἐπανέφερεν αὐτοὺς εἰς τὴν νήσον των· δὲν ἡδυνήθησαν ὁμῶς ν' ἀνακτήσῃσι πλέον τὴν παλαιὰν αὐτῶν δύναμιν.

§ 11. Πausανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.

Ὑπερηφανία καὶ φιλόδοξα σχέδια τοῦ Πausανίου.

Τρεῖς ἄνδρες διέπρεψαν ὡς ἀρχηγοὶ εἰς τὴν μεγάλην τῶν Ἑλλήνων πρὸς τοὺς Πέρσας πάλην, δύο Ἀθηναῖοι, ὁ Θεμιστοκλῆς καὶ ὁ Ἀριστείδης, καὶ εἰς Σπαρτιάτης, ὁ βασιλεὺς Πausανίας. Οὕτως ὅμως δὲν ἠδύνατο νὰ φέρῃ μετριοφρόνως τὴν εὐτυχίαν καὶ τὴν δόξαν του. Γενόμενος ἀρχηγὸς τοῦ στόλου καὶ σταλεις εἰς Θράκην πρὸς καταδίωξιν καὶ ἀποβολὴν τῶν περσικῶν φρουρῶν, ἐκυρίευσεν τὸ Βυζάντιον· παρεσυρθεὶς ὅμως πολὺ ἐκ τῆς διηγήσεως τῶν αἰχμαλώτων του περὶ τῆς λαμπρότητος τῆς Περσικῆς αὐλῆς, συνεννοήθη μυστικῶς μὲ τὸν Ἀρτάβαζον, σατράπην τῆς Βιθυνίας, καὶ ἐζήτησεν εἰς γάμον μίαν τῶν θυγατέρων τοῦ Ξέρξου, ὑποσχεθεὶς νὰ φέρῃ εἰς τὴν ὑποταγὴν του τὴν Λακεδαιμόνα καὶ τὴν ἄλλην Ἑλλάδα. Ὁ Ξέρξης ἐδέχθη τὴν πρότασιν καὶ ὑπεσχέθη εἰς αὐτὸν πᾶσαν συνδρομὴν καὶ βοήθειαν· ὁ δὲ Πausανίας, ὡς νὰ ᾔτο πλέον γαμβρὸς τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἐνεδύθη περσικὴν στολὴν, ἔπescen εἰς πολυτέλειαν ἀσιατικὴν διὰ τοῦ ἐκ Περσίας χρυσοῦ, προσέλαβε φρουρὰν Μήδων καὶ Αἰγυπτίων, καὶ μετεχειρίσθη τοὺς συμμάχους μὲ ἀλαζονίαν σατράπου. Οὕτως οἱ μὲν Αἰγινῆται καὶ οἱ Πελοποννήσιοι ἐπέστρεψαν οἴκαδε, οἱ δὲ ἄλλοι, μὴ θέλοντες νὰ ὑπακούωσιν εἰς αὐτὸν, ἐτάχθησαν ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων· ὅθεν ἡ Σπάρτη ἔσπευσε νὰ τὸν ἀνακαλέσῃ· οὗτος δὲ, ἐπιστηριζόμενος εἰς τοὺς θησαυροὺς του, ἐτόλμησε νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Σπάρτην, ἀλλ' ἐκεῖ ἐφυλακίσθη· κριθεὶς δ' ἔπειτα ἠθώωθη μὲν, ἀλλὰ δὲν ἐστάλη πλέον ἔξω δημοσίᾳ ὡς ἀρχηγός. Ἐκτοτε τολμηρότερον διενήργει τὰς ῥαδιοουργίας του, καὶ ἀνεκαλύφθη προσπαθῶν νὰ ἐπαναστατήσῃ τοὺς Ἕλληνας διὰ ν' ἀνα-

τρέψη τοὺς ἐφόρους καὶ νὰ λάβῃ ἀπόλυτον ἐξουσίαν. Ἐπειδὴ δὲ ὁ νόμος δὲν ἐπέτρεπε κατὰ Σπαρτιάτου τὴν μαρτυρίαν δούλου, δὲν εὐρίσκοντο ἀποδείξεις τῶν προδοσιῶν του, ἀλλ' ἴδιος ἔδωκε τοιαύτας ἐν ἀγνοίᾳ, ὡς ἐξῆς.

Εἷς ἐκ τῶν πρὸς τὸν Ἀρτάβαζον ἀγγελιαφόρων του παρετήρησεν, ὅτι οὐδεὶς ἐκ τῶν ἀποσταλέντων πρὸ αὐτοῦ ἐπανῆλθεν· ὅθεν, ἀνοίξας τὴν ἐπιστολὴν, ἀνέγνωσεν ὅτι ἐδίδετο παραγγελία νὰ θανατωθῇ ὑπὸ τοῦ Ἀρταβάζου ὁ κομιστὴς τῆς ἀγγελίας, ὡς ὅλοι οἱ ἄλλοι οἱ προαποσταλέντες· διὸ δὲν ἀνεχώρησεν, ἐνεχείρησε δὲ τὴν ἐπιστολὴν εἰς τοὺς ἐφόρους· οὗτοι δὲ τὸν προσέταξαν νὰ καταφύγῃ εἰς ἱερὸν τι ἱκέτης, ὡς φοβούμενος δαθῆναι τὴν ὀργὴν τοῦ Πausανίου. Εἰδοποιηθεὶς ὁ Πausανίας, ἔδραμε παρευθὺς ἐκεῖ καὶ τὸν ἐβίαζε νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ἀποστολὴν του· δύο τῶν ἐφόρων, κεκρυμμένοι ἐκεῖ που, ἤκουσαν τὴν ὑπόθεσιν· φανερωθείσης οὕτω τῆς προδοσίας, ἀπεφασίσθη νὰ συλληφθῇ ἐν Σπάρτῃ. Ἐκ τῶν σημείων τινὸς μεταξὺ αὐτῶν ἐννοήσας ὁ Πausανίας τὴν τύχην, ἥτις τὸν ἠπείλει, κατέφυγεν εἰς τὸν ναὸν τῆς Χαλκιοῖκου Ἀθηνᾶς. Ἐπειδὴ δὲ δὲν ἐτόλμων νὰ τὸν σύρωσι διὰ τῆς βίας ἐκ τοῦ ἱεροῦ ἀσύλου, ἔφραξαν μὲ τοῖχον τὴν θύραν, διὰ νὰ τὸν ἀφήσωσι νὰ ἀποθάνῃ ἐκεῖ ἐξ ἀσιτίας· λέγουσι μάλιστα, ὅτι ἡ μήτηρ του ἔθηκε τὴν πρώτην πέτραν. Καθ' ἣν δὲ στιγμὴν ἔμελλε νὰ ἐκπνεύσῃ, τὸν ἔσυραν ἔξω τοῦ ναοῦ, διὰ νὰ μὴ μολύνῃ τὸ πτώμα του τὸν ἱερὸν τόπον (467). Τοιοῦτο ἦτο τὸ αἰσχρὸν τέλος τοῦ νικητοῦ τῶν Πλαταιῶν καὶ τοιαύτη εἶναι πάντοτε σχεδὸν ἡ μοῖρα τῶν προδοτῶν τῆς πατρίδος των.

Ὁχύρωσις Ἀθηνῶν.

Ἡ Σπάρτη, κινηθεῖσα ὑπὸ αἰσθήματος φιλαυτίας, ἐζήτησε νὰ μὴ ὀχυρωθῇ καμμία πόλις ἐκτὸς τῆς Πελοποννήσου, ἐπὶ φόβῳ, ἔλεγε, μήπως, ἂν ποτε οἱ βάρβαροι ἐπανήρχοντο, αὗται αἱ πόλεις χρησιμεύσωσιν εἰς αὐ-

τούς ὡς φρούρια, ὅπου ἠδύναντο νὰ ἐγκατασταθῶσι διαρκῶς. Πρὸ πάντων δὲ ἤθελε νὰ μὴ ἐχυρωθῶσιν αἱ κατεστραμμένοι ὑπὸ τῶν Περσῶν Ἀθηναῖοι, καὶ τοῦτο διὰ ν' ἀφελθῶσιν εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Σπαρτιατῶν· ἀλλ' ὅ, τι ἤθελον οἱ Σπαρτιάται, δὲν ἠδύναντο νὰ θελήσωσιν οἱ Ἀθηναῖοι. Ἦρχισαν λοιπὸν οὗτοι νὰ ἀνοικοδομῶσι τὰ τείχη τῶν καὶ ἅπας ὁ λαὸς εἰργάζετο μὲ μεγάλην δραστηριότητα. Ὑλικὸν ἔλαβον ἐκ τε τῶν δημοσίων καὶ ἐκ τῶν ἰδιωτικῶν οἰκοδομῶν ὅ, τι ἦτο χρήσιμον. Ὅθεν τὰ τείχη προσχώρουν δραστηρίως καὶ ἔμελλον νὰ τελειώσωσι τάχιστα. Οἱ Σπαρτιάται, ἀκούσαντες τὰ γινόμενα, παρεπονήθησαν. Ἐπειδὴ δὲ τὰ τείχη δὲν ἦσαν ἀρκούντως ὑψηλὰ, διὰ νὰ ἀντέχωσιν εἰς προσβολήν, ὁ Θεμιστοκλῆς μεταβὰς εἰς Σπάρτην καὶ ἐξαπατήσας τοὺς Σπαρτιάτας, κατώρθωσε νὰ τὰ ἀποτελειώσῃ, καὶ τότε εἶπεν εἰς αὐτοὺς τὴν ἀλήθειαν. Οἱ Σπαρτιάται, οἵτινες ἤξευραν νὰ ὑποκρίνονται, προσεποιήθησαν, ὅτι ἐλυπήθησαν, διότι τόσον κακῶς ἐνόησαν οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς σκοποὺς τῶν.

Ἐπειδὴ ὁ ἔως τότε λιμὴν τῶν Ἀθηναίων ἐν Φαλήρῳ ἦτο καὶ πολὺ μικρὸς καὶ ὀλίγον ἀσφαλῆς, ὁ Θεμιστοκλῆς κατώρθωσε νὰ ἀποφασισθῇ ὅπως γείνη ὁ λιμὴν, ὁ ναύσταθμος καὶ οἱ νεώσοικοι ἐν Πειραιεῖ· διὰ ν' ἀσφαλίσῃ δὲ αὐτὰ, περιέβαλε τὸν Πειραιᾶ μὲ τεῖχος. Ἐπειτα διενόηθη τὸ σχέδιον, τὸ ὁποῖον ὕστερον ὁ Κίμων καὶ ὁ Περικλῆς ἐξετέλεσαν, τὸ νὰ συνδέσῃ δηλ. τὸν Πειραιᾶ μὲ τὴν πόλιν διὰ δύο τειχῶν, καὶ ἐξασφαλίσῃ οὕτω τὴν συγκοινωνίαν. Τέλος, διὰ νὰ διατηρῇ τὴν κατὰ θάλασσαν ὑπεροχὴν τῶν Ἀθηνῶν, εἰσήγαγε νόμον ἵνα κατ' ἔτος κατασκευάζωνται εἴκοσι τριήρεις (κατὰ τινὰς ἐκ τῶν προσόδων τῶν ἀργυρείων τοῦ Λαυρίου). Διὰ ν' αὐξήσῃ δὲ τὸν ἀριθμὸν τῶν κατοίκων, κατέπεισε τοὺς συμπολίτας τοῦ νὰ χορηγῶσιν ὠφελείας εἰς τοὺς ξένους, μάλιστα δὲ εἰς τοὺς ἐργάτας, οἵτινες ἤθελον νὰ ἐγκατασταθῶσιν εἰς τὴν πόλιν. Ἡ τελευταία αὕτη συμβουλή, ἀκωλύτως ἐ-

νεργουμένη, ἐπέφερεν εὐτυχεστάτας συνεπείας. Ἐξ ὅλων τῶν μερῶν ἔτρεχον πρὸς τὴν φιλόξενον πόλιν, καὶ αἱ Ἀθηναί, ἕνεκα τῆς τοῦ λαοῦ αὐξήσεως, ἠυκολύνθησαν εἰς ἐξαποστολὴν τῶν πολυαρίθμων ἐκείνων ἀποικίων καὶ κληρουχιῶν, αἵτινες τὰ μέγιστα συνετέλεσαν εἰς τὴν δύναμιν τῆς μητροπόλεως αὐτῶν.

Ὁ Θεμιστοκλῆς ἐτιμῆθη πολὺ ὑπὸ τῆς πατρίδος του, ἀλλ' ἐκαυχᾶτο συχνὰ διὰ τὰς εὐεργεσίας του καὶ τὰς ἀρίστας συμβουλὰς του καὶ ἐμέμφετο τοὺς ἄλλους· ἡ δὲ βιαία διαγωγὴ καὶ ἰδιοτέλειά του διήγειραν κατ' αὐτοῦ ἐχθρούς· διὰ τοῦτο καὶ ὑπέστη τὴν ποινὴν, τὴν ὁποίαν εἶχεν ἐπιβάλλει εἰς τὸν Ἀριστείδην, ἐξοστρακισθεὶς ἐπὶ δεκαετίαν. Κατηγορηθεὶς ὕστερον, διὰ σπαρτιατικῆς συνεργείας, ὡς συνένοχος τοῦ Πausaniou, ἔφυγεν ἐξ Ἀργους εἰς Κέρκυραν καὶ ἐκεῖθεν εἰς Ἡπειρον· ὕστερον δὲ, διὰ τὸ ἀσφαλέστερον, ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν (466). Ἐλθὼν θαρραλέως εἰς τὴν ἐν Σούσοις αὐλήν, καὶ παρουσιασθεὶς ἐνώπιον τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου, διαδόχου τοῦ Ξέρξου, ὅστις εἶχεν ἀποθάνει, εἶπεν· «Εἰμαι ὁ Θεμιστοκλῆς ἐκεῖνος, ὁ πρῶτον στρατηγὸς τῶν Ἑλλήνων, ὅστις ἄλλοτε σᾶς ἔκαμε μὲν πολλὰ κακὰ, ἀλλὰ καὶ μέγα καλόν· ἔρχομαι δὲ τώρα νὰ σᾶς ὠφελήσω πάλιν». Ὑπέμνησε τὰς λεγομένας εὐεργεσίας, τὰς ὁποίας εἰς τὸν Ξέρξην ἔκαμε, καὶ ἐζήτησεν ἐν ἔτος προθεσμίαν, διὰ νὰ μάθῃ τὴν περσικὴν γλῶσσαν, καὶ δυνηθῇ οὕτω ν' ἀποκαλύψῃ εἰς αὐτὸν τὰ σχέδιά του ἄνευ διερμηνέως. Ὁ Ἀρταξέρξης, θαυμάσας τὸ θάρρος του, τὸν ὑπεδέχθη εὐμενῶς καὶ ἐχάρισεν εἰς αὐτὸν τρεῖς πόλεις τῆς μικρᾶς Ἀσίας. Προσκληθεὶς δὲ μετὰ τινα ἔτη νὰ ἐκπληρώσῃ τὴν ὑπόσχεσίν του, δηλαδὴ νὰ λάβῃ μέρος εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ὁμογενῶν καὶ τῆς πατρίδος του, ἔπιεν κατὰ τινὰς μὲν αἷμα ταύρου, κατ' ἄλλους δὲ ἄλλο τι δηλητηρίον καὶ ἀπέθανε.

Φαίνεται ὅμως ὅτι ἦτο τῷ ὄντι φιλοχρήματος, διότι

ὅταν εἰσῆλθεν εἰς τὰ πράγματα εἶχε περιουσίαν μόνον τριῶν ταλάντων, μετὰ τὴν ἐξορίαν του δὲ ὅσα ἡδυνήθησαν νὰ τοῦ εὐρώσιν ὑπερέβαιναν τὰ 100 τάλαντα, τὰ ὅποια καὶ ἐδήμευσαν. Ὑστερον δὲ ἐτίμησαν τὴν μνήμην του οἱ Ἀθηναῖοι καὶ τάφον αὐτοῦ ἤγειραν εἰς ἀκρωτήριον τοῦ Πειραιῶς.

Ἀριστείδου εὐθύτης.

Ὁ Ἀριστείδης ἐξηκολούθει νὰ τιμᾶται κοινῶς διὰ τὴν ἄκραν δικαιοσύνην του.

Ὅταν ποτὲ ὁ Θεμιστοκλῆς εἶπεν, ὅτι εἶχε σπουδαίαν σινὰ γνώμην μυστικὴν νὰ προτείνῃ, ἅπαντα συμφώνως ἡ ἐκκλησία ἐπρόσταξε τὸν Ἀριστείδην μόνον νὰ ἐξετάσῃ καὶ ν' ἀποφασίσῃ ἀπὸ μέρος της. Οὗτος λοιπὸν ἀκούσας εἶπεν, ὅτι τὸ σχέδιον τοῦ Θεμιστοκλέους ἦτο ὠφελιμώτατον, ἀλλ' ἀδικιώτατον· ὁ δὲ λαὸς, χωρὶς νὰ ἐξετάσῃ περισσότερον, τὸ ἀπέρριψε. Τὸ μυστικὸν λέγουσιν ὅτι ἦτο νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα τῶν συμμάχων, τότε συνηθροισμένα ἐν τῷ λιμένι Πηγασῶν, ὅπερ ἤθελε μὲν κάμει τὰς Ἀθήνας τὴν μόνην θαλασσοκράτειραν δύναμιν, ἀλλ' ἤθελε διεγείρει κατ' αὐτῆς ἄσπονδον μῖσος. Τοῦτο δὲ ἀπέδειξεν, ὅτι καὶ ὁ δῆμος τῶν Ἀθηναίων ἦτο φιλοδίκαιος, καὶ ὁ Ἀριστείδης πιστὸς εἰς αὐτόν· ἐν ᾧ δὲ ἦτο πρότερον ἀριστοκρατικὸς, ἐπρότεινεν ἤδη καὶ κατώρθωσε νὰ γίνωσι καὶ οἱ Θῆτες ἐκλέξιμοι εἰς τὰς ἀρχάς, ἐξ ὧν τοὺς ἀπέκλειον οἱ νόμοι τοῦ Σόλωνος.

Αὕτη ἡ ἀληθὴς φήμη τῆς δικαιοσύνης του ὠφέλησε τὸ μεγαλεῖον τῶν Ἀθηνῶν. Ὅτε οἱ σύμμαχοι, παρωγισμένοι ὑπὸ τῆς ὑπερηφανίας τοῦ Πausaniou, ἀπεσπᾶσθησαν ἀπὸ τῆς Σπάρτης, ὁ Ἀριστείδης διώκει τὰς δυνάμεις τῶν Ἀθηνῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἐπεθύμει θερμῶς νὰ ἦναι οἱ Ἕλληνες στενῶς συνδεδεμένοι κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, κατέπεισεν ὅλους τοὺς τῶν νήσων καὶ τῆς πατραλίας Ἀσίας τῆς μικρᾶς κατοίκους νὰ συμμαχήσωσι μὲ

τούς Ἀθηναίους, διὰ ν' ἀποκρούωσι τὰς προσβολὰς τῶν βαρβάρων. Προσδιώρισε μὲ τὴν συγκατάθεσιν ὧλων, τὴν εἰς ἕκαστον ἀναλογοῦσαν μερίδα εἰς ἄνδρας, εἰς πλοῖα καὶ εἰς χρήματα, καὶ μὲ τοιαύτην εὐθύτητα, ὥστε οὐδὲν ἤκούσθη πικράπονον. Ἐπετράπη εἰς αὐτὸν ὕψερρον νὰ διαχειρισθῇ τὰ ἐν Δελφοῖς ἐναποτεθειμένα δημόσια χρήματα, καὶ τοιαύτη ἦτο πάντοτε ἡ τιμιότης του, ὥστε, ὅτε ἀπέθανε πλήρης ἡμερῶν καὶ τιμῶν (περὶ τὸ 460 π. Χ.), δὲν ἄφῃκεν οὐδὲ τὰ τῆς κηδείας του ἔξοδα, ἀφ' οὗ διεχειρίσθη πολὺν καιρὸν τὰς πλουσιωτάτας προσόδους τοῦ τότε κόσμου. Οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, εὐγνωμονοῦντες πρὸς αὐτὸν, ἐπροίκισαν τὰς θυγατέρας του ἐκ τοῦ δημοσίου.

§ 12. Κίμων (476—449).

Ὁ Κίμων ἦτο υἱὸς τοῦ Μιλτιάδου. Μὴ ὢν εὐγλωττος, δὲν ἠδύνατο ν' ἀποκτήσῃ μεγάλην δύναμιν εἰς τὰς δημοσίας συνελεύσεις, ἀλλ' ἡ εὐτολμία του καὶ τὰ μεγάλα του στρατιωτικὰ πλεονεκτήματα τὸν ἀποκαθίστων ἀγκαπητὸν εἰς τοὺς στρατιώτας, ἐν ᾧ ἡ ἐλευθεριότης του τὸν ἔκκλινεν εὐάρεστον εἰς τὸ πλῆθος. Εἶχεν ἀνοίξει εἰς τὸν λαὸν τοὺς κήπους του καὶ πάντες οἱ χρεῖαν ἔχοντες ἐλευθέρως ἐλάμβανον καρποὺς καὶ ξένοι καὶ πολῖται. Ἐν δὲ τῇ οἰκίᾳ του τράπεζαι λιταὶ ἦσαν πάντοτε ἑτοιμοὶ καὶ ἐφιλοξένοι πάντα παρουσιαζόμενον. Ὅτε ἐξήρχετο, τὸν ἠκολούθουν δοῦλοι του, οἵτινες διένεμον χωρὶς ἐπίδειξιν ἐνδύματα καὶ τροφὰς εἰς γέροντας καὶ πτωχοὺς. Ὅτε ὁ Θεμιστοκλῆς, πρὸ τῆς ἐν Σαλαμῖνι μάχης, προέτρεπε τὸν λαὸν νὰ ἐγκαταλείψῃ τὰς Ἀθήνας καὶ νὰ καταφύγῃ εἰς τὰ πλοῖα, ὁ Κίμων πρῶτος ὑπεστήριξε ταύτην τὴν ιδέαν καὶ ἀνῆρτησε πασιφανῶς ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς χαλινὸν ἵππου, εἰς σημεῖον ὅτι ἔπρεπε νὰ παραιτηθῶσιν ἐκ τῶν κατὰ γῆς μαχῶν. Διεκρίθη εἰς τὰς μεγάλας ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας μάχας, καὶ δὲν εἶχε παρὰ ταύτην μόνην τὴν ιδέαν, νὰ ἐκδικηθῶσι τοὺς Πέρσας διὰ

τὸν ἐμπρησμὸν τῶν Ἀθηναίων. Ὁ πολιτικός του βίος ἐκτείνεται ἀπὸ τὰ 476—449 π. Χ.

Αἱ Ἀθηναὶ εἶχον ἀναδεχθῆ με θάρρος τὸν ἀγῶνα κατὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως, ἀλλ' οἱ σύμμαχοί των ταχέως ἀπέκαμον ἐκ τῶν συνεχῶν μαχῶν. Ὁ Κίμων μετέβαλε τότε τὴν ὑπὸ τοῦ Ἀριστείδου συσταθεῖσαν συμμαχίαν, συμβουλεύσας τοὺς συμμάχους νὰ δίδωσιν ἀντὶ στρατιωτῶν περισσότερα χρήματα καὶ πλοῖα, ὅπερ ἐδέχθησαν οὗτοι, οἱ Ἀθηναῖοι δὲ μόνοι ἐξηκολούθησαν τὸν ἀγῶνα ὑπὲρ ἐαυτῶν καὶ τῶν συμμάχων των. Ἐπεχείρησαν δὲ τότε νὰ καταλάβωσι τὰ τελευταῖα φρούρια, τὰ ὁποῖα οἱ Πέρσαι ἐκράτουν ἐν Θράκῃ, καὶ ν' ἀπαλλάξωσι τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας ἀπὸ τῆς δεσποτείας τοῦ μεγάλου βασιλέως, καὶ εἰς τοῦτον τὸν ἀγῶνα ὠφέλησε πολὺ ὁ Κίμων. Ἐκυρίευσεν οὗτος τὸ 476 ἐν Θράκῃ τὴν Ἠϊόνα· κυριεύσας δὲ καὶ τὴν Σκυρον, ἐκathάρισε τὴν θάλασσαν ἀπὸ τῶν Δολόπων πειρατῶν, καὶ οὕτως ἀπῆλλαξεν αὐτῶν τὸ Αἰγαῖον· ἀνεῦρε δὲ ἐν ταύτῃ τῇ νήσῳ τὰ ὀστᾶ τοῦ Θησέως καὶ τὰ μετεκόμισεν εἰς Ἀθήνας· ἐτέθησαν δὲ αὐτὰ εἰς τὸν ἰδρυθέντα καὶ σωζόμενον εἰσέτι ναὸν τοῦ Θησέως. Εἷς τινὰ ἄλλην ἐκστρατείαν ἐδίωξε τοὺς Πέρσας ἐκ τῆς Καρίας καὶ τῆς Λυκίας. Συναντήσας τὸν στόλον των εἰς τὸ στόμιον τοῦ Εὐρυμέδοντος ποταμοῦ, κατέστρεψε καὶ ἐκυρίευσεν 200 τριήρεις καὶ αὐθημερὸν ἀπεβίβασεν ἐπὶ τὴν παραλίαν τὴν πλησίον, ὅπου ἐστρατοπέδευε τὸ πεζικὸν τῶν Περσῶν στράτευμα, τινὰς τῶν στρατιωτῶν, ἐνδύσας αὐτοὺς τὰ ἐνδύματα τῶν αἰχμαλώτων του, καὶ καταλαβὼν τὸν ἐχθρὸν διὰ τοιούτου στρατηγήματος, ἐφόνευσεν καὶ διεσκόρπισεν αὐτὸν (466).

Ὁ Κίμων ἠγάπα πολὺ τοὺς Σπαρτιάτας, ἕνεκα τῶν πολεμικῶν ἀρετῶν καὶ τῆς αὐστηρᾶς πειθαρχίας των. Τὸ 464 π. Χ. κατεστράφη ἡ Σπάρτη ὑπὸ σεισμοῦ, ἐξ οὗ ἐφονεύθησαν ἕως 20,000 ἐκ τῶν κατοίκων. Οἱ Εἰλωτες τότε, ὠφεληθέντες ἐκ τοῦ συμβάντος τούτου, ἐπανεστήθη

σαν κατὰ τῶν δεσποτῶν τῶν Σπαρτιατῶν. Ἐπειδὴ δὲ ἔλαβον μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ οἱ ὑποτεταγμένοι εἰς τοὺς Σπαρτιάτας Μεσσήνιοι, ὠνομάσθη τρίτος μεσσηνιακὸς πόλεμος ἡ ἐπανάστασις αὕτη. Οἱ Σπαρτιάται τότε ἐζήτησαν βοήθειαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων· ὁ Κίμων κατέπεισε τοὺς Ἀθηναίους καὶ ἐσάλη πρὸς αὐτοὺς μὲ ἐπικουρικὸν στράτευμα ἐκ 4,000 ὀπλιτῶν. Ἀλλ' ἐπειδὴ οἱ Σπαρτιάται τοὺς ἐφοβήθησαν, τοὺς ἀπέπεμψαν· διὸ ὁ λαὸς τῶν Ἀθηνῶν, συναισθανθεὶς σφοδρῶς τὴν ὕβριν καὶ ὀργισθεὶς κατὰ τοῦ συμβουλεύσαντος αὐτὸν νὰ βοηθήσῃ τοὺς Σπαρτιάτας Κίμωνος, κατεδίκασεν αὐτὸν εἰς δεκαετὴ ἐξορίαν (461).

Ὅτε ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ πρὸς τοὺς Βοιωτοὺς, ὁ ἐξόριστος Κίμων ἔτρεξεν ἐκ τῆς ἐξορίας του καὶ ἐζήτησε νὰ συγκαταριθμηθῇ εἰς τὴν πρώτην τάξιν μετὰ τῆς φυλῆς του· ἐπειδὴ δὲ τοῦ ἀπηγορεύθη νὰ λάβῃ μέρος εἰς τὴν μάχην, ἀπεμακρύνθη, ἀφήσας τὴν πανοπλίαν του εἰς τοὺς φίλους, οὗτοι δὲ συνηθροίσθησαν περὶ τὸ εὐγενὲς τοῦτο τρόπαιον, καὶ ἐφονεύθησαν πολέμουvτες μέχρι τοῦ τελευταίου.

Ἡ τοιαύτη φιλοπατρία ἔκαμε τὸν λαὸν ν' ἀνακαλέσῃ τὴν ἀπόφασίν του, καὶ δύο ἔτη πρὶν ἢ τελειώσῃ ὁ καιρὸς τῆς ἐξορίας του, ὁ Κίμων ἀνεκλήθη. Γενόμενος δὲ προστάτης τῆς δημοκρατίας, ἀποκατέστησε κατ' ἀρχὰς τὴν εἰρήνην μεταξὺ Σπάρτης καὶ Ἀθηνῶν καὶ ἤρχισε τὸν κατὰ Περσῶν πόλεμον. Πολεμῶν, ὅπως τοὺς διώξῃ ἐκ τῆς νήσου Κύπρου καὶ βοηθήσῃ τοὺς Αἰγυπτίους, ἐπαναστατήσαντας κατὰ τοῦ βασιλέως τῶν Περσῶν πρὸς ἀνάκτησιν τῆς ἐλευθερίας των, ἀπέθανε (449) πολιορκῶν τὸ Κίτιον, πρὸ τοῦ νὰ δυνηθῇ νὰ ἐκτελέσῃ μέρος καὶ τοῦ μεγάλου τούτου σχεδίου.

Οἱ συναγωνισταὶ τοῦ τὸν ἐκήδευσαν κατὰ τὴν ἐπιθυμίαν του Κομίζοντες δὲ τὰ λείψανά του εἰς Ἀθήνας, ἔπεσαν ἐν μέσῳ μεγάλου φοινικικοῦ καὶ κιλικικοῦ σόλου,

τὸν ὁποῖον κατέστρεψαν ἐν Κύπρῳ ἀπέναντι τῆς ἐκεῖ πόλεως Σαλαμῖνος. Ἐπιβίβασθέντες δὲ ἐσκόρπισαν τὸ ἐπὶ τῆς παραλίας σράτευμα (Θουκ. Α'. 112). Ἡ διπλῆ αὕτη νίκη πεζομαχίας τε καὶ ναυμαχίας ἔγεινε τὸ τελευταῖον ἔργον τῶν μηδικῶν πολέμων, τοὺς ὁποίους ἐτελείωσαν οἱ Ἀθηναῖοι ἐνδόξως διὰ συνθήκης, δι' ἧς, καθὼς λέγεται, οὗτοι μὲν ὑπεχρεοῦντο νὰ ἀφήσωσιν εἰς τὸν Ἀρταξέρξην τὴν κατοχὴν τῆς Κύπρου καὶ νὰ μὴ δίδωσι μηδεμίαν βοήθειαν εἰς τοὺς Αἰγυπτίους, ὁ δὲ μέγας βασιλεὺς ἄφινεν ἐλευθέραν εἰς τοὺς ἐν Ἀσίᾳ Ἕλληνας τὴν ἐκεῖ παραλίαν, ἀποδίδων εἰς αὐτοὺς τὴν ἐλευθερίαν των, καὶ ἀναγνωρίζων τὸ Αἰγαῖον πέλαγος ὡς θάλασσαν ἑλληνικὴν, ἀπέβαλε τὸ δικαίωμα τοῦ νὰ στέλλῃ πολεμικὸν πλοῖον πέραν τῶν Χελιδονίων νήσων ἐπὶ τὰ παράλια τῆς Λυκίας, καὶ πέραν τῶν Κυκνέων πετρῶν, τῶν ἐν τῇ εἰσόδῳ τοῦ Θρακικοῦ Βοσπόρου.

§ 13. Περικλῆς. (449—429).

Ὁ Περικλῆς ἦτο υἱὸς τοῦ νικήσαντος τοὺς Πέρσας εἰς Μυκάλην Ξανθίππου καὶ τῆς Ἀγαρίστης, ἐγγονῆς τοῦ Μεγακλέους· ἐγεννήθη δὲ κατὰ τὸ 494 π. Χ. ἦτο εὐφυέστατος καὶ ὑπὸ καλλίστων διδασκάλων ἐδιδάχθη τὴν δύσκολον τέχνην τοῦ νὰ διοικῇ ἑαυτόν. Ποτὲ πραγματικῶς δὲν τὸν εἶδαν νὰ ἐνεργῇ βιαίως, ἀλλὰ μὲ ἀταραξίαν, φρόνησιν καὶ σκέψιν. Ἐφαίνεται δὲ εἰς τὸ κοινὸν μόνον εἰς σπουδαίας περιστάσεις· καὶ τότε δὲ ἐδείκνυσεν εὐγλωττίαν, τὴν ὁποίαν παρέβαλον πρὸς κεραυνὸν καὶ ἀστραπὰς, αἵτινες ἐκθαμβοῦσι καὶ καταπλήττουσιν· εἶχε δὲ καὶ πολὺν ἐπίδεξιόν τε καὶ ζωηρότητα εἰς τὴν συζήτησιν· «ὅταν τὸν ἐνίκων» ἔλεγέ τις τῶν ἀντιπάλων του, «ἂν ἀνέκραζεν, ὅτι δὲν ἐνίκηθη, κατέπειθεν ὅλους». Ὁ ἰδιωτικὸς βίος του ἦτο ἀπλοῦς, μέτριος καὶ λιτός· ἦτο μετριόφρων, ὑβριζόμενος δὲ οὐδέποτε ἐμνησικακεῖ. Ἀπέχων τῶν θορυβωδῶν διασκεδάσεων, δὲν προσήρχετο

εἰς συμπόσια ἢ ἑορτάς. Οὐδέποτε ἐφάνετο ἔξω τῆς οἰκίας του, ἐκτὸς ἂν ἐπορεύετο εἰς τὴν ἐκκλησίαν τοῦ δήμου ἢ εἰς τὴν ἀγοράν. Εἰς τὴν οἰκίαν του ἐδέχετο φίλους τινάς, συνδιαλεγόμενος περὶ τῆς τέχνης μὲ τὸν περίφημον ἀγαλματοποιὸν Φειδίαν, περὶ δραματικῆς ποιήσεως μὲ τοὺς ποιητὰς Εὐριπίδην καὶ Σοφοκλέα, περὶ φιλοσοφίας μὲ τὸν Πρωταγόραν, τὸν Ἀναξαγόραν ἢ τὸν Σωκράτην, κλ.

Ἡ τοιαύτη διαγωγή τοῦ Περικλέους ἔδωκεν εἰς αὐτὸν μεγάλην δύναμιν διὰ μόνης τῆς εὐφυΐας καὶ τῶν ἀρετῶν του ἔγινε τῇ ἀληθείᾳ ἄρχων τῶν Ἀθηνῶν. Ὁ Κίμων διὰ τῶν μεγάλων του ἀγαθοεργιῶν κατ' ἀρχάς τὸν ὑπερτέρει, ἀλλὰ μετὰ τὴν ἐξορίαν τοῦ μεγάλου τούτου πολίτου, καὶ ἔτι μᾶλλον μετὰ τὸν θάνατόν του, ἔμεινεν ὁ πρῶτος ἐν τῇ πόλει καὶ διετήρησε ταύτην τὴν ὑπεροχὴν ἐπὶ εἰκοσιν ἔτη (449—429), στερεώσας τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηνῶν καὶ καταστήσας αὐτὰς ἐνδόξους καὶ ἰσχυράς.

Οἱ Ἀθηναῖοι εἶχον τότε ὀκτὼ ἕως δέκα ἑκατομμύρια φόρου ὑποτελῶν καὶ συμμάχων, αὐτοὶ δὲ ἦσαν, οἱ δυνάμενοι φέρειν ὅπλα, 14 ἢ 15 χιλιάδες. Ὁ Περικλῆς κατενόησεν ὅτι οἱ ὑποτελεῖς οὗτοι ἔπρεπε νὰ πιστεύωσιν ὅτι ἡ δύναμις τῶν Ἀθηναίων ἦτο ἱκανὴ νὰ τοὺς κρατῇ εἰς ὑποταγὴν ὅθεν, διὰ νὰ πιστεύωσι τοῦτο, ὁ Περικλῆς περιέφερε τοὺς στόλους τῆς πατρίδος του ἐπιδεικτικῶς, καὶ ἂν λαὸς τις ἐδείκνυεν ἀπείθειαν, ἐπετίθετο κατ' αὐτοῦ μὲ ἀκαταμάχητον δύναμιν καὶ σκληρὰ τὸν ἐτιμώρει. Οὕτω ὅτε τὸ 440 π. Χ. ἡ σύμμαχος τῶν Ἀθηναίων Σάμος ἐπανεστάτησε κατ' αὐτῶν, ὁ Περικλῆς ἐξέπλευσε μὲ τὸν στόλον τῶν Ἀθηναίων αὐτοπροσώπως κατὰ τῶν ἐπαναστατῶν καὶ τοὺς κατέβαλεν. Ὑπεχρέωσε δὲ αὐτοὺς νὰ κατεδαφίσωσι τὰ ὀχυρώματά των, νὰ παραδώσωσι τὸν στόλον των, νὰ δώσωσιν ὁμήρους εἰς ἐγγύησιν περὶ τῆς μελλούσης διαγωγῆς των, καὶ νὰ πληρώσωσι τὰς δαπάνας τοῦ πολέμου.

ἩΘέλησεν ἐπ' ἱσθὺς νὰ ἐνισχύσῃ ἔτι μᾶλλον τὴν δυνάμιν τῶν Ἀθηναίων διὰ τῆς ἐγκαθιδρύσεως πολυαρίθμων ἀποικιῶν, αἵτινες ἔγειναν διὰ τὰς Ἀθήνας ἐμπορικαὶ θέσεις, λιμένες ἐλεύθεροι, ἔνθα προσωρμίζοντο τὰ πλοῖά των, ἀλλὰ πρὸ πάντων φρουραὶ πρὸς φύλαξιν τῶν τόπων, εἰς τοὺς ὁποίους αὐταὶ τὰς εἶχον συστήσει.

Ἐκτὸς τῶν ἐξόδων πρὸς καλλωπισμὸν τῆς πόλεως, διὰ τὸν ὁποῖόν τινες ἀνοήτως κατηγόρουσιν τὸν Περικλέα, ἐφύλαττεν αὐτὸς κατὰ μέρος δι' ἀπροσδοκήτους περιστάσεις σχεδὸν 40,000 τάλαντα εἰς τὸ θησαυροφυλάκιον, ἐτήρει τοὺς ναυστάθμους πλήρεις, καὶ εἶχε πάντοτε 300 ναῦς ἐτοιμοὺς πρὸς πόλεμον, καὶ τοῦτο ἐμπόδιζε πᾶσαν ἐπανάστασιν τῶν συμμάχων, ἡνάγκαζε δὲ καὶ τοὺς Πέρσας νὰ μὴ ἐπιχειρῶσιν τι κατὰ τῆς ἀνεξαρτησίας τῶν ἐλληνίδων πόλεων.

Ἀκμὴ τῶν ἐπιστημῶν καὶ τῶν γραμμάτων.

Συρροή εἰς Ἀθήνας τῶν ἐξόχων ἀνδρῶν τῆς Ἑλλάδος.

Ἡ ἰσχὺς τῶν Ἀθηναίων συνίστατο μᾶλλον εἰς τὸ πνεῦμα τῶν μεγάλων τῶν ἀνδρῶν, εἰς τὰ ἀριστουργήματα τῶν χειρῶν καὶ τοῦ νοῦς των, παρὰ εἰς τὴν ὕλικήν των δύναμιν. Νχοὶ, ποιήματα, ἀγάλματα, ἐπιστήμη προσείλκυον εἰς Ἀθήνας τοὺς σπουδαίους, ἐξόχους καὶ τιμῶντας τότε τὸν ἐλληνικὸν λαὸν ἀνδρας. Πανταχόθεν δ' ἔτρεχον εἰς Ἀθήνας νὰ παρευρίσκωνται εἰς τὰς ἐορτάς καὶ τὰ θεάματα. Τότε ἀνεδείχθησαν ἐν τῇ αὐτῇ πόλει οἱ μέγιστοι σοφοὶ ὅλων τῶν αἰώνων, Ἀθηναῖοι καὶ ξένοι· οἱ τραγωδοποιοὶ Σοφοκλῆς καὶ Εὐριπίδης, ὁ ῥήτωρ Λυσίας, ὁ πατὴρ τῆς ἱστορίας Ἡρόδοτος, ὁ ἀστρονόμος Μέτων, Ἱπποκράτης ὁ πατὴρ τῆς ἱατρικῆς, Ἀριστοφάνης ὁ πρῶτος τῶν κωμικῶν ποιητῶν τῆς ἀρχαιότητος, ὁ Φειδίας ὁ ἐνδοξότατος τῶν τεχνιτῶν, καὶ ὁ Ἀπολλόδωρος, ὁ Ζεύξις, ὁ Πολύγνωστος καὶ ὁ Παρράσιος, περιφημότατοι ζωγρά-

φοι· τέλος δύο θάνατοι φιλόσοφοι ὁ Ἀναξαγόρας καὶ ὁ Σωκράτης. Μετὰ τούτους δὲ ἀνεφάνησαν ὁ Θουκυδίδης, ὁ Ξενοφῶν, ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ὑπὸ τοιούτων δὲ διδασκάλων δὲν εἶναι παράδοξον ὅτι αἱ Ἀθῆναι κατεστάθησαν ὅ,τι ὁ Θουκυδίδης τὰς ὀνομάζει, «Ἡ διδασκαλος τῆς Ἑλλάδος», ἥ μᾶλλον εἰπεῖν, τοῦ κόσμου ὅλου, ὡς ὕστερον ἀπεδείχθη.

Ἀκμὴ τῶν τεχνῶν.

Φειδίας, καλλιτεχνήματα.

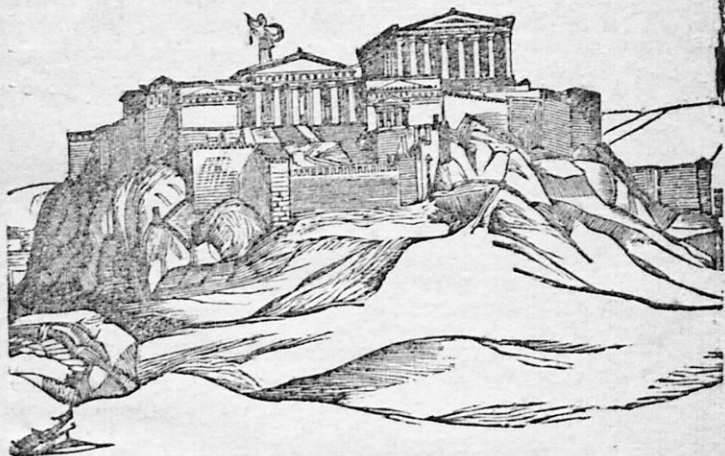
Διὰ τὴν καλλωπίσιν τὰς Ἀθῆνας μὲ λαμπρὰ μνημεῖα ὁ Περικλῆς, μετεχειρίσθη τὰ συμμαχικὰ χρήματα. Παρέδωκε δὲ τὴν ἀνωτάτην διεύθυνσιν τῶν ἔργων τούτων εἰς τὸν ἄριστον καλλιτέχνην Φειδίαν (438—431).

Τὰ πρότιστα ἔργα τοῦ Φειδίου ἦσαν τὸ κολοσσαῖον ἐκεῖνο ἄγαλμα τοῦ ἐν Ὀλυμπίᾳ Διὸς, πολλὰ ἀγάλματα τῆς Ἀθηνᾶς καὶ μέρος τῶν ἀναγλύφων τῶν κοσμοῦντων τὰ ἔξω τοῦ Παρθενῶνος, τὸν ὁποῖον ὠκοδόμησαν οἱ ἀρχιτέκτονες Ἰκτῖνος καὶ Καλλικράτης, ὅλον ἐκ μαρμάρων ἐκ τοῦ πεντελικοῦ ὄρους. Ὁ ἐκ Μιλήτου Ἰππόδαμος ἀπετελείωσε τὸν Πειραιᾶ, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος, κτισθεῖσαν ἐπὶ κανονικοῦ σχεδίου· ὁ ἀρχιτέκτων Μνησικλῆς ἀνήγειρε τὰ προπύλαια τῆς Ἀκροπόλεως, εἰς τὰ ὁποῖα ἐξωδεύθησαν 2,012 τάλαντα καὶ ἀπετελέσθησαν εἰς πέντε ἔτη.

Ἐν δὲ τῷ Παρθενῶνι ἐθουράζετο πολὺ τὸ ἐξ ἐλέφαντος καὶ χρυσοῦ περίφημον ἄγαλμα τῆς Ἀθηνᾶς, ἔργον τοῦ Φειδίου, εἰς ὃ ἐδᾶπάνησε φιλοτίμως ἡ πόλις περὶ τὰ 3 ¹/₂ ἑκατομμύρια δραχμῶν.

Παρεκτὸς τούτου, περίφημον ἦτο καὶ τὸ ἐν Ἀκροπόλει μέγα χαλκοῦν ἄγαλμα τῆς προμάχου Ἀθηνᾶς, ἰδρυμένον μεταξὺ πού τῶν Προπυλαίων καὶ τοῦ Παρθενῶνος.

Ἡ αἰχμή τοῦ δόρατος καὶ ὁ λόφος τοῦ κράνους τοῦ ἀγάλματος τούτου ἦσαν ὁρατὰ εἰς τοὺς ἀπὸ Σουνίου προσπλέοντας.

Ἀκρόπολις Ἀθηρῶν.

Ἡ ἀκρόπολις ἵστατο ἐν τῷ μέσῳ τῆς ἀρχαίας πόλεως, ὑψουμένη ἀποτόμῳ, περὶ τοὺς 150 πόδας. Ἐπάνω δὲ ἦτο ἐπίπεδος, ἔχουσα μῆκος ἕως 1000 ποδῶν καὶ πλάτος ἕως 500. Εἰς τὰ ἐν αὐτῇ διάφορα οἰκοδομήματα, ἀνάγλυφα καὶ ἀγάλματα φαίνεται ἡ μεγάλη ὑπεροχὴ τῆς ἐπὶ τῶν ἡμερῶν τοῦ Περικλέους ἀκμῆς τῆς καλλιτεχνίας. Πλεῖστα δὲ τῶν εἰρημένων ἔργων σώζονται, κατεσφριμένα ὅμως καὶ ὑπὸ τοῦ χρόνου καὶ τῆς βαρβαρότητος ἡκρωτηριασμένα. Πολλὰ κλαπέντα καὶ ἀρπαχθέντα ὑπὸ ξένων, στολίζουσι τώρα εὐρωπαϊκὰ μουσεῖα.

Ἡ ζωγραφία προώδευτεν ἀναλόγως κατὰ τὴν ἐποχὴν ταύτην ἐν Ἀθήναις. Ὁ Πάναϊνος, ἀδελφὸς τοῦ Φειδίου, διεσκόμισε τὴν ἐν Ἀθήναις Ποικίλην στοὰν μὲ εἰκόνας ὑπομνησκούσας εἰς τοὺς Ἀθηναίους τὰ μεγάλα κατορθώματα τῶν πατέρων των. Ὁ δὲ Πολύγνωτος καὶ ὁ Μήκων τὸν ἐβοήθησαν εἰς ταῦτα τὰ ἔργα.

Ἐν τούτοις πολλοὶ ἐγόγγυζον κατὰ τοῦ Περικλέους διὰ τὴν δαπάνην μεγάλων χρηματικῶν ποσοτήτων εἰς ἀνέγερσιν ἀγαλμάτων μεγαλοπρεπῶν καὶ εἰς οἰκοδομὴν ναῶν. Ὁ Περικλῆς τοὺς εἶπεν, «Ἐγὼ μόνος θέλω ὑποστῆ τὰς γινομένας δαπάνας, ἀλλὰ καὶ τὸ ἰδικόν μου ὄνομα μόνον, ὡς εἶναι δίκαιον, θέλει ἐγγραχθῇ ἐφ' ὧν τούτων τῶν μνημείων». Ὁ λαὸς τότε, τὴν μεγαλοφροσύνην αὐτοῦ θαυμάσας, ὁμοφώνως παρεδέχθη ὅτι ὁ Περικλῆς καλῶς ἔπραξε, καὶ ὅτι ὤφειλε νὰ ἐξακολουθῇ νὰ κηλλωπίζῃ τὴν πόλιν ἀφειδῶς. Καὶ οἱ σύμμαχοι δὲ δὲν ἠδύναντο νὰ παραπονεθῶσι διὰ τὴν τοιαύτην δαπάνην τῶν φόρων των, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι τοὺς ὑπερασπίζοντο ἀπὸ πάντα ἐχθρικὸν κίνδυνον.

§ 14. Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους (431—429).

Ἀπὸ τῆς προδοσίας τοῦ Παυσανίου ἡ Σπάρτη εἶχε τρόπον τινὰ ἀποσυρθῇ μακρὰν τοῦ κόσμου, ἔβλεπε δὲ μὲ ζηλοτυπίαν τὴν πρόοδον καὶ διαγωγὴν τῶν Ἀθηναίων, καὶ ἐκχιροφυλάκτει νὰ ὠφεληθῇ ἐκ τῶν ασφαμάτων, εἰς τὰ ὁποῖα ὑπέκυπτον δυστυχῶς οὗτοι, αἵτινες ἐληθμόνουν ὅτι οἱ σύμμαχοί των δὲν ἦσαν καὶ ὑπήκοοί των καὶ ὅτι βλέποντες οὗτοι τοὺς Πέρσας μὴ ἐπαπειλοῦντας αὐτοὺς ἐπὶ τοῦ παρόντος δι' οὐδενὸς κινδύνου, ἡσθάνοντο ἤδη τὸν ζυγὸν τὸν ὁποῖον εἶχον δεχθῇ ἀπὸ στενοχωρίαν ἐν καιρῷ κινδύνων. Μὴ τολμῶντες δὲ ἔνεκεν ἐλλείψεως βοήθειας νὰ ἀποτινάξωσι τὸν ζυγὸν τοῦτον, ἐπέσελλον πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους μυστικὰς παρακλήσεις, καὶ τὸ πᾶν βαθμυδὸν παρσκευάσθη πρὸς ἐμφύλιον πόλεμον.

Ὁ πόλεμος ἤθελεν ἴσως βραδύνει νὰ ἐκραγῇ, ἂν ἡ Κόρινθος δὲν ὠπλίζετο κατὰ τῆς Κερκύρας διὰ τὴν Ἐπίδαμνον, ἥτις ἦτο ἀποικία τῶν Κερκυραίων, ἡ δὲ Κέρκυρα ἦτο τῶν Κορινθίων ἀποικία. Ἐπειδὴ δὲ συνέβη φιλονει

κία μεταξύ τῶν Κερκυραίων καὶ τῶν Κορινθίων περὶ τῆς Ἐπιδάμνου, οἱ Κορινθιοὶ ἔλαβον τὰ ὄπλα κατὰ τῶν Κερκυραίων. Τότε δὲ ἡ μὲν Σπάρτη ἔλαβε μέρος ὑπὲρ τῶν Κορινθίων, αἱ δὲ Ἀθηναὶ ὑπὲρ τῶν Κερκυραίων. Ἀλλ' οἱ Σπαρτιαῖται ἀπεφάσισαν νὰ ἐπέμβωσιν, ἀφ' οὗ οἱ Ἀθηναῖοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ποτίδαιαν, ἀποικίαν τῶν Κορινθίων, καὶ ἀφ' οὗ ἐκ τῶν Θηβαίων οἱ αἰχμαλωτισθέντες εἰς τινα ἀπόπειραν, ἐν μέσῳ τελείας εἰρήνης πρὸς κατὰληψιν τῆς πόλεως τῶν Πλαταιῶν, συμμάχου τῶν, ἐθανατώθησαν.

Ὁ ἀγὼν κατ' ἀρχὰς περιωρίζετο εἰς ἀμοιβαίας λεηλασίας. Οἱ Σπαρτιαῖται καθ' ἕκαστον ἔαρ εἰσβάλλοντες εἰς τὴν Ἀττικὴν κατέστρεφον καὶ διήρπαζον ὅ,τι ἡδύναντο, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι, περιπλέοντες καθ' ἕκαστον θέρος τὰ παράλια τῆς Πελοποννήσου ἐποιοῦν τὰ αὐτά. Ἐν ταύτοις, ἂν καὶ δὲν συνεκροτήθη μεγάλη μάχη, ὅμως εἰς τὰς πολυμῆρας ταύτας ἐπιχειρήσεις συνεκροτοῦντο μικραὶ μάχαι καὶ ἐφονεύοντο τινές. Οἱ Ἀθηναῖοι συναθροίζοντες τὰ λείψανα τῶν ἰδικῶν τῶν τὰ ἔθαπτον δημοσίως καὶ λόγοι ἐπιτάφιοι ἐξεφωνοῦντο.

Δυστυχῶς τὸ τρίτον ἔτος τοῦ πολέμου λοιμὸς σκληρὸς ἐθέριζε τὸ σεσωρευμένον πλῆθος εἰς Ἀθήνας, Πειραιᾶ καὶ τὸν τόπον τὸν μεταξύ τῶν δύο μακρῶν τειχῶν, τὰ ὁποῖα συνέδεον τὸν Πειραιᾶ μὲ τὰς Ἀθήνας. Τὸ μόλυσμα τοῦτο, καθ' οὗ ἡ ἐπιστήμη τῶν ἱατρῶν ἀπέβη ματαία, ἔφραεν, ὡς λέγεται, ἐξ Ἀφρικῆς πλοῦτον ἐμπορικὸν εἰς Πειραιᾶ. Νέοι καὶ γέροντες, πλούσιοι καὶ πένητες, δυνατοὶ καὶ ἀδύνατοι, ὅλοι προσεβάλλοντο ἀδιακρίτως. Αἱ δδύναι ἦσαν φρικτὰ, ἐσωτερικὸν πῦρ κατέτρωγε τὸ σῶμα, δίψα ἀσβεστος ἐσπρωχνε τοὺς δυστυχεῖς πρὸς τὰ φορέατα καὶ τὰς βρύσεις· σπανίως δὲ ἐπέζων μέχρι τῆς ἐβδόμης ἢ ἐννάτης ἡμέρας. Ὁ Περικλῆς ὑπέφερε τὴν δυστυχίαν, ὥς καὶ τὴν εὐτυχίαν, ἄνευ ἀδυναμίας. Ἡ νόσος προσέβαλεν ὅλους τοὺς οἰκείους τοῦ ἡ ἀδελφῆ του, τινὲς τῶν

προσφιλεστάτων φίλων καὶ ὁ πρωτότοκός του υἱὸς ἀπέθανον· ἀπέμενε δὲ μόνον εἰς αὐτὸν ὁ δευτερότοκός του υἱὸς Πάραλος· ἀλλ' ὁ λοιμὸς τοῦ ἀφήρπασε καὶ αὐτὸν, καὶ πρώτην ἤδη φοράν, καθ' ἣν στιγμὴν ἔθετο τὸν νεκρώσιμον στέφανον ἐπὶ τοῦ τελευταίου τούτου υἱοῦ του, ἔκλαυσε πικρῶς.

Ἐν τούτοις ἐξηκολούθει νὰ ἐπαγρυπνῇ ὑπὲρ τῆς σωτηρίας τῆς δημοκρατίας· δὲν ἐπέζησεν ὅμως, διότι ὁ λοιμὸς, ὅστις καθ' ἐκάστην ἐλάμβανεν ὕφεσιν, προσέβαλε καὶ τοῦτον, δὲν τὸν κατέβαλεν ὅμως διὰ μιᾶς, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον (429).

Κλέων, Μιτυληναῖοι, Πλαταιαί.

Δημαγωγοί, ἀνάξιοι νὰ διοικῶσι τὸν δῆμον, διεδέχθησαν τὸν μόνον ἡξεύροντα νὰ κυβερνᾷ αὐτὸν Περικλέας. Ὁ Κλέων, νέος εὐνοούμενος τοῦ λαοῦ, παρώξυνε τὰ πάθη αὐτοῦ ἀντὶ νὰ τὰ καθησυχάσῃ, ὥς ἔκαμνεν ὁ Περικλῆς. Τὸ τέταρτον ἔτος τοῦ πολέμου (428 π. Χ.) ἐπανεστάτησε κατὰ τῶν Ἀθηναίων ἡ ὑποτελὴς εἰς αὐτοὺς Μιτυλήνη, πρωτεύουσα τῆς Αἰεσβου. Οἱ Ἀθηναῖοι, πολιορκήσαντες διὰ ξηρᾶς καὶ διὰ θαλάσσης αὐτήν, τὴν κατηνάγκασαν νὰ παραδοθῇ καὶ ν' ἀφελθῇ ἡ τύχη της εἰς τὴν ἀπόφασιν τῆς ἐκκλησίας τοῦ δήμου τῶν Ἀθηναίων. Οὗτοι δὲ, κατὰ συμβουλὴν τοῦ δημαγωγοῦ Κλέωνος, ἀπεφάσισαν θανατικὴν ποινὴν κατὰ πάντων τῶν ἐπαναστατῶν, νὰ ἐξανδραποδίσωσι δὲ καὶ πωλήσωσι τοὺς ὑπολοίπους κατοίκους τῆς νήσου μικροὺς τε καὶ μεγάλους, γυναῖκας καὶ παιδία· αἴσθημα δὲ μόνον φιανθρωπίας ἐμετρίασε ταύτην τὴν σκληρὰν ἀπόφασιν, καὶ ἐσφράγησαν μόνον χίλιοι ἐκ τῶν ἐπαναστατῶν.

Ἡ Σπάρτη ἀνέλαβε νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς Θηβαίους, φονευθέντας εἰς τὰς Πλαταιάς, τὰς ὁποίας καὶ ἐπολιόρκησεν. Ἐν διαστήματι δύο ἐτῶν, ἃν καὶ ὀλίγιστοι ἦσαν οἱ Πλαταιεῖς, ἀντεστάθησαν ὅμως εἰς ὅλους τοὺς ἀγῶνας

τῶν Σπαρτιατῶν. Ἀλλ' ἔνεκα τῆς καταφθειρούσης αὐτοὺς πείνης, ἀπειραράθησαν νὰ διαβῶσι τὸ διπλοῦν τεῖχος, δι' οὗ οἱ ἐχθροὶ εἶχον περικυκλώσει τὴν πόλιν· ὅθεν διακόσιοι εἴκοσιν ἄνθρωποι, τουτέστι τὸ ἥμισυ τῆς φρουρᾶς, ἐν νυκτὶ σκοτεινῇ, ἀνεμώδει καὶ βροχερᾷ, ἐξῆλθον τῶν Πλαταιῶν σιωπηλοὶ, καὶ διὰ κλιμάκων ἀνέβησαν εἰς τὰ τεῖχη, διὰ πολλῶν δὲ δυσκολιῶν ἔφθασαν σῶσι καὶ ἀβλαβεῖς εἰς Ἀττικὴν. Οἱ λοιποὶ τῆς φρουρᾶς τῶν Πλαταιῶν, μὴ δυνηθέντες νὰ ἀντισταθῶσι περισσότερον, ἤναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν. Οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν εἰς τὴν περίστασιν ταύτην σκληρότατοι καὶ ἀδικώτατοι πρὸς τοὺς δυστυχεῖς Πλαταιεῖς. Πέντε δικασταὶ ἐπέμφθησαν ἐκ Λακεδαιμόνος διὰ νὰ κρίνωσι τοὺς αἰχμαλώτους, οἵτινες ἐφέροντο ἐνώπιόν των ἀλλεπάλληλοι· οἱ δικασταὶ περιωρίζοντο μόνον νὰ τοὺς ἐρωτῶσιν, «Ἐὰν εἰς τὸν παρόντα πόλεμον ἔκαμον ἀγαθόν τι εἰς τοὺς Λακεδαιμονίους ἢ εἰς τοὺς συμμάχους»· μετὰ ταύτην τὴν χλευαστικὴν ἐρώτησιν, εἰς ἓνα ἕκαστον ἀποτεινομένην, ἐσφάζοντο. Διακόσιοι Πλαταιεῖς καὶ εἴκοσι πέντε Ἀθηναῖοι ἐσφάγησαν οὕτω· καὶ αἱ μὲν γυναῖκες τῶν ἀπῆχθησαν εἰς δουλείαν, ἡ δὲ κατεδαφισθεῖσα πόλις τῶν καὶ ἡ περίχωρος ἐδόθη εἰς τοὺς Θηβαίους.

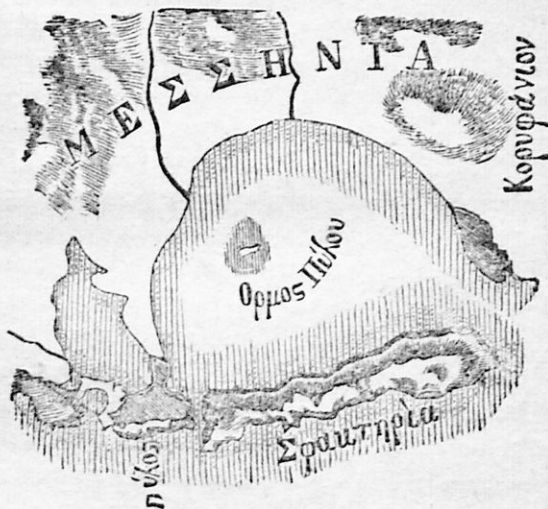
Μάχη τῆς Σφακτηρίας (435), Χαλκιδιχί.

Ὁ πόλεμος ἕως τότε ἦτο ἀμφίρρεπής· διότι ἂν καὶ οἱ Πλαταιεῖς καθυπετάγησαν ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν, ἡ Ποτιδαια ὅμως ἐκυριεύθη ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων. Κατὰ δὲ τὰ 426 οὗτοι ἐτοποθετήθησαν εἰς τὴν Πύλον ἐπὶ τῶν παραλίῶν αὐτῶν τῆς Μεσσηνίας, καὶ ἐκεῖθεν προσεκάλεσαν τοὺς Εἰλωτας τῆς Σπάρτης εἰς ἐλευθερίαν. Ἡ Λακεδαιμόνιος ἔστειλε μετὰ σπουδῆς στράτευμα ν' ἀνακτήσῃ τὴν θέσιν ταύτην. Διὰ νὰ βοηθήσωσι δὲ διὰ ξηρᾶς τὴν διὰ θαλάσσης γενομένην προσβολήν, 420 Σπαρτιάται ἀπέβησαν εἰς τὴν νῆσον Σφακτηρίαν, ἐγγίζουσιν σχεδὸν εἰς

τὴν Πύλον· ἀλλ' ὁ ἀθηναϊκὸς στόλος, ἐπελθὼν αἴφνης, τοὺς περιεκύκλωσεν. Ἡ Σπάρτη μαθοῦσα τὸ γεγονός, ἔγεινε κατάπληκτος, διότι ὁ ἀριθμὸς τῶν πολιτῶν τῆς τόσον εἶχε ἐλαττωθῇ, ὥστε ἡ ἀπώλεια τῶν 420 μαχητῶν θὰ ἦτο δι' αὐτὴν συμφορὰ ἀνεπανόρθωτος· ὅθεν ἐζήτησεν εἰρήνην, ἀλλ' οἱ Ἀθηναῖοι περιφρονητικῶς τὴν ἀπέρριψαν. Τότε οἱ ἔφοροι ὑπεσχέθησαν ἐλευθερίαν εἰς ἕκαστον Εἰλωτα, ὅστις θὰ κατώρθωνε νὰ φέρῃ ζωοτροφίας εἰς τὴν Σφακτηρίαν, διαβαίνων τὴν νύκτα καὶ κολυμβῶν διὰ τῶν ἀθηναϊκῶν πλοίων. Πολλοὶ τούτων ἀποπειραθέντες ἐπέτυχον καὶ οὕτω ἡδυνήθησαν οἱ Σπαρτιαῖται νὰ μείνωσι μέχρι τῆς τοῦ χειμῶνος προσεγγίσεως. Τότε δέ τινες εἰς Ἀθήνας παρεπονήθησαν κατὰ τῶν στρατηγῶν. Ἄν αἱ ἐχθροπραξίαι παρατείνωνται, εἶπεν ὁ δημαγωγὸς Κλέων, τοῦτο προέρχεται ἐκ τῆς ἐλλείψεως εὐτολμίας. Ὁ λαὸς τῷ ἐφώναζε νὰ ὑπάγῃ ὁ ἴδιος· καὶ ὁ Κλέων μὴ περιμένων νὰ γείνη στρατηγὸς τόσον ταχέως, ἐδίσταζεν· ἀλλ' ὁ λαὸς ἐπιθυμῶν τὴν ἀποπεράτωσιν τοῦ ἔργου, τὸν ὑπεχρέωσε νὰ τὸ δεχθῇ. Ὁ Κλέων ὑπεσχέθη ὅτι ἐντὸς εἴκοσιν ἡμερῶν τὸ πᾶν θὰ ἦναι τετελεσμένον, ὅπερ καὶ ἔγεινε· συμβεβηκὸς δέ τι συνετέλεσεν εἰς τοῦτο ὀλίγας ἡμέρας πρὶν ἢ φθάσῃ εἰς Πύλον. Πυρὰ, ἀναφθεῖσα ὑπὸ τῶν Σπαρτιατῶν πρὸς παρασκευὴν φαγητοῦ καὶ μὴ ἐντελῶς σβεσθεῖσα, μετέδωκε τὸ πῦρ εἰς τὸ ἐν τῇ νήσῳ δάσος, καὶ κατέκαυσεν αὐτό· ὅθεν ἡ εἰς αὐτὴν ἀποβασίς κατέστη ἤδη εὐκολος, διότι μὴ ὑπάρχοντος δάσους, ἐφαίνοντο ὅλαι αἱ κινήσεις τῶν Σπαρτιατῶν. Νύκτα τινὰ λοιπὸν οἱ Ἀθηναῖοι προσέβαλον τὴν νῆσον μὲ ὅλας τὰς δυνάμεις, οἱ δὲ Σπαρτιαῖται, περικυκλωθέντες, ἤναγκάσθησαν νὰ παραδοθῶσιν.

Ἡ ἐπιτυχία αὕτη ἐδόξασε πολὺ τὸν Κλέωνα, οἱ δὲ Ἀθηναῖοι ἐμψυχωθέντες περιέζωσαν τὴν Πελοπόννησον. Ἡ Σπάρτη ἐφαίνετο καταβεβλημένη, ἀλλ' ὁ Βρασίδας τὴν ἠνώρθωσε. Λαβὼν οὗτος θαρραλέως ἐπιθετικὴν θέσιν,

ἐξέφερε τὸν πόλεμον εἰς τὴν Χαλκιδικὴν ἐν τῷ μέσῳ τῶν πόλεων, ἐξ ὧν οἱ Ἀθηναῖοι ἐλάμβανον μεγάλα εἰσοδήματα καὶ παντὸς εἶδους ἐφόδια. Καὶ αὐτὴ ἡ Ἀμφίπολις, ἰσχυροτάτη τῶν ἀποικιῶν τῶν Ἀθηναίων, ἀπεστάτησεν, ὁ Κλέων δὲ καὶ ὁ Βρασίδης αὐτὸς ἐφονεύθησαν ἐν τῇ ἐνταῦθα μάχῃ (422). Μετὰ δὲ τὸν θάνατόν των συνωμολογήθη εἰρήνη δι' ἐπιμελείας τοῦ Ἀθηναίου στρατηγοῦ Νικίου (421), μετὰ δεκαετὴ πόλεμον, καταστροφὴν πόλεων καὶ σφαγὰς καὶ πράξεις βαρβάρους καὶ ἀνωφελεῖς. Οἱ αἰχμάλωτοι καὶ αἱ κατακτηθεῖσαι χῶραι ἀπεδόθησαν ἀμοιβαίως μετὰ τὴν εἰρήνην.

Σφακτηρία.

§ 15. Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν (415—413).

Ἀλκιβιάδης.

Ὁ Ἀλκιβιάδης, εὐπατρίδης Ἀθηναῖος, τὸ 18 ἔτος τῆς ἡλικίας του ἔλαβεν εἰς τὴν κατοχὴν του μεγάλην πατρικὴν κληρονομίαν. Ἐχὼν λοιπὸν εὐγένειαν, πλοῦτη καὶ εὐφυῆς, περηκολουθεῖτο ὑπὸ πολλῶν παρασίτων καὶ

κολάκων. Συνειθισμένος οὕτω ν' άνευφημῆται ὑπὸ τῆς συνοδίας τούτων καὶ διὰ τὰς πλέον άνοήτους πράξεις του, ἐτόλμα νά πράττῃ τὸ πᾶν άτιμωρητί. Ἡ ἰσχύς τῆς κράσεώς του καὶ ἡ εὐκαμψία τοῦ πνεύματός του τὸν άποκαθίστων ἱκανόν, κατὰ τὸν καιρὸν καὶ τὸν τόπον, εἰς κακίας ἢ άρετάς, ἐγκρατείας ἢ άσωτίας. Νέος άκόμῃ ἐκολάφισε διδάσκαλόν τινα, εἰς τὸ σχολεῖον τοῦ οἱοῦ δὲν εὔρε τὴν Ἰλιάδα τοῦ Ὁμήρου. Εἰς τοὺς ὀλυμπιακοὺς άγῶνας μόνος ἐκ τῶν ἰδιωτῶν ἔβαλε νά τρέξωσιν ἑπτά ἄρματα τοῦ συγχρόνως, άμαυρώσας οὕτω τὴν μεγαλοπρέπειαν τῶν βασιλέων τῶν Συρακουσῶν καὶ τῆς Κυρήνης· ἐκέρδησε δὲ δύο βραβεῖα ἐν τῷ αὐτῷ σταδίῳ. Ὁ Ἀλκιβιάδης εἶναι τύπος περιφανεστάτου μὲν, ἀλλὰ καὶ κακοήθους καὶ ἐπομένως ἐπικινδύνου τῇ δημοκρατίᾳ πολίτου.

Ὁ Νικίας, άνὴρ βαθύπλουτος καὶ πρωτεύων ἐν τῇ πόλει ἐσύσταίνε τὴν διατήρησιν τῆς εἰρήνης· ὁ δὲ Ἀλκιβιάδης, διὰ νά τὸν ὑποσκελίσῃ, ἐκηρύχθη ὑπὲρ τοῦ πολέμου καὶ κατώρθωσε νά πείσῃ τὴν πατρίδα του νά ἐπιχειρήσῃ τὴν ὀλέθριον εἰς αὐτὴν ἐκστρατείαν τῆς Σικελίας.

Οἱ Ἀθηναῖοι τότε, ἐπαρθέντες διὰ τὰς νίκας των, ἐνόμιζον, ὅτι οὐδὲν ὑπῆρχεν άνώτερον τῶν δυνάμεων των, καὶ ἐπίστευον, ὅτι ἡ κατάκτησις τῆς Σικελίας θά συνεπλήρου τὴν κατὰ θάλασσαν ἡγεμονίαν των. Ἐπὶ προφάσει τοῦ νά δώσωσι βοήθειαν εἰς τοὺς Ἑγεσαίους κατὰ τῶν Συρακουσίων, συνήθροισαν στρατιάν τοιαύτην καὶ τοσαύτην, ὁποίαν οὐδεμία ἄλλη πόλις ἑλληνική εἶχεν ἴδει ἕως τότε ἐξερχομένην τῶν τειχῶν καὶ τῶν λιμένων της, 134 ναῦς, 1,300 τοξότας καὶ 5,400 ὀπλίτας (444 π. Χ.).

Τρεῖς ἦσαν οἱ στρατηγοὶ τῆς ἐκστρατείας ταύτης, ὁ Λάμαχος, ὁ Νικίας καὶ ὁ Ἀλκιβιάδης. Ὁ τελευταῖος, άνακληθεὶς σχεδὸν εὐθύς διὰ ν' άπολογηθῇ, ὡς κατηγο-

ρηθείς ὅτι ἐνέπαιζε τὰ ἐλευσίνια μυστήρια καὶ ὅτι περιέκοψε νύκτα τινὰ τοῦς κατὰ ὁδοὺς τῆς πόλεως ἱσταμένους Ἑρμᾶς, κατέφυγεν εἰς Σπάρτην, τὴν ὁποίαν παρώξυνε κατὰ τῆς πατρίδος του. Οἱ δύο δ' ἄλλοι στρατηγοὶ ἐξετέλουν τὰς πολεμικὰς ἐργασίας μὲ ἀδράνειαν καὶ χρονοτριβήν. Ἡ Σπάρτη ἔπεμψεν ἐν τοσοῦτῳ εἰς βοήθειαν τῶν Συρακούσων τὸν Γύλιππον, στρατηγὸν ἐπιτήδειον, ὅστις, ἅμα φθάσας, μετέβαλε τὴν κατάστασιν τῶν πραγμάτων. Ἀπέστειλε κατ' ἀρχὰς κήρυγμα εἰς τοὺς Ἀθηναίους, διὰ νὰ τοὺς προτείνῃ πᾶσαν ἀσφάλειαν, ἐὰν ἤθελον νὰ κενώσωσι τὴν Σικελίαν καὶ ἀπέλθωσιν· ἀλλ' ὁ Νικίας οὐδὲ καὶ ν' ἀποκριθῇ κατεδέχθη. Ὁ δὲ Σπαρτιάτης ἐπανήγαγε τὸ θάρρος τῶν πολέμιων τῶν Ἀθηναίων, ἀποκατέστησε τὴν πειθαρχίαν, ἐξήσκησε τὰ στρατεύματα καὶ μετὰ ταῦτα ἐκέρδησε τοιαύτην νίκην, ὥστε τὸ στράτευμα τῶν Ἀθηναίων πολιορκοῦν ἕως τότε, ἐπολιορκεῖτο ἤδη ὑπὸ τῶν πολέμιων. Ὁ Νικίας ἔσπευσε νὰ γνωστοποιήσῃ εἰς Ἀθήνας τὰ περὶ τῆς ἀμνηχανίας του. Ἐξ Ἀθηνῶν δὲ τῷ ἐστάλῃ στρατὸς σχεδὸν ἴσος πρὸς τὸν πρῶτον, διοικούμενος ὑπὸ τοῦ κρατίστου τῶν τότε στρατηγῶν, τοῦ Δημοσθένους. Ὅτε ὁ στρατὸς ἐφάνη εἰς Συρακούσας κατὰ τὸ 413 ἐν πομπῇ ἐπ' ἴσης μεγαλοπρεπεῖ ὡς καὶ τρομερᾷ, μετὰ 73 πλοίων, φερόντων 5,000 πεζοὺς καὶ 3,000 τοξότας, οἱ Συρακούσιοι ἐκ νέου ὑπέπεσαν εἰς μεγίστους φόβους. Ὁ Δημοσθένης ἤρχετο μὲ σταθεράν ἀπόφασιν νὰ τελειώσῃ τὸν πόλεμον διὰ δραστηριωτάτης προσβολῆς, ἥ, ἐὰν αὕτη δὲν ἐπετύγχανε, διὰ ταχείας ἀναχωρήσεως. Ὁ Νικίας κατεπλάγῃ διὰ τὸ θάρρος τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' ἔνεκα τῶν ἀναβολῶν του ἔβλαψε καίριως τὴν ἐκστρατείαν. Εἰς τινὰ κατὰ ξηρὰν συμπλοκὴν οἱ Ἀθηναῖοι ἀπώλεσαν 2,000, εἰς ἄλλην κατὰ θάλασσαν ἦτταν κατεστράφη καὶ ὁ στόλος των, ἡ τελευταία των ἐλπίς.

Δυσκόλως θὰ ἠδύναντο οἱ Ἀθηναῖοι νὰ σωθῶσι δια

τῆς φυγῆς καὶ ὁμῶς ἐδοκίμασαν νὰ φύγωσι 40,000 Ἀθηναίων καὶ τῶν συμμάχων αὐτῶν στρατιωτῶν, ἐγκαταλείψαντες τοὺς πληγωμένους καὶ τοὺς ἀσθενεῖς τῶν, αἵτινες, παρακαλοῦντες αὐτοὺς νὰ μὴ τοὺς ἐγκαταλείψωσιν εἰς σκληρὸν θάνατον, τοὺς παρηκολούθουν, ὅσον αἱ ἐξηντηγμέναι δυνάμεις τῶν τοῖς ἐσυγχώρουν. Ἐν διαστήματι ὀκτὼ ἡμερῶν, καθ' ἃς διήρκεσεν ἡ ὀλέθριος αὕτη υποχώρησις, οἱ ἐχθροὶ δὲν ἔπαυσαν προσβάλλοντες αὐτοὺς πανταχόθεν, καὶ ὁ μὲν Δημοσθένης, ὁ ἀποτελῶν τὴν ὀπισθοφυλακὴν, περιεκυκλώθη τέλος ὑπ' αὐτῶν καὶ ἐβιάσθη νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα ὁ δὲ Νικίας ἐξηκολούθει νὰ φεύγῃ, ἀλλὰ ποταμὸς τις τοῦ ἐκόλυσε τὸν δρόμον. Καταφλεγόμενοι οἱ φεύγοντες ἐκ τῆς διψῆς, ἐρρίφθησαν σωρηδὸν ἐπ' αὐτὸν καὶ πολλοὶ ἐπνίγησαν· οἱ Συρακούσιοι, τοποθετηθέντες ἐπὶ τοῦ πλησίον ὕψους, ἔρριπτον τὰ βέλη τῶν, καὶ οἱ Πελοποννήσιοι καταβάντες ἐσφαζον τοὺς ἐν τῷ ποταμῷ, ὅστις ἐπληρώθη εὐθὺς νεκρῶν καὶ ἐβάβη ὑπὸ τοῦ αἵματος. Τὸ τελευταῖον τοῦτο δυσύχημα ἠνάγκασε τὸν Νικίαν νὰ παραδοθῇ. Καὶ οὗτος μὲν, ὥς καὶ ὁ Δημοσθένης, ἐθνεκτώθησαν, οἱ δ' ἄλλοι αἰχμάλωτοι ἐρρίφθησαν σωρηδὸν εἰς βαθέα λατομεῖα, ὑπαίθρα ὄντα, ὅπου ἐβασανίζοντο ὑπὸ τοῦ πνιγροῦ καὶ ὑπερβολικοῦ καύσωνος, καὶ ἐπάγωνον ὑπὸ τῆς δρόσου τῶν τοῦ φθινοπώρου νυκτῶν, λαμβάνοντες εἰς τροφὴν τὸ ἥμισυ τῆς μερίδος ἑνὸς δούλου· καὶ οἱ μὲν τραυματῖαι καὶ ἀσθενεῖς ἀπέθνησκον ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν, οἱ δ' ἐπιζῶντες ἀνέπνεον μεμολυσμένον ἀέρα μὴ δυνάμενοι νὰ θάπτωσι τοὺς νεκρούς. Εἰς τοιαύτην κατάστασιν ἔμειναν 75 ἡμέρας, περὶ τὸ τέλος τῶν ὁποίων ἐπωλήθησαν οἱ σωθέντες ὡς δούλοι ὑπὸ τῶν νικητῶν.

Ὁ Πλούταρχος διηγεῖται, ὅτι αἰχμάλωτοί τινες Ἀθηναῖοι ἠλευθερώθησαν, διότι οἱ μὲν ἐδίδαξαν τοὺς κυρίους τῶν τεμάχια τῶν δραμάτων τοῦ Εὐριπίδου, τὰ ὅποια ἐν τῇ μνήμῃ τῶν κατεῖχον, οἱ δὲ διότι, περιπλανώμενοι

εἰς τὴν νῆσον μετὰ τὴν μάχην, ἐτρέφοντο παρ' ἐκείνων, εἰς τοὺς ὁποίους ἔφαλλον τοὺς στίχους του. Ἐπιστρέψαντες δὲ εἰς Ἀθήνας οἱ αἰχμάλωτοι οὗτοι, ἐπορεύθησαν καὶ ἐξέφρασαν τὴν εὐγνωμοσύνην των εἰς τὸν ποιητὴν, τοῦ ὁποίου τὰ ποιήματα τοὺς ἔσωσαν.

§ 16. Τέλος τοῦ πελοποννησιακοῦ πολέμου 413—404.

Ἡ συμφορὰ αὕτη ἐπροξένησεν εἰς τὴν δύναμιν τῶν Ἀθηνῶν πληγὴν, ἐξ ἧς δὲν ἠδύνατο ν' ἀνακύψῃ. Ὅτε δ' Ἀλκιβιάδης, καταφυγὼν εἰς Σπάρτην, ἔμαθεν ὅτι οἱ Ἀθηναῖοι τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον, «Ἐγὼ εὐθὺς θά τοῖς δείξω, ἐφώναζεν, ὅτι ζῶ εἰσέτι». Ὅθεν συνεβούλευσε τοὺς Σπαρτιάτας καὶ καταλαβόντες ὠχύρωσαν τὴν Δεκέλειαν (τὸ νῦν Τατόι) κώμην τῆς Ἀττικῆς, διὰ νὰ καταστήσωσι τὸν πόλεμον διαρκῆ εἰς αὐτὰς τὰς πύλας τῶν Ἀθηνῶν ἐπεκαλέσθησαν δὲ καὶ τὴν συμμαχίαν τοῦ μεγάλου βασιλέως. Οἱ Ἀθηναῖοι ἀντεστάθησαν ἥρωϊκῶς εἰς τὴν καταιγίδαν, καὶ διὰ τῆς εὐσταθείας των ὅλους των τοὺς συμμάχους διετήρησαν πιστοὺς εἰς τὸ καθήκον των.

Κατ' εὐτυχίαν τῶν Ἀθηναίων ὁ Ἀλκιβιάδης ἔνεκα τῆς κακῆς διαγωγῆς του ἔφυγεν ἐκ Σπάρτης. Μὴ τολμήσας δὲ νὰ ἔλθῃ εἰς Ἀθήνας, ὅπου ἦτο κατεδεδικασμένος, προσεπάθησε νὰ γείνη ἄξιος τῆς ἀνακλήσεως διὰ τῶν εὐεργετημάτων του ὅθεν μεταβὰς εἰς Ἀσίαν παρὰ τὸν σατράπην Τισσαφέρνην, κατώρθωσε ν' ἀποσπάσῃ αὐτὸν ἀπὸ τῆς συμμαχίας τῆς Σπάρτης καὶ νὰ τὸν καταστήσῃ εὖνουν πρὸς τοὺς Ἀθηναίους· κατώρθωσεν ἔτι νὰ λάβῃ διὰ χρηματικῆς ἐπικουρίας τῆς Περσίας τὴν ἀρχηγίαν τοῦ ἐν Σάμῳ στρατοῦ τῶν Ἀθηναίων καὶ δι' αὐτοῦ προσέβαλε τοὺς πρὸ ὀλίγου φίλους του Σπαρτιάτας. Δύο δὲ ναυμαχίαι εἰς τὸν Ἑλλήσποντον (411), μία μεγάλη κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν νίκη παρὰ τῇ Κυζίκῳ (410),

τέλος ἢ ἄλλωςις τοῦ Βυζαντίου (408) ἐστερέωσαν τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἀθηναίων ἐπὶ τῆς Θράκης καὶ τῆς Προποντίδος.

Ὁ Ἀλκιβιάδης διὰ τῶν ἐπιτυχιῶν τούτων κερδήσας τὴν εὐνοίαν τοῦ δήμου, ἀνεκλήθη καὶ εἰσῆλθε θριαμβευτικῶς εἰς Ἀθήνας. Ἀλλὰ κατὰ τὸ αὐτὸ ἔτος, γενόμενος ὑποπτος, ἐστερήθη τῆς ἀρχῆς καὶ ἠναγκάσθη ἐκ νέου νὰ φύγῃ εἰς ξένην γῆν, ὅπου καὶ ἐδολοφονήθη ὑπὸ Περσῶν, ἐν ᾧ ἐξώρμησεν ἐκ τῆς οἰκίας του, εἰς τὴν ὁποίαν ἔβαλαν πυρ (404). ἔζησε δὲ 46 περίπου ἔτη.

Οἱ Πέρσαι ἤλλαξαν πάλιν τοὺς συμμάχους των, διότι τὸν νέον Κύρον, ἀδελφὸν τοῦ βασιλέως Ἀρταξέρξου τοῦ Β', ἐλθόντα διοικητὴν εἰς τὴν μικρὰν Ἀσίαν, Λύσανδρος ὁ Λακεδαιμόνιος κολακεύσας εἰλκυσε πρὸς ἑαυτόν. Τότε ἡ ἥττα τοῦ Σπαρτιατοῦ Καλλικρατίδου ὑπὸ τοῦ Ἀθηναίου Κόνωνος περὶ τὰς νήσους Ἀργινούσας (406) ἀπέβη ἀνωφελὴς, ἐπειδὴ ὁ Λύσανδρος, λαβὼν παρὰ τοῦ Κύρου χρήματα, ἠδυνήθη νὰ συγκροτήσῃ στόλον ἀνώτερον ἐκείνου, τὸν ὁποῖον ἡ Σπάρτη πρὸ ὀλίγου ἀπώλεσε. Τέλος πάντων τῷ 405 ἀφῆρσαν παρὰ τῶν Ἀθηναίων τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης νικῆσαντες αὐτοὺς κατὰ κράτος. Ἡ νίκη αὕτη τῶν Σπαρτιατῶν ἐν Αἰγὸς ποταμοῖς δὲν ἦτο ἀποτέλεσμα ἀνδρίας ἀλλ' ἀπροσεξίας καὶ ἀπάτης τῶν Ἀθηναίων. Ἐν ᾧ οἱ δύο στόλοι ἦσαν εἰς τὸν Ἑλλησποντον ὁ εἰς ἀπέναντι τοῦ ἄλλου, οἱ Ἀθηναῖοι ναύαρχοι, τέσσαρας κατὰ συνέχειαν ἡμέρας ἐρχόμενοι καὶ προκαλοῦντες ματαιῶς εἰς μάχην τὸν Λύσανδρον, ἐπροφυλάττοντο ἀμελῶς, διότι ἐνόμιζον, ὅτι οὐδένα κίνδυνον εἶχον παρὰ ἐχθροῦ τόσον δειλοῦ. Ἐν τοσούτῳ ὁ Λύσανδρος πικρῆται ἐπιμελῶς τὰς κινήσεις των, καὶ τὴν πέμπτην ἡμέραν, μόλις οἱ ναύαρχοι τῶν Ἀθηναίων εἶχον ἐπιστρέψει εἰς τὸν σταθμὸν των, καὶ ὁ Λύσανδρος εὐθὺς ὤψωσε τὸ σημεῖον τῆς ἀναχωρήσεως εἰς τοὺς ἰδικούς του. Πρῶτος δ' ὁ Κόνων ἐκ τῶν Ἀθηναίων στρατηγῶν παρε-

τήρησεν ἐκ τῆς ξηρᾶς τὸν στόλον τοῦτον, ὅτι προὔχοντες πλησίστιος καὶ ἐφώναζε νὰ ἐπιβίβασθῶσιν οἱ ναῦται. Κυριευθεὶς δὲ ὑπὸ λύπης ἐπὶ τῇ θέᾳ τῆς ἐπαπειλούσης τοῦ Ἀθηναίου δυστυχίας, καλεῖ τοὺς μὲν, παρακαλεῖ τοὺς δὲ, καὶ ἀναγκάζει ὅλους ὅσους συναντᾷ, νὰ ἐπιβῶσιν εἰς τὰ πλοῖα, ἀλλ' ὁ ζῆλός του ἦτο ἀνωφελής, διότι οἱ στρατιῶται ἦσαν διεσκορπισμένοι τῇδε καὶ κεῖσε, οἱ μὲν εἶχον μεταβῆ πρὸς ἀγορὰν τροφῶν, οἱ δὲ ἐπεριδιάβαζον εἰς τὴν πεδιάδα· τινὲς ἐκοιμῶντο εἰς τὰς σκηνάς των, ἄλλοι δ' ἠτοίμαζον τὸ γεῦμα. Οἱ Πελοποννήσιοι, πίπτοντες εἰς τὴν ἐχθρικὴν γραμμὴν ἀνῆρπαζον τὰς κενὰς ναῦς καὶ συνέτριβον διὰ τῶν συγκρούσεων των τὰς ἤδη πληρωμένας. Οἱ δὲ στρατιῶται, τρέχοντες διὰ νὰ τὰς ὑπερσπίσωσιν ἄνευ ὅπλων, ἐφρονέοντο πλησίον των, καὶ ὅσοι ἔφευγον πρὸς τὸ παράλιον, ἐσφάζοντο ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἀποβίβασθέντων καὶ δραμόντων πρὸς καταδίωξιν αὐτῶν. Ὁ Λύσανδρος συνέλαβε 3000 αἰχμαλώτους, ἐν οἷς καὶ τοὺς στρατηγοὺς, καὶ ἐκυρίευσεν ὅλον τὸν στόλον, ἐκτὸς τῆς νηὸς Παράλου, ἥτις σωθεῖσα ἐκόμισεν εἰς Ἀθήνας τὴν εἰδήσιν τοῦ θλιβεροῦ γεγονότος· ἐσώθησαν δὲ καὶ ὀκτὼ πλοῖα, μετὰ τῶν ὁποίων ὁ Κόνων κατέφυγεν (405) εἰς τὴν Σαλαμῖνα τῆς Κύπρου.

Ὁ Λύσανδρος ἐν ἀταραξίᾳ ἔσφαξε περὶ τὰς τρεῖς χιλιάδας αἰχμαλώτων Ἀθηναίων, χωρὶς νὰ ἔχῃ δικαιολόγησιν, ὅτι τοὺς ἐφρόνευσε δήθεν ἕνεκεν ἀντεκδικήσεως ζημιῶν, τὰς ὁποίας ὑπέστη ἐν συμπλοκῇ, διότι μάχη δὲν ἔγινεν. Οὗτοι οἱ σφαγέντες ἦσαν ὁ τελευταῖος στρατός τῶν Ἀθηναίων. Δὲν ὑπῆρχον πλέον οὔτε πλοῖα ἐν Πειραιεῖ, οὔτε χορήματα ἐν τῷ δημοσίῳ ταμείῳ, οὔτε ὀπλῖται ἐν τῇ πόλει πρὸς συγκρότησιν νέου στρατοῦ. Ἀλλ' ὅμως ἡ ἡρωϊκὴ πόλις ἀντέστη ἐπὶ ἑξ' ἀκόμη μῆνας κατὰ τῶν στρατευμάτων τῶν Λακεδαιμονίων, καὶ μόνῃ ἡ πείνα τὴν ἠνάγκασε τέλος νὰ καταθέσῃ τὰ ὅπλα, (τὸ ἔαρ τοῦ 404 π. Χ.).

Αἱ Ἀθηναὶ κατεδικάσθησαν διὰ συνθήκης νὰ μὴ ἔχωσι πλέον τείχη, καὶ ἀπηγορεύθη ἡ ἐξάρτουςις πλειοτέρων τῶν δώδεκα πλοίων. Τὰς ἐξύβρισαν μάλιστα ἀφειδῶς, διότι ὁ Λύσανδρος συνήθροισε μέγαν ἀριθμὸν αὐλητρίδων, καὶ προσέταξε νὰ κρημνίσωσι τὰ τείχη καὶ νὰ καύσωσι τὰ πλοῖα, παιανίζούσης τῆς μουσικῆς, καὶ παρόντων τῶν συμμάχων, οἵτινες, ἐστεμμένοι μὲ ἄνθη, ἔψαλλον ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τούτων τὴν ἐλευθερίαν τῆς λυτρωθείσης τάχα Ἑλλάδος, χωρὶς νὰ γνωρίζωσιν οἱ ἄθλιοι, ὅτι, καταστροφωμένων τῶν Ἀθηναίων, συγκατεστρέφοντο καὶ αὐτοὶ οὗτοι, ὥς ὁ ὕστερος χρόνος ἀπέδειξε. Τοιοῦτον ἀπέβη τὸ τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.

§ 17. Οἱ τριάκοντα τύραννοι (404) καὶ ὁ Θρασύβουλος (403).

Διὰ νὰ μένωσι καταβεβλημένοι αἱ Ἀθηναί, ὁ Λύσανδρος καταλύσας τὸ ἀρχαῖον πολίτευμά των, ὑπέβαλεν αὐτὰς ὑπὸ τὴν διοίκησιν τριάκοντα ἐγχωρίων τυράννων, τῶν ὁποίων ἡ βία καὶ ἡ αὐθαιρεσία ἄφησε συγερὰν μνήμην. Καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν ἐπετέθησαν οἱ τύραννοι οὗτοι κατὰ τῶν ὑπαρχόντων συκοφαντῶν πρὸς κοινὴν εὐχαρίστησιν· ἔπειτα ὅμως καὶ κατὰ τῶν ἀγαθῶν πολιτῶν. Τότε ἐζήτησαν πρὸς ὑποστήριξίν των καὶ ἔλαβον παρὰ τῶν Λακεδαιμονίων φρουροὺς, τοὺς ὁποίους ἐγκατέστησαν εἰς τὴν Ἀκρόπολιν. Ἐθεράπευσεν δὲ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν (ἀρροστήν) Καλλίβιον, διὰ νὰ ἐπαινῇ ὅ,τι καὶ ἂν πράττωσιν. Οἱ πολῖται ἀφωπλίσθησαν ἐκτὸς 3000, οἵτινες ἦσαν ὀλιγαρχικῶν φρονημάτων· οἱ δὲ ἀντίπαλοί των ἡ ἐξωρίσθησαν ἢ κατεδικάσθησαν καὶ τὰ κτήματά των ἐδημεύθησαν, διὰ νὰ πορίζωνται ἐξ αὐτῶν καὶ τὸν μισθὸν τῶν φρουρῶν. Μόνος ὁ Θηραμένης μεταξὺ τῶν τριάκοντα ἦτο μετριοπαθέστερος καὶ φρονιμώτερος· ἀλλὰ διὰ τοῦτο καὶ αὐτὸς κατεδικάσθη νὰ πῇ τὸ κώνειον.

κατὰ πρότασιν τοῦ παλαιοῦ του φίλου καὶ συντυράννου του Κριτίου.

Ὁ φιλόπατρις Θρασύβουλος, βλέπων τὴν ἀθλίαν ταύτην κατάστασιν τῆς πατρίδος του, ἔσπευσεν ἐκ Θηβῶν με ἐξδομήκοντα ἐν τούτῳ τῷ μεταξὺ φυγόντας Ἀθηναίους καὶ τινας Θηβαίους, καὶ κατέλαβε τὴν Φυλὴν, φρούριον τῆς Ἀττικῆς· ἅμα δ' ἐπαυξήεντος τοῦ μικροῦ του στοατεύματος, ἐκυρίευσεν τὴν Μουνυχίαν, ἓνα τῶν τριῶν λιμένων τῶν Ἀθηνῶν, οἱ δὲ τύραννοι ἤλθον νὰ τοὺς προσβάλωσιν ἐνταῦθα. Τὸ στράτευμα τῶν τυράννων, συγκείμενον ἐξ Ἀθηναίων καὶ Λακεδαιμονίων, ἐνίκηθη, ὁ δὲ Θρασύβουλος, διὰ νὰ τελειώσῃ τὸ ταχύτερον τὸν πόλεμον, τοὺς συνεχώρησε ν' ἀποσυρθῶσιν εἰς Ἐλευσίνα, καὶ ἐπροκλήρυσεν ἀμνηστείαν, τὴν ὁποίαν ἐτήρησε πιστῶς. Ἀντὶ δὲ τῶν τριάκοντα ἐγκατεστάθησαν δέκα, ἀλλὰ καὶ οὗτοι, ὥς τυραννικοὶ, κατελύθησαν καὶ οὕτω τὸ ἀρχαῖον πολίτευμα ἀποκατεστάθη πάλιν μετὰ τὴν ὀκτάμηνον τυραννίαν τῶν τριάκοντα καὶ τῶν δέκα.

Ἱπποκράτης, Ἀριστοφάνης, Θουκυδίδης, Σωκράτης.

Κατὰ τοὺς ἀξιοθρηνήτους τούτους καιροὺς ἀνεφάνησαν ἄνδρες τινὲς, τῶν ὁποίων τὰ ὀνόματα κατετάχθησαν μετὰ τῶν μεγίστων ἀνδρῶν, τοὺς ὁποίους ἀναφέρει ἡ ἱστορία. Ἐκ τούτων εἶναι ὁ ἐκ τῆς νήσου Κῷ ἱατρός Ἱπποκράτης (460—490, ὅστις ἠξιώθη, διὰ τὴν μεγάλην του ἀγγίνοιαν καὶ τὴν ἱατρικὴν του δεινότητα, νὰ ὀνομασθῇ πατὴρ τῆς ἱατρικῆς· ὁ Ἀριστοφάνης, ὅστις διὰ τῶν κωμῳδιῶν του ἐνέπαιζε καὶ προσέβαλλε καιρίως ὅσους εἰς τὸν καιρὸν του ἐξέπιπτον εἰς καταχρήσεις· ὁ Θουκυδίδης ὅστις με ἀυστηρὰν ἀλήθειαν ἱστῶρησε τὸν πελοποννησιακὸν πόλεμον.

Ἄλλ' ὁ ἀνὴρ, ὅστις ὑπερέβη ὅλους διὰ τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἀρετὴν του καὶ τὴν καρποφόρον διδασκαλίαν του, ἠπῆρξεν ὁ Σωκράτης, γεννηθεὶς τῷ 469. Ὁ πατὴρ του

«φρονίσκος ἦτο λιθοξόος· διὸ καὶ ὁ ἴδιος μετῆλθε κατ' ἑαυτὸν τὸ ἐπάγγελμα τοῦτο, ὅπερ ὁμῶς ἐγκατέλειψεν ὁ ἄλλος, καὶ τοὶ πτωχοί, διὰ τὴν ζήτησιν οὐχὶ τὰ πλούτη, ἀλλ' ὅτι ἐξετίμα κάλλιον τοῦ χρυσοῦ, τὴν σοφίαν καὶ τὴν ἐπιστήμην. Ἐξεπλήρωσεν ἅπαντα τὰ καθήκοντα τοῦ πολίτου, ἐπολέμησε γενναίως εἰς τὴν Ποτίδαιαν, εἰς τὴν Ἀμφίπολιν καὶ εἰς τὸ Δῆλιον καὶ ἔσωσέ ποτε τὸν Ἀλκιβιάδην καὶ ἄλλοτε τὸν Ξενοφῶντα. Περισπούδαστον εἰς αὐτὸν ἀξίωμα ἦτο τὸ «Γινῶθι σαυτόν»· ἔλεγε δὲ, «ἐν οἷδα, ὅτι οὐδὲν οἶδα», καὶ ἐπολέμει αὐστηρῶς πανταχοῦ καὶ πάντοτε τὴν ἀπάτην καὶ ἀγυρτεῖαν. Ἡ διδασκαλία του ἔτεινε πρὸς ἀναγνώρισιν ἑνὸς ὑπερτάτου ὄντος, δημιουργήσαντος καὶ συντηροῦντος τὸ σύμπαν. Οἱ γύρται καὶ ψευδόσοφοι τοὺς ὁποίους προσέβαλλε, καὶ οἱ δεισιδαίμονες, τοὺς ὁποίους ἤλεγχεν, ἠρέθισαν κατ' αὐτοῦ τὴν κοινὴν γνώμην· ὅθεν συκοφαντήθεις ὡς διαφθορεὺς τῆς νεολαίας, καὶ ὡς θέλων νὰ καταστρέψῃ τὴν θρησκείαν τοῦ λαοῦ, κατεδικάσθη ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου εἰς θάνατον. Ἐβλήθη δὲ εἰς τὸ δεσμωτήριον, ὅπου παρέμεινε τριάκοντα ἡμέρας, ἕως νὰ ἐπανέλθῃ ἡ θεωρία (1) ναῦς ἐκ Δήλου· διότι κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς ἀποστολῆς καὶ μέχρι τῆς ἐπιστροφῆς τοῦ πλοίου τούτου οἱ νόμοι ἀπηγόρευον τὴν ἐκτέλεσιν τῶν θανατικῶν ποινῶν. Διῆλθε τὸν καιρὸν τοῦτον ἐν τῷ δεσμωτηρίῳ συνδιαλεγόμενος μετὰ τῶν φίλων του περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, περὶ τῆς μελλούσης ζωῆς, καλλιωτέρως τῆς παρούσης. Τὴν παραμονὴν τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἡ ἱερὰ ναὺς ἐπανῆλθεν εἰς Ἀθήνας, τῶν μαθητῶν τοῦ τιμῶντος, ὁ Κρίτων, τὸν συνεβούλευσε νὰ δραπετεύσῃ τῇ συνεργείᾳ αὐτοῦ εἰς Θεσσαλίαν. Ὁ Σωκράτης ἠονήθη, διότι δὲν ἤθελε νὰ γείνη παραβιαστὴς τῶν νόμων τῆς πατρίδος καὶ ν' ἀπο-

(1) Πλοῖον ἱερὸν στελλόμενον ἐκ μέρους πόλεως τινος εἰς ναὺν ἢ μαντεῖον χάριν θρησκευτικῶν τελετῶν.

φύγη τὴν εἰς ἕκαστον πολίτην καταδικασθέντα ἐπιβα-
λομένην ἠθικὴν ὑποχρέωσιν τῆς ὑπακοῆς εἰς τὴν ὑπὸ τῶν
δικαστῶν ἀποφασισθεῖσαν τιμωρίαν. Τέλος πάντων
τελευταία ἡμέρα ἔφθασε καὶ ταύτην ὁ Σωκράτης ἀφω-
ρώσεν δλόκληρον εἰς ὑψηλὴν συνομιλίαν περὶ θανάτου
τοῦ σώματος καὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς. Ἐν ᾧ δὲ ὁ ἥλιος
ἔδυε, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν τὸ κώνειον, τὸ ὁποῖον ἔπινε στα-
θερὸς καὶ ἀτάραχος ἐν τῷ μέσῳ τῶν θρηνούντων φίλων
του καὶ αὐτοῦ τοῦ δεσμοφύλακος δακρύοντος, καὶ ἀπε-
θανε μάρτυς τῆς ἀληθείας (399). Ὁ Πλάτων καὶ ὁ Ξε-
νοφῶν ἦσαν οἱ περιφανέστεροι τῶν μαθητῶν του.

Μεταμεληθέντες οἱ Ἀθηναῖοι ὕστερον, τοῦ μὲν Σω-
κράτους ἔστησαν ἀνδριάντα, τῶν δὲ κατηγόρων του τὴν
μὲν Ἀνυστον καὶ Λύκωνα ἐξώρισαν, τὸν δὲ Μέλητον ἐθά-
νάτωσαν.

§ 18. Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων (401).

Ὁ Κύρος ἤθελε ν' ἀποβάλλῃ τοῦ θρόνου τῆς Περσίας
τὸν ἀδελφὸν του Ἀρταξέρξην καὶ ἐπειδὴ γνωρίζων τοὺς
Ἕλληνας ἐπίστευεν ὅτι μὲ ἐλληνικὰ στρατεύματα ἡ νίκη
ἤθελεν εἶσθαι βεβαία, ἔλαβεν ἐπὶ μισθῷ 13,000 μισθο-
φόρους Ἕλληνας, τοὺς ὁποίους ἤνωσε μετὰ 100,000
βαρβάρων καὶ μετὰ τούτων ἐκινήθη κατὰ τῆς Βαβυλωνί-
δος. Ἀφ' οὗ διεβή τὸν Εὐφράτην καὶ τὰς ἐρήμους τῆς
Μεσοποταμίας, ἀπῆντησε τὸν ἐχθρὸν εἰς Κούναξα καὶ
συνεκρότησε πρὸς αὐτὸν μάχην, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες δι-
σκόρπισαν πᾶν ὅ,τι ἀπῆντησαν. Καὶ ὁ μὲν Ἀρταξέρξης
πληγωθεὶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ του, ἐσώθη ὑπὸ τῶν παρα-
κολουθούντων αὐτόν· ὁ δὲ Κύρος ἐφρονέσθη ἐν τῷ θριάμ-
βῳ του ὑπὸ στρατιώτου τινὸς καὶ ὁ θάνατός του ἐπέφερε
τὴν φυγὴν τῶν ἐκυτοῦ. Μόνοι οἱ Ἕλληνες ἀντέστησαν
καὶ ἀπέκρουσαν ἀνδρείως ὅλας τὰς προσβολάς, καὶ ἔμει-

ἐν κύριοι τοῦ πεδίου τῆς μάχης, μεταξὺ δύο στρατευ-
μάτων, τοῦ μὲν ἐνὸς συμμαχικοῦ, τοῦ δὲ ἄλλου ἐχθρι-
κοῦ, φευγόντων ἀμφοτέρων κατ' ἀντίθετον δρόμον.

Τότε ἤρχισεν, ὑπὸ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Σπαρτιάτου
Κλεάρχου, ἡ περίφημος κάθοδος τῶν δέκα χιλιάδων Ἑλ-
λῆνων διὰ μέσου 600 λευγῶν τόπων, κατὰ τὸ πλεῖστον
καὶ εἰς αὐτοὺς τοὺς Πέρσας ἀγνώστων, ὑπερνικηθέντων
χωρῶν, ποταμῶν, χιόνων, σιτοδείας καὶ ἀγρίων καθ' ὁ-
δὸν φυλῶν. Ὁ Σατράπης Τισσαφέρνης τοὺς ἠνώχλει κατ'
ἀρχάς, ἔπειτα διὰ προδοσίας συνέλαβε τοὺς ἀρχηγούς
τῶν, τοὺς ὁποίους ἐθανάτωσε κατὰ προσταγὴν τοῦ βα-
σιλέως. Ὁ ἑλληνικὸς στρατὸς περιῆλθε τότε πρὸς ὄραν
εἰς ἀπελπισίαν· ἀλλ' ἐνεψύχωσε τὸ θάρρος τοῦ Ξενοφῶν
ὁ Ἀθηναῖος, ὅστις ὑπῆρέτει ὡς ἐθελοντῆς εἰς τὸ στρα-
τευμα, ἀκολουθῶν φίλον τοῦ τινος ἀρχηγόν, Πρόξενον τὸν
Βοιωτίον, διὰ νὰ ἴδῃ νέα μέρη καὶ λαοὺς ἀγνώστους. Εἰς
τὰς κρίσιμους περιστάσεις οἱ ἔξοχοι ἄνδρες λαμβάνουσιν
ἀφ' ἑαυτῶν τὴν θέσιν τῶν. Ἐν ᾧ ὅλος ὁ στρατὸς εὐρί-
σκετο εἰς ἀπελπισίαν, καὶ μέγας ἦτο διὰ τοῦτο ὁ κίν-
δυνος, ὁ Ξενοφῶν, ὀμιλῶν, ἐνεργῶν τὴν ἐκλογὴν ἄλλων
στρατηγῶν, συγκατελέχθη εἰς τούτους καὶ αὐτὸς, καὶ
μετερρῦθμισε τὸν στρατὸν καὶ ἡ πορεία ἐξηκολούθησεν.
Ὁ Τισσαφέρνης, ἀπελπισθεὶς νὰ κάμῃ ὑποχειρίους τοὺς
ἐλίγους ἐκείνους ἀνδρείους Ἕλληνας παρητήθη τῆς κα-
ταδιώξεως, ὁπότε ἐφθασαν εἰς τὰ ὄρη τῶν Καρδούχων·
ἀλλ' ἦτο ἀνάγκη ἤδη νὰ ὑπερασπίζωσιν ἑαυτοὺς ἀπὸ τῶν
φοβερῶν τούτων ὀρεινῶν πολεμιστῶν. Ἀρὰ δὲ ἦλθον εἰς
Ἀρμενίαν, ἣ χιὼν τοὺς κατέλαβεν εἰς τὰ ὄρη, καὶ τόσον
ἄφρονος ἔπεσεν, ὥστε τινὲς τῶν στρατιωτῶν ἀπέθανον
ἐκ τοῦ ψύχους, καὶ ἄλλοι ἐστερήθησαν τῆς ὁράσεως ἐκ
τῆς ἀντανακλάσεως, καὶ τὰ πλείοτερα δὲ τῶν φορηγῶν
ζώων ἀπωλέσθησαν. Ἠναγκάσθησαν κατόπιν νὰ διαβῶσι
τὸν Φάσιν, καὶ πολλοὺς ἄλλους ποταμοὺς καὶ ν' ἀπο-
κρούωσι τὴν παλαιοὺς λαὸν τῶν Χελύβων. Τέλος φθά-

σαντες εἰς τὸ ὄρος Θήχην, ἀνεκάλυψαν ἐν τῷ ὄρει τὸν εὐρύχωρον Εὐξείνιον πόντον καὶ μετὰ χαρᾶς ἤρχοντο φωνάζοντες — θάλασσα! θάλασσα! ἡσπάζοντο δὲ λήλους μὲ δακρυβρέκτους ὀφθαλμοὺς καὶ ἔπιπτον εἰς ἀγκάλας τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀξιωματικῶν τῆς Εὐθῆς, χωρὶς νὰ μάθωσιν ὑπὸ τίνος ἡ προσταγὴ ἐδόθη οἱ στρατιῶται κομίσαντες πέτρας, ἤγειραν ἐπὶ τῆς πυρῆς πυραμίδα, τὴν ὁποίαν ἐκάλυψαν μὲ ὄπλα, ἀφ' ὧν ἔβαντο παρὰ τῶν ἐχθρῶν.

Μετὰ τινὰς νέας μάχας κατὰ τῶν πολεμικῶν φυλῶν τῆς παραλίας ἔφθασαν οἱ Ἕλληνες εἰς τὴν ἑλληνικὴν πόλιν Τραπεζοῦντα, ἀποικίαν τῆς Σινώπης, καὶ ἐκώρτασαν τὴν ἀπελευθέρωσιν τῶν διὰ πανδῆμων ἀγῶν καὶ θυσιῶν. Εἶχον ἀπομείνει 8600 καὶ μεγάλως ἐπεθυμοῦν νὰ εὐρωσι πλοῖα, τὰ ὁποῖα νὰ τοὺς μεταφέρωσιν εἰς τὴν πατρίδα τῶν, ἀλλὰ δὲν ὑπῆρχον ἐχρειάσθη λοιπὸν νὰ παραπορεύωνται ἔτι τὴν παραλίαν, ἄλλοτε μὲν μαχόμενοι, ἄλλοτε δὲ ἐν εἰρήνῃ μέχρι Χρυσοπόλεως, ἀπὸ τῆς πόλεως τοῦ Βυζαντίου, ὅπου ἐτελείωτε πλέον ἢ τὴν ἁλὸς τῶν μυρίων. Εἰς 15 μῆνας καὶ μετὰ 515 σταθμοὺς εἶχον διατρέξει εἰς τε τὴν ἀνάβασιν καὶ τὴν κάθοδον 5,800 χιλιόμετρα. Αὕτη ἡ νικηφόρος πορεῖα διὰ μέσου ὅλου τοῦ περσικοῦ κράτους ἀπέδειξε τὴν ἀθεράπευτον ἐξασθένειαν τῶν Περσῶν καὶ ἐκ τῆς ἀνακαλύψεως ταύτης ὠφελήθησαν κατόπιν ὁ Ἀγησίλαος, ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος.

§ 19. Αἰτία νέου πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας.

Ἀγησίλαος, Λύσανδρος.

Ἐν ᾧ οἱ μύριοι ἀπετελείωνον τὴν ἀξιωματικὴν πορεῖαν ταύτην εἰς τὰ ἴδια ἐπιστροφὴν, ὁ σατράπης Τισσαφέρνης ἔφθασεν εἰς τὴν ἐν τῇ Μικρᾷ Ἀσίᾳ σατραπείαν του, καὶ

κατεδίωξε τοὺς βοηθήσαντας τὸν Κύρον κατοίκους τῶν ἑλληνίδων πόλεων, αἵτινες ἐζήτησαν τότε τὴν βοήθειαν τῆς Σπάρτης. Αὕτη δὲ ἀναλαβοῦσα τὴν προστασίαν αὐτῶν, ἐξάπέστειλεν εἰς βοήθειάν τωιν πολλοὺς στρατιώτους, ἐξ ὧν μᾶλλον φησὶ κατέστη ὁ ἀνδρεὺς Ἀγησίλαος, ὅστις ἔγεινε βασιλεὺς τῆς Σπάρτης, ἀποκλεισθέντος τοῦ Λεωτυχίδου, υἱοῦ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Ἀγίδος.

Κατὰ τὸ 396 ἀνετέθη εἰς αὐτὸν ἡ ἀρχηγία τοῦ στρατοῦ τῆς Ἀσίας· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Αὐλίδος, ἐνίκησεν τὴν Τισσαφέρνην ὑπὸ τὰ τείχη τῶν Σάρδεων, καὶ, μελετήσας πλέον νὰ ἀνατρέψῃ τὸν θρόνον τῆς Περσίας, προὔειρθε παρὰτόλμῳ μετὰ 20,000 Ἑλλήνων πρὸς τὴν Ἀσίαν, ἐμπνέων εἰς τὴν Περσίαν τρόμον, ἐκ τοῦ οὗ ἐσώθη ὁ μέγας βασιλεὺς διὰ τοῦ χρυσοῦ, μισθώων ἐν Ἑλλάδι μερίδα τινὰ Ἑλλήνων καὶ ἐξεγείρας αὐτὰ κατὰ τῆς Λακεδαιμόνος, ὡς ἀποδεικνύεται εὐθὺς ὑτέρῳ.

Ἡ Σπάρτη εἶχε μεταχειρισθῇ σκληρῶς τὴν νίκην τῆς ἑκ τῶν Ἀθηνῶν. Οἱ ἐγκατασταθέντες ἄρμισταί (ἀπελμένοι) αὐτῆς εἰς ὅλας τὰς ἑλληνικὰς πόλεις ἐφέρον τυραννικῶς. Κατ' ἔτος ἡ Σπάρτη εἰσέπραττε παρ' αὐτῶν φόρον 1,000 ταλάντων, βαρύτερον ἐκείνου, τὸν δὲ τὸν ἐπλήρωναν ἄλλοτε εἰς τοὺς Ἀθηναίους· ὅθεν τὸ αὐτῆς μῖσος ἐπηύξανε πολὺ. Ὅτε δὲ οἱ Πέρσαι, σβεβλημένοι ἐν Ἀσίᾳ ὑπὸ τῶν Λακεδαιμονίων, εἶδον γεννᾶται ἡ δυσαρέσκεια αὕτη, ἤλπισαν νὰ τὴν μεταλῶσιν εἰς φανερόν πόλεμον, καί τις τῶν πρακτόρων ἦλθεν εἰς Ἑλλάδα μετὰ 50 ταλάντων. Αἱ Θῆβαι ἤρχισαν τὴν συμμαχίαν, εἰς τὴν ὁποίαν ἔλαβον μέρος αἱ Ἀθῆναι, ἡ Κόρινθος καὶ τὸ Ἄργος. Κατὰ τὸ 4 ἐνίκησαν τοὺς Σπαρτιάτας εἰς τὴν ἐν Ἀλιάρτῳ μάχῃ, ὅπου ἐφονεύθη ὁ εἰρημένος αἷτις τῆς σπαρτιατικῆς τυραννίας Λύσανδρος. Ἡ Σπάρτη, κινδυνεύουσα μέγαν ὄνυχον, ἀνεκάλεσε τὸν Ἀγησίλαον, ὅστις παρητήθη τοῦ

κατὰ τῆς Περσίας σχεδίου, ὑπακούων εἰς τὴν φωνὴν τοῦ πατρὶδος του.

Διελθὼν τὴν Θράκην καὶ τὴν Μακεδονίαν πολεμῶ ἔφθασεν εἰς Κορώνειαν, ὅπου οἱ σύμμαχοι τὸν περιέμενον. Συνέβη τότε πεισματώδης σύγκρουσις, καθ' ἣν Ὁμήριοι ἐδειξαν προτερήματα στρατιωτικά, τὰ ὅποια ἔσαν κακὸς οἰωνὸς διὰ τὴν Σπάρτην. Ὁ ἴδιος Ἀγησίλαος ἐκαλύφθη ὑπὸ πληγῶν, ἀλλ' ὅμως ἐνίκησεν (394).

Ἡ νίκη τῆς Κορωνείας ἐστερέωσε τὴν κατὰ ξηρὰν ἡγεμονίαν τῆς Σπάρτης. Ἀλλ' ὁ Κόνων, ναύαρχος τοῦ Ἀθηναϊκοῦ καὶ τοῦ συμμαχικοῦ τῶν Ἀθηνῶν στόλου, τῇ ἀφῆρει ταῦτοχρόνως τὴν ἡγεμονίαν τῆς θαλάσσης (393). Ἡ Λακεδαιμόνιος τότε φοβηθεῖσα, συνωμολόγησε διὰ τοῦ ἀπεσταλμένου της Ἀνταλκίδου αἰσχρὰν εἰρήνην μετὰ τοῦ μεγάλου βασιλέως (387), κατὰ τὴν ὁποίαν ὑπεβλήθησαν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς Περσίας πᾶσαι αἱ ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ ἑλληνίδες πόλεις, ἔτι δὲ καὶ αἱ Κλαζομεναὶ καὶ ἡ Κύπρος. Εἰς δὲ τοὺς Ἀθηναίους ἐπετράπη νὰ κρατήσωσι μόνον τὴν Ἰμβρον, τὴν Λήμνον καὶ τὴν Σκυρον. Πᾶσαι δὲ αἱ ἄλλαι ἑλληνίδες πόλεις ἀφίνοντο ἐλεύθεραι.

§ 20. Πελοπίδας.

*Κατάληψις τῆς Καδμείας ὑπὸ τῶν
Λακεδαιμονίων (382).*

Εἰς τῶν στρατηγῶν τῆς Σπάρτης, ὁ Φοιβίδας, διερχόμενος τὴν Βοιωτίαν μετὰ τινος στρατιωτικοῦ σώματος, ὅπου ἔφερεν εἰς Ὀλυθον, ἐστρατοπέδευσε πλησίον τῶν Θηβῶν. Ἐκεῖ δὲ πεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λεοντιάδου καὶ τῶν ἄλλων ὀλιγαρχικῶν Θηβαίων κατέλαβε, τῇ συνεργείᾳ αὐτῶν, τὴν ἀκρόπολιν Καδμείαν. Ὁ ἀντίπαλος καὶ συνάρχων τοῦ ὀλιγαρχικοῦ Λεοντιάδου Ἰσμηνίας, πολέμαρχος τῶν Θηβῶν, κατεδικάσθη καὶ ἐθανατώθη, τετρακῆσιοι δὲ τῶν ὀπαδῶν του κατέφυγον εἰς Ἀθήνας.

Τὸ συμβάν τοῦτο ἐπροξένησε πανταχοῦ ἀγανάκτησιν, τὴν ὁποίαν οἱ Σπαρτιάται ἐφάνησαν ὅτι συνεμερίσθησαν, καταδικάσαντες τὸν Φοῖβιδαν εἰς ζηνίαν 100,000 δραχμῶν, καὶ ἀφαιρέσαντές του τὸ ἀξίωμα τῆς διοικήσεως· ἐκοάτησαν ὁμῶς τὴν Καδμεῖαν, ἐτιμώρησαν δηλαδὴ τὸν πράξαντα, ἀλλ' ἐνέκριναν τὴν πράξιν του.

Τρία ἔτη ἡ Καδμεῖα διετέλει ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Λακεδαιμονίων. Ἐπεριδόμενοι εἰς τοῦτο τὸ στήριγμα οἱ ἀρχηγοὶ τῆς Θηβαϊκῆς ἀριστοκρατίας, Λεοντιάδης καὶ Ἀρχίας, ἐξεστράπησαν εἰς μυρίας κακώσεις. Αἱ φυλακαὶ ἐπληρώθησαν, αἱ θανατικαὶ ποιναὶ ἐπολλὰ πλῆσιάσθησαν, ὥς ἐπὶ τῶν τριάκοντα τυράννων ἐν Ἀθήναις.

Μεταξὺ τῶν φυγάδων εἰς Ἀθήνας Θηβαίων ἦτο καὶ ὁ Πελοπίδας, ἀνὴρ ἡρώϊκος καὶ εὐτολμος, εὐγενὴς καὶ πλούσιος, ἐχθρὸς δὲ τῶν τυράννων καὶ συνδεδεμένος μετ' ἄλλου ἐπισήμου Θηβαίου, τοῦ Ἐπαμινώνδα, διὰ στενῆς φιλίας. Οὗτος λοιπὸν ἔγεινεν ἐν Ἀθήναις ἀρχηγὸς συνωμοσίας, ἐπὶ σκοπῷ νὰ καταστρέψῃ τὴν εἰς Θήβας τυραννίαν τῆς Σπάρτης· συνεννοήθη δὲ καὶ μετὰ πολλῶν Θηβαίων, διαμεινόντων ἐν Θήβαις, ἐξ ὧν τις, ὀνόματι Φυλλίδας, κατώρθωσε νὰ διορισθῇ γραμματεὺς τῶν πολεμάρχων (ἀρχόντων τῆς πόλεως).

Δώδεκα τῶν συνωμοτῶν, ὡς κυνηγοὶ ἐνδεδυμένοι, εἰσελθόντες μόνος ἕκαστος εἰς τὴν πόλιν διὰ διαφόρων πυλῶν, συνηθροίσθησαν εἰς τὴν οἰκίαν τινὸς τῶν πλουσιωτάτων Θηβαίων, ὀνομαζομένου Χάρωνος, ὅπου τινὲς τῶν ὀπαδῶν των ἐλθόντες ἠνώθησαν μετ' αὐτῶν. Ὁ Φυλλίδας προσεκάλεσε τότε εἰς συμπόσιον δύο τῶν πολεμάρχων. Φίλος τις ἔγραψεν εἰς τινὰ τῶν συμποσιαζόντων πολεμάρχων, τὸν Ἀρχίαν, νὰ προσέχῃ, ἐκθέτων εἰς αὐτὸν ὅλας τὰς λεπτομερίας τῆς συνωμοσίας· ἀλλ' οὗτος οὐδ' ἀπεσφράγισε τὴν ἐπιστολὴν, ἀλλὰ ῥίψας αὐτὴν ὑπὸ τὸ προσκεφάλαιόν του, «ἐς αὔριον τὰ σπουδαῖα» εἶπε. Μετὰ τινὰς στιγμὰς οἱ συνωμόται ἔφθασαν ἐστολισμένοι μὲ

(ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑ).

στεφάνους πυκνοὺς ἐξ ἐλάτης καὶ πεύκης, κατασκήζοντας τὰ πρόσωπά των, καὶ ἐφόνευσαν τοὺς πολεμάρχους ὁ δὲ Φυλλίδας ἔτρεξε παρευθὺς εἰς τὴν φυλακὴν καὶ ἤνοιξε τὰς θύρας τῆς. Ταῦτοχρόνως δὲ ὁ Πελοπίδας ἐσφαζέτον Λεοντιάδην εἰς τὴν οἰκίαν του καὶ ἔπεμψε καθ' ὅλας τὰς συνοικίας κήρυκας, οἵτινες σαλπίζοντες ἐκάλουν τοὺς πολίτας εἰς τὴν ἐλευθερίαν. Τὴν ἐπαύριον τὸ πρῶτ' οἱ λοιποὶ φυγάδες ἐφθασαν μετὰ πολλῶν Ἀθηναίων, καὶ περὶ αὐτοὺς συνήχθη καὶ ὁ λαός. Ὁ Πελοπίδας τότε ἐπαρυσιάσθη εἰς τὴν συνέλευσιν μετὰ τοῦ στρατεύματός του, περιστοιχισμένος ὑπὸ ἱερέων, φερόντων στέμματα καὶ καλούντων τοὺς πολίτας εἰς βοήθειαν τῆς πατρίδος καὶ τῶν θεῶν. Ἄπας ὁ λαός τότε ἐξέβαλε φωνὰς εὐγνωμοσύνης, καὶ ἡσπάσθη τοὺς ἐλθόντας φυγάδας ὡς ἐλευθερωτὰς τῆς πόλεως.

Ὁ Πελοπίδας, ὁ Χάρων καὶ ὁ Μέλων οἱ πρωταίτιοι τῆς συνωμοσίας, ἐξελέχθησαν Βοιωτάρχαι, καὶ εὐθὺς ἐπέπυσαν κατὰ τῆς Καδμείας, τῆς ὁποίας ἡ φρουρά, μὴ ἔχουσα τροφάς, ἠναγκάσθη νὰ παραδοθῇ, πρὶν ἢ ἔλθῃ βοήθεια ἐκ Σπάρτης. Οἱ Σπαρτιάται μαθόντες τὸ συμβάν καὶ κρίναντες ἀπέκτειναν δύο τῶν ἐκεῖ διοικούντων φρουράρχων Σπαρτιατῶν, εἰς δὲ τὸν ταῖνον, ἀπόντα ἐπὶ τῆς τότε γενομένης ἐφόδου, ἐπέβησαν βαρυτάτην ζημίαν, τὴν ὁποίαν μὴ δυνάμενος νὰ πληρώσῃ, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ ἐκ τῆς Πελοποννήσου (379).

Δύο τότε μεγάλοι ἄνδρες καὶ φίλοι πρὸς ἀλλήλους διώκουν τὰ τῶν Θηβῶν, ὁ ἀνδρεῖος Πελοπίδας, καὶ ὁ μέγας Ἐπαμινώνδας. Οὗτοι ἀπέδειξαν τὰς Θήβας, ἐν ὧς ἔζων, πρῶτην πόλιν τῆς Ἑλλάδος καὶ συνέτριψαν ἀνεπανορθώτως τὴν δύναμιν τῶν Λακεδαιμονίων.

§ 21. Ἐπαμινώνδας.

Ὁ Ἐπαμινώδας κατήγετο ἐξ ἐπισήμου οἴκου τῶν Θηβῶν, ἀλλ' ἐγεννήθη πένης καὶ τοιοῦτος διατέλεσεν ὧν

ἄθ' ὅλην του τὴν ζωὴν ἐξεπαιδεύθη δὲ καλῶς ἦτο συ-
γῆτος, αὐστηρὸς, μεγαλόψυχος, εἶχε θάρρος ἀδάμαστον.
ἔβουρε νὰ διοικῇ καὶ νὰ ὑποτάσσεται. Τὸ πρὸς τὴν ἀλή-
θειαν σέβας του ἦτο τοσοῦτον βαθύ, ὥστε οὐδέποτε ἐψεύ-
δετο, μηδὲ ἀστεϊζόμενος. Οὐδεμίᾳ πρὸς αὐτὸν ἀδικία τοῦ
δήμου ἐκώλυε τοῦ νὰ ὑπηρετῇ καλῶς τὴν πατρίδα του.
παρεσκεύαζε δὲ ὅλους τοὺς Θηβαίους εἰς ἀσκήσεις πολε-
μικάς.

Οἱ Σπαρτιᾶται ἐπεθύμουν ν' ἀνακτήσωσι τὴν Καδ-
μείαν ὅθεν ὁ Ἀγησίλαος εἰσώρμησε πρὸς τοῦτο εἰς τὴν
Βοιωτίαν· ἀλλ' οἱ Θηβαῖοι, χωρὶς νὰ τὸν περιμένωσιν εἰς
τὴν πόλιν των, τὸν ἠκολούθησαν πανταχόσε, συνειθίσαν-
τες εἰς συχνοὺς ἀκροβολισμοὺς νὰ θεωρῶσι τοὺς Σπαρτιά-
τας κατὰ πρόσωπον. Ὁ βασιλεὺς Κλεόμβροτος εἰσελθὼν
εἰς Βοιωτίαν μετὰ 10,000 ὁπλιτῶν καὶ 4,000 ἱππέων,
εὐρέθη εἰς τὴν τῶν Λεύκτρων πεδιάδα πρόσωπον πρὸς
πρόσωπον μετὰ τῶν Θηβαίων, οἵτινες εἶχον μόνον 6,000
ἄνδρας, ἀλλ' οἱ ἱππεῖς των ἦσαν ἀνώτεροι τῶν Λακεδαι-
μονίων. Ὁ μὲν Πελοπίδας ὠδήγει τὸν ὁποῖον εἶχε συγ-
κροτήσῃ ἱερὸν λεγόμενον λόχον, συγκείμενον ἐξ ἐκλε-
κτῶν ἀνδρῶν, ὁ δ' Ἐπαμεινώνδας διώκει ὡς στρατηγός.
Ὁ Πελοπίδας ἐπετέθη ὀρμητικῶς μετὰ τοῦ ἱεροῦ λόχου,
καὶ ὁ Κλεόμβροτος ἔπεσε πληγῶθεις θανασίμως. Ἐφο-
νεύθησαν δὲ ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης 4,000 Λακεδαι-
μόνιοι, καὶ ἐκ τῶν 700 καθ' αὐτὸ Σπαρτιατῶν 400. Ὅτε
συνεχάρησαν τὸν Ἐπαμεινώνδαν, εἶπεν ὅ,τι πλείστον μ'
εὐχαριστεῖ εἶναι «ὅτι οἱ γονεῖς μου, ζῶντες ἔτι, θὰ χα-
ρῶσι διὰ τὴν δόξαν ταύτην». Μετὰ τὴν ἦτταν ταύτην
οἱ Σπαρτιᾶται ἔχασαν τὴν ἡγεμονίαν τῆς Ἑλλάδος.

Ἐνεκα τῆς νίκης ταύτης οἱ Θηβαῖοι ἀπέκτησαν τὴν
συμμαχίαν σχεδὸν ὅλων τῶν πόλεων τῶν πρὸς βορρᾶν
τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ κειμένων, καὶ πολλοὺς φίλους
ἐν τῇ Πελοποννήσῳ αὐτῇ. Οἱ Ἀρκάδες, ἕως τότε διε-
σπαρμένοι εἰς πολυαρίθμους κώμας, ὠφεληθέντες ἐκ τῆς

ταπεινώσεως τῆς Σπάρτης, ἔκτισαν τὴν Μεγάλην πόλιν (Μεγαλόπολιν), ἣτις ἔγεινε πρωτεύουσα καὶ φρούριον τοῦ τόπου. Οἱ Σπαρτιᾶται μετὰ λύπης εἶδον τὴν ἐπιχείρησιν ταύτην καὶ ᾔθελον νὰ τὴν ταράξωσιν, ἀλλ' ὁ Ἐπαμινώνδας εἰσώρμησε πρὸς ὑποστήριξιν αὐτῆς εἰς τὴν Πελοπόννησον μετὰ ἰσχυροῦ στρατοῦ, καὶ κατεπόνησε τὴν Λακωνικὴν ἀκολουθῶν δὲ τὸν Εὐρώταν, ἐπορεύθη μέγρο Σπάρτης, λεηλατῶν τὰς πέριξ χώρας· ὁ Ἀγησίλαος δὲ ἐκινήθη παντελῶς. Προσβολὴ τις τῶν Θηβαίων ἰσπέων ἀπέτυχεν, ἃν καὶ προχώρησαν οὗτοι μέχρι τῆς πόλεως· Ἀπεμακρύνθη τότε ὁ Ἐπαμινώνδας, ἐκρύβευσε τὴν Μεσσηνίαν, καὶ ἐκάλεσεν εἰς αὐτὴν ὅλους τοὺς ἐπιζῶντας καὶ εἰς διάφορα μέση εὐοισακομένους Μεσσηνίους, καὶ εἰς τοὺς προσελθόντας ξένους ἔδωκε τὰ αὐτὰ δικαιώματα ὅσα εἶχον καὶ οἱ Μεσσηνιοί.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἐπαμινώνδας ἀπέκλεισε τὴν Σπάρτην διὰ τῆς Μεσσηνίας πρὸς δυσμὰς, ὡς ἦτο πρὸς βορρᾶν κεκλεισμένη ὑπὸ τῆς Μεγαλοπόλεως καὶ τῆς Τεγέας, ἐξῆλθεν εὐχαριστημένος ἐκ τῆς χερσονήσου· ἀλλ' εἰς τὸν Ἰσθμὸν ἀπῆντησεν ἐχθρὸν ἀπροσδόκητον, τοὺς Ἀθηναίους ὑπὸ τὸν στρατηγὸν Ἰφικράτην, ἀλλ' ὅμως καὶ χωρὶς μάχης ἀπέφυγεν αὐτοὺς καὶ ἦλθεν εἰς Θήβας.

*Μάχη τῆς Μαντινείας καὶ θάνατος τοῦ
Ἐπαμινώνδα (362).*

Ὁ Θηβαῖος ἥρως ἀνεφάνη πάλιν τῷ 352 ἐν Πελοποννήσῳ, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ ἀποσχίρτησιν τινα τῶν συμμάχων τῶν Θηβῶν. Εἰσῆλθεν εἰς Λακωνικὴν, καὶ συνεκρότησε πλησίον τῆς Μαντινείας τὴν τελευταίαν τοῦ μάχην, καθ' ἣν ἐνίκησε κατὰ κράτος τοὺς πολεμίους του. Ἐπολέμησεν ὁ ἴδιος εἰς τὸν πρῶτον στίχον τοῦ στρατοῦ, ἀλλ' ἀπομακρυνθεὶς πολὺ τῶν ἑαυτοῦ, περιεκυκλώθη ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἐρρίφθη εἰς τὸ στήθος του λόγχῃ τόσον ὀρμη-

μῶς, ὥστε τὸ μὲν ξύλον συνετρίβη, ὁ δὲ σίδηρος ἔμει-
 νεν ἐμπεπηγμένος εἰς τὴν πληγὴν. Οἱ Θηβαῖοι μετὰ κό-
 λου ἀπέσπασαν ἀπὸ τοῦ ἐχθροῦ τὸν στρατὴγόν των ἀνα-
 γνέοντα εἰσέτι· οἱ δὲ ἰατροὶ ἀπεφάνθησαν, ὅτι ἔμελλε
 ἂ ἀποθάνῃ ἅμα ἀποσπασθέντος τοῦ σιδήρου ἐκ τῆς πλη-
 γῆς. Τότε προσεκάλεσε τὸν ὑπασπιστὴν του, διὰ νὰ πλη-
 ροφορηθῇ ἂν ἡ ἀσπίς του ἐσώθῃ ὁ ὑπασπιστής τὴν ἔδει-
 ξεν εἰς αὐτόν. Μαθὼν δὲ, ὅτι ἐνίκησαν οἱ Βοιωτοί, εἶπε·
 «Καλὰ λοιπόν! δύναμαι νὰ ἀποθάνω», καὶ ἐπρόσταξε ν'
 ἀποσπάσῃ τὸν σίδηρον. Τότε οἱ φίλοι, περικυκλοῦντες
 αὐτόν, ἐξέφεραν μεγάλους στεναγμούς, κλαίοντες καὶ
 ὀδυρόμενοι· ἀναβοήσας δεξις αὐτῶν εἶπεν «Ἀποθνήσκεις
 ἄτεκνος, Ἐπαμινώνδα! — Ὅχι, ἐπανελάβεν ὁ Ἐπαμι-
 νώνδας ἀφ' ἑνὸς, δύο ἀθανάτους θυγατέρας, τὴν ἐν Λεύκτροις
 καὶ τὴν ἐν Μαντινείᾳ νύκην» (362).

Μετὰ τὴν μάχην ταύτην ἔγινε πλειοτέρα ταραχὴ ἐν
 Ἑλλάδι παρὰ ποτε πρότερον. Ἀληθῶς ὁ πόλεμος οὗτος
 ἦτο μὲν ἡ τελευταία πληγὴ τῆς σπαρτιατικῆς ἡγεμο-
 νίας, ἀλλὰ δὲν ἐστερέωσε καὶ τὴν θηβαϊκὴν ἀρχήν. Συ-
 νεφώνησαν τὸ ἐπόμενον ἔτος καὶ ἕκαμον εἰρήνην, καθ' ἣν
 εἶχεν ἀφήσει συμβουλὴν ὁ Ἐπαμινώνδας.

Αἰχμαλωσία καὶ θάνατος Πελοπίδα (363).

Πρὸ τῶν συμβάντων τούτων, τῷ 366 π. Χ. Ἀλέξαν-
 δρος ὁ Φερᾶτος ἐτυράννει ἐν Θεσσαλίᾳ σκληρῶς· διὸ αἱ
 Θηβαί, κατὰ συνέπειαν παραπόνων τῶν διαταραττομέ-
 νων παρ' αὐτοῦ λαῶν, ἔπεμψαν τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν
 Ἰσμηνίαν νὰ τὸν περιστείλωσιν· ἀλλ' ὁ τύραννος συνέ-
 λαβε τοὺς πρεσβευτάς τούτους καὶ τοὺς ἐφυλάκισεν.
 Αἱ Θηβαί ἔπεμψαν τότε στρατὸν πρὸς ἀπολευθέρωσιν
 των. Ὁ ἀποσταλὴς στρατὸς ἤθελεν εὐθὺς κατατροπωθῆ
 καὶ ἀφανισθῆ, ἐὰν ὁ Ἐπαμινώνδας, ὅστις ὑπηρετεῖ ἐν
 αὐτῷ ὡς ἀπλοῦς στρατιώτης, δὲν τὸν διέσωζεν ἀναδειχ-

Θεῖς ὁμοφώνως παρὰ τοῦ στρατηγοῦ τούτου ἀρχηγὶ ἀναξίων φανέντων τῶν ἄλλων στρατηγῶν. Τὸ ἐπιὸν ἔτ' ἀπέστειλαν εἰς Θεσσαλίαν στρατηγὸν τὸν Ἐπαμινώνδην μετὰ δυνάμεως. Ὁ δὲ Ἀλέξανδρος φοβηθεὶς ἀπηλευθέρωσε τὸν Πελοπίδαν καὶ τὸν Ἰσμηνίαν. Αἱ Θῆβαι ἔδωκαν ἤδη στράτευμα εἰς τὸν Πελοπίδαν διὰ νὰ ἐκδικήσῃ καὶ καθυποτάξῃ ὀριστικῶς τὴν Θεσσαλίαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν των. Ἀπαντήσας οὗτος τὸν Ἀλέξανδρον εἰς τὴν πεδιάδα τὰς Κυνὸς Κεφαλᾶς, τὸν προσέβαλε μανιωδῶς καὶ τὸ ἐνίκησεν, ἀλλ' ἐφονεύθη ζητῶν νὰ προσβάλῃ αὐτὸν μέχρι τοῦ μέσου τῆς ὀπισθοφυλακῆς του, ἐντὸς τῆς ὁποίας ἐκρύπτετο (363). Αἱ πόλεις τῆς Θεσσαλίας, αἵτινες τὸ εἶχον προσκαλέσει εἰς βοήθειάν των, ἐλυπήθησαν διὰ τὸ θάνατόν του τόσον ὅσον, καὶ οἱ Θηβαῖοι.

§ 22. Φίλιππος (359—336).

Γενικὴ τῆς Ἑλλάδος παρακμὴ.

Αἱ Ἀθῆναι εἶχον καταστραφῇ ὑπὸ τῆς Σπάρτης, ἡ Σπάρτη ὑπὸ τῶν Θηβῶν, καὶ αἱ Θῆβαι ἐξέπεσαν ἀφ' ἐαυτῶν, ὥστε δὲν ἀπέμεινε πλέον ἐν Ἑλλάδι λαὸς ἰσχυρὸς. Ἀνθρωπὸς τις ἐφάνη τότε, δοκιμάσας νὰ ὑψώσῃ τὴν δυναστείαν του ἐφ' ὅλων τούτων τῶν λαῶν· οὗτος δὲ ἦτο ὁ Μακεδὼν Φίλιππος.

Ἡ Μακεδονία, ἐκτετατὴν χώρα πρὸς βορρᾶν τῆς Θεσσαλίας καὶ τοῦ Αἰγαίου, εἶχεν ἀπ' ἀρχῆς βασιλεῖς, οἵτινες, περικυκλωμένοι ὑπὸ βαρβάρων καὶ μηδίων λαῶν, δὲν ἀνεδείχθησάν ποτε ἐπιφανεῖς. Εἰς ἐξ αὐτῶν τῶν βασιλέων, Ἀλέξανδρος ὁ Α', ἐφάνη εἰς τοὺς μηδικοὺς πολέμους ἐξ ἀνάγκης σύμμαχος τοῦ Ξέρξου· δίδων δὲ εἰς τοὺς Ἕλληνας ὠφελίμους παραινέσεις, ἐπέτυχεν ν' ἀνομολογηθῇ παρ' αὐτῶν ἀπόγονος τῶν Ἀργείων ἡγεμόνων καὶ τοῦ Ἡρακλέους. Κατὰ τὰ τελευταῖα ἔτη ἡ Μακεδονία

εξηγήθηεν εἰς μεγάλας ἐσωτερικὰς ἀνωμαλίας. Τέσσαρες βασιλεῖς ἀλληλοδιαδόχως εἶχον ἀναβῆ τὸν θρόνον ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἐτῶν· ἠναγκάσθη δὲ νὰ γείνη καὶ ὁ ὅρου ὑποτελής εἰς τοὺς Ἰλλυριοὺς. Οἱ Θηβαῖοι δὲ καὶ Ἀθηναῖοι παρενέβαινον ἀκαταπαύστως καὶ ἀντὶ νὰ ὤφε-
 ῃσιν, ἤξανον τὴν σύγχυσιν αὐτῆς.

Ὁ Πελοπίδας εἶχε φέρει μεθ' ἑαυτοῦ ὁμήρους εἰς Θή-
 ρας τῷ 367 ἐκ Μακεδονίας, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ υἱὸς Ἀμύν-
 τα τοῦ Β' Φίλιππος. Ἀμὰ δὲ ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον ὁ
 νέος Ἀμύντας Γ' ἀνεψιὸς του, ὁ Φίλιππος ἔφυγεν ἐκ Θη-
 βῶν, καὶ ἐλθὼν ἔλαβεν ὡς ἀντιβασιλεὺς τὴν διοίκησιν
 τοῦ κράτους του, ὧν τότε 23 ἐτῶν (359). Ἐκ τῶν βαρ-
 βάρων οἱ Παῖονες ἐβλάπτον τὸ βασίλειον καὶ δύο ἀντα-
 γωνιστὰι διεφιλονεῖκουν περὶ τοῦ στέμματος. Ὁ Φίλιπ-
 πος τοὺς μὲν κτυπῶν, τοὺς δὲ διώκων, καὶ λησμονῶν
 τὸν ὑπὸ τὴν κηδεμονίαν του ἀνήλικον ὄρφανόν, κατορθώ-
 νει νὰ γείνη βασιλεὺς. Ὅλα ταῦτα συνέβησαν ἐν διαστή-
 ματι δύο ἐτῶν.

Ἡ μεγάλη ἀδυναμία τῆς Μακεδονίας προήρχετο ἐκ
 τοῦ ἀναρχικοῦ πνεύματος τῶν εὐγενῶν καὶ τῆς ἐλλεί-
 ψεως στρατιωτικοῦ ὁργανισμοῦ. Ὁ Φίλιππος τοὺς μὲν
 εὐγενεῖς καθυπέταξε, τὸν δὲ στρατὸν ὑπέβαλεν ὑπὸ αὐ-
 σιπροστάτην πειθαρχίαν. Ἐνθουμούμενος δὲ τὸν ἱερόν τῶν
 Θηβαίων λόγον, κατέστησε τὴν λεγομένην φάλαγγα τρο-
 μερωτάτην εἰς τὰς μάχας.

Ἐλευθερώσας ἤδη τὴν Μακεδονίαν ὁ Φίλιππος, ἠθέ-
 λησε νὰ τὴν μεγαλύνῃ. Αἱ ἐπὶ τῶν παραλίῳν τῆς ἐλ-
 ληνικαῖ ἀποικίαι τὸν ἐμπόδιζον τὸ κατ' ἀρχὰς νὰ πλη-
 σιάσῃ εἰς τὴν θάλασσαν καὶ νὰ ἀποκτήσῃ θαλασσίαν δύ-
 ναμιν· ἀλλὰ τέλος τὰς καθυπέταξε μίαν πρὸς μίαν. Κατ'
 ἀρχὰς ἤρπασε τὴν Ἀμφίπολιν (358), ἔπειτα τὴν Ποτί-
 δαιαν (357), καὶ ὅλον τὸν τόπον τὸν μεταξὺ τῶν ποτα-
 μῶν Νέττου καὶ Στρυμόνος, ὅπου εὔρε καὶ ξυλείαν ναυ-
 πηγήσιμον καὶ μεταλλεῖα χρυσοῦ εἰς τὸ Παγγαῖον ὄρος,

ἐξ ὧν εἶχεν ἐτησίως πρόσοδον 4,000 ταλάντων. Ἐκτείνων τὰς κτήσεις του ἔτι ἐμπρός, εἰσεχώρησεν εἰς τὴν Θράκην, ὑποτάξας πολλοὺς λαοὺς, καὶ ἤρχισε νὰ σκέπτηται ἤδη νὰ βάλῃ χεῖρα εἰς τὸ Βυζάντιον.

*Ἐπέμβασις τοῦ Φιλίππου εἰς Ἑλλάδα.
Ἱερὸς πόλεμος.*

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον κατεδίκασεν εἰς μέγα πρόστιμον τοὺς Φωκεῖς, διότι ἐκαλλιέργησαν μέρος γῆς ἀφισρωμένον εἰς τὸν ἐν Δελφοῖς Ἀπόλλωνα. Οἱ Φωκεῖς ἀπελπισθέντες τότε, διήρπασαν τοὺς θησαυροὺς τοῦ δελφικοῦ μαντείου, καὶ ἤρχισαν (357) κατὰ τῶν Θεβαίων καὶ τῶν Λοκρῶν πόλεμον, διαρκέσαντα ἑνδεκα ἔτη. Ὁ πόλεμος οὗτος ἔβλαψε πολὺ τὴν Ἑλλάδα, μεγάλως δὲ ὠφέλησε τὸν Φίλιππον. Ἐπειδὴ δὲ εἰσέβαλον οἱ Φωκεῖς εἰς Θεσσαλίαν, ἔδωκαν εὐλογοφανῆ ἀφορμὴν εἰς αὐτὸν νὰ εἰσέλθῃ εἰς ταύτην τὴν ἐπαρχίαν. Ἐκεῖ δὲ νικήσας τοὺς Φωκεῖς (352) ἀνεδείχθη ἐκδικητὴς τῶν διὰ τῆς εἰρημένης ἱεροσυλίας τῶν περιυβρισθέντων θεῶν. Οἱ Θεσσαλοὶ εὐγνωμονοῦντες παρεχώρησαν εἰς αὐτὸν τρεῖς τῶν πόλεων τῶν, εἰς τὰς ὁποίας ἐγκατέστησε φρουράν. Μετ' ὀλίγον δὲ ἡ Θεσσαλία ἔγινε μακεδονικὴ ἐπαρχία. Θελήσαντος τοῦ Φιλίππου ὕστερον νὰ προβῇ καὶ νὰ κυριεύσῃ τὰς Θερμοπύλας, οἱ Ἀθηναῖοι διὰ τῆς ἐπαγρυπνήσεώς των ἐματίωσαν τὰ σχέδιά του καὶ ἔδω, ὅπως καὶ εἰς τὸ Βυζάντιον πρότερον καὶ ἀλλαχοῦ (352).

Δημοσθένης.

Μόνοι τότε οἱ Ἀθηναῖοι ἐπαγρύπνου διὰ τὴν σωτηρίαν τῆς Ἑλλάδος ὀδηγούμενοι ὑφ' ἑνὸς μεγάλου πολέμου, τοῦ κορυφαίου τῶν Ἑλλήνων ῥητόρων Δημοσθένους. Οὗτος ἦτο υἱὸς μαχαιροποιοῦ. ὁ πατήρ του δηλαδὴ εἶχε μέγα ἐργαστήριον καὶ πολυαριθμούς δούλους, κατασκευά-

τάς μαχαίρας. Προόρωνς μείναντος τοῦ Δημοσθένους θανάτου, οἱ κηδεμόνες αὐτοῦ τὸν ἀπεστέρησαν μέρος τῆς βουουσίας του καὶ οὐδὲ τὰ ἔξοδα τῆς ἀνατροφῆς του ἐπέβαλον. Ἐδίκηγόρησεν ὁ ἴδιος, ἅμα ἡλικιωθεὶς, κατὰ τῶν κηδεμόνων του, καὶ τὸ δικαστήριον τοὺς κατεδίκασεν ὡς ἀποζημιώσωσιν αὐτόν.

Ὁ Δημοσθένης ἡσχολήθη ἐπιμόνως καὶ διὰ διαφόρων ἐθοδῶν εἰς τὸ νὰ νικήσῃ τὰς φυσικὰς του δυσκολίας, ἐνε-
α τῶν ὁποίων ἀπέτυχεν, ὅταν κατὰ πρῶτον ἀνέβη εἰς
ὁ βῆμα, μετὰ τὸν καιρὸν δὲ τὰς ἐνίκησε.

Λαβὼν σπουδαῖον μέρος εἰς τὰ πράγματα τῆς πολι-
είας καὶ ἀποκαλύψας καὶ πολεμήσας δραστηρίως τὴν
φιλοδοξίαν τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας, κατεστάθη ἡ
βουλή τῆς γενναίας ἐκείνης τῶν πολιτῶν μερίδος, ἥτις
ἠέλε τὴν ἀνεξαρτησίαν τῶν Ἀθηναίων καὶ τῆς Ἑλλά-
δος. Οἱ λόγοι του ὁμῶς δὲν ἡδυνήθησαν νὰ ματαιώσωσι
τὰ σχέδια τοῦ πονητοῦ καὶ δυνατοῦ Φιλίππου. Ἡ Ὀλυν-
τος, ἥτις ἦτο τὸ μᾶλλον ἐνυχλοῦν τὴν Μακεδονίαν προ-
ύργιον καὶ τὴν ὁποίαν ἠθέλησε νὰ σώσῃ ὁ Δημοσθένης,
κυριεύθη ὑπὸ τοῦ Φιλίππου (347) καὶ ὅλη ἡ Χαλκιδικὴ
ἐρρόνησος ἔγεινεν ἤδη ἐπαρχία μακεδονικὴ. Αἱ Ἀθη-
ναι, ἐπαπειλούμεναι ἤδη εἰς Εὐβοίαν καὶ μέχρι τῆς Ἀτ-
τικῆς ὑπὲρ τῶν μακεδονικῶν στρατευμάτων, ἠναγκάσθη-
αν νὰ παραδεχθῶσι συνθήκην εἰρήνης κατὰ συμβουλὴν
αὐτοῦ τοῦ Δημοσθένους. Ἐν τῇ δὲ οἱ Ἀθηναῖοι, πιστεύον-
τες εἰς τὴν συνθήκην, παρεδίδοντο εἰς τὰς ἐφορτάς, ὁ Φί-
ππος προσκληθεὶς ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων καὶ διαβάς
εἰς Θερμοπύλας καὶ νικήσας τοὺς Φωκεῖς, ἔλαβε τὴν
ἡφον, τὴν ὁποίαν εἶχον οὗτοι εἰς τὸ ἀμφικτυονικὸν συ-
ἔδριον (346), καὶ οὕτως ἀνεμίχθη πλέον φανερά εἰς τὰ
πράγματα τῆς Ἑλλάδος πρὸς βλάβην της.

Γενόμενος οὕτω μέλος τοῦ ἑλληνικοῦ σώματος, ἡδύ-
ατο νὰ μετατρέπῃ τὸ συνέδριον τῶν ἀμφικτυόνων κατὰ
τὰ συμφέροντά του. Ἐπειδὴ ὁμῶς ἤξευρε νὰ περιμένῃ,

δὲν προέβη ταύτην τὴν φορὰν ταχέως· καὶ, διὰ ν' ἀπὶ φύγῃ πᾶσαν ἀποτυχίαν κινδυνώδῃ, ἔστρεψε τὰ βλέμματά, του πρὸς τὴν Θρακικὴν χερσόνησον, ὅπου ὁ Φωκίων καὶ ὁ ἀθηναϊκὸς στρατὸς τὸν ἀνεχαίτιζον ἔτι, καὶ πρὸς τὸν Δούναβιν, τὸν ὁποῖον κατέστησεν ὄριον τοῦ βασιλείου του.

Ἡ ἐν Χαιρώνειᾳ μάχη (338).

Θάνατος Φιλίππου.

Ἄλλ' ἐν ᾧ αὐτὸς ἦτο τόσον μακρὰν τῶν Θερμοπυλῶν, οἱ μισθωτοὶ του εἰργάζοντο ὑπὲρ αὐτοῦ ἐν Ἑλλάδι, εἰς τῶν ὁποίων ἦτο, ὡς λέγεται, καὶ ὁ Ἀθηναῖος ῥήτωρ Αἰσχίνης, ὅστις προσεπάθει νὰ παραχωρήσωσιν εἰς τὸν Φίλιππον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀρχηγίαν νέου τινὸς ἱεροῦ πολέμου κατὰ τῶν Λοκρῶν, αἵτινες ἐπίσης εἶχον καλλιεργήσει μέρος γῆς τοῦ δελφικοῦ Ἀπόλλωνος.

Ὁ Φίλιππος διεβη τότε δευτέραν φορὰν τὰς Θερμοπύλας (338), καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Ἑλλάτειαν. Ἀρα μαθὼν τοῦτο ὁ Δημοσθένης, ἐξηγέρθη, συναθροίσας τοὺς Ἀθηναίους καὶ τοὺς Θηβαίους εἰς μέγαν ἀγῶνα ἄλλ' εἰς τὴν Χαιρώνειαν ἡττήθησαν ὑπὸ τοῦ Φιλίππου κατὰ κράτος οἱ Ἀθηναῖοι καὶ οἱ Θηβαῖοι (338).

Ὁ Φίλιππος προσηνέχθη μετριοπαθῶς πρὸς τοὺς ἡττημένους. Κατώρθωσε δὲ νὰ διορισθῇ ὑπὸ τῶν Ἀμφικτυόνων ἀρχιστράτηγος τῶν Ἑλλήνων κατὰ τῶν Περσῶν καὶ νὰ νομιμοποιήσῃ οὕτω τὴν ἐν Ἑλλάδι ἐξουσίαν του. Ἡ Μακεδονία τῷ ὄντι ἦτο ἤδη ἰσχυρὸν κράτος, ἐκτεινόμενον ἀπὸ τῶν Θερμοπυλῶν μέχρι τοῦ Ἰστροῦ καὶ ἀπὸ τῶν ἀκτῶν τῆς Ἀδριατικῆς μέχρι τοῦ Εὐξείνου πόντου.

Ὁ Φίλιππος ἄγων ἤδη τὸ 47 ἔτος τῆς ἡλικίας του, ἀνεχαίτισθαι ἐν μέσῳ τῶν μεγάλων σχεδίων του, δολοφονηθεὶς τῷ 336 π. Χ. ὑπὸ εὐπατρίδου νεανίσκου Μακεδόνα, ὀνόματι Πausανίου, ἀφ' οὗ ἐβασίλευσαν ἔτη 24.

§ 23. Ἀλέξανδρος (336 — 323 π. Χ.)

Τὸν Φίλιππον διεδέχθη ὁ υἱὸς τοῦ Ἀλέξανδρος, γεννηθεὶς τὴν 16 Ἰουλίου 336, τὴν αὐτὴν ἡμέραν καθ' ἣν ὁ Ἡρόστρατος, ἐπιθυμῶν φήμην κακὸζήλον, ἔκαυσε τὸν ἐν τῇ Εὐφάτῳ περίφημον ναὸν τῆς Ἀρτέμιδος. Τὰ σημεῖα τοῦ μεγάλου χαρακτῆρός του ἐδείχθησαν ἀπὸ τῆς παιδικῆς του ἡλικίας. Ἐκόμισάν ποτε πρὸς τὸν Φίλιππον ἵππον, Βουκέφαλον ὀνομασθέντα, τὸν ὁποῖον οὐδεὶς κατῴρθωσε νὰ δαμάσῃ· ὁ Ἀλέξανδρος, παρατηρήσας ὅτι τὸ ζῶον, πολὺ ἐξηγριωμένον, ἐφοβεῖτο πρὸ πάντων τὴν ἰδίαν του σκιάν, ἔστρεψε τὴν κεφαλὴν του πρὸς τὸν ἥλιον, τὸ ἐθώπευσε, τὸ κατεπράυνε, ἔπειτα μὲ ἐν πῆδημα ἀνέβη αὐτὸ καὶ τὸ ἐδάμασεν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἤξευρεν ἀπὸ μνήμης τὴν Ἰλιάδα καὶ μέρος τῆς Ὀδυσσεΐας τοῦ ποιητοῦ Ὀμήρου. Ὁ μὲν Λεωνίδα, ὁ γυμναστής του, κατέστησε τὸν μαθητὴν του εὐκίνητον καὶ ἐξαίρετον στρατιώτην, ὁ δὲ μέγας διδάσκαλός του Ἀριστοτέλης τὸν κατέστησεν Ἀλέξανδρον.

Δέκα καὶ ἕξ ἐτῶν ἡλικίας ὢν, ἐπεφορτίσθη νὰ κυβερνᾷ τὸ βασίλειον ἐν ἀπουσίᾳ τοῦ πατρὸς του, ἐκστρατεύσαντος κατὰ τῶν Βυζαντίων.

Ἀμα δ' ἀναβὰς τὸν θρόνον εἰκοσαέτης, ἐφάνη αἰφνιδίως μὲ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα, διότι οἱ Ἕλληνες, ἐξεγερόμενοι ὑπὸ τοῦ Δημοσθένους, δὲν ἤθελον ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἐπὶ τῆς Ἑλλάδος ἡγεμονίαν του· ἐταπεινώθη ἔν ὅμως ταχέως ἕνεκα τῆς ἐμφανίσεώς του καὶ εἰς τὸ ἐν ορίνθῳ συνέδριον πάντες (πλὴν τῶν Λακεδαιμονίων) πεκύρωσαν τὴν κατὰ τῶν Περσῶν ἀρχιστρατηγίαν του. Ἀλλὰ πρὶν ἢ μεταβῇ εἰς Ἀσίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐξασφαλίσῃ τὸ βασίλειόν του πρὸς βορρᾶν. Ἐν ᾧ δὲ κατεπολέμει διαφόρους βαρβάρους λαοὺς προβάς καὶ πέραν τοῦ ποταμοῦ Ἰστροῦ, καὶ ἐν τῇ ἐπιστροφῇ του κατετρόπωσε τοὺς Ἰλλυριοὺς καὶ Ταυλαντίους, ψευδῆς φήμη περὶ τοῦ

θανάτου του ἐκίνησε τοὺς Θηβαίους εἰς ἀποστασίαν, ἐρᾶζε δὲ καὶ τοὺς ἄλλους Ἕλληνας. Μαθὼν ταῦτα ὁ Ἀλέξανδρος, κινήσας ἔφθασεν ἐντὸς 12 ἡμερῶν πρὸ τῶν Θηβῶν, κατετρόπως τοὺς Θηβαίους εἰς μίαν μάχην, κατέσφαξε τὴν πόλιν των (πλὴν τῆς Καδμείας) καὶ ἀφ' ἀνέπαφα μόνον τοὺς νεοὺς καὶ τοῦ ποιητοῦ Πινδάρου τοὺς οἰκίαν. Τοὺς δ' ἐναπολειφθέντας κατοίκους (30,000) ἐξηνδραπόδισεν. Ἡ ταχεῖά του αὕτη ἐνέργεια καθυστάσεν ἐκ φόβου τοὺς ἄλλους Ἕλληνας.

Ἡ ἐν Γρανικῷ ποταμῷ νίκη (334).

Γόρδιος δεσμός.

Ἀφίσας Ἀντίπατρον τὸν στρατηγόν του ἐν Μακεδονίᾳ πρὸς τήσπειν τῆς ἡσυχίας τῶν ἐν Εὐρώπῃ κτήσεών του, διέβη τὸν Ἑλλήσποντον, καὶ ἀπέβη ἐπὶ τὴν παραλίαν τῆς Ἀσίας μετὰ 30,000 πεζῶν στρατιωτῶν καὶ 4,500 ἵππῶν. Ὁ ἀγὼν ἤρχισεν ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ Γρανικοῦ ποταμοῦ, ὅπου 400,000 Πέρσαι, προσπαθοῦντες νὰ τὸν ἐυποδίσωσι, προσεβλήθησαν. Ὁ Ἀλέξανδρος ἐκεῖ ἐκινδύνευσε τὴν ζωὴν του, ἀλλ' εἰς τῶν στρατηγῶν του, ὁ Κλεῖτος, τὸν ἔσωσε, φονεύσας ἐχθρόν τινα, μέλλοντα νὰ τὸν κτυπήσῃ εἰς τὰ νῶτα.

Διευθύνθη μετὰ ταύτην τὴν νίκην κατὰ τὸ μῆκος τῶν δυτικῶν ἀκτῶν τῆς μικρᾶς Ἀσίας, διὰ νὰ ἐμποδίσῃ, κυριεύων τὰς παραθαλασσίους πόλεις, τὸν Δαρεῖον ἀπὸ τοῦ νὰ στοματολογῇ ἐν Ἑλλάδι ἢ ἀπὸ τοῦ νὰ διεγείρῃ ταραχάς· διότι παρατήρησε, διαβαίνων τὸν Γρανικόν, ὅτι τὰ μέγιστα προσκόμματα ἐγίνοντο εἰς αὐτὸν ὑπὸ τῶν ὑπηρετούντων εἰς τὰ τοῦ Δαρείου στρατόπεδα μισθωτῶν Ἑλλήνων. Ἐν διαστήματι δὲ ὀλίγων μηνῶν ἐκυρίευσεν ὅλην τὴν χερσόνησον (μικρὰν Ἀσίαν).

Εἰς τὸν ἐν Γορδίῳ, πόλει τῆς Φρυγίας, ναὸν ἀνέκειτο ἀρχαίου τινὸς ἐντοπίου βασιλέως ἡ ἀρμάμαξα, τῆς ὁποίας ὁ ζυγὸς ἦτο προσδεδεμένος εἰς τὸν ῥυμὸν διὰ τινος κόμβου,

ἐν ἐντέχνως περικεκομμένον, ὥστε παντελῶς δὲν ἔ-
πε τις τὰς ἄκρας του. Λόγος δὲ τις κυκλοφορῶν με-
τὰ τῶν βαρβάρων, ἔλεγεν, ὅτι εἰς τὸν λύσοντα τὸν δε-
δόνειναι προωρισμένον νὰ γείνη βασιλεὺς τῆς οἰκουμένης.
Ἀλέξανδρος λοιπὸν, μὴ δυνήθεις νὰ τὸν λύσῃ, τὸν ἔ-
βλεψε διὰ τῆς μαχαίρας καὶ ἰσχυρίσθη, ὅτι ἐξεπλήρωσε
τὸν διαδεδωμένον λόγον.

Ὁ Ἀλέξανδρος ἐμποδίσθη ἐν Κιλικίᾳ ὑπὸ τινος ἀσθε-
νοῦς, λίαν ἐπικινδύνου, καὶ οἱ περὶ αὐτὸν ἀπηλπίσθησαν
νὰ τῆς ζωῆς του οὐδεὶς δε τῶν ἄλλων ἰατρῶν ἐτόλμα
τὸν βοηθῆσαι, φοβούμενοι, μήπως ἀποτυχόντας δια-
βληθῶσι πρὸς τοὺς Μακεδόνας. Ἀκαρνὰν δὲ τις φίλος
του ἰατρὸς, ὀνομαζόμενος Φίλιππος, μόνος ἐτόλμησε νὰ
ἀποπειραθῇ ὅπως τὸν σώσῃ, προπαρασκευάσας δι' αὐτὸν
ἰατρικὸν, τὸ ὁποῖον δραστηρίως ἔμελλε νὰ ἐνεργήσῃ. Ὁ
Ἀλέξανδρος εἶχε λαβεῖ ἐπιστολὴν τοῦ στρατηγοῦ του
Ἡαρμενίωνος ἐκ τοῦ στρατοπέδου, εἰδοποιούσαν αὐτὸν νὰ
δυσπιστῇ εἰς τὸν ἰατρὸν τοῦτον, ὡς ἐξηγορασμένον δῆ-
θεν ὄντα ὑπὸ τῶν Περσῶν. Ὁ Δαρεῖος δὲ νεωστὶ εἶχεν
ὑποσχεθῇ, ὡς ἀντάλλαγμα τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως, χί-
λια τάλαντα καὶ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας εἰς τινὰ
τῶν στρατηγῶν αὐτοῦ. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως εἰς οὐδὲν
τούτων ἠθέλησε νὰ πιστεύσῃ· ὅθεν διὰ τῆς μιᾶς χειρὸς
ἐγχειρίσας εἰς τὸν Φίλιππον τὴν κατηγοροῦσαν αὐτὸν
ἐπιστολὴν, διὰ τῆς ἐτέρας ἔπιε τὸ ἰατρικόν, δεικνύων
οὕτω τὴν πρὸς τοὺς φίλους του καὶ τὴν ἀρετὴν πίσιν του.

Αἱ ἐν Ἰσοῦ καὶ Ἀρβήλιος νίκαι (333—331)

καὶ λοιπαὶ κατακτήσεις.

Ἐν τούτοις ὁ Δαρεῖος ἐπλησίαζε μετὰ μεγάλου στρα-
τοῦ 400,000 πεζῶν καὶ 100,000 ἵππέων. Ὁ Ἀλέξαν-
δρος σπεύσας τὸν ἐπρόφθασεν εἰς Ἰσοὺν, παρὰ τὴν εἴσο-
δον τῆς Συρίας, καὶ ἐκεῖ προσβάλων τὸν πολυάριθμον
αὐτοῦ στρατὸν, τὸν ἐνίκησε κατὰ κράτος. Κατεδίωξε δὲ

μέχρι νυκτός καὶ αὐτὸν τὸν μέγαν βασιλέα ἀδιακόπως
φεύγοντα, ἀλλὰ δὲν συνέλαβεν αὐτόν. Μετὰ ταῦτα ἐξ-
κολούθησε νὰ παραπορευῇ τὰ παράλια, διήλθε τὴν
Συρίαν, ἐκυρίευσε τὴν Τύρον μετὰ ἐπτάμηνον πολιορκίαν
μετ' αὐτὴν δὲ καὶ τὴν Γάζαν καὶ διὰ τοῦ Πηλουσίου
εἰσῆλθεν εἰς Αἴγυπτον. Ἐκεῖ ἔκτισε τὴν καὶ ἕως τῶρας
σωζομένην ὁμώνυμον αὐτῷ πόλιν, τὴν Ἀλεξανδρείαν
ἣτις τάχιστα ἔγεινεν ἡ πρωτίστη ἀποθήκη τοῦ ἐμπορίου
τοῦ κόσμου. Ἐκ τῆς Ἀλεξανδρείας μετέβη διὰ τῆς ἐρή-
μου εἰς τὸ περίσχημον μαντεῖον τοῦ Διὸς Ἀμμωνος, ἵνα ἐρ-
συμβουλευθῇ αὐτό· ἐκεῖ δὲ προσηγορεύθη ὑπὸ τοῦ ἱερέως
ὡς υἱὸς τοῦ Διὸς, ἔπειτα ἐπανῆλθον εἰς Αἴγυπτον.

Ὁ Ἀλέξανδρος εἶχε τότε κυριεύσει ὅλα τὰ παραθα-
λάσσια μέρη τῆς αὐτοκρατορίας τοῦ Δαρείου, ἅτινα ἀν-
τικρύζουσι τὴν Ἑλλάδα καὶ ἤρχισε, διαβάς τὸν Εὐφρά-
την ἤδη, τὴν καταδίωξιν τοῦ ἡγεμόνος τούτου. Ἐν ᾧ
δὲ προσήγγιζεν, οἱ Πέρσαι ἔντρομοι ἔφευγον ὀπισθεν τοῦ
Τίγριδος. Ὁ Ἀλέξανδρος ὅμως τοὺς ἠκολούθησε μετὰ
μεγάλῃς δραστηριότητος καὶ ταχύτητος, καὶ καταλαβὼν
τὸ στράτευμά των ἐν τῇ πεδιάδι τῶν Ἀρβηλων, τὸ κα-
τέστρεψεν ἄνευ πολλοῦ κόπου (331).

Ὁ Ἀλέξανδρος βέβαιος ἤδη ὅτι οὐδεὶς στρατὸς τοῦ
βασιλέως τῆς Περσίας ἠδύνατο ν' ἀντισταθῇ εἰς τοὺς Μα-
κεδόνας του, τὸν ἀφῆκε νὰ φεύγῃ καὶ κατέβη ὁ ἴδιος εἰς
τὴν πόλιν Βαβυλῶνα, ὅπου προσήνεγκε θυσίας εἰς τὸν
θεὸν Βῆλαν, οὗτινος τὸν ναὸν, κατεστραμμένον ὑπὸ τοῦ
Ξέρξου, ἀνωκοδόμησεν. Ἦτο δὲ τοῦτο ἱκανοποίησις, δο-
θεῖσα εἰς τοὺς Βαβυλωνίους καὶ τρόπος διὰ νὰ τοὺς εὐ-
χαριστήσῃ. Ὁ Ἀλέξανδρος ἔπραττε τὸ αὐτὸ πανταχοῦ,
ἐπισκεπτόμενος τοὺς ναοὺς καὶ τιμῶν τοὺς ἐν αὐτοῖς λα-
τρουμένους θεοὺς, διὰ νὰ ἐλκύσῃ εἰς ἑαυτὸν τὴν τῶν
λαῶν ἀγάπην. Μετὰ βραχεῖαν ἐν Βαβυλῶνι διαμονὴν ἐπο-
ρεύθη μετὰ σπουδῆς πρὸς κατάληψιν τῶν ἄλλων πρωτευου-
σῶν τοῦ Δαρείου, τῶν Σούσων, ὅπου εὗρεν ἄπειρα πλού-

πόλεως τῆς Περσепόλεως καὶ τῶν Πασαργαδῶν, πόλεως ἱε-
 ρῶν τῶν Περσῶν, ἐν ᾗ ἐγένετο ἡ στέψις τῶν βασιλέων.
 ὁ βασιλεὺς οὕτω γενόμενος τοῦ μεσημβρινοῦ μέρους τῆς αὐ-
 τοκρατορίας, ἀνέβη πάλιν τότε πρὸς τὸ βόρειον, διὰ τὰ
 ἰσχυρὰ ἐκ νέου τὰ ἔχνη τοῦ Δαρείου, καὶ ἔφθασεν οὕτως
 εἰς τὰ Ἐκβάτανα.

Θάνατος τοῦ Δαρείου (330).

Ὁ Δαρεῖος εἶχεν ἀναχωρήσει ἀπὸ ταύτης τῆς πόλεως
 πρὸ ὀκτὼ ἡμερῶν. Ὁ Ἀλέξανδρος τὸν κατεδίωξε μετὰ
 μεγάλης σπουδῆς, ἐν διαστήματι ἑνδεκα ἡμερῶν διατρέ-
 χας 3000 σταδίου, καὶ ὅμως δὲν ἠδυνήθη νὰ τὸν φθάσῃ,
 ὥστε πρὸς τὰς πύλας τῆς Κασπιανῆς δύο τοῦ βασιλέως
 ὑπηρέται ἦλθον ἀναγγέλλοντες, ὅτι ὁ Βῆστος, σατράπης
 τῆς Βακτριανῆς, συνομόσας μὲ ἄλλους στρατηγοὺς, εἶχεν
 ἀλυσσοδέσει τὸν βασιλέα τοῦ Δαρείου καὶ τὸν ἔσυρεν ὀπι-
 σθέν του. Οἱ Μακεδόνες τότε ἔσπευσαν εἰς καταδίωξίν
 του. Ὁ Βῆστος ὅμως καθ' ἣν στιγμήν ἔμελλον νὰ τὸν
 καταλάβωσιν, ἔσφαξε τὸν αἰχμάλωτόν του ὡς βραδύ-
 νοντα τὴν φυγὴν του, καὶ ἔφυγεν ἐγκαταλείψας τὸ πτώ-
 μα εἰς τὰς χεῖρας τοῦ Ἀλεξάνδρου, ὅστις καλύψας αὐτὸ
 μὲ τὴν ἑαυτοῦ χλαμύδα, διέταξε νὰ τὸ μεταφέρωσι καὶ
 τὸ θάψωσιν ἄξιοπρεπῶς εἰς τοὺς τάφους τῶν τῆς Περ-
 σίας βασιλέων. Ὁ Βῆστος κηρυχθεὶς ἤδη βασιλεὺς τῆς
 Περσίας, ἠδύνατο νὰ καταστήσῃ κέντρον ἀντιστάσεως ἐν
 τῇ Βακτριανῇ καὶ τῇ Σογδιανῇ, ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος δὲν
 ἔδωκε καιρὸν εἰς αὐτόν· συλλαβὼν δὲ αὐτὸν πέραν τοῦ
 Ὄρου, τὸν παρέδωκεν εἰς τὸν ἀδελφὸν τοῦ Δαρείου, ὅστις
 ἐδικήθη αὐτὸν σκληρότατα, βασανίσας αὐτὸν ἕως θά-
 νάτου (329).

*Στρατεῖαι πρὸς βορρᾶν τῆς αυτοκρατορίας
 (329 — 320).*

Ὁ Ἀλέξανδρος διέτριψε δύο ἔτη εἰς τὰς χώρας ταύ-

τας, ὑπὸ μαχίμων λαῶν κατοικουμένας, ὅπου ἔκτισε
 λεις διὰ νὰ ἐμποδίσῃ τοὺς Σκύθας ὀπισθεν τοῦ ποταμοῦ
 Ἰαξάρτου· κατέστειλεν ἐπαναστάσεις, πρὸ πάντων τῶν
 ἐπαναστασιν ἀνδρείου τινὸς σατράπου, τοῦ Ἐπιταυένο
 καὶ κατεστρεψε φρούρια, νομιζόμενα ἀπόρρητα. Εἰς τὴν
 λεγομένην Σογδιανὴν πέτραν, ἀπρόσιτον ἀκρόπολιν, ἐκ
 ρὼν ὁ Ἀλέξανδρος τὴν οἰκογένειαν Πέρσου τινὸς μεγιστάν
 νος, τοῦ Ὀξύартου, ἐνυμφεύθη τὴν ὡραίαν αὐτοῦ κόρη
 ῥωξίνην. Ἡ συγγένεια αὕτη ἐξησφάλισε τέλος τὴν ἡσ
 χίαν τῶν μερῶν τούτων.

Θάνατος τοῦ Κλεΐτου καὶ τοῦ Φιλώτα.

Μετὰ τοὺς δυσκόλους καὶ κινδυνώδεις ἐκείνους πολέ
 μους συνέβη καὶ ὁ θάνατος τοῦ Κλεΐτου (328). Εἰς συμ
 πόσιον, ὅπου ἀφθόνως ἔπιον οἶνον, οὐτιδανοὶ κάλκας ὑπέδ
 ρεξεθείαζον τὸν Ἀλέξανδρον τοσοῦτον, ὥστε τὸν προσέ
 κρινον τῶν κοινῶς ὑπολαμβανομένων ἡρώων, τοῦ Κάστορος
 καὶ τοῦ Πολυδεύκους, καὶ αὐτοῦ ἔτι τοῦ Ἡρακλέους.
 Ὁ Κλεΐτος τότε ἀγανακτήσας ἐφώναζεν, ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος
 δρος δὲν κατάρθωσε μόνος τὸ πᾶν, καὶ ὅτι μέγα μέρος
 τῆς δόξης του ὀφείλεται εἰς τοὺς Μακεδόνας· καὶ, ἐπειδὴ
 ἐξηυτέλιζον τὰς πράξεις τοῦ Φιλίππου, ὑπεριψώνοντ'
 τὰ κατορθώματα τοῦ υἱοῦ του, ὁ γηραιὸς στρατηγὸς τὸ
 παρεκβᾶς τῶν δόξων τοῦ λόγου, ἤρχισεν ἐπαινῶν τὸν παῖδα
 τέρα, νὰ σατυρίζῃ τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἐκτείνων τὸν βρατὴ
 χίονα πρὸς τοῦτον, «ἄνευ τῆς βοηθείας τοῦ βοαχίονος
 τούτου, εἶπε, σὺ ἀπώλλυσο εὐθὺς ἀπὸ τοῦ Γρανικοῦ». (Ὁ
 βασιλεὺς οἰνοπαρὴς καὶ πνέων ὀργήν, ἀρπάσας λόγχην πο
 ἀπὸ τινος τῶν φυλάκων του, διεπέρασε τὸν σωτήρα του με
 τὸν φίλον του· ἀνανήψας ὁμῶς εὐθὺς μετενόησε, καὶ σρέ
 ψας κατὰ τοῦ στήθους τὴν αἰχμὴν τῆς λόγχης, ἐμελλε
 νὰ λογχίσῃ ἑαυτὸν, ἂν μὴ τὸν ἀναχαίτιζον. Ἐπὶ τρεῖς ὑπ
 ἡμέρας διέμεινεν ἐν τῇ σκηνῇ του ὀλολύζων, κρᾶζων τὰ πο

λεῖτον, καταρώμενος ἑαυτὸν καὶ ἀποποιοῦμενος πᾶσαν κριφὴν.

Ἡ ἄλλη τραγικὴ πρᾶξις συνέβη καιρὸν τινα μετὰ ταῦτα, ὁ φόνος τοῦ φιλοσόφου Καλλισθένους, κατηγορηθέντος ἐπὶ συνωμοσίᾳ κατὰ τῆς ζωῆς τοῦ βασιλέως. Πρὸ αὐτῶν δὲ ὁ Φιλώτας ἀπωλέσθη τῷ ἔτει 329, λιθοβοληθεὶς ὑφ' ὀλοκλήρου τοῦ στρατοῦ δι' ἄλλην τινὰ συνωμοσίαν. Ἐδολοφονήθη δ' ἔτι κατὰ προσταγὴν τοῦ Ἀλέξανδρου καὶ ὁ πατήρ τοῦ Φιλώτα ἐβδομηκοντούτης στρατῶν Παρμενίων, πρὶν προφθάσῃ νὰ μάθῃ τὸν φόνον τοῦ πατρὸς τοῦ τούτου. Αἱ πράξεις αὗται εἶναι κηλίδες δυσάρεστοι ἐπὶ τῆς μνήμης τοῦ μεγάλου τούτου ἀνδρός.

Αἱ κατὰ τῶν Ἰνδῶν ἐκστρατεῖαι (327—325).

Ἀπὸ τῆς Βακτριανῆς ὁ Ἀλέξανδρος διευθύνθη πρὸς τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν, ἐπὶ τῶν ὄχθων τοῦ ὁποίου δύο βασιλεῖς ἐδυνάστευον, ὁ Ταξίλης, ὅστις ἦλθεν ἔμπροσθεν τοῦ κατακτητοῦ προσφέρον αὐτῷ τὴν ὑποταγὴν του, καὶ ὁ Πῶρος, ὅστις τὸν περιέμενεν ὑπερηφάνως μεθ' ὄλων τῶν δυνάμεων του πέραν τοῦ ποταμοῦ. Οἱ Μακεδόνες ἐκοψαν ὀλοκλήρην δάσος καὶ κατεσκευάσαν στόλον, ἐνίκησαν δὲ τὸν Ἰνδὸν ἡγεμόνα πλησίον τοῦ Ὑδάσπου. Ἀλλ' ὁ Ἀλέξανδρος οὐ μόνον ἀφῆκεν αὐτὸν ν' ἄρχῃ εἰς τὸ βασίλειόν του ὡς σατράπης, ἀλλὰ καὶ ἄλλην χώραν ἔδωκεν εἰς αὐτὸν, καὶ τὸν ἐπεφόρτισε νὰ ἐπαγρυπνῇ περὶ τῆς ὑπακοῆς ὅλης ταύτης τῆς χώρας, θέλων ὁ ἴδιος νὰ προχωρήσῃ μακρότερα, διὰ νὰ διαβῇ τὸν Ὑδάσπην, καὶ νὰ κατακυριεύσῃ τὰς Ἰνδίας· ὁ στρατὸς του ὅμως ἀπεποιήθη νὰ προσῇ περαιτέρω. Ἀνήγειρε δὲ τότε δώδεκα μεγίστους βωμοὺς, πέριξ τῶν ὁποίων ἐτέλεσεν ἀγῶνας, ἔπειτα κατέβη τὸν Ὑδάσπην μέχρι τοῦ παρὰ τὸν Ἰνδὸν ποταμὸν στομίου του, καὶ τὸν Ἰνδὸν μέχρι τοῦ ὠκεανοῦ, ὑποτάσσων ὅλους τοὺς παραποταμίους λαοὺς, κτίζων πόλεις, ναυπηγεῖα καὶ λιμένας.

(ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑ).

Κατὰ ταύτην τὴν πορείαν καὶ τὴν πολιορκίαν φρουρί-
τινός τῶν Μαλλῶν, τὸ ὀρμητικόν του θάρρος ὀλίγον ἔλα-
ψε νὰ τοῦ ἀφαιρέσῃ τὴν ζωὴν του. Πρῶτος κατώρθω-
ν' ἀναβῆ τὰ τεῖχη· τρεῖς δὲ τῶν ἀξιωματικῶν του τὸ
ἠκολούθησαν· ἀλλ' αἱ κλίμακες συνετρίβησαν καὶ ὁ Ἀλέ-
ξανδρος, ἐκτεθειμένος ἐπὶ τῆς κορυφῆς τοῦ προτειχίσμ-
τος εἰς ὅλα τὰ βέλη μόνος, ἐρρίφθη εἰς τὸ ἐσωτερικόν
τοῦ φρουρίου. Ἐπηρεισθεὶς εἰς τὸ τεῖχος καὶ πορφυλακ-
τόμενος ὑπὸ τινος κορμοῦ δένδρου, ἐκράτησε τοὺς ἐχθροὺς
μακρὰν, ἐφόνευσε τοὺς μᾶλλον θρασεῖς, οἵτινες τὸν ἐπλη-
σίασαν, ἀλλ' ἔπεσε τέλος προσδληθεὶς ὑπὸ βέλους. Εὖ
τυχῶς οἱ τρεῖς ὁπαδοὶ του συνηνώθησαν μετ' αὐτοῦ, καὶ
ἐκάλυψαν τὸ σῶμά του μετὰ τὰς ἀσπίδας των. Ἡ ἀντί-
στασις αὕτη ἔδωκεν καιρὸν εἰς τοὺς στρατιώτας νὰ ὑπερ-
πηδήσωσι τὰ τεῖχη καὶ νὰ τρέξωσι σωρηδὸν τότε. Ὁ
Ἀλέξανδρος μετεφέρθη λειποθυμημένος εἰς τὴν σκηνήν
του καὶ ἐπὶ τινα καιρὸν δὲν εἶχον ἐλπίδας περὶ τῆς
ζωῆς του.

Διερευνήσας πεφροντισμένως τὰς ἐκβολὰς τοῦ Ἰνδοῦ
Ἀλέξανδρος, ἐπέστρεψεν εἰς τὰ Σούσα αὐτὸς μὲν μετὰ
τοῦ στρατοῦ διὰ τῶν ἐρήμων τῆς Γεδρωσίας καὶ τῆς
Καραμανίας, ὅπου οὐδεὶς στρατὸς εἶχεν εἰσέτι εἰσδύσει·
ὁ δὲ ναύαρχός του Νέαρχος μετὰ τοῦ ἐπικουροῦ μέρους
παραπλέων τὴν παραλίαν μέχρι τῶν ἐκβολῶν τοῦ Τίγρι-
δος καὶ Εὐφράτου. Τοῦ δ' ἐφεξῆς ἔτος ὁ Ἀλέξανδρος εἰς-
ἦλθεν εἰς Βαβυλῶνα.

*Ἐκτασις τῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου αὐτοκρατορίας
καὶ ὁ θάνατός του.*

Ἡ αὐτοκρατορία τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου ἦτο ἡ εὐ-
ρυτάτη πασῶν, ὅσας ὁ ἀρχαῖος κόσμος εἶδεν· ὠρίζε-
το πρὸ ἄσπετον ὑπὸ τοῦ ποταμοῦ Ἰστροῦ, τοῦ Εὐξείνου πόν-
του τοῦ ὅρου Καυκάσου καὶ τῆς Κασπίας θαλάσσης, πρὸ

ἀνχτολάς, ὑπὸ τῶν Ἡρωδῶν δούρων, καὶ τῶν ποταμῶν Ἰφράσιος καὶ Ἰνδοῦ πρὸς νότον ὑπὸ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοῦ περσικοῦ κόλπου, τῶν ἐρήμων τῆς Ἀραβίας καὶ τῶν καταρρακτῶν τῆς Συήνης, πρὸς δυσμὰς δὲ ὑπὸ τῆς Μεσογείου θαλάσσης καὶ τοῦ Ἀδριατικοῦ κόλπου.

Ἀφ' οὗ ὁ Ἀλεξάνδρος ἐθεμελίωσε τὴν ἐκτεταμένην ταύτην ἐπικράτειαν διὰ τῶν πλῶν, ἔπρεπε νὰ τὴν καταστήσῃ διαρκῇ διὰ τῆς ἔμφορον διοικήσεώς του· ὅθεν, ἵνα ἀποκτήσῃ τὴν ἀγάπην τῶν ἡττωμένων, ἐθυσίαζεν εἰς τοὺς θεοὺς των, ἐσέβετο τὰ ἔθιμά των, παρέδιδε γενικῶς εἰς χεῖρας τῶν αὐτοχθόνων τὴν πολιτικὴν διοίκησιν τοῦ τόπου, προσελάμβανεν ἐξ αὐτῶν εἰς τοὺς στρατοὺς του καὶ ἡγωνίζετο παντοιοτρόπως νὰ ἐνώσῃ τοὺς δύο λαοὺς διὰ γαμηλίων δεσμῶν, ὥς καὶ ὁ ἴδιος ἔδωκε τὸ παράδειγμα. Ἐκτὸς τούτου, ἵνα μονιμοποιηθῇ καὶ ὠφεληθῇ πλειότερον ἐκ τῆς ἰσχύος τοῦ ἐμπορίου, ἐδημιούργησε μεταξὺ τῆς Ἀνατολῆς καὶ τῆς Δύσεως, μεταξὺ τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Περσίας, κοινὰ συμφέροντα. Ἐνεκα τούτου ἔκτισε τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τοσαύτας ἄλλας πόλεις, αἵτινες εἰσέτι ὑφίστανται διὰ τὸ προσφυὲς τῆς θέσεως αὐτῶν· ἐβάθυνεν ἐν Βαβυλῶνι λιμένα ἱκανὸν νὰ χωρήσῃ 1,000 πλοῖα. Παραδοθεὶς δὲ ἀκαθέκτως εἰς τὰ συμπόσια καὶ τὰς μακρὰς εὐωχίας, κατελήφθη ὑπὸ πυρετοῦ, καὶ τὴν ἐνδεκάτην ἡμέραν ἐξέπνευσεν ἐν Βαβυλῶνι ἄγων τὸ τριακοστὸν καὶ τρίτον ἔτος τῆς ἡλικίας του (323 π. Χ.).

§ 24. Διαμελισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους.

Οἱ Σπαρτιάται οὐδέποτε ἠθέλησαν ν' ἀναγνωρίσωσι τὴν ἀξίωσιν τοῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ νὰ ἄρχῃ τῆς Ἑλλάδος, οὐδ' ἔδωκαν εἰς αὐτὸν, ὥς αἱ ἄλλαι τῆς Ἑλλάδος πόλεις, στρατιώτας διὰ τὴν εἰς Ἀσίαν ἐκστρατείαν. Ἀλλὰ μάλιστα μαθόντες, ὅτι διέβη πέραν τοῦ Ἑλλησπόντου, συνέστησαν συμμαχίαν κατ' αὐτοῦ, ἱκανὸν λαβόντες, ὥς

λέγεται, πρὸς τοῦτο χρυσὸν ἐκ Περσίας. Καί τινες μὲν τῶν πόλεων συνετάχθησαν μετὰ τῆς Σπάρτης, ἄλλαι δὲ ἐκ φόβου ὑπεστήριζον τὰ μακεδονικὰ συμφέροντα. Αἱ Ἀθηναὶ ἔμενον οὐδέτεραι, ὁ δὲ ῥήτωρ αὐτῶν Δημοσθένης συκοφαντήθεις ὅτι ἐδωροδοκῆθη ὑπὸ τοῦ Ἀρπάλου, θησαυροφύλακος τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ πιστευθείσης τῆς συκοφαντίας, κατεδικάσθη εἰς ζημίαν πεντήκοντα ταλάντων· μὴ δυνηθεὶς δὲ νὰ τὰ πληρώσῃ ἔφυγεν εἰς Αἴγιναν.

Ὁ Ἀρπαλος οὗτος φοβήθεις τὴν ὀργὴν τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔνεκα καταχρήσεων, πραχθεισῶν εἰς Ἐκβάτανα, ὅπου εἶχεν ἀφῆσει αὐτὸν ἐπιμελητὴν τοῦ θησαυροῦ, κατέφυγεν εἰς Ἀθήνας, φέρων πλῆθος χρημάτων.

Ὅτε ἐγνωρίσθη ὁ θάνατος τοῦ Ἀλεξάνδρου, ἔγειναν ἐτοιμασίαι πρὸς ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος, ταχθέντων εἰς τὸν στρατὸν πάντων τῶν νεωτέρων τῶν 40 ἐτῶν, καὶ στόλου ἐξοπλισθέντος. Ἀπόστολοι δὲ ἀπεστάλησαν εἰς τὰς κυριωτέρας τῆς Ἑλλάδος πόλεις καλοῦντες αὐτὰς εἰς ἀπελευθέρωσιν τῆς ὑπὸ τὴν ἡγεμονίαν τῶν Ἀθηναίων. Τοῦτο μαθὼν ὁ δῆμος ἀνεκάλεσεν ἐκ τῆς ἐξορίας τὸν Δημοσθένη, ἀποστείλας πλοῖον εἰς Αἴγιναν νὰ τὸν παραλάβῃ· ἐλθόντα δὲ εἰς Ἀθήνας, ὑπεδέχθησαν αὐτὸν ἐν θριάμβῳ.

Ἐν τούτοις πολλὴ ἔγεινε σύγχυσις ἐν Ἀσίᾳ περὶ τῆς διαδοχῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἡ γυνὴ αὐτοῦ Ῥωξάνη ἔτεκε μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλεξάνδρου υἱόν, ὅστις ὠνομάσθη Ἀλέξανδρος, ὑπῆρχε δὲ καὶ εἰς ἑτεροθαλῆς τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀδελφός, ὀνόματι Ἀρριδαῖος, ὅστις ὅμως ἦτο εὐήθης. Ὅθεν διεγερθείσης φιλονικίας μεταξὺ τῶν στρατηγῶν, ἂν ἔπρεπε νὰ φυλαχθῇ ὁ θρόνος διὰ τὸ νῆπιον τῆς Ῥωξάνης, ἢ νὰ δοθῇ εἰς τὸν Ἀρριδαῖον, ἀπεφασίσθη νὰ δοθῇ εἰς τοῦτον, καὶ οὕτως ἀνηγορεύθη βασιλεὺς μετονομασθεὶς Φίλιππος, συμμετασχόντος τῆς βασιλείας κατ' ὄνομα μόνον καὶ τοῦ ἐκ τῆς Ῥωξάνης υἱοῦ τοῦ Ἀλεξάνδρου. Ἐπειδὴ δὲ ἦτο ἀνίκανος νὰ κυβερνᾷ ὁ Ἀρρι-

δαίτης, ἔγεινε κηδεμὼν (ἐπιμελητής) αὐτοῦ εἰς τὰς ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ χώρας Περδίκκας ὁ μέγιστος τῶν Μακεδόνων στρατηγῶν, εἰς τὸν ὁποῖον ὁ Ἀλέξανδρος ἀποθνήσκων ἔδωκε τὸν δακτύλιόν του. Ὁ Ἀντίπατρος ἐξηκολούθει τὴν ἡγεμονικὴν ἀσκῶν ἐξουσίαν ἐν Μακεδονίᾳ, καὶ ὁ Πτολεμαῖος διωρίσθη νὰ διοικῇ τὴν Αἴγυπτον. Ἀλλ' αἱ διατάξεις αὗται πολλὴν ἐπέφεραν σύγχυσιν, διότι ἕκαστος μὲν τῶν εἰρημένων ἀντιβασιλέων ἀπέβλεπεν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῆς ὅλης αὐτοκρατορίας, ἄλλοι δὲ ἐπεθύμουν νὰ λάβωσι διοικήσεις ἐπαρχιῶν ἐπὶ σκοπῷ νὰ μετατρέψωσιν αὐτὰς εἰς βασιλεία ἑαυτῶν. Εἰς ἐπιτυχίαν τῶν ἐπιθυμιῶν των καὶ οἱ μὲν καὶ οἱ δὲ ἔπραττον δολοφονίας καὶ φόνους, ὥστε ὀλίγοι τῶν κατὰ τούτους τοὺς χρόνους ἐπισήμων ἀνδρῶν ἀπέθαναν φυσικὸν θάνατον. Ἐκ τούτου δὲ σύγχυσις καὶ ἀναρχία ἐπεκράτει πανταχοῦ τῆς μακεδονικῆς αὐτοκρατορίας.

Ὁ Περδίκκας καταστάς ἀπηνῆς τύραννος, κατέστρεψε πάντας τοὺς ἐν ταῖς διαφόροις πόλεσι τῆς Ἀσίας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου συνοικισθέντας ἀποίκους, ἀπομάχους ὄντας τοὺς πλείστους, διότι, ἐπιθυμήσαντες νὰ ἀπέλθωσιν εἰς Ἑλλάδα καὶ ἐμποδισθέντες, ἐπανεστάτησαν. Διὰ τοιούτων πράξεων ἤλπιζεν ὁ Περδίκκας νὰ καταλάβῃ ποτὲ τὸν μακεδονικὸν θρόνον.

Λαμιακὸς πόλεμος. Θάνατος Δημοσθένους.

Ὁ Ἀντίπατρος ἐν τούτοις, ὁ τῆς Μακεδονίας διοικητής, διετέλει πολεμῶν πρὸς τοὺς Ἕλληνας. Πολλαὶ δὲ πόλεις, ἐνωθεῖσαι μετὰ τῶν Ἀθηναίων, συνήχθησαν εἰς Θερμοπύλας ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Ἀθηναῖον Λεωσθένην. Γενομένης ἐνταῦθα μάχης ἐνίκησαν οἱ σύμμαχοι, καὶ ὁ Ἀντίπατρος, καταφυγὼν εἰς Λαμίαν, ἐπολιορκήθη στενῶς· ἀλλ' ἔλθούσης εἰς αὐτὸν ὑπὸ στρατηγὸν τὸν Λεωνάταν ἐπικουρίας ἐξ Ἀσίας, τὴν ὁποίαν δὲν ᾔδυνήθη

ν' ἀποκρούσῃ ὁ διαδεχθεὶς τὸν πεσόντα εἰς τὴν πολιορκίαν ταύτην Λεωσθένης, ἡττήθησαν οἱ Ἕλληνες ἐν Κρανῶνι (322), καὶ ὁ τῶν Ἀθηναίων στόλος κατετροπώθη ὑπὸ τοῦ μακεδονικοῦ· τούτου ἕνεκεν οἱ σύμμαχοι ἠναγκάσθησαν νὰ συνθηκολογήσωσι κατὰ μέρος ἕκαστος πρὸς τὸν Ἀντίπατρον. Καὶ αὐτοὶ οἱ κατ' ἀρχὰς ἀναβαλόντες τὴν συνθήκην Ἀθηναῖοι ὑπεχρεώθησαν ἐπὶ τέλους νὰ δεχθῶσι τοὺς ὑπὸ τοῦ Ἀντιπάτρου ἐπιβληθέντας ὅρους τῆς εἰρήνης, καὶ νὰ δεχθῶσι σταθμὸν μακεδονικῆς φρουρᾶς ἐν Μουνυχίᾳ. Ἀπήτησε δὲ ὁ Ἀντίπατρος καὶ τὴν εἰς χεῖρας αὐτοῦ παράδοσιν τῶν ἀντιπολιτευθέντων πρὸς αὐτὸν πολιτικῶν, ἐν οἷς καὶ τοῦ Δημοσθένους, ἀλλ' οὗτοι εἶχον ἤδη φύγει ἐκ τῆς πόλεως. Ὁ Δημοσθένης κατέφυγεν εἰς τὸν ἐν Καλαυρίᾳ ναὸν τοῦ Ποσειδῶνος· ὅτε δὲ ἦλθον ἐκεῖ οἱ ἀπεσταλμένοι τοῦ Ἀντιπάτρου νὰ τὸν συλλάβωσι, μασσήσας φάρμακον ἐτελεύτησεν, ἵνα μὴ πέσῃ ζῶν εἰς τὰς χεῖράς του (322 π. X.).

§ 25. Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.

Μαθὼν δὲ ὁ Ἀντίπατρος τὰς ἐπὶ τοῦ μακεδονικοῦ θρόνου ἀξιώσεις τοῦ Περδίκκα, καὶ συνενωθείς μετὰ τοῦ Πτολεμαίου, ἐκήρυξε πόλεμον κατ' αὐτοῦ. Ὁ Περδίκκας, κατευθυνθεὶς εἰς Αἴγυπτον μετὰ ἰσχυροτάτου στρατοῦ, καὶ ἔχων μαζῇ τοὺς τὸν Ἀρριδαῖον καὶ τὴν Ῥωξάνην μετὰ τοῦ υἱοῦ τῆς Ἀλεξάνδρου, ἐδολοφονήθη ἐν τῇ σκηνῇ αὐτοῦ ὑπὸ τινος τῶν ἀξιωματικῶν του. Ἡδὴ δὲ ἡ ἀντιβασιλεία περιῆλθεν εἰς τὸν Ἀντίπατρον, ὅστις ἀποθανὼν τὸ ἐπὶ τὸν ἔτος ἀφῆκε διάδοχόν του τὸν Πολυσπέρχοντα, ἀρχαῖον τοῦ Ἀλεξάνδρου στρατηγόν. Ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ Ἀντιπάτρου Κάσσανδρος ἀντέστη εἰς αὐτὸν ἰσχυριζόμενος, ὅτι αὐτὸς εἶναι δίκαιον νὰ διαδεχθῇ τὸν πατέρα του. Ἐκ τούτου ἡγήσθη πόλεμος μετὰξὺ αὐτῶν, καθ' ὃν ὑπερίσχυεν ὁ Κάσσανδρος, συμμαχήσας μετὰ τοῦ Ἀντιγόνου.

Μετὰ τὴν ἐκπολιόρκησιν τῆς Πύδνας ἐν Μακεδονίᾳ ἐφόνευσεν ὁ Κάσσανδρος τὴν ἐν αὐτῇ τῇ πόλει διαμένουσαν Ὀλυμπιάδα, μητέρα τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου (316), καταδικασθεῖσαν ὑπὸ τοῦ δικαστηρίου τῶν Μακεδόνων, διότι εἶχεν ἀποκτείνει τὴν γυναῖκα τοῦ Ἀρριδαίου Εὐρυδίκην, σύμμαχον οὖσαν τοῦ Κάσσάνδρου, καὶ τὸν Ἀρριδαῖον αὐτὸν βασιλέα τῶν Μακεδόνων.

Εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἐποφθαλμιῶν ὁ Κάσσανδρος, ἐφυλάκισεν ἐν Ἀμφιπόλει τὴν Ῥωξάνην καὶ τὸν υἱὸν τῆς Ἀλέξανδρον, τοὺς ὁποίους ὕστερον ἔστειλε καὶ ἐφόνευσαν (311), εἶτα δὲ, διὰ νὰ συνδεθῇ μετὰ τοῦ ἀρχαίου βασιλικοῦ οἴκου τῆς Μακεδονίας καὶ εὐκολύνῃ τὴν κατοχὴν τοῦ θρόνου, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα τὴν ἑτεροθαλῆ ἀδελφὴν τοῦ Μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θεσσαλονίκην, εἰς τιμὴν τῆς ὁποίας ἔκτισε τὴν φέρουσαν τὸ ὄνομα αὐτῆς ἔτι πόλιν ἐν τῷ Θεομαίικῳ κόλπῳ. Οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἤρχισε ν' ἀνακτίζῃ τῇ συνδρομῇ τῶν Ἀθηναίων, τὰς ἐκ πολλοῦ ἤδη κατεστραμμένας ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου Θίβας.

Ἐν δὲ τῇ Ἀσίᾳ ὁ Ἀντίγονος, νικήσας (316) τὸν ἄλλον στρατηγὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου Εὐμένην καὶ γενόμενος ἰσχυρότατος, ἐφαίνετο καὶ αὐτὸς ἐποφθαλμιῶν εἰς τὸν τοῦ Ἀλεξάνδρου θρόνον· ἀλλὰ τότε συνεμάχησαν κατ' αὐτοῦ ὁ Πτολεμαῖος, ὁ Κάσσανδρος, ὁ Λυσίμαχος καὶ ὁ Σελευκος (314). Ἐπὶ πολὺν χρόνον ὁ Ἀντίγονος καὶ ὁ ἄξιος υἱὸς αὐτοῦ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς διεξῆγον εὐτυχῶς τὸν πόλεμον, καταναυμαχήσαντος τοῦ Δημητρίου τὸν Πτολεμαῖον, καὶ ὠνόμασαν ἑαυτοὺς βασιλεῖς. Ἀλλὰ κατὰ μίμησιν αὐτῶν ὠνομάσθησαν βασιλεῖς καὶ οἱ ἀντίπαλοί των, καὶ οὕτω τὸ κράτος τοῦ Ἀλεξάνδρου ἔπαυσε πλέον νὰ θεωρῇται ὡς ἓν. Ὁ δὲ Ἀντίγονος ματαίως ἠθέλησε νὰ συνενώσῃ αὐτὸ ὑπὸ μίαν ἀρχήν, διότι ἡ ἀπόπειρα αὐτοῦ νὰ προσβάλλῃ τὴν Αἴγυπτον ἀπέτυχε, καθὼς καὶ ἡ τοῦ Δημητρίου νὰ ἐκπολιορκήσῃ τὴν Ῥόδον.

Τέλος δ' ἔπεσεν ὁ γέρων Ἀντίγονος ἐν Ἰψῷ τῆς Φρυγίας μαχόμενος κατὰ τοῦ Λυσιμάχου καὶ Σελεύκου (304) καὶ οἱ νικηταὶ σύμμαχοι διεμοιράσθησαν τὰς χώρας του. Τοιοῦτοτρόπως ἐπὶ τῶν ἐρειπίων τοῦ κράτους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡγέρθησαν 4 βασιλείαι, ἡ Μακεδονία μετὰ τῆς Ἑλλάδος ὑπὸ τὸν Κάσσανδρον, ἡ Συρία ὑπὸ τὸν Σέλευκον, ἡ Αἴγυπτος ὑπὸ τὸν Πτολεμαῖον καὶ ἡ Θράκη ὑπὸ τὸν Λυσιμάχον.

Ὁ δὲ Δημήτριος ὁ Πολιορκητὴς μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην κατέφυγεν εἰς τὴν Ἑλλάδα, ὅπου τὸν ὑπεδέχθησαν ψυχρῶς καὶ αὐτοὶ οἱ θεοποιήσαντες αὐτὸν καὶ τὸν πατέρα του πρότερον Ἀθηναῖοι. Ἀποθανόντος δὲ τοῦ Κασσάνδρου (297 π. Χ.), ὠφελήθη ἐκ τῶν διχονοιῶν τῶν υἱῶν αὐτοῦ καὶ προσκληθεὶς μετὰ τοῦ Πύρρου εἰς βοήθειαν τοῦ ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, κατώρθωσε νὰ καταλάβῃ τὸν θρόνον τῆς Μακεδονίας, ὅπου ἐβασίλευσεν ἑπτὰ ἔτη μέχρι τοῦ 278, ὅτε διὰ τὸ βίαιον τοῦ χαρακτῆρός του καὶ τὴν ἐπιβολὴν βαρέων φόρων ἐδιώχθη καὶ ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀσίαν, ὅπου συλληφθεὶς ὑπὸ τοῦ Σελεύκου, περιορίσθη εἰς τὰ ἐνδότερα τῆς Συρίας καὶ ἐκεῖ ἀπέθανε.

Ὁ δὲ Πύρρος, καταλαβὼν τὴν Μακεδονίαν, ἐδιώχθη ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου καὶ ἔμεινε εἰς Ἡπειρον, ἡσύχως βασιλεύων. Τῷ δὲ 280 π. Χ. προσεκλήθη εἰς Τάραντα τῆς Ἰταλίας, ἵνα βοηθήσῃ τοὺς κατοίκους, ἀποίκους Ἑλλήνας ὄντας καὶ πολεμουμένους ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων.

§ 26. Φωκίων.

Ὁ μέγας οὗτος πολίτης τῶν Ἀθηνῶν ἦτο τιμιώτατος καὶ ὀλιγαρχέστατος. Τῷ ἔτυχον πολλαὶ εὐκαιρίαι ν' ἀποκτήσῃ πλοῦτον, ἀλλ' ὅμως ἔμεινε πτωχὸς διὰ βίου. Ὁ Φίλιππος καὶ ὁ Ἀλέξανδρος προσεπάθησαν μυστικῶς τῷ τρόπῳ νὰ τὸν προσκλήσωσι διὰ δώρων, ἀλλ' ἀπέρριψε ταῦτα. Ὅτε δὲ τὸν ἐβίαζον οἱ δωροφόροι νὰ τὰ δεχθῇ ἂν ὄχι διὰ τὸν ἑαυτὸν του, τοῦλάχιστον διὰ τὰ τέκνα του,

ἢ θὰ πράξωσιν ὡς ἐγὼ, ἀπεκρίθη, τὰ τέκνα μου, Ἐάν μοι ὁμοιάζωσι, δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην χρημάτων· εἰδὲ μὴ, δὲν ἐπιθυμῶ νὰ τὰ βοηθήσω εἰς τὰς ἀκολασίας των». Ὡς στρατηγὸς ἦτο πολὺ ἐπιτήδειος, καὶ οἱ Ἀθηναῖοι τῷ ἀνέθεσαν τεσσαράκοντα πέντε φορὰς τὴν διοίκησιν τῶν στρατευμάτων των.

Ὡς ῥήτωρ εἶχε μεγάλην ἰσχὺν τὴν ἀρετὴν του, ἤναντιοῦτο δὲ εἰς τὰ μέτρα τοῦ Δημοσθένους, ἐπιθυμῶν εἰρήνην μὲ τὸν Φίλιππον, οὐχὶ ὅμως διαφθαρεῖς ὑπ' αὐτοῦ, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἰδίαν του πεποίθησιν. Ἐδίωξε πολέμων τοὺς Μακεδόνας ἐξ Εὐβοίας καὶ ἄλλοτε ἐνίκησεν αὐτοὺς ἐν Θράκῃ, σώσας ἀπὸ τῶν χειρῶν αὐτῶν τὸ Βυζάντιον. Τῷ 319 ὁ ἀντιβασιλεὺς Πολυσπέρχων, ἐχθρὸς τοῦ Φωκίωνος, καθὺ φίλου τοῦ Κασσάνδρου τοῦ ἀνταγωνιστοῦ του, ἐζήτησε παρὰ τῶν Ἀθηναίων καὶ τὸν κατεδίκασαν εἰς θάνατον ὀγδοήκοντα καὶ πέντε ἐτῶν ὄντα, καὶ μετ' αὐτοῦ καὶ ἄλλους ὁμόφρονάς του τὸ 317 π. Χ. Ἐπεὶ δὲ ἐν τῇ φυλακῇ τὸ κώνειον ἀταράχως (317) καὶ κατὰ ψήφισμα τοῦ δήμου μετεφέρθη ὁ νεκρὸς του ἐκτὸς τῶν ὀρίων τῆς Ἀττικῆς. Ἐκτιμήσαντες ὕστερον οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἀξίαν τοῦ ἀνδρὸς καὶ, κατὰ τὴν συνήθειάν των, μετανοήσαντες διὰ τὴν γενομένην ἀδικίαν, ἀνεκόμισαν ἐκ Μεγαρίδος, ὅπου εἶχε κηδευθῇ, τὰ ὀστέα του εἰς Ἀθήνας, καὶ πρὸς τιμὴν αὐτοῦ ἀνήγειρεν ὁ δῆμος χαλκοῦν ἀνδριάντα, καὶ κατεδίκασεν εἰς θάνατον τὸν κατήγορόν του.

§ 27. Γαλάται ἐν Ἑλλάδι.

(280 καὶ 279 π. Χ.)

Βασιλεύοντος ἐν Μακεδονίᾳ τοῦ τὸν Σέλευκον δολοφονήσαντος Πτολεμαίου τοῦ Κεραννοῦ, πολυάριθμον στῆφος Κελτῶν ἢ Γαλατῶν, κατελθὼν ἐκ τῆς Παννονίας, ὅπου οἱ βάρβαροι οὗτοι εἶχον 300 ἥδη ἔτη πρότερον ἐγκατασταθῇ, ἐνεφανίσθη εἰς τὴν Μακεδονίαν· νικήσαντες δὲ τοὺς στρατοὺς τῆς καὶ λεηλατήσαντες αὐτήν, φονεύ-

σαντες δὲ καὶ Πτολεμαῖον τὸν Κεραιυνόν, ἀπῆλθον· τὸ ἐπιόν δ' ἔτος ἐπανῆλθον ὑπὸ τὸν ἡγήτορα αὐτῶν Βρέννον. Ἦσαν, καθ' ἃ κοινῶς λέγεται, 150,000 πεζῶν καὶ 20,000 ἵππέων, ὧν ἕκαστος εἶχε δύο οἰκέτας ἐφίππους. Οἱ Ἕλληνες ἀπεφάσισαν νὰ τοὺς ἀναχατίσωσιν εἰς Θερμοπύλας. Ἡ στερεὰ Ἑλλάς συνεμάχησεν, ἀναθέσασα τὴν ἡγεμονίαν εἰς τοὺς Ἀθηναίους, οἵτινες ἔδωκαν 1000 δολύχους καὶ 600 ἵππεῖς, ἔπεμφαν δὲ καὶ ὅλα τὰ πλοῖά των νὰ δεθῶσιν ἀπὸ τὴν πρύμνην καὶ προῶραν εἰς τὸν Μελιακὸν κόλπον, ὁπόθεν οἱ ἐπιβάται στρατιῶται ἡδύναντο κατὰ τὴν διάρκειαν τῆς συμπλοκῆς νὰ προσβάλωσι τοὺς βαρβάρους. Ἡ διοίκησις τοῦ τῆς ξηρᾶς στρατοῦ ἀνετέθη εἰς τὸν Ἀθηναῖον Κάλλιπον.

Δραστηρίως ἀποκρουσθέντες ἀπὸ τῆς τῶν Θερμοπυλῶν διόδου οἱ Γαλάται ἀνεκάλυψαν τὸ μονοπάτιον, δι' οὗ εἰσῆλθεν εἰς τὴν Ἑλλάδα ὁ Ξέρξης, καὶ εἰσελθόντες διευθύνθησαν κατὰ τῶν Δελφῶν διὰ νὰ λεηλατήσωσι τοὺς ἐκεῖ θησαυρούς· ἀλλ' ἀποκρουσθέντες ἐκ τοῦ τόπου τούτου, ὀρεινοτάτου ὄντος, ἐτράπησαν εἰς φυγὴν, τὴν ὁποίαν αἱ προσβολαὶ τῶν κατοίκων κατέστησαν ὀλέθριον. Ἡ πείνα καὶ τὸ ψυχρὸς τοῖς προὔξενισαν τρομερὰς βασιάνους. Ὁ ἀρχηγὸς τῶν ἐπικινδύνως πληγωθεῖς, νύτοχειρίασθη (278) καταδιωχθέντες δὲ ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐν ᾧ ὑπεχώρουν, κατεσφάφησαν σχεδὸν ἅπαντες. Ἐκ τῶν ὀλίγων δὲ σωθέντων οἱ μὲν ἔμειναν παρὰ τῷ Ἰσρῳ, ἄλλοι εἰς τὰς παραλίας τῆς Θράκης καὶ ἄλλοι, ἐνωθέντες μετὰ ἐπελθόντων ἄλλων ὁμοφύλων των, μετέβησαν εἰς Βιθυνίαν καὶ κατέλαβον ἐκεῖ χώραν, ἥτις ὑπὸ τοῦ ὀνόματος αὐτῶν ὠνομάσθη Γαλατία.

§ 28. Ἡ ἀχαικὴ ὁμοσπονδία (συνέδριον) καὶ τὸ κοινόν τῶν Αἰτωλῶν.

Ἀπὸ τῶν ἀρχαιοτάτων χρόνων πρῶτον ἐκ τεσσάρων, εἶτα ἐκ δώδεκα τῆς Ἀχαΐας πόλεων συνισταμένη πρὸς

πληκτευτικούς κυρίως σκοπούς ἀρχαϊκὴ ὁμοσπονδία, ἥτις ὁδὲποτε ἔλαβε πολλὴν πολιτικὴν σπουδαιότητα, διατέθει ἤδη ὑπὸ τὴν μακεδονικὴν κατάθλιψιν, καταλαβόντος ἄσας τὰς πόλεις τῆς Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, διὰ φρουρῶν ἰδίων ἢ διὰ μακεδονιζόντων τυράννων.

Ἡ ὁμοσπονδία αὕτη διωκεῖτο ὑπὸ ἐνὸς στρατηγοῦ, ἐνὸς γραμματέως, καὶ συμβουλίου ἐκ 10 δημιουργῶν ἐγομενων. Ἡ ἀνωτάτη δ' ἐξουσία ἀπέκειτο εἰς τὴν γενικὴν συνέλευσιν, δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ πλησίον τοῦ Αἰτωλίου ἄλλος τοῦ Ὀμαγυρίου Διὸς συγκαλουμένην ὑπὸ τῶν δημιουργῶν καὶ συγκροτουμένην ὑπὸ πάντων τῶν ὑπὲρ 10 ἔτη γεγονότων Ἀχαιῶν. Αὕτη δὲ ἐξέλεγε καὶ τοὺς ἱερημένους ἄρχοντας ἑτησίως.

Τὸ δὲ Αἰτωλικὸν κοινὸν ἦτο ὁμοσπονδία φυλῶν καὶ οὐχὶ πόλεων, ὥς ἡ ἀρχαϊκὴ. Τὸ κοινὸν συμβούλιον αὐτῶν λέγετο Παναίτωλικόν καὶ συνήρχετο ἑτησίως ἐν Θέρμοις, πόλει αἰτωλικῇ, ἵνα ἐκλέγη τὸν στρατηγὸν καὶ τοὺς ἄλλους ἄρχοντας. Τὰ καθ' ἕκαστα τῶν πραγμάτων τοῦ κοινοῦ διευθύνοντο ὑπὸ ἐπιτροπείας, τῆς ὁποίας τὰ μέλη λέγοντο ἀπόκλητοι. Ὁφεληθέντες οἱ Αἰτωλοὶ ἐκ τῆς ἐλευθέρουσης εἰς Ἑλλάδα ἀνωμαλίας ἕνεκα τοῦ θανάτου τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου, ἐξέτειναν βεβηληδὸν τὴν δύναμίν των καὶ ἔγειναν οὕτως ἐπὶ τέλους κύριοι τῆς Λοκρίδος, τῆς Φωκίδος, τῆς Βοιωτίας καὶ μέρους τῆς Ἀκαρνανίας, τῆς Θεσσαλίας καὶ τῆς Ἠπείρου. Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον καὶ τὸ ἐν Δελφοῖς μαντεῖον ὑπέπεσαν οὕτως εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν. Εἶχον ἤδη λάβει ἀρχή τε καὶ τὴν Ναύπακτον παρὰ τῶν Ἀχαιῶν καὶ κατόπιν προσεπένκτησαν καὶ διαφόρους πελοποννησιακὰς πόλεις. Αὕτη ἦτο ἡ τῶν Αἰτωλῶν κατάστασις ἐπὶ τῆς εἰς τὸν μακεδονικὸν θρόνον ἀναβάσεως Φιλίππου τοῦ Ε'.

Ἄρατος.

Μετὰ τὴν ἐν Ἰψῷ μάχην (301 π. Χ.), ἡ Ἑλλὰς ἔχω-

ρίσθη τῆς Ἀσίας, καὶ ἔνεκα τῶν παραχῶν, αἵτινες ἐταράξαν τὴν Μακεδονίαν ἐν διαστήματι τριάκοντα ἐτῶν ἐγκατελείφθη αὕτη εἰς ἑαυτήν. Τύραννοι δ' ἐν ἑκάστῃ πόλει, περικεκυκλωμένοι ὑπὸ μισθοφόρων στρατῶν, κατεῖχον τοὺς πολίτας ὑπὸ τρόμον καὶ ἐφορολόγουν αὐτοὺς ἀνηλεῶς.

Ὁ Ἄρατος υἱὸς τοῦ Κλινίου, ἐμελέτησε ν' ἀπελευθερώσῃ ἀπὸ τῆς τυραννίας τὴν πατρίδα τοῦ Σικυῶνα· ὅθεν ἀναχωρήσας ἐξ Ἀργεῖος ὅπου διέμενεν, ἠνώθη μετὰ τῶν περιμενονόντων αὐτὸν ἐν τῷ πύργῳ τοῦ Πολυγνώτου στρατιωτῶν, τοὺς ὠδήγησεν εἰς Νεμέαν, καὶ ἀπεκάλυψεν αὐτοῖς τὸ σχέδιόν του· φθάσαντες δὲ εἰς Σικυῶνα ἐτάραξαν εἰς τ' ἀνάκτορα τοῦ τυράννου Νικοκλέους, σωθέντες δὲ διὰ τινῶν βαθέων ὑπονόμων, καὶ ἔβαλαν πῦρ. Οὐδὲ καθ' ὅλην ταύτην τὴν συμπλοκὴν ἐφανεύθη ἡ ἐπιληγὼς τυραννία. Ὁ Ἄρατος ὕστερον ἀνεκάλεσε τοὺς ὑπὸ τοῦ τυράννου ἐξορισθέντας 580 καὶ τοὺς παρ' ἄλλων τυράννων, μὴ ὄντας καὶ τούτους ὀλιγωτέρους τῶν 500, αἵτινες εἶχον περιπλανηθῆ μακρὰν τῆς πατρίδος τῶν σχεδὸν 40 ἐταίρους· ἐπέστρεψαν δὲ οἱ πλεῖστοι τούτων ἐν ἐσχάτῃ ἀθλιότητι καὶ ἀνέκτησαν τὰς οἰκίας, τὰς γαίας καὶ ὅλα τῶν κτήματα, τὰ ὅποια κατεῖχον πρὸ τῆς ἐξορίας τῶν.

*Ἡ Σικυὼν γίνεται παραδεκτὴ εἰς τὴν ἀχαϊκὴν
συμμαχίαν.*

Ἡ Σικυὼν οὕτως ἀπελευθερωθεῖσα, εἶχεν ἀνάγκην νὰ εὕρῃ συμμάχους, διότι ὁ τῆς Μακεδονίας βασιλεὺς, γινόμενος κύριος τῶν Ἀθηνῶν καὶ τῆς Κορίνθου, ἐπεθύμει καὶ ταύτην νὰ καθεῖξη. Ὁ Ἄρατος τὴν συνέταξεν εἰς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, ἥτις ἠδύνατο νὰ κατασταθῇ σωτηρία τῆς Ἑλλάδος κατὰ τὸ σχέδιον τοῦ Ἀράτου.

Ἀλλὰ διὰ νὰ ἐπιτύχῃ ἔπρεπε νὰ καταβάλῃ τοὺς τυράννους, ν' ἀναχαιτίσῃ τὴν Μακεδονίαν, ἥτις ἐπὶ τοῦ νέου

Ἰππῆς βασιλέως Ἀντιγόνου τοῦ Γονατᾶ, υἱοῦ Δημητρίου τοῦ Πολιορκητοῦ, εἶχεν ἀποκατασταθῆ φιλόδοξος καὶ ἰσχυρά· τέλος νὰ καταφέρῃ τοὺς Αἰτωλοὺς, λαὸν ληστρινόν, ὅπως ζῶσιν ἐν εἰρήνῃ πρὸς τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν. Ὡς πρὸς τὸ πρῶτον ἐπέτυχε σχεδὸν ἐκδιώξας τοὺς τυράννους ἀπὸ τοῦ Ἀργαίου, τῆς Μεγαλοπόλεως, τῆς Ἐρμιόνης, τοῦ Φλιοῦντος, καὶ ἐνώσας μὲ τὴν συμμαχίαν τὰ Μεγαρά, τὴν Τροιζῆνα καὶ τὴν Ἐπίδαυρον. Ἐπέτυχεν πίσης καὶ ὡς πρὸς τὸ δεύτερον, τῶν Μακεδόνων ἐμποδιθέντων ἕνεκα τῶν ἐσωτερικῶν ταραχῶν, νὰ παρεμβάλῃσι πρόσκομμα εἰς τὰ σχέδιά του. Κατέλαβε τὸν Ἀκροκόρινθον, ἀπέδωκεν εἰς τοὺς Κορινθίους τὰς κλεῖς τῆς ἀκροπόλεως τῶν ταύτης, τὰς ὁποίας δὲν εἶχον λάβει ἀπὸ τοῦ καιροῦ τοῦ Φιλίππου, πατὴρ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ ἀπέκτησε τὴν συμμαχίαν τῶν Ἀθηναίων, διωξάντων τὴν ἐν τῇ πόλει τῶν μακεδονικὴν φρουράν. Καὶ οἱ Αἰτωλοὶ ἐφαίνοντο πρὸς στιγμὴν διατεθειμένοι νὰ φιλιωθῶσιν εὐλκρινῶς πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς· ἀλλ' ὅτε οἱ ἐκ Μακεδονίας κίνδυνοι ἤρχισαν νὰ ἐκλείπωσιν, ἀνεφύησαν ἄλλοι οἱ ἐξ ἧς.

§ 29. Ἄγις καὶ Κλεομένης.

Μεταρρυθμίσεις ἐν Σπάρτῃ.

Ἐν Σπάρτῃ τὸ τοῦ Λυκούργου πολίτευμα ἀπὸ πολλοῦ καιροῦ εἶχε πάθει τὴν ἐντελεστάτην ἀνατροπὴν. Ἀντὶ τῆς ἰσότητος τῆς περιουσίας, τὴν ὁποίαν ὁ Λυκούργος εἶχεν εἰσάξει, εὗρίσκετο ἤδη ἐλάχιστος ἀριθμὸς πλουσίων καὶ πλῆθος πτωχῶν, τοὺς ὁποίους ἡ πτωχεία τῶν αὐτῶν ἐστέρει τοῦ δικαιώματος τοῦ πολίτου, ἐπεὶδὴ ὁ μὴ ἐπαρκὼν εἰς τὰ ἐξοδα τῶν συσσιτίων Σπαρτιάτης ἀπέβαλλε τὰ πολιτικά του δικαιώματα. Πρὸς τοῦτοις ἐκ τῶν 700 Σπαρτιατῶν, οἵτινες εἰσέτι ὑπῆρχον, μόλις ἑκατὸν ἐξουσίαζον τὴν γῆν. Ἡ Σπάρτη δὲν ἦτο πλέον Σπάρτη, ἀλλὰ πόλις τις ὡς πολλαὶ ἄλλαι, χυλὴν, ὀκνηρὰ καὶ διε-

φθαρμένη, μίγμα μισητὸν ὑπερβάλλοντος πλούτου καὶ ἐσχάτης ἀθλιότητος. Ἄγις ὁ Δ' βασιλεύσας τῷ 244 Χ. εἰκοσαέτης τὴν ἡλικίαν, ἀπεφάσισε νὰ ἐπαναγάγῃ τὴν Σπάρτην εἰς τὸ ἀρχαῖον αὐτῆς πολίτευμα· ἔπρεπε δὲ ν' ἀρχίσῃ ἀπὸ τῆς ἐκ νέου διανομῆς τῶν γαιῶν, καὶ τὸ πρῶτον τοῦτο τόλμημα ἦτο μᾶλλον ἐπικίνδυνον διότι ἔμελλε ν' ἀφαιρέσῃ ἀπὸ τῶν πλουσίων καὶ νὰ δώσῃ εἰς τοὺς πτωχοὺς. Τὸ πλεῖστον μέρος τῶν πλουσίων οἱ γέροντες, συνειθισμένοι ἤδη εἰς τὴν πολυτέλειαν καὶ ἐχθροὶ παντὸς νεωτερισμοῦ, καὶ αἱ γυναῖκες τρέμουςα μὴ ἐπανέλθωσιν εἰς τὴν αὐστηρὰν δίαιταν, τὴν ὁποίαν Λυκούργος ταῖς ἐπέβαλε, συνεκρότησαν τὴν ἀντίθετον εἰς τὴν μεταρρύθμισιν μερίδα, τῆς ὁποίας κορματάρχῃ ἦτο ὁ βασιλεὺς Λεωνίδας, συνάρχων τοῦ Ἄγιδος, ὅστις μέρος τῆς ζωῆς του διέμεινεν εἰς τὰς ἀσιατικὰς ἀυλὰς καὶ εἶχε διδάξει τοὺς συμπολίτας του νέας εὐπαθείας. Μετὰ τοῦ Ἄγιδος ἦσαν οἱ πτωχοί, οἱ φιλότιμοι καὶ οἱ φιλοπάτριδες, πρὸς τούτοις ἡ μήτηρ τοῦ Ἀγησιστράτου καὶ ἡ προμήτωρ Ἀρχιδάμεια, δύο πλουσιώταται γυναῖκες τῆς πόλεως. Ὁ ἴδιος ἀνατραφεὶς παρ' αὐτῶν εἰς τὴν πολυτέλειαν, εἶχεν εἰς τὴν ἐξουσίαν του ἐκτεταμένα κτήματα καὶ θησαυρὸν 600 ταλάντων, ἀλλ' ἀπέβαλε τὰς ἐξελίξεις του, ἐνεδύθη τὸ τραχὺ τῶν ἀρχαίων Σπαρτιατῶν ἔνδυμα καὶ ἐκήρυξεν ὅτι ἑκάμνε τὰ κτήματα κοινά. Ἡ μήτηρ καὶ ἡ προμήτωρ τοῦ ἔπραζάν τὸ αὐτό.

Ἀλλ' οἱ πλούσιοι διὰ διαβολῶν κατέστρεψαν τὴν δημοτικότητα τοῦ νέου βασιλέως, κατ' ἀνάγκην τινὰ ἀπόντος. Ὅτε ἐπέστρεψεν, οἱ ἐχθροὶ τοῦ τὸν κατεδίωξαν καὶ μόλις ἔλαβε καιρὸν νὰ καταφύγῃ εἰς τινὰ ναὸν, ὅπουθεν ἐλκυσθεὶς ἐπιβούλως κατεδικάσθη εἰς θάνατον. Ἀπαχθεὶς εἰς φυλακὴν, ἀπηγχονίσθη ἐκεῖ· κατεδικάσθησαν δὲ καὶ ὑπέστησαν τὴν αὐτὴν ποινὴν ἐπὶ τοῦ πτώματός του καὶ ἡ μήτηρ καὶ ἡ μάμμη του (244). Ὁ Λεωνίδας τότε ἐβασίλευσε μόνος.

Κλεομένης καὶ Ἄρατος.

Ὁ τοῦ Λεωνίδου υἱὸς Κλεομένης, νυμφευθεὶς τὴν χήραν τοῦ Ἀγίδος, ἐκατηχῆθη παρ' αὐτῆς εἰς τὰ σχέδια τοῦ πρώτου ἀνδρός της. Νικήσας κατ' ἀρχὰς τῇ βοήθειᾳ τῶν Αἰτωλῶν τὴν ἀχαϊκὴν συμμαχίαν, καὶ φονεύσας κατόπιν τοὺς ἐν Σπαρτῇ ἐφόρους καὶ πάντας τοὺς ἐναντίους συμπολίτας του καταβάλλων, ἀποκατέστησεν ἐν τῇ πατρίδι του τὴν ἀρχαίαν πειθαρχίαν, τὴν ἀνατροφὴν, τὰ συσσίτια, ἐκάλεσε τοὺς κατοίκους τῶν γειτόνων τόπων, τοὺς διένειμε γαίας καὶ ἔδωκεν εἰς ὅλους τοὺς πτωχοὺς τῆς Πελοποννήσου τὴν ἐλπίδα ὁμοίως παλινρθώσεως (225 π. Χ.).

Ὁ Ἄρατος ἔντρομος ἐκάλεσε τότε τοὺς Μακεδόνας πρὸς βοήθειαν τῆς ἀχαϊκῆς συμμαχίας. Ὁ βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας Ἀντίγονος Δῶσων ἔσπευσε μετὰ 30,000 στρατιωτῶν κατὰ τοῦ Κλεομένου, ἔχοντος μόνον 20,000. Συνεκρούσθησαν δὲ ἐν Σελλασίᾳ, ὅπου ὁ τελευταῖος στρατὸς τῆς Σπάρτης κατεστράφη μετὰ σφοδρὰν ἀντίστασιν (221), καὶ τὸ πρῶτον ἄθλιον πολίτευμα της ἀποκατέστη πάλιν.

Ὁ Κλεομένης ἔφυγεν ἐκ τῆς Πελοποννήσου εἰς Αἴγυπτον, ἐλπίζων νὰ εὕρῃ ἐκεῖ βοήθειαν, διὰ νὰ ἀρχίσῃ ἐκ νέου τὸν πόλεμον. Δεκτὸς δὲ γενόμενος εὐμενῶς κατ' ἀρχὰς ὑπὸ τοῦ βασιλέως Πτολεμαίου τοῦ Εὐεργέτου, κατέστη ὕστερον ὑποπτος εἰς τὸν διάδοχον αὐτοῦ Πτολεμαῖον τὸν Φιλοπάτορα, ὅστις διὰ τοῦτο τὸν περιώρισεν ἐν τινι μεμονωμένῃ οἰκίᾳ μετὰ δεκατριῶν φίλων του. Ἀποκαμόντες ἐκ ταύτης τῆς αἰχμάλωσίης, ἐξῆλθον τέλος ξιφῆρεις ὅλοι καὶ διεσκορπίσθησαν εἰς τὰς ὁδοὺς τῆς Ἀλεξανδρείας, καλοῦντες τὸν λαὸν εἰς τὴν ἐλευθερίαν, ἀλλὰ τὸ πλῆθος τοὺς ἤκουσε χωρὶς νὰ τοὺς ἐννοῇ· ἐφονεύθησαν ὑπ' ἀλλήλων, ἵνα μὴ συλληφθοῦν ζῶντες, ἀφ' οὗ εἶδον ὅτι οὐδεὶς ἐνώνεται μετ' αὐτῶν (219).

Συμμαχικός πόλεμος, θάνατος Ἀράτου.

Εἰσβαλόντων τῶν Αἰτωλῶν εἰς Πελοπόννησον πρὸς λεηλασίαν καὶ πορθούντων τὴν Μεσσήνην, ἦλθεν ὁ Ἀρατος εἰς βοήθειαν τῶν Μεσσηνίων· ἡττηθεὶς δὲ περὶ Κρυφύας, ἐζήτησε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν τὴν βοήθειαν Φιλίππου τοῦ Ε'. βασιλέως τῆς Μακεδονίας. Ὁ φιλόδοξος οὗτος Φίλιππος, συμμαχήσας προθύμως μετὰ τῶν Ἀχαιῶν, ἐπολέμησε τοὺς Αἰτωλοὺς καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς εἰς πολλὰς μάχας κυριεύσας πολλὰς αὐτῶν πόλεις. Ὁ πόλεμος οὗτος διήρκεσε τρία ἔτη (220—217) ὀνομασθεὶς *συμμαχικός*. Ἀλλὰ μαθὼν ὁ Φίλιππος, ὅτι ἡττήθησαν κατὰ κράτος οἱ Ῥωμαῖοι ὑπὸ τῶν Καρχηδονίων στρατηγουμένων ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, καὶ ἐπιθυμήσας νὰ στρέψῃ τὰ ὄπλα του πλεον κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐξησθενημένων ἤδη διὰ τὴν ἡττάν των ταύτην, ἔκαμεν εἰρήνην πρὸς τοὺς Αἰτωλοὺς.

Ὁ Ἀρατος ἐπέζησεν ὀλίγα ἔτη καὶ ἀπέθανεν ἐν Αἰγίῳ περίλυπος, δηλητηριασθεὶς ὑπὸ τοῦ εἰρημένου Φιλίππου, ὅστις ἐθεώρει αὐτὸν ὡς ἐμπόδιον εἰς τοὺς περὶ κυριαρχίας τῆς ὅλης Ἑλλάδος σκοποὺς του (213 π. Χ.).

Εἰς τὸν Ἀρατον ἀπεδόθησαν ὑπὸ τῶν συμπολιτῶν αὐτοῦ θεῖαι τιμαὶ, καὶ θυσίαι εἰς μνήμην αὐτοῦ ἐτελοῦντο παρ' αὐτῶν δις τοῦ ἔτους, αἵτινες ἐλέγοντο Ἀράτεια.

§ 30. Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους (200—164).

Ἡ Ἑλλὰς ἀπὸ ἡμέραν εἰς ἡμέραν ἐξέπιπτεν εἰς χειροτέραν κατάστασιν. Τὰ ἐλαττώματα, τὰ ὁποῖα ἡ τότε κοινωνία εἶχεν, ἐφαίνοντο ἀπροκαλύπτως. Αἱ Ἀθῆναι ἦσαν ἤδη μουσεῖον ἢ σχολεῖον, ὅπου πολλὰ μὲν συνεζήτουντο, οὐδὲν δὲ ἐπράττετο. Ἐν Θήβαις τὸ κύριον ἔργον ἦτο τὰ συμπόσια. Ἡ δὲ Σπάρτη εἶχε τυράννους ἀποτρο-

παίους, ὡς τὸν Νάβιδα ἐκείνον, ἐπινοοῦντα καθ' ἑκάστην νέας βασιάνους. Οὗτος εἶχε διατάξει νὰ παρασκευάσωσιν εἰδῶλον γυναικεῖον, τοῦ ὁποίου οἱ βραχίονες, τὰ στήθη καὶ αἱ χεῖρες ἦσαν ὠπλισμένα μὲ σιδηροὺς γόμφους, καὶ τὸ ὁποῖον ὠνόμαζε μὲ τὸ ὄνομα τῆς γυναικὸς τοῦ Ἀπήγαν. Ἄν τις ἠρνεῖτο εἰς αὐτὸν ζητοῦντα ἔλεγεν, «Ἐγὼ μὲν ἴσως δὲν δύναμαι νὰ σὲ πείσω, νομίζω ὅμως ὅτι ἡ Ἀπίγχ αὕτη θὰ σὲ πείσῃ», καὶ παρευθὺς τὸ τρομερὸν ἄγαλμα ἤρπαζε τὸν δυστυχῆ καὶ τὸν κατεκερμάτιζεν, ἢ τοῦλάχιστον τὸν ἐβασάνιζε δεινῶς. Πολλοὺς λοιπὸν τῶν ἐξαχνουμένων διέφθειρεν οὕτως ὁ Νάβις.

Φιλοδοξία τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Ῥώμης.

Τοιοῦτοι ἄνθρωποι, ὡς ὁ Νάβις, ἦσαν ἀνίκανοι νὰ σώσωσι τὴν ἐλευθερίαν τῶν πλὴν δὲ τούτου καὶ δύο ἐχθροὶ ἐπιφοβοὶ τὴν ἡπείλουν. Ἡ Μακεδονία, διοικουμένη ἤδη ὑπὸ Φιλίππου τοῦ Ε' (220 — 179), εἶχεν ἀνανεώσει τὰ περὶ Ἑλλάδος σχέδια τοῦ Ἀλεξάνδρου. Καὶ ἐν τῇ Δύσει οἱ Ῥωμαῖοι τὰ αὐτὰ διανοοῦντο, ἡ δὲ Ἑλλάς ἐπρόκειτο λαεῖα εἰς τοὺς νικητάς.

Ὁ Φίλιππος μαθὼν, ὅτι οἱ Ῥωμαῖοι ἡττήθησαν ἤδη ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα εἰς τὴν ἐν Κάνναις μεγάλῃν μάχῃν (216), συνεμάχησε μετὰ τοῦ στρατηγοῦ τῶν Καρχηδονίων καὶ ἡτοιμάσθη νὰ εἰσβάλῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Ἡ Ῥώμη τὸν προέλαβε καὶ δι' ἰσχυρᾶς προσβολῆς τὸν ἀνέγκλιτισεν ἐν Ἑλλάδι, καὶ τῷ ἐπέβαλε συνθήκας (205). Ἡ σύγκλητος ἀπελευθερωθεῖσα ἀπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἠθέλησε νὰ ἐκδικηθῇ τὴν Μακεδονίαν, καὶ δι' ἐπιτηδείων διαπραγματεύσεων ἀπέσπασαν ἀπὸ τοῦ Φιλίππου τοὺς συμμάχους τοῦ Ἑλληνας. Ἀπομονώσαντες οὕτως αὐτὸν οἱ Ῥωμαῖοι τὸν ἐστενοχώρησαν δεινῶς· κατατροπωθεὶς δὲ εἰς Κυνὸς Κεφαλᾶς τῆς Θεσσαλίας ὑπὸ τῶν Ῥωμαϊκῶν λεγεόνων ὑπὸ τὸν Ὑπατον Φλαμίνιον (197), ἠναγκάσθη

(ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑ).

νά δεχθῇ εἰρήνην ἐπὶ τῷ ὄρω νά περιορισθῇ εἰς τ' ἀρχαῖα ὅρια τοῦ βασιλείου του.

Ἐν ᾧ δὲ ἡτοιμάζετο ὁ Φίλιππος οὗτος εἰς νέον κατὰ τῶν Ῥωμαίων πόλεμον ἀπέθανεν. Ὁ υἱὸς αὐτοῦ Περσεὺς τὸν ἤρχισεν εὐτυχῶς· ἀλλ' ἐπειδὴ οὐδεὶς τὸν ἐβοήθησεν ἡττήθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Λ. Αἰμιλίου Παύλου ἐν Πύδνᾳ (168 π. Χ.) καὶ οὕτω συνετρίβη ὁ θρόνος τοῦ τελευταίου τούτου τῶν διαδόχων τοῦ Μ. Ἀλεξάνδρου. Ὁ Περσεὺς ὠδηγήθη τὸ ἀκόλουθον ἔτος (167) εἰς Ῥώμην ὕπισθεν τοῦ θριαμβευτικοῦ ἄρματος τοῦ Παύλου Αἰμιλίου, τοῦ νικητοῦ του, καὶ μετὰ τέσσαρα ἔτη ἀπέθανε αἰχμάλωτος τῆς Ῥώμης εἰς Ἀλβαν Λόγγαν. Τὸ Μακεδονικὸν κράτος τότε διηρέθη εἰς τέσσαρας ἐπαρχίας, ὧν ἑκάστη ἐτέθη ὑπὸ τὴν δικαιοδοσίαν ἰδίου ὀλιγαρχικοῦ συμβουλίου. Μετὰ ἐξ δὲ καὶ εἴκοσιν ἔτη ἡ Μακεδονία κατέστη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία (142).

Ὁ ἐξῆς πίναξ δεικνύει χρονολογικῶς τὴν διαδοχὴν τῶν ἡγεμόνων τῆς Μακεδονίας ἀπὸ τοῦ θανάτου Ἀλεξάνδρου τοῦ Μεγάλου μέχρι τῆς ἐξαφανίσεως τῆς μοναρχίας αὐτῆς.

Φίλιππος Γ'. Ἀρριδαῖος.	323—316
Κάσσανδρος.	316—296
Φίλιππος Δ'.	296—295
Δημήτριος Δ'. ὁ Πολιορκητῆς.	295—287
Πύρρος.	287—286
Λυσίμαχος.	286—280
Πτολεμαῖος Κεραινὸς καὶ ἄλλοι.	280—277
Ἀντίγονος Γονατᾶς.	277—239
Δημήτριος Β'.	239—229
Ἀντίγονος Δώσων.	229—220
Φίλιππος Ε'.	220—178
Περσεύς.	178—168

Φιλοποίμην.

Ὁ ἐκ Μεγαλοπόλεως Φιλοποίμην, ἀγαθὸς πολίτης καὶ ἐπιτήδειος στρατηγός, συναισθανόμενος τὴν τῶν Ῥωμαϊκῶν δυνάμεων ὑπεροχὴν, δὲν ἐδοκίμασε μὲν ν' ἀγωνισθῇ πρὸς αὐτάς, ἀλλ' εἰργάσθη ἀκαταπαύστως ν' ἀπομακρύνῃ τὴν μέλλουσαν ἀναπόφευκτον καταστροφὴν. Ἀνεζωπύρῃσε μεταξὺ τῶν Ἀχαιῶν τὸ στρατιωτικὸν πνεῦμα· ἐπολέμησεν, ὡς ἔπραξεν ὁ Ἄρατος, τοὺς ἐν ταῖς πόλεσιν τῆς Ἑλλάδος ἀνυψουμένους τυράννους, καὶ ἠγωνίσθη νὰ προλάβῃ πᾶσαν διαίρεσιν ἐν τοῖς κόλποις τῆς ἀχαϊκῆς συμμάχιας, τῆς ὁποίας ἦτο στρατηγός. Διατηρῶν αὐτὴν ἡνωμένην καὶ ἰσχυράν ἤλπιζε τοῦλάχιστον νὰ ἀξιώσῃ αὐτὴν τοῦ τῆς Ῥώμης σεβασμοῦ. Μετερχόμενος τοιαύτην πολιτικὴν ἐπιτηδεῖαν ἐν ταύτῳ καὶ ὑψηλὴν ἐγένετο θῦμα αὐτῆς οὕτως. Ἡμέραν τινὰ (183 π. Χ.), ἐν ᾗ εὗρίσκετο εἰς Ἄργος πυρέσσων, ἔμαθεν, ὅτι ἡ Μεσσήνη, κατὰ παρακίνησιν τῆς Ῥώμης, χωρίζεται ἀπὸ τῆς ὁμοσπονδίας. Ἀμα μαθὼν τοῦτο, καὶ τοὶ ἀσθενὲς καὶ ἐβδουρηκοντούτης ἤδη, ἀνεχώρησεν εἰς Μεγαλόπολιν, ὅπου ἔφθασεν αὐθημερὸν, διανύσας εἴκοσιν ὥρων δρόμον· συλλέξας δὲ ἱππικὸν σῶμα, ἐπορεύθη κατὰ τῶν Μεσσηνίων, τοὺς ὁποίους ἀπέκρουσε κατ' ἀρχάς, ἀλλὰ περικυκλωθεὶς ὕστερον ὑπὸ ἀνωτέρων δυνάμεων ὠπισθοδρόμησε, προσσπίζων ὁ ἴδιος τὴν ὑποχώρησιν τῶν ἰδικῶν του. Ἐν τῇ διόδῳ στενοῦ τινος, ὁ ἵππος του ὀλισθήσας τὸν ἔρριψεν ὀρμητικῶς κατὰ γῆς. Οἱ Μεσσήνιοι ἤρπασαν αὐτὸν, τὸν ἀπήγαγον εἰς Μεσσήνην σιδηροδέσιμιον καὶ τὸν κατέκλεισαν εἰς ὑπόγειον πνιγερὰν καὶ σκοτεινὴν φυλακὴν. Ἐν ᾗ δὲ πολλοὶ Μεσσήνιοι φιλανθρώπως ὑπὲρ αὐτοῦ διέκειντο, Δεινοκράτης, ὁ ἀρχηγὸς τῆς ἐναντίας μερίδος, ἐπέσπευσε μᾶλλον τὸν θάνατόν του· ὅθεν τὸ ἑσπέρας ὁ δῆμιος προσετάχθη καὶ τῷ προσέφερε φάρμακον. Ἐπὶ τῷ ἀκούσματι τοῦ θανάτου αὐτοῦ οἱ Ἀχαιοὶ καταπλαγέντες, ἔδραμον εἰς τὰ

ὄπλα καὶ ὀδηγούμενοι ὑπὸ τοῦ Λυκόρτα, τοῦ πατρὸς τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου, εἰσώρμησαν εἰς Μεσσηνίαν, καταστρέφοντες πᾶν τὸ προστυχόν, ἕως οὗ συμφωνήσαντες οἱ Μεσσήνιοι, ἐδέχθησαν τοὺς Ἀχαιοὺς. Καὶ ὁ μὲν Δεινοκράτης κῦτοκτόνησεν, ὡσαύτως δὲ καὶ πολλοὶ τῶν ὀπαδῶν του, οἱ δὲ λοιποὶ συνελήφθησαν, ἵνα βασανισθῶσι. Καύσαντες δὲ τὸ σῶμα τοῦ Φιλοποίμενος καὶ συνάξαντες τὴν τέφραν του εἰς ὑδρίαν, ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Μεσσηνίας ἡσύχως καὶ ἐν τάξει. Οἱ Ἀχαιοὶ ἐβιάδιζον ἀνθοστροφεῖς, ἀλλὰ πλήρεις δακρύων ἠκολούθουν δὲ αὐτοὺς αἰχμάλωτοι Μεσσήνιοι ἀλυσίδετοι· ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος υἱὸς τοῦ Λυκόρτα, περιεστοιχισμένος ὑπὸ τῶν ἐπισημοτάτων Ἀχαιῶν, ἔφερεν εἰς Μεγαλόπολιν τὴν ὑδρίαν καὶ καλυμμένην ὑπὸ πλείστων στεφάνων.

Ἡ ζημία αὕτη ἦτο ζημία γενικὴ τῆς ὅλης Ἑλλάδος· διότι ἀπωλέσθη τὸ τελευταῖον στήριγμα τῆς δυνάμεώς της. Ὅρθως λοιπὸν οἱ ἱστορικοὶ λέγουσιν, ὅτι ὁ Φιλοποίμην ἦτο ὁ ἔσχατος τῶν Ἑλλήνων.

Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ σύγκλητος τῆς Ῥώμης εἶχε κατ' ἀρχὰς κηρύξει ἐπισήμως, ὅτι ἐμάχετο ὑπὲρ τῆς ἀνεξαρτησίας τῆς Ἑλλάδος, μετὰ δὲ τὴν ἐν Κυνὸς Κεφαλαῖς μάχην, ὁ ὕπατος Φλαμίνιος εἶχε κηρύξει εἰς τοὺς Ἰσθμικοὺς ἀγῶνας ἐπισήμως τὴν ἐλευθερίαν ὅλων τῶν Ἑλληνικῶν λαῶν. Ἀλλ' ὅμως καθίστατο ἐν ἐκάστη πόλει, προτροπὴ τῶν πρακτόρων τῆς συγκλήτου, Ῥωμαϊκὴ φατρία, ἀρπάζουσα ἀξιώματα καὶ ὑπακούουσα εἰς ὅλας τὰς ἐκ Ῥώμης ἐρχομένας προσταγὰς.

Ἐπὶ τοῦ πολέμου τοῦ βασιλέως τῆς Μακεδονίας Περσέως, χίλιοι Ἀχαιοὶ καταγγελλέντες, ὡς εὐχνηθέντες μυστικῶς ὑπὲρ τῶν Μακεδόνων, ἀνηρπάσθησαν ἀπὸ τῶν πόλεων τῶν καὶ ἐξωρίσθησαν εἰς Ἰταλίαν. Μετὰ παρέλευ-

πιν 17 ἐτῶν ἐξορίας, ἡ σύγκλητος ἀπέλυσε τοὺς ἐπιζήσαντας 300, ἐν οἷς ἦτο καὶ ὁ ἱστορικὸς Πολύβιος, διὰ τὴν ἐπανελθῶσιν εἰς Ἑλλάδα. Τινὲς τούτων ἔνεκεν ἀσκόπου μίσους προὐκάλεσαν ῥῆξιν πρὸς τὴν Ῥώμην, καὶ ἡ Ἑλλὰς συνεκρότησε πλησίον τοῦ κορινθιακοῦ ἰσθμοῦ τὴν τελευταίαν αὐτῆς μάχην. Ἡ Κόρινθος ἠλώθη καὶ ἐπυρπολήθη ὑπὸ τοῦ ὑπάτου Μουμμίου, (π. Χ. 146). Αἱ Θῆβαι καὶ ἡ Χαλκὶς κατηδαφίσθησαν, ὅλαι αἱ πόλεις ἀπετειχίσθησαν καὶ ἡ Ἑλλὰς προσετέθη, ὀνομασθεῖσα Ἀχαΐα, εἰς τὸν ἤδη μακρὸν κατάλογον τῶν Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν.

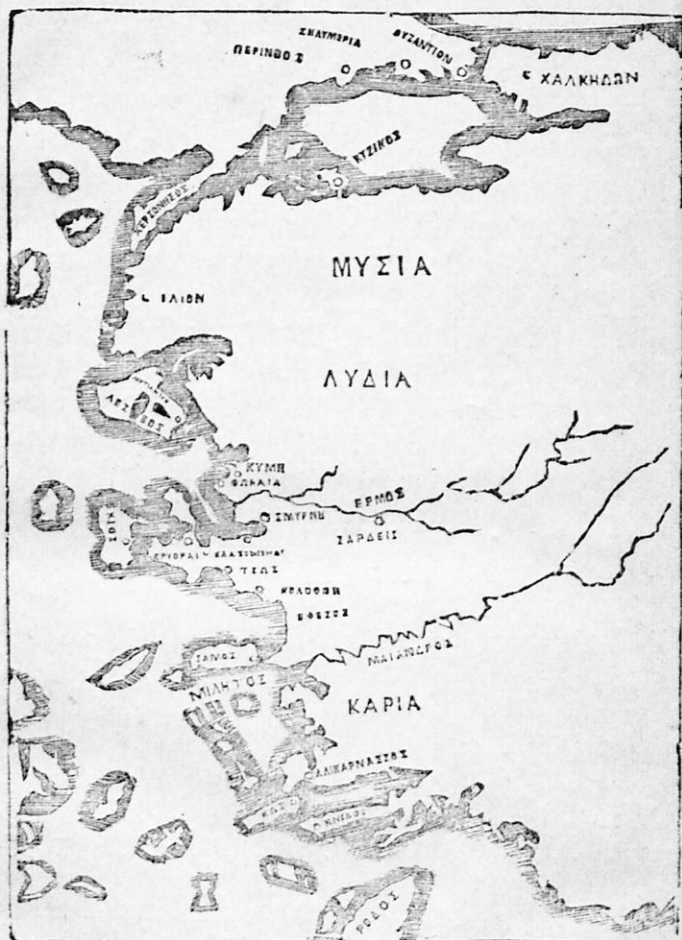
Ὁ Μούμμιος ἔμεινεν ἐν Ἑλλάδι δύο ἔτη ὡς ἀνθύπατος. Τῷ 145 ἐστάλησαν ἐκ Ῥώμης ἐπίτροποι, ἵνα διατάξωσι τὰ τῆς Ἑλλάδος, ἧτις, ἐξαιρουμένης τῆς Θεσσαλίας, ἔγεινεν ἤδη Ῥωμαϊκὴ ἐπαρχία· ἡ δὲ Θεσσαλία καὶ ἡ Ἡπειρος ἀπετέλεσαν μέρος τῆς ἐπαρχίας Μακεδονίας.

§ 31. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ.

Οἱ Ἕλληνες εἶχον καλύψει διὰ τῶν ἀποικιῶν τῶν ὅλα τὰ τῆς Μεσογείου παράλια, καὶ τινες τῶν ἐκεῖ θεμελιωθεισῶν πόλεων διέπρεψαν πολὺ, οἷον ἐν μικρᾷ Ἀσίᾳ ἡ Ἐφεσος, ἡ Μίλητος, ἡ Σμύρνη καὶ ἡ Φώκαια. Ἐν Ἀφρικῇ, ἡ Κυρήνη· ἐν Ἰσπανίᾳ, τὸ Σάγουντον· ἐν Γαλατίᾳ, ἡ Μασσαλία· ἐν Ἰταλίᾳ, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις καὶ ὁ Τάρας· ἐν Σικελίᾳ, ἡ Μεσσήνη, ὁ Ἀκράγας καὶ αἱ Συρακοῦσαι.

Ἡ Μίλητος, περίφημος διὰ τὸ μέγα ἐμπόριόν της, τοὺς πολλοὺς ἐμπορικοὺς σταθμοὺς της (ἐμπορεῖα), τοὺς συστηθέντας ἐπὶ τῶν παραλίῶν τοῦ Εὐξείνου, καὶ τὰς πολλὰς καὶ σπουδαίας ἀποικίας της, ὑπετάχθη ὑπὸ τῶν Περσῶν, ἐπὶ Κύρου, ἀλλὰ μετὰ ταῦτα οἱ Ἀθηναῖοι τὴν ἡλευθέρωσαν· ὁ Ἀλέξανδρος ὁ μέγας πάλιν τὴν ὑπέταξεν,

οἱ δὲ Ῥωμαῖοι ἀπέδωκαν εἰς αὐτὴν τὴν σκιάν ἐκείνην τῆς ἐλευθερίας, τὴν ὁποίαν παρεῖχον ἐκουσίως εἰς ἐκείνους,

Μικρὰ Ἀσία.

τοὺς ὁποίους δὲν ἐφοβοῦντο. Ὁ Θαλῆς, ἐκ τῶν μεγίστων σοφῶν τῆς Ἑλλάδος, εἶχε γεννηθῇ ἐν αὐτῇ κατὰ τὸν ἑβδομον αἰῶνα πρὸ Χριστοῦ.

Ἡ Σμύρνη ὑπέστη σκληροτέρας περιπετειάς ἢ ἡ Μίλητος. Ταύτην καταστραφεῖσαν ὑπὸ τῶν Λυδῶν, ἀνήγειρεν ὁ μέγας Ἀλέξανδρος· σεισμὸς δὲ τὴν κατέστρεψεν ἐκ δευτέρου, ἀλλ' ὁ Μάρκος Αὐρήλιος προσέταξε καὶ τὴν ἀνέκτισαν.

Ἡ Ἐφεσος, ὡς ἡ Μίλητος, εἶναι ἤδη σωρὸς ἐρειπίων, ἐν ᾧ ἄλλοτε ὑπερέβαιναν ἀπάσας τὰς πόλεις κατὰ τὴν μεγαλοπρέπειαν. Ὁ ἐν αὐτῇ ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος ἐνομίζετο ἐκ τῶν ἐπτὰ θαυμάτων τοῦ Κόσμου· ἄφρων δέ τις, ὁ Ἡρόστρατος, τὸν ἐπυρπόλησε διὰ ν' ἀποκτήσῃ ἀθάνατον ὄνομα. Ἐκτίσαν δὲ πάλιν αὐτὸν κοινῶς, αἱ Ἰωνικαὶ πόλεις τῆς Μικρᾶς Ἀσίας. Ἡ Ἐφεσος ὑπετάγη ἀλληλοδιαδόχως εἰς τοὺς Πέρσας, εἰς τοὺς διαδόχους τοῦ Ἀλεξάνδρου καὶ τέλος εἰς τοὺς Ῥωμαίους μετὰ τὴν ἦτταν τοῦ Ἀντιόχου τοῦ μεγάλου, τῷ 489 π. Χ.

Ἡ Φώκαια, ἀκμάζουσα κατὰ τὸν ἕκτον αἰῶνα π. Χ., ἡμιλλᾶτο κατὰ τε τὴν δραστηριότητα καὶ τὴν ἰσχύϊν πρὸς τὴν Μίλητον. Ἐν ᾧ δὲ οἱ Μιλήσιοι ἐκαρποῦντο ὅλον τὸν Εὐξείνιον πόντον, οἱ τολμηροὶ θαλασσοπόροι τῆς Φωκαίας ἐπορεύοντο πρὸς δυσμὰς μέχρι τῶν παραλίων τῆς Ἰταλίας, τῆς Κορσικῆς, τῆς Γαλατίας καὶ τῆς Ἰσπανίας, καὶ ἐτόλμων μάλιστα νὰ ῥιψοκινδυνεύωσι πέραν τῶν Ἡρακλείων στηλῶν. Πλουτήσαντες δὲ ἐντεῦθεν, περιέβαλον τὴν πόλιν τῶν μὲ τεῖχος ὑψηλόν· ἀλλὰ πολιορκηθέντες ὑπὸ τοῦ Ἀρπάγου, τοποτηρητοῦ τοῦ Κύρου, κατέλιπον τὴν πόλιν τῶν διὰ συνθήκης καὶ μετηνάστευσαν εἰς τὴν Κορσικὴν (Κύρνον), ὅπου εἶχον κτίσει πρότερον τὴν πόλιν Ἀλαλίν· τινὲς ὅμως αὐτῶν, μεταμεληθέντες καθ' ὁδόν, ἐπανῆλθον εἰς Φώκαιαν. Οἱ εἰς τὴν Κορσικὴν ἐγκατασταθέντες ἐπολέμησαν πολὺν καιρὸν πρὸς τοὺς Καρχηδονίους καὶ τοὺς Τυρρηνοὺς, δεσπόζοντας εἰς ταύτας τὰς θαλάσσας· ὀλίγον δὲ κατ' ὀλίγον τινὲς μὲν ἠνώθησαν μετὰ τῶν κατοίκων τῆς Κορσικῆς καὶ τῆς Ἰταλίας, ἄλλοι δὲ με-

τέβησαν εἰς τὴν περιφημοτάτην τῶν ἀποικιῶν τῶν, τὴν **Μασσαλίαν**.

Βάττος ὁ ἐκ Θήρας, ἀκολουθῶν χρησμόν τινα, ἔκτισε τὴν Κυρήνην (632 π. Χ.) εἰς εὐφορωτάτην καὶ τερπνοτάτην χώραν τῆς βορείου Ἀφρικῆς.

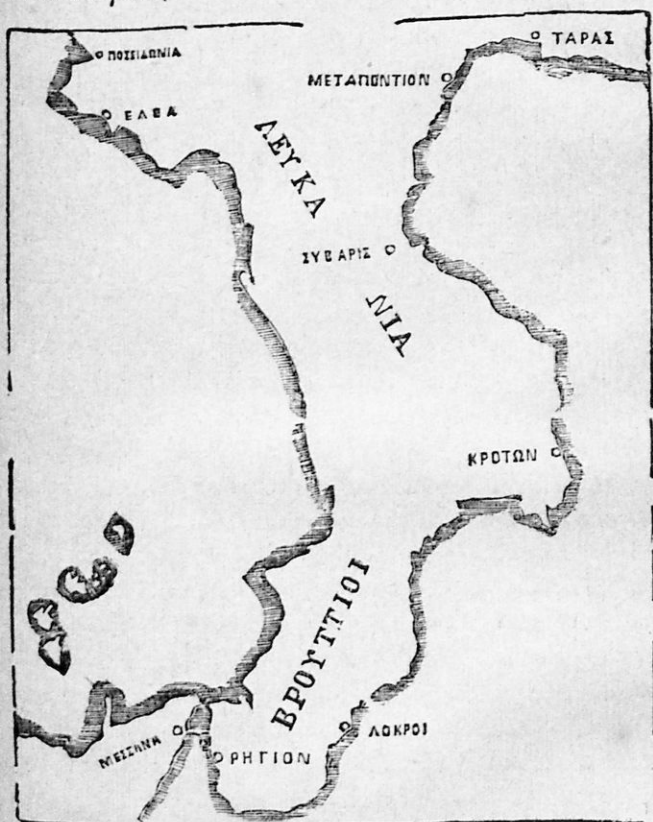
Οἱ Πέρσαι ἐγκατέστησαν τὴν ἐξουσίαν τῶν ἐν τῇ Κυρηναικῇ ἐπὶ Δαρείου, ἀλλὰ τὴν ἀπώλεσαν μετὰ τὰς ἐν Ἑλλάδι μεγάλας τῶν ἡττας. Οἱ Πτολεμαῖοι ἐκυρίευσαν τοῦτον τὸν τόπον, καὶ τῖς ἐξ αὐτῶν συνέστησεν ἐνταῦθα ἴδιον βασιλείον διὰ τὸν υἱόν του Ἀπίωνα. Ὁ ἡγεμὼν οὗτος ἔνεκεν ἀτεκνίας ἐκληροδότησε τὴν ἐπικράτειάν του εἰς τοὺς Ῥωμαίους (96 π. Χ.).

Σάγουντον. Ἡ πόλις αὕτη κτισθεῖσα ἐν Ἰσπανίᾳ ὑπὸ ἀποικίας Ζακυνθίων, εἶναι περίφημος διὰ τὴν πολιορκίαν τῆς ὑπὸ τοῦ Ἀννίβα, ἥτις ἔγεινεν αἰτία τοῦ Καρχηδονικοῦ πολέμου. Ἀντὶ νὰ παραδοθῶσιν ἐπυρπόλησαν τὴν πόλιν τῶν καὶ δὲν παρέδωκαν τῷ νικητῇ ἢ καπνίζοντα ἐρείπια μετ' ἀξιομνημονεύτου παραδείγματος φιλοπατρίας.

Μασσαλία. Θεμελιωτὴς τῆς Ἑλληνικῆς ταύτης ἀποικίας (600 π. Χ.) ἔγεινεν ὁ Φωκαεὺς Εὐξείνος. Ἡ πόλις αὕτη ἔφθασεν εἰς ὕψιστον βαθμὸν ἰσχύος καὶ κατέστη ἔνεκα τοῦ ναυτικοῦ τῆς ἐφάμιλλος τῆς Καρχηδόνας καὶ καὶ τῶν Τυρρηνῶν ἐν τῇ θαλάσῃ, τῇ περιέρεχούσῃ τὰ παράλια τῆς Γαλατίας καὶ τοῦ βορείου μέρους τῆς Ἰσπανίας. Ἡ ἐσωτερικὴ τῆς διοικήσεως ἔγεινεν ἀξιοσημείωτος ἔνεκα τῆς φρονήσεως καὶ τῆς πραότητός της. Τὴν διὰ θανατικὰς ποινὰς ὀρισμένην μάχαιραν τοσοῦτον σπανίως μετεχειρίζετο, ὥστε κατετρώγετο ὑπὸ τῆς σκωρίας· κατέστη δὲ ὀλίγον κατ' ὀλίγον ἡ πόλις αὕτη Ῥωμαϊκὴ. Ἐπὶ τῶν αὐτοκρατόρων τὰ σχολεῖά της τόσον ἤκμαζον, ὥστε ἡ φιλομαθὴς νεολαία τῆς Ῥώμης μετέβαινεν εἰς αὐτήν, ὡς πρότερον εἰς Ἀθήνας, διὰ νὰ διδασχθῇ τὰ ἑλληνικὰ γράμματα.

§ 32. Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.

Τόσον πολλοὶ Ἕλληνες ἐλθόντες ἐγκατεστάθησαν ἐν τῇ μεσημβρινῇ Ἰταλίᾳ, ὥστε ὁ τόπος οὗτος ἐκλήθη ἀπ' αὐτῶν *Μεγάλη Ἑλλάς*. Τῷ ὄντι ἐκεῖ ἔκειντο ἡ Κόμη, ἡ

Πίναξ μεσημβρινῆς Ἰταλίας.

ἡ Νεάπολις, ἡ Κρότων, ἡ Σύβαρις, ὁ Τάρας, οἱ Λοκροί, τὸ Ῥήγιον, καὶ εἴκοσιν ἄλλαι πόλεις ἑλληνικαί. Τὸ πλεῖστον μέρος τούτων τῶν πόλεων ὑφίσταται εἰσέτι, ἀλλ' ἡ γλῶσσα τῶν κτισάντων αὐτὰς ἐξέλιπεν.

Ἡ Κύμη, ἐπὶ τῆς τυρρηνικῆς θαλάσσης, ἔγεινεν ἀκμαϊοτάτη καὶ ἐπὶ πολλὸν καιρὸν εὐτυχεστάτη· ἡ Νεάπολις ὁμῶς ὕστερον τὴν ὑπερέτερησε. Ἀμφότεραι δὲ πρῶτα ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἡ Σύβαρις ὑψώθη εἰς τοσοῦτον βαθμὸν δυνάμει, ὥστε διώκει, λέγουσιν, εἴκοσι καὶ πέντε πόλεις, καὶ ἡδύνατο νὰ δπλίσῃ 300,000 μαχητῶν· ἀλλὰ τὰ πλούτη τὴν διέφθειραν, καὶ οἱ κάτοικοι αὐτῆς ταχέως ἔγειναν διαβόητοι διὰ τὴν μαλθακὴν καὶ τρυφηλὴν ζωὴν των, καὶ διὰ τοῦτο δὲν ἡδυνήθησαν νὰ διατηρήσωσι τὴν ἐλευθερίαν των, καταστραφέντες ὑπὸ τῶν Κροτωνιατῶν.

Ἡ Κρότων ἔκειτο εἰς τὸ ἀνατολικὸν μέρος τῆς Βρετανίας. Οἱ Κροτωνιάται διεφημίζοντο διὰ τὴν σωματικὴν ἰσχύν των καὶ τὴν πρὸς τὴν φιλοσοφίαν κλίσιν των. Ὁ φιλόσοφος Πυθαγόρας ἐλθὼν διέτριψε παρ' αὐτοῖς, ἀναμειβάσας τὰ ἦθη καὶ τοὺς νόμους των. Ἐνίκησαν μὲν τοὺς Συβαρίτας, ἀλλὰ δὲν ἡδυνήθησαν ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Ὁ Τάρας ἐκτίσθη κατὰ τὸ ἔτος 707 ἐπὶ τοῦ πρώτου μεσσηνιακοῦ πολέμου ὑπὸ Λακεδαιμονίων ἀποίκων. Ἐπειδὴ δὲ ἡ πόλις αὕτη εἶχε κατάλληλον λιμένα ἐν τῷ Ταραντίνῳ κόλπῳ, τὸ ἐμπόριον συνέρρευσεν εἰς αὐτὴν· ἡ δὲ περίχωρός της, εἰς ἄκρον γόνιμος οὖσα, ἡδυνήθη νὰ θρέψῃ πολυάριθμον λαὸν, ὅστις διὰ τε τὰ πλούτη καὶ τὴν ἰσχύν του ἐνόμισεν ἑαυτὸν ἴσον πρὸς τοὺς Ῥωμαίους. Οἱ Ταραντῖνοι ἐμεσίτευσάν ποτε ὑπερηφάνως μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Σαυνιτῶν· ἄλλοτε δὲ πάλιν προσέβαλλον θαναύσως τοὺς πρέσβεις τῆς συγκλήτου τῆς Ῥώμης. Ὅτε δὲ οἱ Ῥωμαῖκοὶ λεγεῶνες ἤλθον νὰ ζητήσωσιν ἰκανοποίησιν, οἱ Ταραντῖνοι ἐζήτησαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλεῖα τῆς Ἡπείρου, ἡγεμόνα ῥιψοκίνδυνον, μεγαλεπήβολον καὶ ἐπιχειρηματίαν (289), πιστεύσαντες, ὅτι ἔμελλε νὰ πολεμήσῃ ὑπὲρ αὐτῶν, καὶ ὅτι αὐτοὶ ἔμελλον μόνον νὰ μισθοδοτῶσι τοὺς στρατιώτας του· ἀλλὰ

τὴν ἐπιούσαν τῆς ἀφίξεώς του προσέταξε νὰ κλείσωσι τὰ λουτρά καὶ τὰ θέατρα, καὶ ἠνάγκασε τοὺς Ταραντίνους νὰ ὀπλισθῶσιν· ὀλίγον ὥρως ἐχρησίμευσαν εἰς αὐτόν. Καὶ ἐνίκησε μὲν τὸ πρῶτον ὁ Πύρρος τοὺς Ῥωμαίους, ἀλλὰ ὕστερον μετὰ τὴν ἀπώλειαν τοῦ ἡμίσεως στρατοῦ του, πεσόντος ἐπὶ τοῦ πεδίου τῆς μάχης, κατατροπωθεὶς, ἠναγκάσθη νὰ φύγῃ, καὶ οἱ Ταραντῖνοι ἠναγκάσθησαν μετὰ μακρὰν πολιορκίαν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων νὰ ὑποταχθῶσιν εἰς αὐτούς. (272 π. X.).

Λοκροὶ ἐπιζεφύριοι (700 π. X.) ἐν Βρεττία (Καλαυρία) ἐκ τῶν Λοκρῶν τῆς Ἑλλάδος ἀποικήσαντες, καὶ διώξαντες τοὺς ἰθαγενεῖς. Διὰ νὰ ἐπιτύχωσι θεραπείαν τῶν μακρῶν διχονοιῶν των, συνεβουλεύθησαν τὸ μαντεῖον τῶν Δελφῶν· τοῦτο δὲ εἶπεν εἰς αὐτοὺς νὰ ζητήσωσι νομοθέτην, καὶ ὡς τοιοῦτον εὔρον τὸν Ζάλευκον, ἄνδρα πολυμαθῆ καὶ εὐγενῆ. Οὗτος λοιπὸν ἔγραψε καὶ ἐδημοσίευσε τοὺς νόμους του κατὰ τινὰς μὲν τῷ 644 π. X. κατ' ἄλλους δὲ τῷ 660 π. X. Οἱ Λοκροὶ τόσον προσηλωμένοι εἰς τοὺς νόμους των ἤθελον νὰ μένωσιν, ὥστε, κατὰ τὸν Δημοσθένην, ὁ πολίτης, ὁ θέλων νὰ προτείνῃ νέον νόμον, παρίστατο εἰς τὴν συνέλευσιν, ἔχων ἐν βρόχῳ τὸν τράχηλον. Ἄν ἡ πρότασις ἐγίνετο παραδεκτὴ, ἐσώζετο· ἐὰν δὲ ἀπερρίπτετο, τὸν ἔπνιγαν παραχρῆμα.

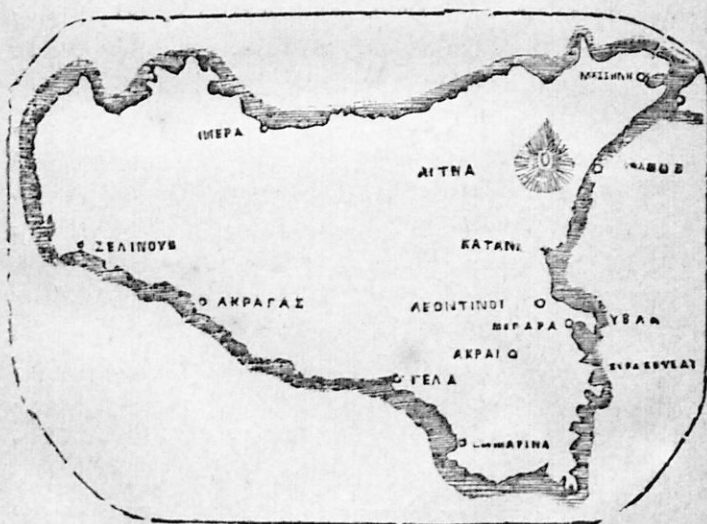
Τὸ *Ῥήγιον* ἦτο ἀποικία Χαλκιδέων, μεθ' ὧν οἱ Μεσσήνιοι ἠνώθησαν. Ἐν τέλει τοῦ δευτέρου μεσσηνιακοῦ πολέμου μέγα μέρος Μεσσηνίων μεταβάντες ἀποκατεστάθησαν εἰς Ῥήγιον. Τὸ 494 π. X. ὁ Μεσσήνιος Ἀναξίλαος κυριεύσας τὴν ἐν Σικελίᾳ Ζάγκλην ὠνόμασεν αὐτὴν Μεσσήνην.

Καὶ οἱ Ἐπιζεφύριοι Λοκροὶ καὶ τὸ Ῥήγιον ἔγειναν πρῶτως σύμμαχοι τῶν Ῥωμαίων. Ἐκ τῆς πρώτης σώζονται ἤδη μόνον ἐρείπια· ἀλλὰ τὸ Ῥήγιον εἶναι ἡ πλουσιωτάτη μετὰ τὴν Νεάπολιν πόλις τῆς μεσημβρινῆς Ἰταλίας ἔχουσα 30,000 κατοίκων.

§ 33. Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι.

Συρακοῦσαι, Ἀκράγας.

Ὁ Ἀθηναῖος Θεοκλῆς, ῥιφθεὶς ὑπὸ τῶν ἀνέμων ἐπὶ τῆς παραλίας τῆς Σικελίας, παρετήρησεν ὅτι οἱ κάτοικοι ἦσαν πολὺ ἀδύνατοι καὶ εὐκόλως ἠδύναντο νὰ καταβληθῶσιν· ὅθεν ἐπιστρέψας διηγήθη ὅ,τι εἶδε, καὶ περιέγραψε τὸ ὠραῖον κλίμα, τὰ πλούτη καὶ τὴν ὑπερβάλλουσαν εὐφορίαν τῆς νήσου ταύτης. Κάτοικοί τινες τῆς ἐν Εὐβοίᾳ πόλεως Χαλκίδος, μετὰ τῶν ὁποίων ἠνώθησαν καὶ τινες ἐκ τῆς νήσου Νάξου, συγκατένευσαν ν' ἀκολουθήσωσι τὸν Θεοκλέα· προτορμισθέντες δὲ εἰς τὸ ἀνατολικὸν παράλιον τῆς Σικελίας, ἐθεμελίωσαν (736) τὴν πόλιν Νάξον (ἔπειτα Ταυρομένιον), ὑφ' ἧς ὕστερότερον ἐκτίσθησαν οἱ Λεοντῖνοι καὶ ἡ Κατάνη.

Περαξ Σικελίας.

Τὰ ἔχνη τοῦ Θεοκλέους ἠκολούθησαν οἱ Δωριεῖς τῆς Κορίνθου. Κατὰ τὸ 734 π. Χ. ὁ Κορίνθιος Ἀρχίας, ἐλ-

θὼν εἰς Σικελίαν, ἔκτισεν αὐτόθι πόλιν, ἣτις ἐκλήθη ἐκ τοῦ ὀνόματος τῆς πλησίον λίμνης Συρακοῦσαι. Αἱ Συρακοῦσαι ἔγειναν ἐν ὀλίγῳ χρόνῳ διὰ τῆς ἀξιοθαυμάστου θέσεώς των ἢ σημαντικωτάτῃ τῶν πόλεων τῆς Σικελίας, καὶ συνέστησαν ἄλλας ἀποικίας. Ἐξ ὧν τῶν μερῶν συνέρρεον ἤδη πρὸς τὸν νέον τοῦτον κόσμον. Μεγαρεῖς ἀνήγειραν τὴν μικρὰν Ὑβλαν (τὴν ὕστερον Μέγαρα), ἧς ἀποικία ἔγεινεν ὁ Σελινοῦς (628). Ῥόδιοι καὶ Κρήτες ἔκτισαν τὴν Γέλαν (690), ἰδρύσασαν ἐν τῇ ὄχθῃ τοῦ Ἀκράγαντος ποταμοῦ τὴν ἐφάμιλλον τῶν Συρακουσῶν πόλιν, τὸν Ἀκράγαντζα (582).

Γέλων, Ἰέρων, Διοκλῆς.

Αἱ Συρακοῦσαι ἐλαμπρύνθησαν μεγάλως, ἀφ' οὗ ὁ Γέλων, τύραννος τῆς πόλεως Γέλας, ἀνεγνωρίσθη ὡς ἐξουσιαστῆς αὐτῶν. Οὗτος κατεπολέμησε τὸν Ἀρίλκαν καὶ ἐνίκησε τοὺς Καρχηδόνιους τὴν μεγάλην νίκην τῆς Ἰμέρας, φονεύσας ἐν αὐτῇ περὶ τὰς 100,000 Καρχηδονίων καὶ συμμάχων αὐτῶν, ἐν οἷς καὶ αὐτὸν τὸν Ἀρίλκαν, ἐν τῇ αὐτῇ ἡμέρᾳ, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες κατετρόπωνον ἐν Σαλαμῖνι τοῦ Ξέρξου τὸν στόλον (480).

Τὸν Γέλωνα διεδέχθη ὁ ἀδελφός τοῦ Ἰέρων (479), κατ' αἵτησιν τοῦ ὁποίου ὁ Ἀναξίλαος, τύραννος τῆς Ζάγκλης καὶ τοῦ Ῥηγίου, ἀφῆκε τοὺς Λοκροὺς ἐν εἰρήνῃ, καὶ ἡ Κύμη, τὴν ὁποίαν οἱ Καρχηδόνιοι καὶ οἱ Τυρρηνοὶ προσέβαλλον, ἐσώθη διὰ τοῦ στόλου του. Ἡ τυραννία ὁμῶς τοῦ διαδεχθέντος αὐτὸν ἀδελφοῦ του Θρασυβούλου ἐπροξένησεν ἐπανάστασιν, καὶ ὅλοι οἱ Ἕλληνες τῆς νήσου ἐβοήθησαν τοὺς Συρακουσίους πρὸς ἔξωσιν τοῦ τυράννου (465). Καταργηθείσης οὕτω τῆς τυραννίας, εἰσῆχθη εἰς ὅλας τὰς πόλεις δημοκρατικὸν πολίτευμα. Ἡ κατ' αὐτῆς ὑπὸ τῶν Ἀθηναίων σταλεῖσα στρατιὰ ὀλίγον ἔλειψε νὰ προξενήσῃ τὴν ἀπώλειάν της. Ἀλλὰ τοῦναντίον ἡ ὀλεθρία εἰς τοὺς Ἀθηναίους ταύτης τῆς ἐπιχειρήσεως ἔκ-

βασίς ἐπέθηκε κορωνίδα εἰς τὴν δόξαν καὶ τὴν δύναμιν τῶν Συρακούσων (§ 24. σελ. 60).

Μετά τινα καιρὸν ἠθέλησαν αἱ Συρακοῦσαι νὰ μεταρρυθμίσωσι τοὺς νόμους καὶ ἐνεπιστεύθησαν τὴν φροντίδα ταύτην εἰς τινὰ τῶν συμπολιτῶν τῶν, τὸν Διοκλέα. Διὰ νὰ ἀπομακρύνῃ οὗτος ἀπὸ τῶν διασκέψεων τοῦ λαοῦ πᾶσαν ἐνδεχομένην στρατιωτικὴν βίαν, εἶχεν ἀπαγορεύσει, ἐπὶ ποινῇ θανάτου, εἰς τοὺς πολίτας νὰ παρουσιάζωνται μὲ ὅπλα εἰς τὴν δημοσίαν συνέλευσιν. Ἐπανερχόμενος δέ ποτε ἐκ τινος ἐκστρατείας, ἤκουσε τὸν θόρυβον ὀχλαγωγίας, τὴν ὁποίαν θέλων νὰ καταπραῦνῃ, ἔτρεξεν εἰς τὴν ἀγορὰν, χωρὶς νὰ συλλογισθῇ, ὅτι ἦτο ὠπλισμένος. Διόκλεις, τῷ ἐφώναζαν εὐθὺς οἱ ἐχθροὶ του, σὺ ὁ ἴδιος παραβαίνεις τὸν νόμον σου. — Ὅχι, ἀπεκρίθη ἐκεῖνος, δίδω κῦρος εἰς αὐτὸν, καὶ εὐθὺς διεπέρασε τὸ στήθος του μὲ τὸ ξίφος. Οἱ Συρακούσιοι ἀνήγειραν ἱερὸν αὐτοῦ καὶ αἱ πλείοτεραι πόλεις τῆς Σικελίας παρεδέχθησαν τοὺς νόμους του. Τινὲς ἀποδίδουσι τὴν προᾶξιν ταύτην εἰς τὸν Χαρώνδαν, καὶ ἄλλοι εἰς τὸν Ζάλευκον.

Τῷ 410 οἱ Καρχηδόνιοι ἀνεφάνησαν πολυάριθμοι εἰς τὴν Σικελίαν, ὁπόθεν ἤθελον νὰ ἐξώσωσι τοὺς Ἕλληνας, διὰ νὰ καταλάβωσι μόνοι τὴν μεγάλην ταύτην νῆσον. Ὁ Ἀννίβας, ἕγγονος τοῦ ὑπὸ τοῦ Ἰέρωνος ἐν Ἰμέρα ἡττηθέντος καὶ φονευθέντος Ἀμίλκα, ἐκυρίευσεν κατ' ἀρχὰς τὴν Ἐγεσταν, ἔπειτα τὸν Σελινοῦντα, τὸν ὁποῖον κατέδραψεν, ἀφ' οὗ κατέσφαξε τοὺς κατοίκους. Ἐν Ἰμέρα ἀποσπάσας 3,000 ἐκ τῶν κατοίκων ἀπὸ τῶν χειρῶν τῶν στρατιωτῶν του, ἔφερεν αὐτοὺς εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὁ πάππος του εἶχε φονευθῇ, καὶ ἐκεῖ προσέταξε καὶ τοὺς ἔσφαξαν μετὰ φρικτῶν βασάνων, τὴν δὲ πόλιν κατέστρεψεν ἐξ ὀλοκλήρου.

Ἐνθαρρυνθέντες ἐκ τούτων τῶν ἐπιτυχιῶν οἱ Καρχηδόνιοι, προέβησαν μετὰ 120,000 ἀνδρῶν κατὰ τοῦ Ἀκράγαντος. Ἦτο δὲ ἡ πόλις αὕτη ἐκ τῶν πλουσιωτάτων,

ἀλλὰ καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον ἐκτεθηλυσμένων. Οἱ Ἀκραγαν-
τινοὶ, ὅταν ἐπλησίασαν οἱ Καρχηδόνιοι, προσέλαβον μι-
σθωτοὺς στρατιώτας, νομίζοντες ὅτι ἐμελλον νὰ πολε-
μήσωσιν ὑπὲρ αὐτῶν· ἀλλ' οἱ μισθοφόροι οὗτοι τοὺς προέ-
δωσαν, καὶ ὁ μὲν λαὸς μόλις ἠδυνήθη νὰ φύγῃ τὴν νύ-
κτα, ἡ δὲ πόλις κατεστράφη (π. X. 406).

Διονύσιος ὁ πρεσβύτερος (405—368).

Τὸ συμβᾶν τοῦτο ἐπροξένησε τρόμον εἰς τὰς Συρακού-
σας· ὅθεν συνέλευσις συνεκλήθη, ἀλλ' οὐδεὶς ἐτόλμησε νὰ
ἐκφέρῃ γνώμην. Τότε ὁ Διονύσιος, υἱὸς Ἑρμοτίμου, γεν-
νηθεὶς τὸ 430 π. X. χρηματίσας δὲ γραμματεὺς δικα-
στηρίου, προσελθὼν εἰλκυσεν εἰς ἑαυτὸν τὴν προσοχὴν τοῦ
κοινοῦ διὰ διαφόρων πράξεων θαρραλέων, τὸ δὲ ἀτρόμη-
τον αὐτοῦ ἐνεψύχωσε τὸν λαόν, ὅστις τὸν ἀνέδειξε τύ-
ραννον (405).

Περιεκύκλωσεν οὗτος τὰς Συρακούσας μὲ προτειχίσμα-
τα ἰσχυρὰ καὶ προσεπάθησε νὰ ἐξώσῃ τοὺς Καρχηδονίους
ἐκ τῆς Σικελίας. Νικήσας ὁ Καρχηδόνιος Ἰμῖλκων εἰς
ναυμαχίαν τινὰ, ἦλθε μέχρι τοῦ λιμένος τῶν Συρακου-
σῶν. Συμβάντος δὲ λοιμοῦ εἰς τὸν στρατὸν τῶν Καρχη-
δονίων καὶ παραλυθείσης τῆς πειθαρχίας του, ὁ Διονύσιος
ἐπιπεσὼν κατ' αὐτῶν τοὺς κατετρόπωσε καὶ κατέστρεψε
πάντας (394). Ὑστερον δὲ φιλιωθείς μὲ τὴν Καρχηδόνα,
ἔστρεψε τὰ ὅπλα κατὰ τῶν ἐν Ἰταλίᾳ Ἑλλήνων.

Τὸ Ῥήγιον καὶ ἡ Κρότων ἔπεσαν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν του·
ὁ στόλος του ἐλεηλάτησε τὰ παράλια τοῦ Λατίου καὶ
τῆς Τυρρηνίας, ὅπου ἀπὸ μόνου τοῦ ναοῦ τῆς πόλεως
Ἀγύλλης ἐσύλησε 1,000 τάλαντα· ἐτυράνευσε δὲ 38 ἔτη.

Διονύσιος ὁ νεώτερος (368—343), Δίωρ, Τιμολέων.

Τοῦτον διεδέχθη ὁ υἱὸς αὐτοῦ Διονύσιος ὁ νεώτερος·
ἀλλ' ἔχων πλεῖστα ὅσα ἐλαττώματα, ἀπώλεσε μετὰ τινα

ἔτη τὴν ἐξουσίαν, ἐξωσθεὶς ὑπὸ ἐναρέτου τινὸς πολίτου, τοῦ Δίωνος, τὸν ὁποῖον εἶχεν ἐξορίσει (357)· ἀλλ' οὗτος, δυσαρεστήσας τὸν λαὸν ἕνεκα τῆς αὐστηρότητός του, ἐδολοφονήθη. Ὁ Διονύσιος ὁ νεώτερος, ὠφεληθεὶς ἐκ τῶν συμβασῶν ταραχῶν μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Δίωνος, εἰσῆλθεν εἰς τὴν πόλιν (346). Ἐδειξε δὲ τόσῃ σκληρότητα πάλιν, ὥστε οἱ Συρακοῦσιοι, ἐπαναστατήσαντες ἐκ νέου, τὸν ἠνάγκασαν νὰ κλεισθῇ εἰς τὴν ἀκρόπολιν.

Ὁ Τιμολέων ἐστάλη τότε μετὰ στρατοῦ ὑπὸ τῶν Κορινθίων, διὰ ν' ἀποκαταστήσῃ τὴν εἰρήνην ἐν τῇ ἀποικίᾳ τῶν ταύτη. Οὗτος δὲ ἦτο ἀνὴρ δραστήριος καὶ ἐνθερμος φίλος τῆς ἐλευθερίας, ὑπὲρ ἧς ἐθυσίασε καὶ τὸν ἰδιὸν του ἀδελφόν, διὰ νὰ μὴ γείνη τῆς Κορίνθου τύραννος. Ἡδυνήθη νὰ καταπείσῃ τὸν Διονύσιον νὰ τῷ παραδῶσῃ τὴν ἀκρόπολιν, καὶ ὁ πρόην τύραννος οὗτος μετεκομίσθη μετὰ τῶν θησαυρῶν του εἰς Κόρινθον, ὅπου ἔζησεν ὡς ἀπλοῦς ἰδιώτης (343). Ἡ πρώτη φροντίς τοῦ Τιμολέοντος ἦτο νὰ καταστρέψῃ τὸ φρούριον, τὸ ὁποῖον ἡ τυραννία εἶχε κτίσει. Ἐπὶ τῆς θέσεώς του ἀνήγειρε στοὰς καὶ δικαστήρια, τὴν δ' ἐλευθερωθεῖσαν πόλιν ἐγέμισε πάλιν κατοίκων, διότι ἕνεκα τῶν ἐπαναστάσεων πολλοὶ εἶχον ἀπέλθει. Ἐγράψε δὲ καθ' ὅλην τὴν Ἑλλάδα, προσκαλὼν ἀποίκους, ἵνα ἐλθόντες κατοικήσωσιν εἰς Συρακούσας, καὶ εἰς 60,000 δεχθέντας τὴν πρόσκλησίν του, διένειμε γαίᾳς. Ἀποκαταστήσας δὲ τὴν τάξιν εἰς Συρακούσας ὁ Τιμολέων ἐπεχείρισε νὰ ἀποκαταστήσῃ αὐτὴν καὶ εἰς τὴν Σικελίαν. Περιέστειλε τοὺς τυράννους τῶν πόλεων, ὥστε νὰ ζῶσιν ὡς ἀπλοὶ ἰδιῶται, καὶ ἐνίκησε λαμπρὰν νίκην κατὰ τινος στρατεύματος 70,000 Καρχηδονίων. Τότε θεωρῶν τὸ ἔργον του τετελεσμένον, παρητήθη ἀπὸ τῆς ἐξουσίας του· διήγαγε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του ἐν ἀναχωρητηρίῳ, ὡς ἀπλοῦς πολίτης, τιμώμενος ὑφ' ὅλων τῶν τῆς νήσου κατοίκων, οἵτινες προσερχόμενοι τὸν συνεβούλευοντο περὶ τῶν συνθηκῶν, περὶ τῶν

νόμων κλπ. Οἱ Συρακούσιοι ἐτίμησαν μέχρι τελευταίας του ἡμέρας τὸν ἐλευθερωτὴν των, ἐξαιτούμενοι τὰς συμβουλὰς του καὶ φέροντες πρὸς αὐτὸν τοὺς διὰ τῆς πόλεως των διερχομένους ξένους, νὰ βλέπωσι τῶν εὐεργέτην αὐτῶν.

Κατὰ τοὺς τελευταίους χρόνους τῆς ζωῆς του ὁ Τιμολέων κατέστη τυφλός· ἀλλὰ καὶ τότε οἱ Συρακούσιοι ἐξηκολούθουν νὰ τὸν συμβουλεύωνται. Ἀπεσταλμένοι τὸν ἔφερον ἐφ' ἀμάξης εἰς τὸ μέσον τῆς ἀγορᾶς, διὰ νὰ δίδῃ τὴν γνώμην του, τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς ἐδέχετο μὲ σέβας καὶ ἐφύλαττε πάντοτε. Ἀπέθανε τέλος πλήρης δόξης καὶ ἡμερῶν (337), ἐγκαταλιπὼν τὴν νέαν πατρίδα του μεγάλην καὶ ἐλευθέραν καὶ μνήμην ἀκηλίδωτον. Ἐψηφίσθη δὲ νὰ τελῶσι κατὰ τὴν ἐπέτειον ἡμέραν τοῦ θανάτου του μουσικοὺς καὶ γυμνικοὺς ἀγῶνας καὶ ἵπποδρόμια.

Ἀγαθοκλῆς, Πύργος.

Μετὰ τὸν Τιμολέοντα φαίνεται ὅτι ἡ πόλις αὕτη ἔπασεν ἐκ νέου εἰς σύγχυσιν καὶ ἀναρχίαν. Τύραννός τις ἀνέφύη πάλιν, ὁ πρῶν κεραμεὺς Ἀγαθοκλῆς· διεκρίθη δὲ, ὡς ὁ πρεσβύτερος Διονύσιος, διὰ τὸ θάρρος του, καὶ ὡς ἐκείνος εἵλκυσεν εἰς τὸ μέρος του τοὺς στρατιώτας, καὶ δι' αὐτῶν ἤρπασε τὴν ἐξουσίαν. Διὰ νὰ ἔχῃ δὲ στρατὸν πρὸς ὑποστήριξίν του, ἐκήρυξε πόλεμον πρὸς τοὺς Καρχηδονίους. Νικηθεὶς δ' ἐν τινὶ μεγάλῃ μάχῃ καὶ πολιορκηθεὶς εἰς τὰς Συρακούσας, συνέλαβε τὸ τολμηρότατον σχέδιον ν' ἀντιπολιορκήσῃ τὴν Καρχηδόνα. Χωρὶς δὲ νὰ ἐμπιστευθῇ εἰς τινὰ τὸν σκοπὸν του, ἐξαρτίσας στόλον καὶ ἐμβιβάσας 14,000 ἀνδρῶν, ἐξέρχεται τοῦ λιμένος, ἀπατᾷ τὸν ἐχθρικὸν στόλον βοηθείᾳ τινὸς ἐκλείψεως καὶ προσορμίζεται εἰς τὴν Ἀφρικὴν. Ἐκαυσε δὲ εὐθὺς τὸν στόλον του, ἵνα μὴ ἀφήσῃ. ἐλπίδα ἐπιστροφῆς εἰς τὸν στρατὸν. Διακόσαι πόλεις, λέγουσιν, ἐκυριεύθησαν ἢ μετέβησαν εἰς τὴν συμμαχίαν του. Ὁ Ὀφελλᾶς, διοικη-

τῆς τῆς Κυρήνης, ἔφερεν εἰς αὐτὸν 20,000 ἀνδρῶν, οἱ δὲ Καρχηδόνιοι, μαθόντες τὰ γεγονότα, ἔντρομοι ἐγκαταλείπουσι τὰς Συρακούσας. Ἀλλὰ διὰ νὰ μὴ δώσῃ μέρος εἰς τὸν Ὀφελλᾶν ὁ Ἀγαθοκλῆς ἔβαλε καὶ τὸν ἐδολοφόνησαν εἰς τινὰ στάσιν. Ἐνεκα τούτου ἀποσπᾶται μέρος τῶν προσελθόντων στρατευμάτων του· κακὰ δὲ ἀγγελῖαι ἐκ Σικελίας τὸν ἀναγκάζουσι νὰ μεταβῇ εἰς τὴν νῆσον. Ἐν τῇ ἀπουσίᾳ του οἱ τοποτηρηταὶ του κατετροπώθησαν ἐν τῇ Ἀφρικῇ, ὅπου ἐπανελθόντα οἱ ἀντάρτα στρατιῶταί του τὸν φυλακῶνους· δραπετεύσας δὲ ἐπανερχεται εἰς Συρακούσας (307), ἐν ᾧ οἱ μὲν υἱοὶ του σφάζονται ὑπὸ τῶν ὀργισθέντων στρατιωτῶν, ἡ δὲ Καρχηδὼ εὐχαριστεῖ τοὺς αἰμοχαρεῖς θεοὺς τῆς, θυσιάζουσα αὐτοῖς τοὺς καλλιωτέρους τῶν Συρακουσίων αἰχμαλώτων.

Ὁ Ἀγαθοκλῆς μετὰ ταύτην τὴν συμφορὰν ἀποκαθίσταται σκληρός. Διὰ νὰ ἐκδικήσῃ τοὺς υἱοὺς του, ἐπλημύρῃσεν τὰς Συρακούσας αἵματος, θανατώσας ὅλους τοὺς συγγενεῖς τῶν στρατιωτῶν τοῦ ἐν Ἀφρικῇ στρατοῦ· ἀλλ' ἐθανατώθη καὶ ὁ ἴδιος φαρμακωθείς, καὶ ἐτέθη, λέγουσιν ἐπὶ τῆς πυρᾶς πρὶν ἐκπνεύσῃ (288).

Ὅλίγα ἔτη ὕστερον οἱ Συρακούσιοι ἐκάλεσαν εἰς βοήθειάν των τὸν Πύρρον, βασιλέα τῆς Ἠπείρου. Ἀπώθησεν δὲ ἐλθὼν οὗτος τοὺς Καρχηδονίους πρὸς δυσμὰς, ἀλλὰ δοκιμάσας νὰ προσβάλῃ τὸ Λιλύθαιον καὶ ἀποκρουθεὶς δεινῶς, ἀπεσύρθη εἰς τὰ ἴδια.

Αἱ Συρακοῦσαι ὑποτάσσονται εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Οἱ Συρακούσιοι δὲν ἦσαν πλέον ἰσχυροὶ ν' ἀντισταθῶσιν εἰς τὴν Καρχηδόνα· ὅθεν ἐπὶ τοῦ διοικήσαντος αὐτοὺς φρονίμως ἀπὸ 275 ἕως 215 π. Χ. Ἰέρωνος, συνεμάχισαν κατ' ἀρχὰς μετ' αὐτῆς κατὰ τῶν Ῥωμαίων, ἐπὶ ᾧ προήρχετο εἰς τὸ ἐξῆς ὁ μέγας κίνδυνος· νικηθεὶς δὲ μετὰ τῶν Καρχηδονίων ὁ Ἰέρων, κατώρθωσε νὰ ἐπιτύχῃ παρὰ τῶν Ῥωμαίων 50 ἐτῶν εἰρήνην καὶ τὴν ἀνενόχλη

τον ἔξουσίαν μικροῦ μέρους τῆς Σικελίας. Ἡ περίοδος αὕτη μᾶς φέρει μέχρι τοῦ 212 π. Χ., ὅποτε οἱ Συρακοῦσιοι ὑπετάγησαν εἰς τὴν Ῥώμην.

Ἐν ταῖς ἐσχάταις ἡμέραις τῆς αὐτονομίας τῶν Συρακουσῶν, ἔζη ὁ ἐκ τῆς πόλεως ταύτης περίφημος μαθηματικὸς Ἀρχιμήδης, ὅστις διὰ τῶν μηχανῶν αὐτοῦ ὑπερήσπησε τὴν ἑαυτοῦ πατρίδα ἐπὶ δύο ἔτη, πολιορκουμένην ὑπὸ τοῦ Ῥωμαίου Μαρκέλλου (214 — 212 π. Χ.). Λέγουσι μάλιστα ὅτι καὶ κατέκαυσε τὸν Ῥωμαϊκὸν στόλον, συγκεντρώσας διὰ μηχανήματος τὰς ἀκτῖνας τοῦ ἡλίου ἐπ' αὐτόν· ἀλλὰ τοῦτο δὲν πικραδέχονται οἱ νεώτεροι ὡς ἀληθές.

§ 34. Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.

Μετὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατάκτησιν τῆς Ἑλλάδος, οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν πλέον ἐλεύθεροι καὶ αὐτοκέφαλοι. Καὶ συνεχωρεῖτο μὲν εἰς αὐτοὺς νὰ ἔχωσι δημοκρατικὰ πολιτεύματα, ἀλλὰ ταῦτα ἦσαν κατὰ τύπον τοιαῦτα, διότι πραγματικῶς καὶ ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον ἐκυβερνῶντο, ὥπως ἤρεσκεν εἰς τοὺς Ῥωμαίους.

Αἱ Ἀθῆναι διετέλουν ἐπὶ πολὺ ἀκόμῃ ἡ ἑδρα τῆς παιδείας οὐ μόνον τῆς Ἑλλάδος, ἀλλὰ καὶ αὐτοῦ τοῦ κόσμου. Οἱ ἐπιστημότεροι τῶν Ῥωμαίων ἀπέστελλον εἰς Ἀθήνας τὰ τέκνα τῶν ἵνα τελειοποιῶσι τὴν ἐκπαίδευσίν των. Δὲν ἐπενέβαινον οὐδόλως εἰς τὰ τῆς θρησκείας τῶν Ἑλλήνων οἱ ἄρχοντές των οὗτοι, ἐλάβανον μάλιστα μέρος καὶ εἰς τὰς ἐθνικὰς των ἐορτάς, διατηρηθείσας ὡς πρότερον. Δὲν συνέβαινε δὲ εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅ,τι εἰς τὰς ἄλλας ὑπὸ τῶν Ῥωμαίων κατακτηθείσας χώρας· διότι εἰς ταύτας μὲν, βαρβάρους οὖσας, εἰσῆγετο διὰ τῶν κατακτητῶν εἰς τὸν λαὸν ὁ πολιτισμὸς, εἰς τὴν Ἑλλάδα ὅμως οἱ κατακτηταὶ αὐτοὶ ἐβελτιοῦντο ὑπὸ τῶν ὑποδουλωμένων Ἑλλήνων· ὅθεν ποιητὴς τις Ῥωμαῖος εἶπεν, «Ἡ Ἑλλὰς κυριευθεῖσα, τὸν ἄγριον νικητὴν ἐκυρίευσεν,

καὶ εἰς τὸ ἀγροῖκον Λάτιον τὴν καλλιτεχνίαν εἰσήγαγεν.

Ἐξήκοντα περίπου ἔτη μετὰ τὴν ὑποταγὴν τῶν οὐ
 "Ἑλληνες ἐδοκίμασαν ν' ἀνακτήσωσι τὴν ἑαυτῶν ἐλευθε-
 ρίαν διὰ τῆς συνδρομῆς τοῦ βασιλέως τοῦ Πόντου Μιθρι-
 δάτου, πολεμίου ὄντος τῶν Ῥωμαίων, καὶ πολλάκις ἤδη
 νικήσαντος τοῦ στρατοῦ αὐτῶν ἐν Ἀσίᾳ τῇ μικρᾷ. Οὗ-
 τος ἀπέστειλεν εἰς μὲν τὴν Ἑλλάδα στόλον, εἰς δὲ τὴν
 Μακεδονίαν στρατὸν, μεθ' οὗ ἠνώθησαν καὶ οἱ Ἀθηναῖοι
 καὶ οἱ Λακεδαιμόνιοι, ἀλλ' οὐδὲν ἡδυνήθησαν νὰ κατορ-
 θώσωσι. Ῥωμαϊκὸς στρατὸς ὑπὸ τὸν Σύλλαν, ἐκστρα-
 τεύσας ἐπὶ τὴν Ἑλλάδα, τὰς μὲν ἄλλας τῶν ἐπαναστα-
 τησασῶν πόλεων καθυπέταξε, τὰς δὲ Ἀθήνας καὶ τὸν
 Πειραιᾶ ἀντισταθείσας ἐπολιορκήσε. Καταστρέψας δὲ τὰ
 ἐνώνοντα τὰς Ἀθήνας μετὰ τοῦ Πειραιῶς μακρὰ τεῖχη,
 διέκοψε τὴν μεταξὺ τῶν δύο τούτων πόλεων κοινωνίαν
 καὶ ἐκ τούτου ἐπῆλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας δεινότατος λι-
 μός. Ἐπὶ τέλους ἐκυρίευσεν τὴν πόλιν καὶ τὸν Πειραιᾶ
 οὐ πολὺ δὲ ὕστερον ἐνίκησε καὶ τὸν Ἀρχέλαον, στρατη-
 γὸν τοῦ Μιθριδάτου ἐν Χαίρωνείᾳ καὶ κατόπιν ἐν Ὀρχο-
 μενῷ, καὶ οὕτως ἐπῆνεγκε τέλος εἰς τὸν ὑπὲρ τῆς ἑαυτῶν
 ἀνεξαρτησίας πόλεμον τῶν Ἑλλήνων τῷ 85 π. Χ.

Ἐκτοτε δὲν ἐπετρέπετο εἰς οὐδεμίαν ἑλληνίδα πόλιν
 νὰ ἔχῃ στρατὸν ἴδιον· ὅθεν συμμορίαι ληστῶν καὶ πει-
 ρατῶν ἤρχισαν νὰ ἐνοχλῶσι τὴν χώραν πανταχοῦ· καὶ ἡ
 διοίκησις δὲ αὐτῆς κατέστη καταθλιπτική, διότι οἱ ἀν-
 θύπατοι ἀπῆτουν πολλάκις φόρους παρανόμους, καὶ ἔτι
 διότι, ἀγοραζόντων πλουσίων Ἑλλήνων τὸν τίτλον Ῥω-
 μαίου πολίτου, δι' οὗ ἐγίνοντο ἀσύδοτοι, ἔπιπτε τὸ βά-
 ρος τῶν φόρων εἰς τοὺς πτωχοτέρους· ὅθεν τάχιστα παρ-
 ἤκμασε τὸ ἐμπόριον καὶ ἡ βιομηχανία, ὠλιγόστευσεν δὲ
 πληθυσμὸς καὶ πολλαὶ τῆς Ἑλλάδος πόλεις περιήλθον
 εἰς ἐξουδένωσιν καὶ ἐρήμωσιν.

Ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ ἔκτισεν ἐκ νέου τὴν Κόρινθον, κα-
 ταστήσας αὐτὴν στρατιωτικὴν ἀποικίαν.

Τὸ ἀμφικτυονικὸν συνέδριον ἐξηκολούθει ἔτι νὰ συνεδριάξῃ καὶ τὸ δελφικὸν χρηστήριον νὰ ἐργάζεται. Ὁμοίως δὲ καὶ ὁ ἐν Ἀθήναις Ἀρειος Πάγος καὶ ὅμοιον τούτου δικαστήριον ἐν Σπάρτῃ ὑπῆρχον ἔτι. Ἀλλ' ἡ πτωχεία ἤ-
 ξανε καὶ Ῥωμαῖοι τοκογλύφοι ἐπώλουν τὰ κτήματα τῶν Ἑλλήνων πρὸς ἐξόφλησιν τῶν δανείων καὶ μετέβαινον οὕτω ταῦτα εἰς τὴν κυριότητα ξένων.

Τινὲς τῶν Ῥωμαίων αὐτοκρατόρων ἐφάνησαν τῷ ὄντι εὐεργέται τῆς Ἑλλάδος, οἷον ὁ Ἀδριανὸς, κτίσας διάφορα μεγαλοπρεπῆ μνημεῖα, ἐν οἷς καὶ τὸν ἐν Ἀθήναις ναὸν τοῦ Ὀλυμπίου Διὸς, καὶ κατασκευάσας δημοσίας ὁδοὺς· ὁ Μάρκος Αὐρήλιος, βελτιώσας τὰ ἐν Ἀθήναις σχολεῖα καὶ αὐξήσας τὸν μισθὸν τῶν διδασκάλων. Καὶ ἄλλοι αὐτοκράτορες καὶ ἡγεμόνες καὶ ἄλλοι ἐπίσημοι ἄνθρωποι κατεσκεύαζον ἐν Ἀθήναις πρὸς δόξαν ἰδίαν μνημεῖα μεγαλοπρεπῆ, ὥς ὁ Φιλόπαππος, ὁ Ἀνδρόνικος Κυρρήστης, καὶ ἄλλοι δὲ ὄχι μόνον τὰς Ἀθήνας, ἀλλὰ καὶ ἄλλα μέρη τῆς Ἑλλάδος περιεποιοῦντο ἀνακτίζοντες ἢ ἐπισκευάζοντες κατεστραμμένas πόλεις. Ἀλλὰ καὶ οὕτως ἡ Ἑλλὰς ὁσημέραι παρήκμαζεν.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος Ἀρκαδίου καὶ Ὀνωρίου, οἱ Ἕλληνες αἰφνης ἠγέρθησαν ἕνεκα τῆς εἰσβολῆς τῶν Γότθων εἰς τὴν Ἑλλάδα. Οἱ βάρβαροι οὗτοι, λαφυραγωγήσαντες τὰς Ἀθήνας καὶ διὰ πυρὸς καὶ αἰδήρου καταφάνισαντες τὴν Ἀττικὴν, ἐπῆραν αἰχμαλώτους πολλοὺς τῶν κατοίκων. Ἐξῆς δὲ ἡ Ἑλλὰς συχνὰ παρηνωχλεῖτο καὶ ἐκακοῦτο ὑπὸ τῶν εἰσβαλόντων Γότθων, καταλυσάντων ἐπὶ τέλους καὶ τὴν δυτικὴν Ῥωμαϊκὴν αὐτοκρατορίαν.

Ἐπὶ τούτοις δὲ ἡ χριστιανικὴ θρησκεία, κηρυχθεῖσα ὑπ' αὐτῶν τῶν ἀποστόλων τοῦ Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰς διαφόρους πόλεις τῆς Ἑλλάδος, προώδευεν ἀκαθέκτως εἰς αὐτήν, ὅπως καὶ εἰς τὴν Ἀνατολήν.

Μετὰ τὴν διαίρεσιν τῆς Ῥωμαϊκῆς αὐτοκρατορίας εἰς δυτικὴν καὶ ἀνατολικὴν, ἡ ἀνατολικὴ περιελάβανε πᾶ-

σαν τὴν Ἑλλάδα, καὶ οἱ Ἕλληνες ἦσαν ὁ ἐξάρχων ἐν αὐτῇ λαός.

§ 35. Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡ βυζαντινὸν κράτος).

Ἰουστινιανός.

Ἐκ τῶν ἀπὸ τῆς καταλύσεως τῆς δυτικῆς αὐτοκρατορίας αὐτοκρατόρων τοῦ βυζαντινοῦ ἢ ἀνατολικοῦ κράτους ἄξιος λόγου ἀνεδείχθη ὁ Ἰουστινιανός (527—555). Ἐχὼν οὗτος δύο ἀξιόους στρατηγοὺς, τὸν Βελισάριον καὶ τὸν Ναρσῆν, ἠδυνήθη δι' αὐτῶν ν' ἀποκρούσῃ τοὺς ἀπειλοῦντας καὶ τὸ βασιλείον τοῦτο ἐχθροὺς, νὰ καταστήσῃ αὐτὸ ἰσχυρὸν, καὶ νὰ ἐνώσῃ πάλιν μὲ αὐτὸ τὰς ὑπὸ τῶν βαρβάρων ἀφαιρεθείσας χώρας.

Ὁ Ἰουστινιανός εἰσήγαγεν εἰς τὸ κράτος τοῦ νόμου σοφοὺς, καὶ ἔκτισε τὸν ναὸν τῆς ἁγίας Σοφίας, πυρποληθέντος τοῦ πρώτου, ὃν εἶχεν οἰκοδομήσει Κωνσταντῖνος ὁ Μέγας. Εἰς τὴν ἀνοικοδόμησιν αὐτοῦ, ἐξ ἔτη διαρκέσασαν, εἰσγάζοντο δέκα χιλιάδες ἀνθρώπων. Ἐν γένει δὲ ὑπῆρξεν ὁ Ἰουστινιανός ζήλωτὴς τῶν καλῶν καὶ προστάτης τῆς χριστιανικῆς πίστεως.

Ἐπὶ τοῦ αὐτοκράτορος τούτου ἤκμαζεν ἐν Κωνσταντινουπόλει ἡ ἀλληλομαχία δύο φατριῶν, τῶν Πρασίνων καὶ τῶν Γαλαζίων, γεννηθεῖσων ἐκ τῶν ἐν τῷ ἵπποδρομίᾳ ἀγώνων, καὶ ἐκ τοῦ χρώματος τοῦ ἱματισμοῦ τῶν ἡνιόχων οὕτως ὀνομασθεῖσων· μετὰ πολλὴν δὲ ἀλληλοσφαγίαν, 30,000 θανατωθέντων ἐκ τῶν Πρασίνων (452 μ. Χ.), μόλις ἠδυνήθη νὰ καταστείλῃ τὰς δύο αὐτὰς φατρίας ὁ Ἰουστινιανός.

Μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Ἰουστινιανοῦ ὑπετίθετο, ὅτι ἡ μέταξα (σηρικὸν νῆμα) ἦτο προῖον δένδρου ἐν Ἰνδίᾳ· ὀλίγοι δ' ἐφόρουσιν σηρικὰ ἐνδύματα διὰ τὸ ὑπέρογκον τῆς ἀξίας τῶν. Μαθὼν δὲ ὁ Ἰουστινιανός παρὰ δύο μοναχῶν

τὴν φύσιν τῆς μετάξης καὶ τὴν βομβυκοτροφίαν, καὶ λαβὼν δι' αὐτῶν ὡὰ (κουκουλόσπορον), συνέστησε μεταξουργεῖον εἰς τὸ κράτος τοῦ ἄλλ' ἐτήρει μυστικὴν τὴν ἀνατροφὴν τῶν μεταξοσκωλήκων τούτων. Κατὰ δὲ τὸ ἔτος 1130 μ. Χ. βασιλεύς τις τῆς Σικελίας, πολεμῶν πρὸς τὸν τότε τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου αὐτοκράτορα, συνέλαβε μεταξὺ ἄλλων καὶ πολλὰς χιλιάδας μεταξουργῶν καὶ μετέφερεν αὐτοὺς εἰς Ἰταλίαν ὡς αἰχμαλώτους. Ἐκ τούτων διεδόθη ἡ μεταξουργία εἰς Ἰταλίαν καὶ ἐκ ταύτης εἰς Ἰσπανίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ 1600 ἔτους εἰς Γαλλίαν, ἐκ Γαλλίας δὲ τῷ 1700 ἔτος εἰσήχθη εἰς Γερμανίαν.

Οἱ μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν αὐτοκράτορες.

Μετὰ τὸν Ἰουστινιανὸν εὐρίσκομεν ἐν τῇ ἀνατολικῇ αὐτοκρατορίᾳ ἄξιον λόγου αὐτοκράτορα, μετὰ πρῆλυσιν ἄλλων ἀσημάντων προκατόχων του, τὸν Ἡράκλειον. Ἀναβὰς οὗτος τὸν θρόνον 610 μ. Χ., ἐβελτίωσε τὰ οἰκονομικὰ τοῦ κράτους καὶ τὰ στρατιωτικά. Νικήσας δὲ τοὺς Πέρσας, οἵτινες ἐπὶ τοῦ ἀθλίου προκατόχου αὐτοῦ Φωκᾶ εἶχον φθάσει μέχρι τῆς Χαλκηδόνος νικηταί, ἀνέκτησε τὰς παρ' αὐτῶν ἀφαιρεθείσας χώρας καὶ τὸν τίμιον Σταυρὸν, τὸν ὁποῖον εἶχον λάβει πορθέσαντες τὴν Ἱερουσαλήμ· ἀνύψωσε δὲ αὐτὸν αὖθις ἐκεῖ μετὰ λαμπρᾶς τελετῆς. Τὸ γεγονός τοῦτο ἑορταζει ἡ ἀγία ἡμῶν Ἐκκλησία τῇ 14 Σεπτεμβρίου. Οἱ μετὰ τοῦτον καὶ πρὸ τοῦ Λέοντος βασιλεύσαντες ἀπεδείχθησαν ἄθλιοι οἱ πλεῖστοι· εἰς μικρὰ δὲ ἀσχολούμενοι καὶ εἰς θεολογικὰς ἔριδας προσέχοντες, ἄφιναν τοὺς Σαρακηνούς νὰ κυριεύωσι σημαντικὰς χώρας τῆς αὐτοκρατορίας.

Λέων Γ'. ὁ Ἰσαυρος, βασιλεύσας ἀπὸ τοῦ 717—741, κατήργησε τὴν προσκύνησιν τῶν εἰκόνων καὶ ἔδωκεν ἀφορμὴν εἰς τὴν τῶν εἰκονομάχων θρησκευτικὴν ἔριδα· ἠδυνήθη ὁμως νὰ σώσῃ τὸ κράτος του, ἀπειλούμενον ὑπὸ τῶν Ἀράβων, ἐλθόντων μέχρις αὐτῆς τῆς Κωνσταντινου-

πόλεως, κατακαύσας τὰ πλείστα τῶν πλοίων των διὰ τοῦ λεγομένου ἑλληνικοῦ ὕγρου πυρός. Τὸ τοιοῦτον πῦρ ἐπενόησεν ὁ ἐκ Συρίας Ἕλληन Καλλίνικος, ἔκαιε δὲ καὶ ἐντὸς τοῦ ὕδατος. Ἀγνοοῦμεν δὲ τὴν φύσιν αὐτοῦ, διότι ἐτηρήθη μυστικὴ ἡ κατασκευὴ του.

Τὸν Λέοντα Γ'. Ἰσαυρον διεδέχθη ὁ υἱὸς του Κωνσταντίνος ὁ Κοπρώνυμος, 744 μ. Χ., ὅστις ἦτο ἐπίσης εἰκονομάχος· καὶ ἐφάνη μὲν οὗτος εὐτυχῆς ἐν τοῖς κατὰ τῶν Σαρακηνῶν (Ἀράβων) πολέμοις, ἀλλ' ἐνίκηθη ὑπὸ τῶν Βουλγάρων, καὶ οἱ Λογγοβάρδοι τοῦ ἀφῆρσαν τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἐξουσίαν του.

Ὁ υἱὸς του Λέων ὁ Δ'. (775) ἦτο ἐπίσης εἰκονομάχος· ἔστειψε δὲ διάδοχόν του τὸν δεκαετῆ υἱόν του Κωνσταντῖνον τὸν ς'. βασιλεύσαντα ὑπὸ τὴν ἐπιτροπείαν τῆς μητρὸς του Εἰρήνης Ἀθηναίας, ἥτις συγκαλέσασα εἰς Νίκαιαν οἰκουμενικὴν Σύνοδον (787), ἐπανήγαγε τὴν προσκύνησιν τῶν ἁγίων εἰκόνων. Δολοφονηθέντος δὲ τοῦ υἱοῦ της, διεδέχθη αὐτὸν ἡ μήτηρ τὸ 797. Ἐπιθυμήσασα δὲ νὰ ἐνώσῃ αὐτῆς τὸ ἀνατολικὸν καὶ τὸ δυτικὸν βασίλειον, ἐζήτησεν ἄνδρα Κάρολον τὸν μέγαν βασιλέα τῶν Φράγκων· ἀλλ' οἱ πρόκριτοι ἀνέδειξαν αὐτοκράτορα Νικηφόρον τὸν τότε λογοθέτην, ἡ δὲ Εἰρήνη ἐξωρίσθη εἰς Λέσβον (802 μ. Χ.). Τοῦτον δὲ ὑπεχρέωσαν οἱ Ἀράβες, εἰσβαλόντες εἰς τὰς χώρας του, νὰ τοῖς πληρώσῃ φόρον· ἐφονεύθη δὲ πολεμῶν πρὸς τοὺς Βουλγάρους (811).

Περὶ τὴν Η'. ἑκατονταετηρίδα Σλαῦοι διαφόρων φυλῶν, προχωρήσαντες εἰς τὴν κυρίως Ἑλλάδα, ἀνέμιχθησαν μετὰ τῶν Ἑλλήνων, ἀλλ' ὀλιγώτεροι τούτων ὄντες, ἀπέμαθον τῷ χρόνῳ τὴν γλώσσαν των, ἐτήρησαν δὲ αὐτὴν μόνον οἱ ἐν ταῖς βορειοτέrais χώραις μέναντες, διότι ἦσαν περισσότεροι τῶν εἰς τὰ μεσημβρινὰ προχωρησάντων.

Τῷ 867 ἀναβὰς εἰς τὸν αὐτοκρατορικὸν τῆς Κωνσταντινουπόλεως θρόνον Βασίλειος ὁ Μακεδὼν, πρῶτος γνήσιος Ἕλλην αὐτοκράτωρ, ἐπήνεγκε σημαντικὰς βελτιώσεις,

σήγαγε καλούς νόμους, καὶ μετεχειρίσθη εἰς τὰ δημόσια γράφα μόνον τὴν ἑλληνικὴν γλῶσσαν, ἐνῶ πρότερον ἐγράφοντο καὶ λατινισί. Ἐπ' αὐτοῦ ἐξηπλώθη ὁ χριστιανισμὸς μέχρι περάτων τῆς Ἑλλάδος καὶ ἐξηλείφθη ἡ ἔως τότε εἰς τινὰ μέρη ἐπικρατοῦσα εἰδωλολατρεία. Διάδοχος τούτου ἔγεινεν ὁ υἱὸς τοῦ Λέων ὁ σ'. ὁ ἐπονομασθεὶς σοφός, προστατεύσας τὰ γράμματα καὶ συμπληρώσας τὴν νομοθεσίαν τοῦ πατρὸς του.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων τοῦ ἀνατολικοῦ ἡ βυζαντινοῦ βασιλείου ὁ μὲν Νικηφόρος Φωκᾶς (963—969) ἐνίκησε τοὺς Σαρακηνούς καὶ ἀνέκτησε τὴν παρ' αὐτῶν τότε κατεχομένην Κρήτην καὶ τὴν Κύπρον, πρὶν ἔτι βασιλεύσῃ, στρατηγὸς ὢν. ὁ δὲ Ἰωάννης Τσιμικῆς (969—976) καθυπέταξε τοὺς Βουλγάρους καὶ ἀνέκτησε τόπους τοὺς ὁποίους εἶχον κυριεύσει οἱ Σαρακηνοί, ἐνίκησε δὲ καὶ τοὺς Ῥώσους. Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ τρισέγγονος βασιλείου τοῦ Μακεδόνα βασιλεὺς ὁ Β'. ὅστις ἐπωνομάσθη Βουλγαροκτόνος, διότι τοὺς δοκιμάσαντας ν' ἀποστατήσωσι Βουλγάρους καθυποτάξας, συνεχώνευσεν αὐτοὺς τέλος εἰς τὸ βασίλειόν του ὁλοκλήρως. Οὗτος κατηνάγκασε καὶ τοὺς Ἀράβας νὰ πληρώνωσιν εἰς αὐτὸν φόρον.

Χωρισμὸς Ἑκκλησιῶν. Κοιμητοί.

Ἀπὸ τῆς πατριαρχίας ἤδη τοῦ πολυμαθεστάτου Φωτίου, 886 μ. Χ. ἀποτυχοῦσα ἡ ἐν Ῥώμῃ παπικὴ ἀρχὴ νὰ ἐπεκτείνῃ, ὅπως πρὸ καιροῦ ἐνήργει ἐκ φιλαρχίας, τὴν ἐξουσίαν τῆς καὶ εἰς τὴν ἀνατολὴν, ὅπως εἶχεν αὐτὴν ἐν τῇ δύσει, ἤρχισεν ἀπομακρυνομένη τῆς ὀρθοδόξου ἐκκλησίας δι' ἐρίδων καὶ καινοτομιῶν εἰς τε τοὺς τύπους καὶ τὰ δόγματα ἐνόθευσε ἰδίως τὸ σύμβολον τῆς πίστεως, προσθέσασα εἰς αὐτὸ ἐσφαλμένως ὅτι τὸ ἅγιον Πνεῦμα ἐκπορεύεται «καὶ ἐκ τοῦ Υἱοῦ».

Ὁ ἀρξάμενος ἑκτοτε χωρισμὸς ἔγεινε τέλειος ἐπὶ τοῦ ὑστερώτερον πατριαρχεύσαντος ἐν Κωνσταντινουπόλει

Σεργίου (9ου) καὶ ἐστερεώθη ἐπὶ τῆς πατριαρχίας Μιχαήλ Κουρλαρίου (1038). Ἐκτοτε οὐδεμίᾳ πλέον ὑπῆρξεν ἐκκλησιαστικὴ σχέσις μεταξὺ τοῦ Πάπα καὶ τῆς ἀνατολικῆς ὁρθοδόξου ἐκκλησίας.

Ἐκ τῶν ἐξῆς αὐτοκρατόρων περιώνυμος ἔγινεν Ἀλέξιος ὁ Κομνηνός (1081—1117). Οὗτος ἀνέκτησε τὰς χώρας, αἷς εἶχον ἀφαιρέσει πρὸ αὐτοῦ, καὶ ἀνέστησε βασιμνηδὸν εἰς τὴν προτέραν του δύναμιν τὸ βασίλειον.

Ἀπὸ τούτου ἄρχεται ἡ δυναστεία τῶν Κομνηνῶν καὶ ἐπὶ τούτου ἔγινεν ἡ πρώτη σταυροφορία.

Μετὰ τοῦτον ἐβασίλευσεν ὁ Ἰωάννης Κομνηνός (1118—1141) καὶ ὁ Μανουὴλ Κομνηνός (1143—1183), ἀμφοτέρωι τηρήσαντες τὸ βασίλειον σεβαστόν. Οἱ μετὰ τούτους ἄλλοι Κομνηνοὶ διὰ τὰς ἀλληλομαχίας τῶν ἐξῆς σθένησαν μὲν τὸ βασίλειον, ἀλλὰ διετήρησαν ὅπωςδὴ ποτε τὴν δυναστείαν τῶν μέχρι τοῦ 1185.

§ 36. Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὁ Ἰσαάκιος Ἀγγελος, βασιλεύσας τῷ 1185, κατέστη εὐάρεστος εἰς τὸν λαὸν διὰ τὴν πραότητά του, ἀλλ' ἦτο ἀδυνάτου χαρακτῆρος καὶ φιλήδονος· ἐξεθρόνισε δὲ αὐτὸν ὁ ἀδελφός του Ἀλέξιος Ἀγγελος καὶ τυφλώσας αὐτὸν τὸν ἐφυλάκισεν· ἀλλ' ὁ υἱὸς τοῦ τυφλωθέντος Ἀλέξιος Δ' ἐκφυγὼν ἐκ Κωνσταντινουπόλεως, προσῆλθεν εἰς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ τοὺς Γάλλους σταυροφόρους καὶ ἐπεκαλέσθη τὴν συνδρομὴν τῶν ὑπὲρ τοῦ πατρός του καὶ ἐκυτοῦ. Ἐλθόντες οὗτοι διὰ θαλάσσης ὑπὸ τὸν Δόγην Δάνδολον καὶ κυριεύσαντες τὴν Κωνσταντινουπόλιν, ἐγκατέστησαν εἰς τὸν θρόνον πάλιν τὸν τυφλὸν Ἰσαάκιον καὶ τὸν υἱὸν του, φυγόντος τοῦ Ἀλεξίου Ἀγγέλου. Ἐπειδὴ δὲ συνέβησαν ἐν Κωνσταντινουπόλει ταραχαί, Ἀλέξιος Δούκας, ὁ ἐπονομασθεὶς Μούρτζουφλος, ἐφόνευσεν τὸν υἱὸν καὶ διάδοχον τοῦ Ἰσαακίου Ἀλέξιον Δ' καὶ κατέλαβε τὴν ἀρχήν. Μεθόντες τοῦτο οἱ σταυροφόροι ἐκυ-

ρίευσαν ἐκ δευτέρου τὴν Κωνσταντινούπολιν, προεχείρησαν αὐτοκράτορα τὸν Γάλλον Κόμητα τῆς Φλανδρίας Βαλδουίνον (1204) καὶ οὕτως ἤρχισεν ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἐν τῇ Ἀνατολῇ. Λατίνους δὲ καὶ Φράγκους ὠνόμαζον τότε πάντας τοὺς ἀπὸ τῆς δύσεως ξένους. Ὁ Βαλδουίνος συλλαβὼν ἀπεκεφάλισε τὸν Μούρτζουφλον, καὶ κατηνάγκασε τὸν Ἀλέξιον Γ'. νὰ φύγῃ. Πρὶν δὲ καταστήσωσιν οἱ σταυροφόροι τὸν Βαλδουίνον, ὁ λαὸς ἀνηγόρευσε τὴν νύκτα αὐτοκράτορα Θεόδωρον τὸν Λάσκαριν, ὅστις ἔφυγεν εἰς τὴν Ἀνατολὴν καὶ κατέστησε καθέδραν τοῦ τὴν Νίκαιαν, ἀναγνωρισθεὶς αὐτοκράτωρ. Ὁ δὲ ἔγγονος Ἀνδρονίκου τοῦ Α'. Ἀλέξιος Α'. Κομνηνὸς ἔστησε τὸν θρόνον ἰδίου βασιλείου εἰς τὴν Τραπεζοῦντα. Μιχαὴλ δὲ ὁ Κομνηνὸς ἐγένετο δεσπότης τῆς Ἠπείρου.

Αἱ ἐπαρχίαι τοῦ βυζαντινοῦ κράτους κατενεμήθησαν ἤδη εἰς τοὺς ἄλλους ἡγήτορας τῶν σταυροφόρων Ἐνετούς καὶ Γάλλους, ἐπὶ τῇ ὑποχρεώσει ν' ἀναγνωρίζωσι ὡς κυριάρχην τῶν τὸν αὐτοκράτορα οὕτω δὲ τὸ κράτος τοῦτο διηρέθη εἰς πολλὰς ἡγεμονίας· καὶ ὁ μὲν Βονιφάτιος ἔλαβε χώρας ἐν τῇ μικρᾷ Ἀσίᾳ, τὰς ὁποίας ὁμῶς ἀντήλλαξε πρὸς τὴν Θεσσαλονίκην καὶ κατέλαβεν οὕτω μέγα μέρος τῆς Μακεδονίας καὶ τῆς Θεσσαλίας καὶ ἐξετάθη ὑστερώτερον μέχρι αὐτῆς τῆς Πελοποννήσου. Τούτου δὲ θανόντος, ὁ μὲν Γοδοφρεῖδος ὁ Βιλλαρδουῖνος συνέστησε τὴν ἡγεμονίαν τῆς Κορίνθου, ὁ δὲ Ὅθων Δελαρόχιος ἐκ Βουργουνδίας τὴν τῶν Ἀθηνῶν. Μέρος τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἄλλοι λιμένες τοῦ βασιλείου καὶ αἱ νῆσαι παρεχωρήθησαν εἰς τοὺς Ἐνετούς, καὶ εἰς ἄλλους δὲ ἄλλα μέρη. Ἐπειδὴ δὲ, ἕνεκα τῆς εἰς πολλὰς μικρὰς ἡγεμονίας διαίρέσεως τοῦ λατινικοῦ τούτου κράτους καὶ τῆς μεταξὺ τῶν ἐξουσιαστῶν Φράγκων καὶ Ἑλλήνων θρησκευτικῆς διαφορᾶς καὶ τοῦ ἐντεῦθεν μίσους, κατέφευγον οἱ Ἕλληνες εἰς τοὺς ὁμοπίστους ἡγεμόνας, κατελύθη ταχέως ἡ τῶν Φράγκων δυναστεία, ἀλλὰ δὲν

ἀνεστήθη πλέον δλοκλήρον τὸ βυζαντινὸν κράτος ὑπὸ τοὺς ὀρθοδόξους αὐτοκράτορας, διότι οἱ Ἑνετοὶ καὶ μὲν κροὶ ἄλλοι ἡγεμόνες Φράγκοι κατεῖχον, ὡς εἴρηται πολὺν χρόνον ἀπὸ τοῦ.

§ 37. Παρακμὴ καὶ τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ Κράτους.

Ἡ βασιλεία τῶν Λατίνων ἢ Φράγκων διαρκέσασα ἀπὸ τοῦ 1204 μέχρι τοῦ 1261 κατελύθη δλοκλήρως ὑπὸ τοῦ αὐτοκράτορος Μιχαήλ τοῦ Παλαιολόγου κυριεύσαντος τὴν Ἡπειρον, τὴν Αἰτωλίαν, μέγα μέρος τῆς Πελοποννήσου, καὶ τέλος αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν τὸ 1261. Ἀλλὰ τὸ ἐλληνικὸν βασίλειον ἤρχισε τότε νὰ ἀπειλῇται σπουδαίως καὶ ὑπὸ τῶν ἐξαπλούντων ὅσῃν μέραι τὴν ἐξουσίαν των εἰς τὴν Ἀνατολὴν Τούρκων τῶν ὁποίων ὁ πρῶτος ἡγεμὼν Σουλτάνος Ὁσμὰν ἔστησεν ἤδη τὸν θρόνον του εἰς Προῦσαν τῆς Βιθυνίας. Ὁ δὲ Σουλτάνος Βαγιαζίτης (τῷ 1384), βασιλεύοντος Μανουὴλ τοῦ β'. ἐκυρίευσεν πάσας σχεδὸν τὰς χώρας τοῦ βασιλείου καὶ ἐπολιορκήσας καὶ αὐτὴν τὴν Κωνσταντινούπολιν ἤθελε δὲ ἴσως καὶ ταύτην κυριεύσει, ἂν μὴ ἀνεφάνετο διώκτης αὐτοῦ ἄλλος ἐπίσημος κατακτητὴς, ὁ Ταμερλάνος.

Οἱ Τούρκοι, ἀπαλλαγέντες τοῦ τρομεροῦ τούτου ἐχθροῦ, ἐξηκολούθουν κυριεύοντες τὰς τοῦ ἀνατολικοῦ βασιλείου χώρας. Ἐν Ἡπείρῳ δὲ μόνον ἐπολεμήθησαν γενναίως ὑπὸ τοῦ Γεωργίου Καστριώτου, ὃν Σκενδέρμπεην οἱ Τούρκοι ὠνόμασαν διὰ τὴν ἀνδρίαν του (δηλαδή ἡγεμόνα Ἀλέξανδρον). Ὁ Γεώργιος οὗτος ἦτο Ἕλλην, υἱὸς Ἰωάννου Καστριώτου ἡγεμόνος τῆς Ἀλβανίας, κατετρόπωσε δὲ τρεῖς, τῷ 1447, 1449 καὶ 1450, πολυάριθμον τουρκικὸν στρατὸν καὶ κατηνάγκαζεν ἐκάστοτε τοὺς Τούρκους νὰ ἐπανακάμπτωσιν εἰς Ἀδριανούπολιν ἄπρακτοι.

Βασιλεύσαντος τῷ 1448 ἐν Κωνσταντινουπόλει τοῦ

Κωνσταντίνου Παλαιολόγου Δραγάση, ὁ τότε Σουλτάνος τῶν Τούρκων Μωάμεθ ὁ Β'. ἐπολιορκήσεν αὐτὴν τῷ 1453 κατὰ ξηρὰν καὶ θάλασσαν μὲ στρατὸν 300,000 ἀνδρῶν καὶ 400 πλοίων. Οἱ ἐν αὐτῇ Ἕλληνες μιμούμενοι τὸ παράδειγμα τοῦ αὐτοκράτορος, ἀντέστησαν πεισματωδῶς καὶ μὲ μοναδικὴν ἀνδρείαν εἰς τοὺς πολιορκητὰς ἑπτὰ ὅλας ἐβδομάδας· ἀλλ' ἐκυριεύθη αὕτη τὴν 29 τοῦ Μαΐου 1453 ἔτους, ἀφοῦ ἔπεσε γενναίως μαχόμενος ὁ αὐτοκράτωρ, καὶ οὕτω κατελύθη ἡ ἑλληνικὴ αὐτοκρατορία. Ὁ αὐτὸς δὲ Μωάμεθ ἐκυρίευσεν κατόπιν τῷ 1462 καὶ τὴν Τραπεζοῦντα, τῆς ὁποίας ὁ ἔσχατος βασιλεὺς ἦτο Δαβίδ ὁ Κομνηνός.

§ 38. Ἕλληνες καὶ Τούρκοι (1453—1715).

Τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος ὑπέκυψεν ἤδη, ὡς εἶδομεν ἀνωτέρω, ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῶν Τούρκων. Ἡ ἐν τῇ ἀλωθείᾳ παρ' αὐτῶν Κωνσταντινουπόλει σφαγὴ καὶ διαρπαγὴ διήρκεσεν ἐπὶ δύο ἡμέρας, διετάχθη δὲ ἡ κατάπαυσις τῆς ἵνα μὴ ἐρημωθῇ καθ' ὁλοκληρίαν ἡ μητρόπολις αὕτη. Καὶ τῶν ἀπὸ τῆς σφαγῆς διασωθέντων ἀφῆρέθησαν τὰ καλλίτερα κτήματα καὶ αὐτοὶ ἀπεκλείσθησαν πάντων τῶν πολιτικῶν δικαιωμάτων, ὑπεχρεώθησαν δὲ τοῦντεῦθεν νὰ ἐξαγοράζωσι κατ' ἔτος τὴν ὑπαρξίν των πληρώνοντες ἀπὸ τοῦ δωδεκάτου ἔτους τῆς ἡλικίας χαράτσιον, δηλ. προσωπικὸν ἢ κεφαλικὸν φόρον· ἔπαιρνον δὲ οἱ ἐκπορθηταὶ καὶ τὰ νεαρὰ τέκνα τῶν χριστιανῶν, ἅτινα ἀνέτρεφον ἐν τῷ Ἰσλαμισμῷ καὶ κατέτασσον εἰς τὸ τῶν Γιανιτσαρῶν τάγμα. Ὁ Μωάμεθ, νομίσας συμφέρον νὰ φεισθῇ τῆς θρησκείας τοῦ κατακτηθέντος λαοῦ, διέταξε νὰ προχειρισθῇ νέος πατριάρχης ἀντὶ τοῦ ἀποθανόντος· προχειρίσθη δὲ ὡς τοιοῦτος ὁ Γεώργιος Σχολάριος, ἐπονομασθεὶς Γεννάδιος, ἀνὴρ ἀγαθὸς καὶ πεπαιδευμένος καὶ ἐνάρετος. Ἡ ἁγία Σοφία ὅμως καὶ αἱ ὠραιότεραι ἐκκλησίαι μετεβλήθησαν εἰς δῖαμια.

Μετ' οὐ πολὺ ὁ Μωάμεθ συνεπλήρωσε τὴν κατάκτησιν τοῦ ἐπιλοιποῦ κράτους εὐχερῶς· ὁ Σκενδέρμπεης ὅμως ἔμεινεν ἀγέρωχος ἀπέναντι τοῦ τρομεροῦ κατακτητοῦ, ὡς καὶ πρὸ τῆς ἀλώσεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως διετέλει ὢν. Ὁ Μωάμεθ ἐπρότεινεν εἰς αὐτὸν (1454) συνθήκην ὑποταγῆς ἐπὶ μετρίῳ φόρῳ, ἀλλ' ὁ Σκενδέρμπεης ἀπέρριψεν αὐτὴν καὶ ὁχυρώσας τὴν Κρούαν δις κατετρόπωσε τὸν ἐχθρικὸν στρατὸν καὶ τότε μὲν ἔνεκεν ἄλλων ἀσυχολιών δὲν ἐξεστράτευσεν πάλιν κατ' αὐτοῦ ὁ Μωάμεθ, περὶ δὲ τὸ 1465 εἰσέβαλαν εἰς Ἀλβανίαν μετὰ 200,000 ἀνδρῶν καὶ ἀπέκλεισε τὴν Κρούαν, ἀλλὰ καὶ πάλιν δὲν κατώρθωσέ τι· μόνον δὲ μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Σκενδέρμπεης, συμβάντα τὸ 1467, ὑπετάχθη ἡ χώρα αὕτῃ εἰς τοὺς Τούρκους. Ἀπέθανε δὲ ὁ Μωάμεθ κατὰ τὸ 1481 εἰς ἡλικίαν 52 ἐτῶν. Ὁ διαδεχθεὶς αὐτὸν Βαϊαζίτης προσηνέχθη ἐπιεικέστερον πρὸς τοὺς Ἕλληνας.

Ὁ Σελίμης βασιλεύσας ἀπὸ τὸ 1512 μέχρι τοῦ 1520, ἠθέλησε νὰ μεταβάλῃ ἀπάσας τὰς ἐκκλησίας εἰς δζαμίαι καὶ νὰ ἀναγκάσῃ πάντας τοὺς χριστιανοὺς νὰ παραδεχθῶσι τὸν Ἰσλαμισμόν ἐπὶ ποινῇ θανάτου, ἀλλὰ εὐτυχῶς ὁ βεζύρης Πιρὶ πασχάς, συμφώνως μετὰ τοῦ ἀρχηγοῦ τῆς θρησκείας τῶν Ὀθωμανῶν Δζεμαλῆ, καὶ τοῦ τῶν ὀρθόδοξων πατριάρχου Ἱερεμίου Γ'. δι' ἐπιτηδείου πολιτικῆς ἔπεισαν τὸν Σουλτάνον νὰ ἀλλάξῃ γνώμην. Μετέβαλεν ὅμως ὁ Σελίμης εἰς δζαμίαι τοὺς καλλιτέρους ναοὺς, ἀφῆσας μόνον μικροὺς τινὰς καὶ εὐτελεῖς, διατάξας νὰ μὴ ἀνεγείρῃσι πλέον ἄλλους, εἰμὴ μόνον ἐκ ξύλων. Ἀπέθανε δὲ οὗτος, ἐν ᾧ ἡτοιμάζετο νὰ κυριεύσῃ τὴν Ῥόδον, ὑπὸ τῶν Φράγκων κατεχομένην.

Ἰστέον δὲ, ὅτι οἱ Ἑνετοὶ κατεῖχον, ὅτε ἡλώθη ὑπὸ τῶν Τούρκων ἡ Κωνσταντινούπολις, τὴν Ἐπτάνησον, τὴν Ναυπλίαν, τὴν Μεθώνην καὶ τὴν Κορώνην, τὴν Πύλον, τὴν Μονεμβασίαν, τὴν Ναύπακτον, τὴν Κρήτην καὶ τὴν Εὐβοίαν, ὕστερον δὲ ἔλαβον καὶ τὴν Κύπρον· ἄλλοι δὲ

τιῖνοι εἶχον νήσους τινὰς τοῦ Αἰγαίου πελάγους καὶ ἦν Ῥόδον.

Ὁ διαδεχθεὶς τὸν Σελίμην Σουλεϊμάνος, ὁ περιφημώτατος τῶν Σουλτάνων, ἐκυρίευσεν τὴν γενναίως ἀντιστᾶσαν Ῥόδον τὸ 1522· εὐθὺς δὲ παρεδόθησαν εἰς αὐτὸν καὶ αἱ ἀνήκουσαι εἰς αὐτὴν ὀκτὼ μικραὶ πέριξ αὐτῆς νῆσοι. Καταπολεμήσας δὲ ὕστερον τὴν ἐπαναστατήσασαν Ἡπειρον, ἐπολιορκήσας τὴν Κέρκυραν ἣτις γενναίως ἀντέκρουσε τὰ ὀθωμανικὰ στρατεύματα· ἰδίως δὲ συνετέλεσαν εἰς τὴν σωτηρίαν τῆς νήσου ταύτης οἱ Ἕλληνες αὐτῆς κάτοικοι. Ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ Σουλτάνου ὑπετάχθη καὶ τὸ Αἰγαῖον εἰς τοὺς Ὀθωμανοὺς καὶ ἀπώλεσαν οἱ Ἑνετοὶ πάντα τὰ ἐν Πελοποννήσῳ φρούρια αὐτῶν. Οὗτος ἐκυρίευσεν καὶ τὴν Μολδαυίαν καὶ τὴν Οὐγγαρίαν καὶ κατέστησε φοβεράν τὴν τουρκικὴν δύναμιν. Ὀνομάσθη δὲ παρὰ μὲν τοῖς Τούρκοις Κανουννῆ, ἥτοι νομοθέτης, ἐπειδὴ συνηρμολόγησεν εἰς ἓν τὴν τουρκικὴν νομολογίαν (Κανουνναμέ), παρὰ δὲ τοῖς Εὐρωπαίοις μέγας, διὰ τὰ κατορθώματά του.

Ἀποθανὼν ὁ Σουλεϊμάνος τὸ 1566 ἀφῆκε διάδοχον Σελίμην τὸν υἱὸν του, ὅστις ἐπολιορκήσας τὴν Κύπρον. Μετὰ δὲ δύο μηνῶν πολιορκίαν παρεδόθη ἡ Λευκωσία, ἔπεσαν δὲ καὶ τὰ λοιπὰ τῆς Κύπρου φρούρια, ἐκτὸς τῆς Φαρμαγόστης (Ἀμμοχώστου), ἣτις δὲν παρεδόθη εἰμὴ τὸ 1571. Κατὰ τὸ αὐτὸ δὲ ἔτος συνεκροτήθη καὶ μεγάλη περὶ Ναύπακτον ναυμαχία, καθ' ἣν διακόσια περίπου Ἑνετικὰ πλοῖα παρετάχθησαν κατὰ τριακοσίων ὀθωμανικῶν. Ἰωάννης ὁ ἐπιλεγόμενος Αὐστριακὸς, ναύαρχος ὢν σύμπαντος τοῦ στόλου ἐκείνου, ἐνίκησε κατὰ κράτος τὸν ὀθωμανικόν. Ἄλλ' οὐδόλως ὠφελήθησαν οἱ Χριστιανοὶ ἐκ τῆς λαμπρᾶς ταύτης νίκης, διότι ὀλίγον μετέπειτα, κατασκευάσαντες οἱ ὀθωμανοὶ στόλον νέον, ἠνάγκασαν τοὺς Ἑνετοὺς νὰ συνθηκολογήσωσι, παραχωρήσαντες ὀριστικῶς εἰς τοὺς Τούρκους τὴν Κύπρον καὶ πληρώσαντες 300, 000 φλωρίων διὰ τὰ ἐξόδα τῆς ἐπ' αὐτὴν ἐκστρατείας.

Ἀπέθανε δὲ ὁ Σελίμης τὸ 1574, ἀφήσας διάδοχον τὸν πρωτότοκον υἱὸν τοῦ Μουράτην Γ'. Οὗτος δὲ ἐκήρυξε κατὰ τῆς Οὐγγαρίας πάλιν πόλεμον, τὸν ὁποῖον δὲν ἐπρόφθασε νὰ τελειώσῃ, ἀποθανὼν τὸ 1595.

Μωάμεθ Γ'. υἱὸς τοῦ Μουράτου, διαδεχθεὶς αὐτὸν, ἐπεχείρησε νὰ τιμωρήσῃ τὴν Βλαχίαν, ἀλλ' ἐνίκηθη κατὰ κράτος ὑπὸ τοῦ ἥρωος Μιχαήλ ἡγεμόνος αὐτῆς. Μετὰ πολλοὺς δὲ ἄλλους ἀγῶνας καὶ ἐσωτερικὰς ταραχάς, ἀπέθανεν ὁ Μωάμεθ τὸ 1603, ἀφίς διάδοχον τὸν δεκαετραετῇ υἱὸν τοῦ Ἀχμέτην Α', ὅστις ἀνέλαβε τὰς ἡνίας τοῦ τουρκικοῦ κράτους καὶ τοὺς ἐν Ἀσίᾳ καὶ Εὐρώπῃ πολέμους.

Τοῦτον δὲ διεδέχθη τὸ 1617 ὁ υἱὸς τοῦ Μουσταφᾶς, ὅστις καθρέθη ὡς εὐθήης ὑπὸ τῶν ἀξιοματικῶν τῆς αὐλῆς, ἀναγορευσάντων ἀντ' αὐτοῦ τὸν υἱὸν τοῦ Ἀχμέτην Ὀσμάνην. Ὁ νέος Σουλτάνος, ἐκστρατεύσας κατὰ τῆς Πολωνίας, καὶ μὴ δυνηθεὶς νὰ καταβάλῃ τὰ πολωνικὰ στρατεύματα, ἔκαμε μετ' αὐτῆς εἰρήνην κατὰ τὸ ἔτος 1621. Ἀλλ' οἱ Γιανίτσαροι δυσαρεστηθέντες κατ' αὐτοῦ, καθήρεσαν καὶ ἐφόνευσαν αὐτὸν καὶ ἀνηγόρευσαν πάλιν τὸν Μουσταφᾶν, ἀπομωραθέντα ὀλοτελῶς. Ἐπεσε δὲ οὗτος μετὰ ἐν ἔτος καὶ ἀνηγορεύθη ὁ ἐννεαετῆς υἱὸς Ἀχμέτου τοῦ Α'. Μουράτης. Ἀπὸ τῆς ἐποχῆς δὲ ταύτης ἤρξατο προχωροῦσα ἡ παρακμὴ τοῦ τουρκικοῦ κράτους, ἐν ᾧ συγχρόνως ἡ τύχη τῶν Ἑλλήνων, ἐνεκα τῆς φυσικῆς αὐτῶν εὐφυΐας, ἤρξατο βελτιουμένη. Ὁ νέος Σουλτάνος ἀνέβη εἰς τὸν θρόνον τὸ 1623 ἦτο δὲ, καίτοι τρυφερᾶς ἡλικίας καὶ κατ' ἀρχὰς ὑπὸ κηδεμονίαν, σκληρὸς ὑπὲρ πάντας τοὺς προκατόχους τοῦ. Οἱ Γιανίτσαροι ἐν τούτοις ἐρεθισθέντες, διότι δὲν τοῖς ἐδόθησαν τὰ συνήθη ἐν ἀρχῇ τῆς βασιλείας του δῶρα, ἐκίνησαν ταραχάς, αἵτινες ἔπαυσαν, ἀφ' οὗ ἀπεκφαλίσθησαν πολλοὶ ἐξ αὐτῶν.

Ὁ Μουράτης ἀπέθανε τὸ 1640 καὶ ἦτο μὲν σκληρὸς

καὶ τρομερὸς, εἰς τοὺς χριστιανοὺς ὁμῶς ἔκαμε μέγα τι κλόν, καταργήσας τὸ ἔθιμον τοῦ ν' ἀρπάζωσιν ἐν καὶ ὀλλάκις δύο ἐξ ἐκάστης οἰκογενείας παιδίᾳ (τὸ παιδο-
μάζωμα) καὶ νὰ τὰ κατατάττωσιν εἰς τὸ τάγμα τῶν
Γιανιτσάρων ὥστε ἐπ' αὐτοῦ ἔπαυσεν ἐν τῶν δεινοτέρων
δυστυχημάτων τῶν χριστιανῶν, μὴ ἐπαναληφθὲν ὅστε-
ρον εἰμὴ ἄπαξ.

Τὸν Μουράτην διεδέχθη ὁ μόνος διασωθεὶς ἀδελφός του
Ἰβραήμης, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ἤρχισε καὶ ὁ κατὰ τῶν Ἑνετῶν
ἐν Κρήτῃ πόλεμος. Τετρακόσια πλοῖα, φέροντα 100,000
στρατιώτας, προσωρμίσθησαν εἰς Κρήτην καὶ ἐπολιόρ-
κησαν τὴν Κυδωνίαν. Τρεῖς ἔφοδοι ἀπεκρούσθησαν μετὰ
μὴν τῶν Τούρκων, ἀλλὰ τέλος παρεδόθη ἡ πόλις τῇ 22
Αὐγούστου 1654· ἐξηκολούθησεν ὁμῶς ἐπὶ τινα ἔτη ὁ
πόλεμος οὗτος καὶ διήρκει εἰσέτι, ὅτε καθαιρεθέντος τοῦ
Σουλτάνου Ἰβραήμη, ἀνηγορεύθη ὁ πρεσβύτερος υἱός του
Μωάμεθ Δ', ἐπταετῆς τὴν ἡλικίαν.

Ἐπὶ τῆς νηπιώδους ἡλικίας τοῦ Μωάμεθ τούτου διώ-
κησαν τὸν τόπον ἡ προμήτωρ καὶ ἡ μήτηρ αὐτοῦ, αἵτινες
ἐγένοντο αἰτίαι πολλῶν ταραχῶν. Ἐν τούτοις ὁ κατὰ
τῆς Κρήτης πόλεμος ἐξηκολούθει, ἀλλὰ κατηναλίσκετο
ἐπὶ ματαίῳ ὁ στρατὸς τῶν Ὀθωμανῶν κατὰ δὲ τὸ 1656
ὁ ἥρως Μοκενῖγος κατέστρεψε καὶ συνέλαβεν ἐβδομήκοντα
πλοῖα τοῦ ὀθωμανικοῦ στόλου, καὶ ἐκυρίευσεν τὴν Τένεδον,
τὴν Σαμοθράκην καὶ τὴν Λήμνον. Ἡδὴ λοιπὸν ἡ θέσις
τῆς Τουρκίας ἦτο δεινὴ, ἀλλὰ γενόμενος μέγας βεζύρης
ἄνθρωπος δραστήριος καὶ εὐφυῆς, ὁ Ἀχμέτης Κιοπρουλῆς,
ἔσωσεν αὐτὴν τοῦ κινδύνου. Ναυπηγῆσας πολυάριθμον
στόλον ἔπεμψεν αὐτὸν κατὰ τοῦ τότε εὐτυχοῦντος Μοκε-
νίγου, ὅστις προσέβαλεν αὐτὸν τὴν 19 Ἰουλίου 1656·
ἀλλ' ἐν ἀρχῇ τῆς μάχης σφαῖρα πεσοῦσα ἐν τῇ ναυαρχίᾳ
ἀνῆψε τὴν ἀποθήκην τῆς πυρίτιδος, ὅθεν ἡ ναυαρχίς κατε-
στράφη, ὁ Μοκενῖγος ἐφονεύθη, ὁ δὲ ἑνετικὸς στόλος ἐ-
στράπη εἰς φυγὴν ὑπέταξε δὲ τότε πάλιν ὁ ὀθωμανικὸς

(ΕΛΛ. ΙΣΤΟΡΙΑ).

10

στόλος τὰς νήσους, ἃς εἶχε κυριεύσει ὁ Μοκενῆγος· ἀλλ' ἀποθανόντος τοῦ Κιοπρουλῆ, τὰ πράγματα ἐπανῆλθον εἰς τὴν προτέραν κατάστασιν. Οἱ Τούρκοι ἐξεστράτευσαν πάλιν τὸ 1666 κατὰ τῆς Κρήτης, ἣτις μετὰ τρία ἔτη τὴν 21 Σεπτεμβρίου 1669, παρεδόθη παρεκτὸς δύο λιμένων, ὧν ἔμειναν κύριοι οἱ Ἑνετοί. Τῷ 1676 ὁ Σουλτάνος οὗτος ἀνεγνώρισεν ἐπισήμως τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν ὁρθοδόξων ἐπὶ τοῦ ἀγίου Τάφου, τὴν ὁποίαν ἕως τότε διημφισθῆθαι οἱ δυτικοί. Ἦδη δὲ διωρίσθη καὶ διερμηνεὺς τῆς κυβερνήσεως Ἑλλήν. Κατὰ δὲ τὸ ἐπόμενον ἔτος ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας, μεθ' ἧς μετὰ τρία ἔτη συνῆψε σηνθήκην ὠφέλιμον εἰς αὐτήν. Ἐκήρυξε δὲ πόλεμον ὕστερον καὶ κατὰ τῆς Οὐγγαρίας καὶ τῆς Αὐστρίας, καὶ οἱ ὀθωμανικοὶ στρατοὶ ἐπολιορκήσαν καὶ αὐτὴν τὴν Βιέννην, ἣτις ἤθελε παραδοθῆ, ἐὰν μὴ ἤρχετο ὁ τῆς Πολωνίας βασιλεὺς Σοδιέσκης εἰς βοήθειάν της. Οὗτος κατετρόπωσε τοὺς Τούρκους, οἵτινες καὶ εἰς πολλὰς ἄλλας μάχας ἀπεδείχθησαν ἀτυχεῖς. Ἀφ' ἑτέρου οἱ Ἑνετοὶ ἐκυρίευσαν κατὰ τὸ 1684 τὴν Λευκάδα καὶ τὴν Πρέβεζαν. Τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ὁ ἥρωας Μοροζίνης, ὁ ἐπικληθεὶς πελοποννησιακός, βοηθούμενος καὶ ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ Καινισμάρκου, ἐκυρίευσεν τὴν Πελοπόννησον πᾶσαν ἐκτὸς τῆς Μονεμβασίας, κατέλαβε τὰς Ἀθήνας, ἐπὶ τῆς πολιορκίας τῶν ὁποίων βόμβα πεσοῦσα εἰς τὸν Παρθενῶνα, ἀκέραιον ἕως τότε ὄντα καὶ χρησιμεύοντα εἰς πυριταποθήκην, κατέστρεψεν αὐτόν. Ὁ Μοροζίνης ἐξεστράτευσεν ὕστερον κατὰ τῆς Εὐβοίας, ὅπου μὴ δυνηθεὶς νὰ κατορθώσῃ τι ἀνεχώρησε. Κυριεύσας δ' ἐπὶ τέλους καὶ τὴν Μονεμβασίαν, κατὰ τὸ 1690, ἀπέθανε μετ' ὀλίγον πρὶν τακτοποιήσῃ τὰς κατακτηθείσας χώρας. Κατὰ τὸ 1693 οἱ Ἑνετοὶ ἐκυρίευσαν πολλὰς νήσους τοῦ Αἰγαίου πελάγους, ἐν αἷς καὶ τὴν Χίον, ἣν ὅμως ἀπώλεσαν μετ' ὀλίγον.

Ἐν ᾧ δὲ ἐγίνοντο αἱ συνεχεῖς αὗται νίκαι τῶν Ἑνετῶν

Ἕλληνες τρέφοντες ἐλπίδας κενὰς, μετὰ χαρᾶς ἐδέχσαν καὶ ἐβοήθησαν μάλιστα τοὺς νέους δεσπότας τῶν ἁλλ' ἡ χαρὰ αὐτῶν ὑπῆρξε βραχεῖα, διότι οἱ Ἑνετοὶ προσέβαλον τὸ κύριον τοῦ ἀνθρώπου αἴσθημα, τὴν θρησκείαν, ζητοῦντες νὰ τοὺς καταστήσωσι δυτικούς, καὶ πρὸς τούτοις ἐπῆζον τοὺς Πελοποννησίους. Κατὰ παράδοξον δὲ συγκυρίαν, ὁ τότε Βεζύρης Κιοπρουλῆς Μουσταφᾶς μετὰ μεγίστης ἐπιεικειᾶς ἐφάρτετο πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐπιτρέψας αὐτοῖς νὰ ἀνεγείρῃσιν ἐκκλησίας, καὶ προστατεύσας αὐτοὺς ἀπὸ τῶν ἀδίκων καταδιώξεων. Ταῦτα δὲ πάντα συνετέλουν εἰς τὸ νὰ ψυχραίνωσι τοὺς Ἕλληνας πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς. Διορισθεὶς δὲ ὁ Λιθέριος Ἱερακάρης ἡγεμὼν τῶν Μανιατῶν ὑπὸ τοῦ Κιοπρουλῆ Μουσταφᾶ, ἠνώθη μετὰ τῶν Τούρκων ἀναφανδὸν καὶ ἐπολέμει τοὺς Ἑνετοὺς.

Ἐν τούτοις ἡ τῆς Τουρκίας παρακμὴ καθ' ἐκάστην προὐχῶρει, αἱ δὲ ἐσωτερικαὶ ταραχαὶ συνετέλουν εἰς τὸν μαρασμὸν τοῦ κράτους, ὥστε ἐπὶ Μουσταφᾶ Β'. ἐγένετο εἰς Κάρλοβιτς, κατὰ τὴν 26 Ἰανουαρίου 1699, εἰρήνη, δι' ἧς οἱ Τούρκοι ἔχασαν πολλὰς χώρας, οἱ δὲ Ἑνετοὶ ἀνεγνωρίσθησαν κύριοι τῆς Πελοποννήσου. Ἐν ὀνόματι τῆς Τουρκίας ἐνήργει εἰς Κάρλοβιτς ὁ Ἀλέξανδρος Μαυροκορδάτος ὁ ἐξ ἀπορρήτων, ὅστις κατ' ἀρχὰς μὲν ἐδίδασκεν εἰς τὸ ἐν τῷ πατριαρχείῳ τῆς Κωνσταντινουπόλεως σχολεῖον, ἔπειτα δὲ ἔγινε διερμηνεύς. Ἀλλ' οἱ Ἑνετοὶ, ὡς εἵπομεν, ἤρχισαν νὰ φέρωνται λίαν δεσποτικῶς πρὸς τοὺς Χριστιανοὺς, ἐν ᾧ οἱ Τούρκοι περιποιεῦντο ἤδη αὐτούς ὥστε οἱ Χριστιανοί, ὅτε κατὰ τὸ 1715 ὁ βεζύρης Ἀλῆς ἐξεστράτευσεν κατὰ τῶν ἐν Ἑλλάδι Ἑνετῶν, οὐ μόνον δὲν ἐβοήθησαν αὐτοὺς κατὰ τῶν Τούρκων, ἀλλ' ἀπεναντίας συνετέλεσαν εἰς τὴν ἐκδίωξίν των. Ὁ Καπετὰν Πασᾶς (ναύαρχος) διευθύνθη πρῶτον κατὰ τῆς Τήνου, τὴν ὁποίαν ἐκυρίευσεν εὐθὺς, ἐν ᾧ ὁ στρατὸς κατὰ Ἰούλιον ἔφθασεν εἰς τὸν ἰσθμὸν παρακολουθοῦντος καὶ τοῦ

Σουλτάνου μετὰ τῆς ἱερᾶς σημαίας. Ἡ Κόρινθος ἔπεσε μετ' ὀλίγον· ἔπειτα τὸ Ναύπλιον, ἡ Κορώνη, ἡ Μεθώνη, αἱ Πάτραι καὶ ἡ Μονεμβασία. Ἀπασα λοιπὸν ἡ Πελοπόννησος ὑπέκυψε πάλιν εἰς τὴν τουρκικὴν κυριαρχίαν ἐντὸς 101 ἡμερῶν. Πρὸς τοῦτοις οἱ Ἑνετοὶ ἔχασαν καὶ τοὺς τελευταίους τόπους, τοὺς ὁποίους ἐξουσίαζον ἔτι εἰς Κρήτην, δηλ. τὴν Σούδαν καὶ τὴν Σπιναλόγγαν. Καὶ συνεμάχησαν μὲν κατὰ τὸ ἀκόλουθον ἔτος μετὰ τῆς Αὐστρίας καὶ ἐκέρδησαν ἀρκετὰς νίκας, ἐν τῇ συνθήκῃ ὅμως τῇ γενομένῃ κατὰ τὸ 1718 τὴν 21 Ἰουλίου εἰς Πασσοραβίκην μεταξὺ Τουρκίας καὶ Ἑνετίας καὶ Αὐστρίας, ἡ Ἑνετία ἐστερήθη ὀριστικῶς τὴν Πελοπόννησον, τὴν Τήνον καὶ τὰς ἐν Κρήτῃ Σούδαν καὶ Σπιναλόγγαν, ἀποδοθείσας εἰς τοὺς Τούρκους.

§ 39. Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Εἰς τὴν σωτηρίαν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους συνετέλεσεν ἰδίως καὶ διετήρησε καὶ τὴν ἐθνικότητά του ἡ ὀρθόδοξος ἐκκλησία. Ὁ πατριάρχης ἦτο ὁ ἀνώτατος θρησκευτικὸς καὶ πολιτικὸς οὕτως εἰπεῖν ἄρχων τοῦ ἔθνους. Μετ' αὐτὸν εἶποντο κατὰ βαθμοὺς οἱ μητροπολίται ἀρχιεπίσκοποι, ἐπίσκοποι, ἱερεῖς κτλ. Προσεπάθουν δ' οὗτοι καὶ νὰ ἐξομαλύνωσι τὰς μεταξὺ Χριστιανῶν διαφορὰς καὶ νὰ συμβιβάζωσιν αὐτούς. Ἐκτὸς δὲ τούτων ὑπῆρχε καὶ ἡ τάξις τῶν μοναχῶν, οἵτινες ἐν τῷ μέσῳ τῆς σιγῆς καὶ τῆς ἐρημίας ἔζων ἀληθῶς ἀνεξάρτητοι. Ἡ τάξις αὕτη τοῦ ἔθνους ἦτο καὶ ἡ μᾶλλον πεπαιδευμένη· ἰδίως δὲ οἱ τοῦ ὄρους Ἀθωνος ἦσαν οἱ μᾶλλον σεβαστοὶ καὶ παρ' αὐτοῖς τοῖς Τούρκοις. Ἀνέβησαν ὕστερον οἱ Ἕλληνες καὶ εἰς τὸ ὑψηλὸν τοῦ μεγάλου διερμηνέως ἀξίωμα, τὸ ὁποῖον ἀπὸ Παναγιώτου Νικούση ἤρχισε νὰ δίδηται εἰς αὐτοὺς, οἵτινες ἤδη διὰ τῶν ἰσχυρῶν αὐτῶν διερμηνέων πολλάκις

πολλά κατώρθωσαν παρὰ τοῖς Τούρκοις. Ἐκτὸς δὲ τούτου ὑφέλησε καὶ ἄλλως τοὺς Ἕλληνας ἢ εἰς τὰ τουρκικὰ ἄξιώματα εἰσαγωγὴ αὐτῶν, δηλ. εἰς τὰς δύο διερμηνείας τῆς Πύλης καὶ τοῦ στόλου καὶ εἰς τὰς ἡγεμονίας τῆς Ἀκίας, διότι παρεσκεύαζόν τινες τὰ τέκνα των εἰς τοῦτο καὶ ἐδίδασκον αὐτὰ καὶ ξένας διαλέκτους καὶ τὴν ἑλληνικὴν καλῶς· ὅθεν καὶ ἡ ἑλληνικὴ γλῶσσα ὑπετρέφετο. Καὶ ἐθνικὴ δέ τις διοίκησις διεσώθη, διότι τὰ χωρία καὶ αἱ ἐπαρχίαι, ὅσων τὰ κτήματα ἔμειναν εἰς τὴν ἐξουσίαν τῶν Ἑλλήνων, διωκοῦντο ὑπὸ προεστώτων, πρωτογερόνων, ἱερέων καὶ δημογερόνων Ἑλλήνων, οἵτινες ὀρθῶ τῷ λόγῳ, προσεπάθουν νὰ προστατεύωσι τοὺς κατοίκους ἀπὸ τῶν καταχρήσεων τῶν Τούρκων ὑπαλλήλων. Ἰδίως δὲ οἱ κάτοικοι τῆς ἐν Πελοποννήσῳ Μάνης ἐφύλαξαν ἐπὶ πολὺν χρόνον τὴν ἀνεξαρτησίαν αὐτῶν.

Ἡ Μάνη οὕσα ἄγονος καὶ ξηρὰ κατωκεῖτο ὑπὸ φυλῆς, ἣτις διετήρησε τὰς πολεμικὰς αὐτῆς ἐξεις, καίπερ διατρέξασα δεκαπέντε αἰῶνας παρακμῆς. Οἱ Μανιάται ἀντέστησαν ἐπὶ μακρὸν καὶ πρὸς τοὺς Ἑνετοὺς καὶ πρὸς τοὺς Τούρκους, διὰ τοῦτο οἱ Τοῦρκοι φρονιμώτερον τῶν Ἑνετῶν κρίνοντες, περιεποιήθησαν πολλάκις αὐτούς. Ὁμοίως καὶ οἱ μάχιμοι ὀρεινοὶ κάτοικοι τοῦ Ὀλύμπου, τοῦ Πηλίου ὄρους, τοῦ Πίνδου, τῶν Ἀγρᾶφων ἀντέστησαν τοσοῦτον γενναίως, ὥστε οἱ Τοῦρκοι οὐ μόνον ἐσυνθηκολόγησαν πρὸς αὐτούς, ἀλλὰ καὶ τοὺς διαφόρους ἀρχηγοὺς αὐτῶν ἀνεγνώριζον· ἐκάλουν δὲ αὐτοὺς ἄρματωλούς. Οἱ ἄρματωλοὶ οὗτοι, ἄλλοτε μὲν πολλοὶ ἄλλοτε δὲ ὀλίγοι ἐξήρχοντο παγανιά, ὡς ἔλεγον, ὅτε μὲν βοηθοῦντες τοὺς Τούρκους ἐπὶ ἀδρᾶ πληρωμῇ, ὅτε δὲ πολεμοῦντες πρὸς αὐτούς. Ἡ ζωὴ των ἦτο ἀδιάκοπος πάλη, τὴν ὁποίαν πολλάκις πάνυ λαμπρῶς ἐξεικονίζουσι τὰ δημοτικὰ τῆς Ἑλλάδος ἄσματα.

Ἀλλ' ὑπῆρχον καὶ ἄλλοι πολὺ μαχιμώτεροι καὶ μεγαλοφυχώτεροι τῶν ἄρματωλῶν οἱ κλέφται, ὧν τὸ ὄνα-

μα δὲν εἶχε τὴν σημερινὴν κακὴν σημασίαν, ἀλλ' ἐσήμαινε τὰ παλληκάρια ἐκεῖνα, τοὺς γενναίους ἐκείνους ἄνδρας, οἵτινες μὴ καταδεχθέντες νὰ συνθηκολογήσωσιν, ἔστω καὶ ἐντίμως μετὰ τῶν Τούρκων, ἀπεσύρθησαν εἰς τοὺς ἀπροσίτους αὐτῶν βράχους καὶ ἐπεχείρουν ἐκεῖθεν ἐπιδρομὰς κατ' αὐτῶν. Ἐμπνεόμενοι δὲ ὑπὸ τῆς φύσεως καὶ ὑπὸ τῶν περιστάσεων, εἰς ἃς εὗρισκοντο, ἐποίησαν τὰ κλέφτικα λεγόμενα τραγούδια, τὰ ἀριστουργήματα ταῦτα τῆς νεωτέρας ἑλληνικῆς ποιήσεως.

Σχολεῖα.

Ἀπὸ τοῦ τέλους τῆς δεκάτης ἐβδόμης ἑκατονταετηρίδος οἱ Ἕλληνες ἤρχισαν νὰ προσδεύωσι καὶ εἰς τὰ γράμματα. Εἰς Χίον, εἰς Σμύρνην ἰδρύθησαν ἐκπαιδευτήρια, εἰς δὲ τὰ Ἰωάννινα ἰδρύθη τὸ περιφημότερον τούτων περὶ τὸ 1600 καὶ διετηρήθη μέχρι τοῦ 1820. Ἐξ αὐτῆς τῆς σχολῆς πολλοὶ μαθηταὶ ἐξῆλθον καὶ διέχυσαν τὰ νάματα τῆς παιδείας εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τῆς Ἑλλάδος. Εἰς τὰ Ἰωάννινα συνέστη ἔτι καὶ δεύτερον σχολεῖον, τοῦ ὁποίου πρῶτος διδάσκαλος ὑπῆρξε τοῦ 1742 ὁ περιφανὴς Εὐγένιος Βούλγαρης Κερκυραῖος, γεννηθεὶς κατὰ τὸ 1716. Ἡ κρίσις, ὁ νοῦς καὶ ἡ γλαφυρότης τοῦ ὕφους αὐτοῦ τὸν κατέστησαν εἰς πάσας τὰς σχολὰς περιζήτητον· κατὰ τὸ 1752 μετετέθη καὶ ἐδίδαξεν εἰς Κοζάνην· τρία δὲ ἔτη μετὰ ταῦτα ἐδίδαξεν εἰς τὴν ἐν Ἀθῶν ὑπὸ τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου Γ' συσταθεῖσαν σχολήν, ὅπου ἐδίδασκε καὶ ὁ Νεόφυτος Κουσκοκαλυβίτης Ἱεροδιάκονος Πελοποννήσιος, καὶ ὁ ἐκ Μεσολογγίου Παναγιώτης Παλαμᾶς. Ἀλλ' ἂφ' οὗ διελύθη ἡ σχολὴ αὕτη, ὁ Εὐγένιος περιηγηθεὶς ἐπὶ τινα χρόνον ἔφθασεν εἰς Πετρούπολιν, ὅπου ἀνεδείχθη ἀρχιεπίσκοπος· ἀπέθανε δὲ ἐκεῖ κατὰ τὸ 1806, συγγράψας καὶ μεταφράσας πολλά. Νικηφόρος δὲ ὁ Θεοτόκης Κερκυραῖος, γεννηθεὶς τὸ 1736, διέπρεψε καὶ ὡς ἱεροκέρυξ εἰς Κωνσταντινούπολιν.

ν, καὶ ὡς διδάσκαλος εἰς Ἰάσιον, πρωτεύουσαν τῆς Μολδαβίας.

Καὶ τὸ ἐν Κυδωνίαις σχολεῖον, συσταθὲν διὰ κοινῆς συνεισφορᾶς, ἦτο ἐπισημότατον. Ὁ Ἱερομόναχος Βενιαμὴν ὁ Λέσβιος διὰ συνεισφορᾶς ἀνήγειρεν ἐκεῖ σχολεῖον καὶ ἐπροίκισεν αὐτὸ, διδάζας πρῶτος ἐν αὐτῷ. Καὶ εἰς διάφορα ἄλλα μέρη πληθὺς ἀνθρώπων πεπαιδευμένων ἐδίδασκε καὶ διέδιδε τὴν παιδείαν, ἥτις ἔμελλε νὰ χρησιμεύσῃ ὡς ἀκρογωνιαίος λίθος τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος.

Μέγα δὲ συνετέλεσεν εἰς τὴν παιδείαν τοῦ ἔθνους καὶ εἰς τὴν διαμόρφωσιν αὐτοῦ καὶ ὁ σοφὸς Ἀδαμάντιος Κοραΐς Χῖος (1748—1833).

§ 40. Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.

Ἢδὴ ἀπὸ Πέτρου τοῦ μεγάλου οἱ χριστιανοὶ ἤρχισαν νὰ ἀναθέτωσι τὰς ἐλπίδας των εἰς τὴν Ῥωσσίαν. Εἰς τοῦτο συνετέλεσεν οὐ μόνον ἡ ταυτότης τῆς θρησκείας, ἀλλὰ καὶ ἡ προσπάθεια τὴν ὁποίαν κατέβαλλον πάντες οἱ ἀπὸ τοῦ Πέτρου αὐτοκράτορες εἰς τὸ νὰ κερδήσωσι τὴν εὐνοίαν ταύτην τῶν Ἑλλήνων ὅθεν πληθὺς ἡρώων κατοίκων τῶν ἀπροσίτων ἐλληνικῶν ὁρέων καὶ χωρῶν κατετάσσοντο εἰς τὰ Ῥωσσικὰ στρατεύματα καὶ ἀνήρχοντο πολλοὶ εἰς τὰ ἀνώτατα στρατιωτικὰ ἀξιώματα· πληθὺς δ' ἄλλων Ἑλλήνων, κατατρεχομένων, ἢ ὅπως δῆποτε παραβλεπομένων, κατέφευγεν ἐκεῖσε, ὅπου εὗρισκε προστασίαν καὶ βοήθειαν.

Κατὰ τὸ ἔτος 1764 Θετταλὸς τις ὀνόματι Παπάζογλους, λοχαγὸς τοῦ πυροβολικοῦ εἰς Ῥωσσίαν, φίλος τοῦ Ὀρλόφ, τοῦ μεγάλως ἐσχύοντος παρὰ τῇ αὐτοκρατορίᾳ Αἰκατερίνῃ, ἐπεχείρησε νὰ μεσιτεύσῃ ὑπὲρ τῆς ἀπελευθερώσεως τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Ὀρλόφ, φιλόδοξος ὢν, εὐθὺς

ἐπείσθη εἰς τοὺς λόγους τοῦ Παπάζογλου καὶ ὑπεσχέθη νὰ ἐνεργήσῃ παρὰ τῇ αὐτοκρατείᾳ. Καὶ τῷ ὄντι ἡ Αἰκατερίνα πεισθεῖσα εἰς τοὺς λόγους του, παρεδέχθη τὰς προτάσεις τοῦ Παπάζογλου. Ἀλλὰ τὸ συμβούλιον αὐτῆς, ἐξετάσαν ἀπαθέστερον τὸ πρᾶγμα, δὲν τὸ ἐθεώρησε φρόνιμον καὶ ἀπέτρεψε τὴν Αἰκατερίναν τοῦ σκοπομένου. Ὁ Ὀρλόφ ὅμως μὴ ἀπελπισθεὶς, ἔδωκεν ἄδειαν ἀπουσίας εἰς τὸν Παπάζογλου νὰ παρασκευάσῃ συνωμοσίαν γενικὴν κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Λαβὼν δὲ ἄδειαν νὰ διαθέσῃ μεγάλας χρηματικὰς ποσότητας, ἔφθασεν εἰς Τεργέστην καὶ καταπείσας τινὰς ἐκεῖ, τοὺς ἀπέστειλεν ὡς ἀποστόλους εἰς διάφορα μέρη, ἐν ᾧ αὐτὸς μετέβη εἰς Λακωνίαν, ἵνα συνεννοηθῇ μετὰ τοῦ Μαυρομιχάλη, τοῦ ἰσχυροτέρου τῶν ὀπλαρχηγῶν τῆς χώρας ταύτης. Ἀλλ' οὗτος ἦτο ἀνὴρ φρόνιμος· διὸ ἀπάντησιν μὲν θετικὴν δὲν ἔδωκεν, εἶπεν ὅμως ὅτι, ἐὰν παρουσιασθῶσιν οἱ Ῥῶσσοι μετὰ δυνάμεως ἰσχυρᾶς, τότε ἴσως συμπράξῃ. Ὁ Παπάζογλος οὐδόλως ἀποθαρρυνθεὶς, ἀπετάθη εἰς προεστῶτά τινα τῶν Καλαμῶν, Μπενάκην καλούμενον, ἄνδρα, ὑπέρπλουτον καὶ ἰσχυρὸν καὶ φιλόδοξον. Οὗτος καὶ τοὶ γέροντες, ἐνόμισεν ἀνατέλλουσιν τὴν ἡμέραν τῆς δόξης του καὶ εὐθὺς ἐδέχθη τὴν πρότασιν, ὑποσχεθεὶς νὰ ἐπαναστατήσῃ 100 000 Ἑλλήνων.

Ἡ συνωμοσία λοιπὸν προεχώρει καὶ ἤδη ὑπόκωφος ἀναθρασμὸς πνευμάτων ἠγέρθη καὶ ἀνεμένετο ἡ σάλπιγξ τῆς ἐλευθερίας.

Κατὰ τὸ ἔτος 1768, ὁ τότε Σουλτάνος τῆς Τουρκίας Μουσταφᾶς ἐκήρυξε πόλεμον κατὰ τῆς Ῥωσσίας. Ἡ Αἰκατερίνα τότε εἶδεν, ὅτι ἡ τῶν Ἑλλήνων συνδρομὴ εἶναι ἀναγκαία, διὸ ὑπεσχέθη νὰ πέμψῃ καὶ στρατὸν εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ὅθεν τὸ 1769 τρία Ῥωσσικὰ δίκροτα καὶ τρεῖς φρεγάται ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλόφ κατέπλευσαν εἰς Οὔτυλον. Ὁ Ὀρλόφ ἔλαβε μὲν ὅπλα καὶ πολεμοφόδια πολλὰ καὶ στολὰς Ῥωσσικὰς, ἵνα ὀπλίσῃ τοὺς Ἕλληνας,

ἀλλὰ στρατὸν ὀλίγον· ἡ δὲ ἀδυναμία τοῦ στόλου καὶ τὸ εὐαριθμὸν τῶν στρατιωτῶν εὐθὺς ἀπ' ἀρχῆς ἐψύχρανε τοὺς Ἕλληνας. Καὶ ἔσπευσε μὲν ὁ Μαυρομιχάλης νὰ παρουσιασθῇ εἰς τὸν Θεόδωρον καὶ ὑπεσχέθη νὰ τὸν βοηθήσῃ, ἀλλὰ ψυχρῶς πῶς ἐγίνοντο ὅλα ταῦτα καὶ ἄνευ πολλῆς ἐλπίδος. Ὁ Μαυρομιχάλης ἐπρότεινε εἰς τὸν Ὀρλόφ νὰ προσβάλῃ τὴν Κορώνην ἀπροφύλακτον οὖσαν, ἀλλ' οὗτος ἀνέβαλε πρὸς καιρὸν τὴν κατὰ τῆς Κορώνης ἐκστρατείαν, καὶ κατήρτισε πρῶτον δύο τάγματα ἐκ τῶν συνηθροισμένων Ἑλλήνων ἐκ τῆς Μάνης, τῆς Ζακύνθου, Κεφαλληνίας, τῆς Κρήτης καὶ ἄλλων μερῶν, καὶ τὸ μὲν ἐν ὑπὸ τὸν νέον Μυκόνιον Ψαρὸν διέταξε νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Σπάρτης διὰ τῆς Λακωνίας, ὅπου ἔμελλον νὰ εὗρωσι καὶ τὸ σῶμα τοῦ Μαυρομιχάλη, τὸ δὲ ὑπὸ τὸν Θεόδωρον Ὀρλόφ, συνενωθὲν καὶ μετὰ τῶν ὀπαδῶν τοῦ Μπενάκη, διευθύνθη κατὰ τῆς Κορώνης. Οἱ Τοῦρκοι κατ' ἀρχὰς ἐκπλαγέντες ἀπεσύρθησαν εἰς τὰ ὀχυρὰ φρούρια τῆς Τριπόλεως, τοῦ Ναυπλίου καὶ τῆς Κορίνθου. Καὶ ἦτο μὲν τότε εὐκολὸν νὰ ἐπιληφθῶσι τῆς εὐκαιρίας οἱ Ῥῶσσοι καὶ νὰ κυριεύσωσι τὰς σημαντικωτέρας πόλεις, ἀλλ' ὁ Ὀρλόφ κατέτριψε τοσοῦτον χρόνον εἰς διασκέψεις, ὥστε ὅταν ἐκίνησε κατὰ τῆς Κορώνης, οἱ Τοῦρκοι ἐνθαρρυνθέντες ἀντέταξαν ἀντίστασιν ἱκανὴν ἐν ᾧ ὅμως οὗτος ἐξησθένει τὸν μικρὸν τοῦ στρατὸν πολιορκῶν τὴν Κορώνην, ὁ Ψαρὸς ἐκυρίευσεν τὴν Σπάρτην, ἡ δὲ ἐπανάστασις ἐξετείνετο, διότι τὰ Καλάβρυτα καὶ αἱ Πάτραι ἐπανεστάτησαν, τὸ δὲ Μεσολόγγιον ἤρχισε τὴν ἡρωϊκὴν αὐτοῦ ἱστορίαν· μοῖρα δὲ τοῦ Ῥωστικοῦ στόλου κατέλαβε τὴν Πύλον. Ἐν τοσοῦτῳ ἔφθασε καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Θεοδώρου Ἀλέξιος Ὀρλόφ, ὅστις ἀποδοκιμάσας τὰς πράξεις τοῦ ἀδελφοῦ του, τὸν ἔπεισε νὰ διαλύσῃ τῆς Κορώνης τὴν πολιορκίαν καὶ γενόμενος αὐτὸς ἀρχηγὸς τῆς ἐκστρατείας, διέταξε τὸν Ψαρὸν νὰ διευθυνθῇ κατὰ τῆς Τριπόλεως, τῆς πρωτεύουσας ὅλης τῆς Πελοποννήσου.

Οἱ δὲ ἐν τῇ Κορώνῃ καὶ εἰς τὰ περίξ αὐτῆς Ἕλληνες ἐγκαταλειφθέντες εἰς τὴν λύσσαν τῶν Τούρκων, οἱ μὲν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἠκολούθησαν γυμνοὶ τὰ ῥωσσικὰ στρατεύματα.

Ἄλλ' ἤδη ἤρχισαν οἱ δισταγμοὶ τῶν Ἑλλήνων περὶ τῆς ἐπιτυχίας τοῦ κινήματος τούτου. Ὁ Παπάζογλου εἶχεν ὑποσχεθῆ εἰς μὲν τοὺς Ῥώσσους στρατὸν Ἑλλήνων, εἰς δὲ τοὺς Ἕλληνας στρατὸν Ῥώσων, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς δύο ἐφεύσθη. Οἱ δὲ Ἕλληνες παρατηροῦντες καὶ τὰς χρονοτριβὰς τῶν Ῥώσων, ἤρχισαν ν' ἀποβάλλωσιν τὸν ἐνθουσιασμὸν ἐκεῖνον, ὑπὸ τοῦ ὁποίου ἐνεπνεύσθησαν κατ' ἀρχάς. Πλεῖσται πόλεις ἐκ τῶν ὑποσχεθεῖσων νὰ ἐπαναστατήσωσι δὲν ἐπανεστάτησαν. Ὁ Ἀλέξιος ἐν τούτοις ἔπεμψεν πεντακοσίους ἄνδρας, ἵνα κυριεύσωσι τὴν Μεθώνην. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα ἐγίνοντο, ἡ τουρκικὴ κυβέρνησις ἐκάλεσεν εἰς τὴν χερσονήσον τὰ μάχιμα τῶν Μωαμεθανῶν τῆς Ἡπείρου Ἀλβανῶν στίφη· δέκα πέντε χιλιάδες Ἀλβανῶν λεηλατήσασαι τὸ Μεσολόγγιον, ἐπολιόρκησαν τὰς Πάτρας καὶ ἐκυρίευσαν αὐτάς ἐξ ἐφόδου, ἐσφαζαν τοὺς ἄνδρας, καὶ ἐπυρπόλησαν τὰς οἰκίας. Διευθυνθέντες δὲ κατὰ τῆς Κορίνθου καὶ εὐρόντες αὐτὴν ἥσυχον, ἐβάδισαν κατὰ τῆς Τριπόλεως μετὰ χιλίων ἔτι ἱππέων· ὁ Ψαρὸς ἐπολιόρκει αὐτὴν, ἀλλὰ ταχέως οἱ Ἀλβανοὶ, διαλύσαντες τὴν πολιορκίαν, φονεύουσι τοὺς Ῥώσσους, εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν καὶ τρεῖς χιλιάδες νεκρῶν καλύπτουσι τὸ ἔδαφος. Ἐν ᾧ δὲ ταῦτα συνέβαινον εἰς Τρίπολιν, εἰς πλεῖστα ἄλλα μέρη τῆς Πελοποννήσου τὸ αἷμα ἐχύνετο ἀφειδῶς ὑπὸ τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι λαβόντες καὶ τοὺς στρατιώτας τῆς ἐγκαταλειφθείσης ὑπὸ τοῦ Θ. Ὁρλόφ Κορώνης, ἐτράπησαν κατὰ τῆς Μεθώνης, πολιορκουμένης ὑπὸ τῶν Ῥώσων. Ἐπὶ τέλους ἐγκατέλειψαν καὶ τὴν Πύλον οἱ Ῥῶσσοι καὶ παρήτησαν τοὺς κατοίκους τῆς χερσονήσου εἰς τὴν διάθεσιν τῶν Τούρκων.

Οἱ Τοῦρκοι γενόμενοι κύριοι τῆς Πελοποννήσου, ἐξεδι-

ἦσαν ἀγρίως καὶ πανταχοῦ τοὺς πταίσαντας καὶ μὴ εἰς τὴν ἐπανάστασιν ταύτην καὶ κατέστρεψαν τὰ πάντα. Αἱ νῆσοι, αἱ χορηγήσασαι βοήθειαν εἰς τοὺς Ῥώσους, ἔπαθον καὶ αὐταί, ἀλλ' οὐχὶ τοσοῦτον ἀπηνῶς, διότι ἐχορήγουν ναύτας εἰς τοὺς Τούρκους. Ὁ Πατριάρχης Μελέτιος ἐβασανίσθη καὶ ἐξωρίσθη, πλῆθος δὲ ἄλλων Ἑλλήνων ἐπισήμων ἀπεκεφαλίσθησαν.

Ἐν τούτοις ὁ Ῥωσσικὸς στόλος, ἀναχωρήσας ἐκ τῆς Πελοποννήσου καὶ προσλαβὼν νέαν ἐπικουρίαν, ἔκαυσε τὸν Τουρκικὸν στόλον τὴν 6 Ἰουλίου 1770 διὰ πυρπολικῶν παρὰ τὰ παράλια τῆς μικρᾶς Ἀσίας, εἰς τὸν ὄρμον τοῦ Τσεσμέ, πλησίον τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Μυκάλης. Ἀλλ' οὐδόλως ἐκ τῆς ἐπιτυχίας ταύτης ὠφεληθέντες οἱ Ῥῶσοι ἐπολιόρκησαν τὴν Ἀἴμνον ἐπὶ ματαίῳ, ἐξεχείμασαν εἰς τὴν Πάρον καὶ ἀνεχώρησαν ἐκείθεν, ἀφήσαντες ἅπαν τὴν Ἑλλάδα εἰς τὴν διάκρισιν τῶν Τούρκων. Τελος τῷ 1774 ἔγινε συνθήκη μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, καθ' ἣν ἡ πρώτη ἡγωνίσθη νὰ σώσῃ τοὺς Ἕλληνας ἀπὸ τῆς ἐκδικήσεως. Ἀλλ' ὁ νέος Σουλτάνος Ἀβδουλ-Χαμίδ, κατὰ γνωμοδότησιν τοῦ Διβανίου, ὀλίγον μετὰ τὴν εἰρήνην ἐμελέτησε τὴν ἐξολόθρευσιν τοῦ ἑλληνικοῦ γένους. Ὁ Τζεζαεργλῆς Χασάν πασᾶς ἔσωσε τοὺς Ἕλληνας τότε, παρὰστῆσας εἰς τὸν Σουλτάνον, ὅτι μετὰ τῶν Ἑλλήνων θὰ ἐκλείψῃ καὶ τὸ χαράτσιον, ὁ οὐσιωδέστατος οὗτος πόρος τῶν Τούρκων. Εἰς αὐτὸν δὲ τοῦτον ἀνέθεσεν ὁ Σουλτάνος τὴν περαιώσιν τῆς ἐν Πελοποννήσῳ εἰρηνοποιήσεως. Ὁ Χασάν πασᾶς, ἀποβιβασθεὶς εἰς τὴν χερσόνησον, κατὰ Ἰούλιον 1779, πρῶτον ἐπεχείρησε τὴν κατατρόπωσιν τῶν Ἀλβανῶν, τὴν ὁποίαν ἐπέτυχε τῇ συνεργείᾳ τῶν κλεπτῶν. Μυριάδες Ἀλβανῶν ἐφονεύθησαν ἤδη ἐξωθεν τῆς Τριπόλεως, ἐκ δὲ τῶν λοιπῶν οἱ μὲν ἐξολοθρεύθησαν μετ' ὀλίγον, οἱ δὲ ἀνεχώρησαν ἐκ τῆς Πελοποννήσου. Μετὰ ταῦτα κατεδίωξε τοὺς κλέπτας ὡς ἐπιφόβους, φονεύσας καὶ τὸν ἀρχηγὸν αὐτῶν Κολο-

κοτρώνην καὶ ἐπεχείρησε νὰ καθυποτάξῃ καὶ τὴν Μάνην ἀλλὰ, τῇ συνεργείᾳ τοῦ παρ' αὐτῷ Νικολάου Μαυρογάνου διερμηνέως τοῦ στόλου, ἐφύλαξεν ἡ χώρα αὕτη τὴν ἀνεξαρτησίαν τῆς, πληρώνουσα μικρὸν τινα φόρον μόνον εἰς τὸν Σουλτάνον.

§ 41. Προοίμια τῆς Ἑλλ. ἐπαναστάσεως.

Κατὰ τὸ 1787 ἡ Ῥωσσία ἐκήρυξε πάλιν πόλεμον κατὰ τῆς Τουρκίας τρία δ' ἔτη ὑστερότερον (1790) ὁ Λάμπος πρὸς Κατσώνης Λεβυκδίτης νέα ἐπεχείρησε κινήματα κατὰ τὴν Ἑλλάδα. Οὗτος, ἀνκτραφεὶς ἐν τῷ μέσῳ τῶν ναυτῶν καὶ τῶν καταδρομέων ἔλαβεν ἐνεργητικὸν μέρος εἰς τὴν ἐπανάστασιν τοῦ 1769· διέπρεψε δὲ ἐπ' ἴσης καὶ εἰς τὴν ἐν Τσεσμέ ναυμαχίαν. Τὸ 1790 ἦλθεν εἰς Τεργέστην καὶ ἔλαβε τὴν ἀρχηγίαν μικροῦ ἑλληνικοῦ στολίσκου· γενόμενος δὲ καταδρομεὺς, ἐτάραττε τὸ ἐμπόριον καὶ αὐτὰ τὰ πολεμικὰ πλοῖα. Ἐπειτα τὸ 1792, συνομολογηθείσης νέας εἰρήνης μεταξὺ Ῥωσσίας καὶ Τουρκίας, ἐξηκολούθησεν ἐπὶ τινα χρόνον ὁ Κατσώνης τὸν πόλεμον, μέχρις οὗ ἀναγκασθεὶς ἐπὶ τέλους ἐγκαταλείπει τὰ πλοῖα του καὶ καταφεύγει εἰς Μάνην· ἐκεῖθεν δὲ μεταβαίνει εἰς τὴν Ἡπειρον, εἰς τὴν Τεργέστην καὶ τέλος εἰς τὴν Πέτρούπολιν, ὅπου εἰσῆλθεν εἰς στρατιωτικὴν ὑπηρεσίαν.

Ὅμοίως οἱ Σουλιῶται ἀποσυρθέντες εἰς τοὺς ἀποτόμους τοῦ Σουλίου βράχους ἐν Ἡπείρῳ ἵνα μὴ κύψωσι τὸ αὐχένα εἰς τὴν δουλείαν, ἀνέλαβον ἤδη μέγαν ἀγῶνα κατὰ τοῦ αἰμοδόρου Ἀλῆ πασᾶ τυράννου τῆς Ἡπείρου. Πάντες δὲ, ὅσοι δὲν ὑπέφερον ζυγὸν, ἠνώθησαν μετὰ τῶν ὀλίγων ἐκείνων γενναίων τῆς Ἡπείρου τέκνων.

Οἱ Σουλιῶται ἐξηκολούθησαν ἔτι εὐτυχῶς τὸν κατὰ τοῦ Ἀλῆ πασᾶ ἀγῶνα. Ἀλλὰ τέλος κατὰ τὸ 1803 ἀπώλεσαν τὴν πατρίδα των, ἀφ' οὗ μέχρι τῆς ἐποχῆς ταύτης ἔδειξαν ἀνδρίαν ὄντως ἡρωϊκὴν καὶ ἐσυνθηκολόγησαν.

ἢ ἐντίμως, ἀλλ' ὁ Ἀλῆς παραβάς τοὺς ὅρκους του, κατὰ τὸ σύνθημα, ἔσφαξε τοὺς πλείστους· εὐάριθμοι δέ τινες διεσώθησαν εἰς τὴν Πάργαν καὶ τὰς Ἰονίους νήσους. Ἀλλὰ καὶ ἀπάτριδες ἐπολέμησαν οὗτοι κατὰ τῶν Τούρκων καὶ ἐξεδικήθησαν τὴν ἀπιστίαν τοῦ Ἀλῆ. Ἐν τούτοις δὲ ἡ μὲν ἐμπορία ἤρχισε νὰ χορηγῇ εἰς τοὺς Ἕλληνας περιουσίας ὅχι εὐκαταφρονήτους, ἡ δὲ ἀνάπτυξις τῆς παιδείας ἤρχισε νὰ ἀναζωπυρῇ ἐν αὐτοῖς τὰ αἰσθήματα τῶν ἀρχαίων προπατόρων. Ἀνὴρ δὲ ἔξοχος ἐξεπροσώπησε τὸν πατριωτισμὸν τούτον καὶ παρήγαγεν εὐκρινεστέραν τὴν ἰδέαν τῆς τοῦ ὅλου ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπαναστάσεως, Ῥήγας ὁ Φεραῖος. Ἦρχισε μὲν οὗτος τὸ σταδίον αὐτοῦ ἐμπορευόμενος ἐν Βουκουρεστίῳ, ἀλλὰ, θερμὸς τῆς παιδείας λάτρης, παρεδόθη ὅλως εἰς αὐτὴν, καὶ ἀφ' οὗ καλῶς ἐξεπαιδεύθη, συνέλαβε τὸν μέγαν σκοπὸν τοῦ νὰ κινήσῃ εἰς ἐπανάστασιν σύμπαν τὸ ἑλληνικὸν ἔθνος. Ἦρχισε λοιπὸν τότε νὰ συνεννοῖται μετὰ διαφόρων πλουσίων ὁμογενῶν καὶ ἄλλων λαϊκῶν καὶ κληρικῶν ἐπισήμων καὶ μὲ τὸν παῖδαν τοῦ Βιδινίου, τὸν ὁποῖον ἔπεισε νὰ ἐπαναστατήσῃ κατὰ τοῦ Σουλτάνου. Κατὰ τὸ 1796 εὕρισκόμενος εἰς Βιένναν, ἐζήτησε βοήθειαν παρὰ τῶν ἐκεῖθι ὁμογενῶν ἐμπόρων καὶ λογίων· συνεννοεῖτο δὲ καὶ μετὰ τοῦ τότε στρατηγοῦ τῆς γαλλικῆς δημοκρατίας Ναπολέοντος Βονοπάρτου. Ἐν ᾧ δὲ τὸ 1799 ἦτο ἔτοιμος νὰ ἀναχωρήσῃ ἐκ Τεργέστης εἰς Πελοπόννησον, συνελήφθη ὑπὸ τῆς ἐπιτοπίου ἀρχῆς μετ' ἄλλων ἑπτὰ καὶ μετεφέρθη εἰς Βιένναν, ὕστερον δὲ παρεδόθη ὑπὸ τῆς Αὐστρίας μετὰ τῶν συντρόφων του εἰς τὴν τουρκικὴν κυβέρνησιν κατ' ἀπαίτησιν αὐτῆς, καὶ ἐθανατώθη εἰς Βελιγράδιον, εὐχόμενος καὶ προλέγων τὴν ἀπελευθέρωσιν τῆς Ἑλλάδος.

Ἦδη δὲ ἤρχισε νὰ ἀκμαΐζῃ καὶ τὸ ναυτικὸν τῶν Ἑλλήνων καὶ ἰδίως τῶν τριῶν νήσων, Ὑδρας, Σπετσῶν καὶ Ψαρῶν, αἵτινες τοσοῦτον ἐδοξάσθησαν κατὰ τὸν ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνα. Ἀναγκαζόμενοι οἱ ναῦται ἐκεῖνοι

νὰ ἀποκρούωσι τοὺς πειρατὰς, ὀπλιζόν τὰ πλοῖά των καὶ ἐγυμνάζοντο εἰς τὰς μάχας, ὥστε οὕτως ἐσχημάτισαν τὴν τοσοῦτον ὠφέλιμον γενομένην ὕστερον ναυτικὴν δύναμιν. Συνεστάθη καὶ ἡ Ἑταιρία τῶν φιλικῶν ἐπὶ τέλους κατὰ τὸ 1814, σκοπὸν ἔχουσα τὴν γενικὴν τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους ἐπανάστασιν.

Ἡ Ἑταιρία αὕτη, ἥς ἡ ἐστία ἦτο εἰς Ὀδησσὸν, ὑπὸ ὀλίγων κατ' ἀρχὰς συγκειμένη, ἐπεξετάθη ἐπὶ τοσοῦτον, ὥστε πλῆθος Ἑλλήνων ἔλαβαν μέρος καὶ παρεσκευάζον τὸν ἐθνικὸν ἀγῶνα τοῦ 1821. Τελευταῖον ἡ ἐπανάστασις ἀπεφασίσθη καὶ ὡς ἀρχηγὸς τοῦ ἐπιχειρήματος ἀνεδείχθη ὁ Ἀλέξανδρος Ὑψηλάντης, υἱὸς τοῦ ἄλλοτε ἡγεμόνος τῆς Βλαχίας Κωνσταντίνου Ὑψηλάντου. Ἦτο δὲ τότε ὁ Ἀλέξανδρος ὑπασπιστὴς τοῦ αὐτοκράτορος τῆς Ῥωσσίας, εὐνοούμενος ὑπ' αὐτοῦ καὶ διὰ τὰς ἄλλας ταυ ἀρετὰς καὶ διὰ τὴν γενναιότητα, ἕνεκα τῆς ὁποίας ἀπόλεσε καὶ τὸν δεξιὸν βραχίονα εἰς μάχην τινὰ μεταξὺ Ῥώσσων καὶ Γάλλων κατὰ τὸ ἔτος 1813. Οὗτος, συνεννοηθεὶς προηγουμένως μὲ τοὺς λοιποὺς πολιτικοὺς καὶ στρατιωτικοὺς ἀνδρας τῆς Ἑλλάδος, ὕψωσε τὴν σημαίαν τῆς ἐπαναστάσεως εἰς Μολδοβλαχίαν τῇ 27 Φεβρουαρίου τοῦ 1821, ἐν ᾧ συγχρόνως ἤρχιζεν ἡ ἐπανάστασις καὶ ἐν τῇ ἐνταῦθα Ἑλλάδι, ὑψώσαντος τὴν σημαίαν αὐτῆς ἐν ἀγίᾳ Λαύρᾳ τοῦ ἀοιδίμου μητροπολίτου Παλαιῶν Πατρῶν Γερμανοῦ.

Ἐπτά ἔτη διαρκέσασα ἡ ἐπανάστασις αὕτη, διὰ πολλῶν ἀγώνων καὶ θυσιῶν τῶν Ἑλλήνων καὶ διὰ τῆς θείας ἀρωγῆς, ἐκαρποφόρησε τὴν αὐτονομίαν μέρους τῆς ὅλης Ἑλλάδος, τοῦ νῦν Ἑλληνικοῦ κράτους, μετὰ τοῦ ὁποίου συνηνώθη τὸ 1863 καὶ τὸ Ἴόνιον κράτος, ἥτοι ἡ Ἑπτάνησος, ἑλληνικὴ ἀνέκαθεν οὔσα. Καὶ διατελεῖ ἤδη ἡ Ἑλλάς βασιλευομένη ὑπὸ τοῦ Βασιλέως Γεωργίου τοῦ Α'.

Ἡ παραιτέρω τύχη τοῦ πανελληνίου γένους ἀπόκειται εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν ἥτις ἀείποτε ἐφάνη εὐμενῆς εἰς τὸ

θνος ἡμῶν, τὸ ὁποῖον ἔλαβεν ἤδη νέον δείγμα τῆς ἀγάπης τῆς, τὸν ὀρθόδοξον διάδοχον Κωνσταντῖνον, γεννηθέντα τῇ 21 Ἰουλίου 1868 καὶ βαπτισθέντα τῇ 22 Αὐγούστου τοῦ αὐτοῦ ἔτους.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

	Σελ.
Ὄνομα ἑκτασις καὶ πρῶτοι κάτοικοι τῆς Ἑλλάδος.	3
Ἡρωϊκοὶ χρόνοι.	4
Θρησκεία καὶ ὁμοσπονδία ἐθνικὴ τῶν Ἑλλήνων.	15
Κάθοδος τῶν Ἡρακλειδῶν.	19
Σπάρτη καὶ Λυκοῦργος.	20
Οἱ Μεσσηνιακοὶ πόλεμοι.	25
Αἱ Ἀθῆναι ἀπὸ Κόδρου μέχρι Πεισιστράτου.	27
Ὁ Πεισίστρατος καὶ οἱ υἱοὶ του.	30
Μηδικοὶ πόλεμοι.	33
Παυσανίας, Θεμιστοκλῆς καὶ Ἀριστείδης.	48
Κίμων.	53
Περικλῆς.	56
Πελοποννησιακὸς πόλεμος μέχρι τοῦ θανάτου τοῦ Περικλέους.	61
Ἐκστρατεία εἰς Σικελίαν.	66
Τέλος τοῦ Πελοποννησιακοῦ πολέμου.	70
Οἱ 30 τύραννοι καὶ ὁ Θρασύβουλος.	73
Ὁ Ξενοφῶν καὶ ἡ ἀνάβασις καὶ ἡ κάθοδος τῶν μυρίων.	76

	Σελ.
Αἰτία νέου πολέμου μεταξὺ Σπάρτης καὶ Περσίας.	78
Πελοπίδας	80
Ἐπαμινώνδας	82
Φίλιππος.	86
Ἀλέξανδρος.	91
Διαμελισμὸς τοῦ μακεδονικοῦ κράτους.	99
Οἱ τοῦ Ἀλεξάνδρου διάδοχοι.	102
Φωκίων.	104
Γαῶται ἐν Ἑλλάδι.	105
Ἡ ἀρχαῖκή ὁμοσπονδία (συνέδριον) καὶ τὸ κοινὸν τῶν Αἰτωλῶν	106
Ἄγρις καὶ Κλεομένης.	109
Ὑποταγὴ τῆς Ἑλλάδος εἰς τοὺς Ῥωμαίους.	112
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἀσίᾳ, Ἀφρικῇ καὶ Γαλατίᾳ.	117
Ἑλληνικαὶ ἀποικίαι ἐν Ἰταλίᾳ.	121
Ἑλληνικαὶ ἐν Σικελίᾳ ἀποικίαι.	124
Οἱ Ἕλληνες ὑπὸ τοὺς Ῥωμαίους.	131
Ἀνατολικὸν Ῥωμαϊκὸν κράτος (ἡβυζαντινὸν κράτος).	134
Λατίνων δυναστεία ἐν Κωνσταντινουπόλει.	138
Παρακμὴ καὶ τέλος τοῦ Βυζαντινοῦ κράτους.	140
Ἕλληνες καὶ Τοῦρκοι.	141
Προπαρασκευὴ τῆς σωτηρίας τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους.	148
Ἀπόπειρα ἀνεξαρτησίας τοῦ ἑλληνικοῦ ἔθνους.	151
Προοίμια τῆς ἑλληνικῆς ἐπαναστάσεως.	156

ΤΕΛΟΣ.

ΚΑΤΑΣΤΗΜΑ Σ. Κ. ΒΛΑΣΤΟΥ, ΕΝ ΑΘΗΝΑΙΣ.

ΕΞΕΛΟΘΗΣΑΝ ΝΕΩΣΤΙ

Πρὸς χρῆσιν τῶν Ἑλληνικῶν Σχολείων καὶ Γυμνασίων.

- ΣΥΣΤΗΜΑ ΣΤΟΙΧΕΙΩΔΟΥΣ ΔΙΔΑΣΚΑΛΙΑΣ** G. Belezze. — **Η ΦΥΣΙΚΗ** διδασκόμενη εἰς πρωτοπείρους μετὰ σχημάτων ἐν τῷ καιμένῳ, ὑπὸ Μαξίμου Δ. Δασκαλάκη, κατὰ τὴν ἐνδεκάτην γαλλικὴν ἐκδοσιν. — Ἐγκρίσει τῆς Ἐξεταστικῆς ἐπιτροπῆς καὶ τοῦ Ἰπουργείου τῆς Δημοσίας Ἐκπαιδεύσεως. 16ον. σελ. 248. Δρ. 4.—
- ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΡΑΜΜΑΤΙΚΗ** φιλοπονηθεῖσα ὑπὸ Ἰω. Δραΐκη, κατ' ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως ἐκδοσὶς τρίτη. 8ον. σελ. 137 καὶ μετὰ πίνακος Ἀνωμάτων Ῥημάτων σελ. 16. Δρ. 2.2
- ΠΕΡΙ ΕΛΛΗΝΙΚΗΣ ΣΥΝΤΑΞΕΩΣ** ὑπὸ Κ. Ἀσωπίου, περίδος πρώτη, ἐκδοσὶς ὀγδόη ἐπιμελεῖα Α. Γ. Ἀντωνιάδου γυμνασιάρχου, κατ' ἔγκρισιν τῆς Κυβερνήσεως 16ον. σελ. 234. Δρ. 1.—
- ΤΟ ΠΡΩΤΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ** τοῦ Ἑλλήνου σπουδαστοῦ τῆς Γαλλικῆς, ἦτοι διδασκαλίᾳ πλήρης τῆς Γαλλικῆς Ἀναγνώσεως, θεωρητικῇ καὶ πρακτικῇ, καὶ μέθοδον ὅλως νέαν καὶ μετὰ τῆς γραφῆς ὑπὸ Μαξίμου Δ. Δασκαλάκη καθηγητοῦ τῶν Γαλλικῶν 16ον. σελ. 100 καὶ μετὰ 4 καλλιγραφικῶν ὑποδειγμάτων. Δρ. 1.5
- ΣΥΝΟΨΙΣ ΓΕΝΙΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ**, ἐκτενεστέρα τὴν Ἑλληνικὴν περιέχουσα, συναρμολογηθεῖσα ὑπὸ Δ. Πανταζῆ, ἐκδοσὶς ὀγδόη μετὰ εἰκονογραφικῶν, 8ον. σελ. 208. Δρ. 3.—
- ΙΕΡΑ ΙΣΤΟΡΙΑ** κατ' ἐπιτομὴν, συναρμολογεῖται ὑπὸ Δ. Πανταζῆ, ἐκδοσὶς δεκάτη πεπλουτισμένη μετὰ 48 εἰκονογραφίας ἐν Παρίσις φιλοτεχνηθεῖσας καὶ μετὰ τοπογραφικοὺς πίνακας κτλ. 16ον. σελ. 208. Δρ. 2.—
- ΕΠΙΤΟΜΗ ΤΗΣ ΡΩΜΑΪΚΗΣ ΙΣΤΟΡΙΑΣ** ἀπὸ κτίσεως Ῥώμης μέχρι τῆς πτώσεως τῆς Ῥωμαϊκῆς Αὐτοκρατορίας εἰς τὰ δυτικὰ μέρη· συγγραφείσα μὲν ἀγγλιστῶν ὑπὸ Γολδσμύθ, μεταφρασθεῖσα δὲ ὑπὸ Α. Μ. Αναστασιάδου, μετατύπως τρίτης ἐκδόσεως. 8ον. σελ. 356. Δρ. 5.—
- ΜΕΘΟΔΟΣ ΟΛΛΕΝΔΟΡΦΟΥ** πρὸς ταχεῖαν ἐκμάθησιν τῶν γλωσσῶν ἐφαρμοσμένη εἰς τὴν Γαλλικὴν κατὰ τρόπον νέον καὶ μετὰ προσθηκῶν σπουδαίων ἦτοι πλήρης διδασκαλία τῆς Γαλλικῆς γλώσσης διηρημένη εἰς μῆνας ἑξ' μετὰ πρωτοτύπου συνωνυμικῆς λεξιλογίας διομαλιζούσης τὴν σπουδὴν τῶν λέξεων διὰ τῆς συνακολουθίας, καὶ μετ' ἀλφαβητικὸν καταλόγον περιέχοντος τοῦ συνήθους ἰδιωτισμοῦ καὶ παροιμίας κτλ. ὑπὸ Μαξίμου Δ. Δασκαλάκη, καθηγητοῦ τῆς Γαλλικῆς. 8ον. σελ. 714. Δρ. 7.—

Τιμᾶται νέων Δραχ. 1.75.

Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἑκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

